T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

145461

BURSA HALKEVİ VE ULUDAĞ DERGİSİ

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN : MİNE AKKUŞ

DANIŞMAN: Prof. Dr. ZEKİ ARIKAN

145461

İZMİR - 2004

YÜKSEKÖĞRENİM KURULU DÖKÜMANTOSYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN Soyadı: AKKUŞ Adı: Mine	Merkezimizde Doldurulacaktır Kayıt No: 1454161

TEZİN ADI

Türkçe: Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi

Yabancı Dil: Bursa People House and Uludağ Journal

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	Doktora	Doçentlik	Tıpta Uzmanlık	Sanatta Yeterlilik
( )	(X)	( )	( )	( )

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ:

Üniversite: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Fakülte:

Enstitü: ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar

Tarih:

TEZ YAYINLANMIŞSA:

Yayınlayan:

Basım Yeri:

Basım Tarihi:

ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN:
Soyadı, Adı: ARIKAN, Zeki
Unvanı: Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe	TEZİN SAYFA SAYISI: VIII+361

TEZİN KONUSU (KONULARI): Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1- halkevi
2- dergi
3- kültür
4- Bursa
5- devrim

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

1- people house
2- journal
3- culture
4- Bursa
5- revolution

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin veriyorum ( )
2- Tezimden dipnot göstermek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir (X)
3- Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ( )

Yazarın İmzası

Tarih: 20.05.2006

ÖZET

19 Şubat 1932'de açılan ilk on dört Halkevi'nden bir tanesi olan Bursa Halkevi, açılır açılmaz 1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde yer alan ilkelere göre örgütlenmeye başlamış ve Talimatname'de yer alan dokuz komitenin hepsini oluşturmuştur. Ardından Halkevi ve Komitelere hemen üye kayıtlarına başlanmış, 1933 yılında 947 olan üye sayısı 1941'de 1735'e yükselmiştir. Halkevi ilk açıldığında Türk Ocağı binasında çalışmalara başlanmış, 1940'ta yeni yapılan binasına taşınmıştır.

Halkevi'nin Şubelerini oluşturulup, yeterli üye sayısına ulaşınca ise etkinliklere başlanmıştır. Şubelerden Güzel Sanatlar Komitesi, klasik Türk müziği ve halk müziğinin yanı sıra çok sesli ve klasik batı müziğini yaygınlaştırmaya çalışan müzik kolu ve resim sanatına ilgi duyan gençleri yetiştiren resim koluyla etkin bir şekilde hareket etmiştir. Gösterit Komitesi oluşturduğu temsil grubuyla oyunlar sergilemiş, kendi sinema salonunda film izlenimleri gerçekleştirmiştir. Spor Komitesi; avcılık, binicilik, kayak, dağcılık, güreş, futbol ve daha bir çok spor dalında sporcular yetiştirmiş, spor organizasyonları düzenlemiştir. Halk Dershaneleri ve Kurlar Komitesi; okuma-yazma, dil, biçki-dikiş, fizik, kimya kursları açmış, Sosyal Yardım Komitesi sosyal devlet anlayışıyla hareket ederek ihtiyaç sahiplerine yardımlarda bulunmuş, Köycülük Komitesi köylere modern tarım teknikleri ile sosyal-kültürel dönüşümü sağlayacak bilgileri ulaştırmıştır. Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi hem genel hem de yerel dil, tarih, edebiyat ve folklor araştırmaları yaparak, konferanslar düzenlemiş, Müze ve Sergi Komitesi arkeolojik çalışmalar gerçekleştirerek, sergiler açmış, Kütüphane ve Yayın Komitesi zengin bir kitaplık oluşturarak, kitap ve dergi yayınları yapmıştır.

Bursa Halkevi'nin yayınladığı Uludağ Dergisi ise; Bursa tarihi, folkloru, devrim tarihi ve Bursa hakkındaki genel yazınlarıyla çok önemli bir yere sahip olmuştur. Böylece Uludağ Dergisi ve Komite çalışmalarıyla Bursa Halkevi, Türk Devrimi'nin toplumsallaşmasında büyük bir işlev görürken, Bursa kent tarihi araştırmacılığı için

temel oluşturan bilgileri ortaya koyarak değerlendirmiş ve Bursa'nın sosyal ve kültürel yaşamını canlandırmıştır.

ABSTRACT

Bursa People House is one of the 14 People Houses, opened on 19th February, 1932. As soon as it opened, it began its organization according to the principles set in People Houses Regulation of 1932 and established the nine committees set forth by that Regulation. After that both the People House and the committees began to register members. In 1933 the number of registered members of the People House was 947 and in 1941 it increased up to 1735. The People House began its activities at the Türk Ocağı building and moved to its new building in 1940.

After the formation of its branches and reaching the sufficient number of membership the activities of the People House began. In addition to the Fine Arts Committee, Turkish classical and folk music committees, the People House carried out other activities in order to make western classical music widespread with its Music Committee, and Painting Committee which carried out programs for young people interested in the art of painting. The Show Committee performed plays with its performing arts group and showed movies in its own theater hall. The Sports Committee trained many sportsmen in many branches such as hunting, horse riding, skiing, mounting climbing, wrestling, soccer and organized many sporting tournaments. Public Classes and Readers Committee opened reading and writing, language, sewing, physics and chemistry courses; the Social Aid Committee helped those in need with an understanding of social state; the Village Committee provided the villages both with modern agricultural techniques and the necessary information which would enable the socio-cultural transformation. Language-History-Literature Committee conducted research and convened conferences on both general and local language, history, literature and folklore; Museum and Exhibition Committee carried out archaeological research, opened exhibitions; Library and Publication Committee formed a rich library and published books and periodicals.

Uludağ Journal, published by the Bursa People House held a crucial place with its articles on history and folklore of Bursa, history of Turkish Revolution and general articles on Bursa. Consequently, Bursa People House with its Uludağ Journal and activities of its committees performed an important function in socializing the Turkish Revolution while it enlivened the social and cultural life of Bursa by revealing and reviewing basic information for research on history of Bursa.

KISALTMALAR

A.g.a. = Adı geçen açıklama

A.g.e.-a.g.e. = Adı geçen eser

A.g.m.-a.g.m. = Adı geçen makale

A.g.t. =Adı geçen talimatname

B.C.A. = Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

bkz. = Bakınız

C: = Cilt

C.H.F. = Cumhuriyet Halk Fırkası

C.H.P. = Cumhuriyet Halk Partisi

Çev: = Çeviren

D.P. = Demokrat Parti

H. = Hicri

Haz: = Hazırlayan

H.Ç.T. = Halkevleri Çalışma Talimatnamesi

H.İ.T.T. = Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi

H.T. = Halkevleri Talimatnamesi

Ord. = Ordinaryüs

Prof. Dr. = Profesör Doktor

s. = Sayfa

S. = Sayı

S.C.P. = Serbest Cumhuriyet Partisi

T.B.M..M. = Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.İ.İ.C. = Türkiye İhtisas ve İdman Cemiyeti

T.T.K. = Türk Tarih Kurumu

T.D.K. = Türk Dil Kurumu

v.b. = Ve benzeri

ÖNSÖZ

Bir modernite projesi olan Kemalizm; siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel bütün alanlarda dönüşüm sürecini başlatmış ve bu dönüşümün toplumsallaşması, politik iletişim ile sosyalleşmede aracılık yapılması zorunluluğu, kurumsallaşma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet Halk Partisi'ne organik bir şekilde bağlı, Parti'nin kültür kolu olarak işlevselliğe sahip olan Halkevleri düşüncesi gündeme gelmiştir. Ulusun yaşam biçimini, anlayışını değiştirmek ve geliştirmek için açılan bu kurumlar, 19 Şubat 1932'den 8 Ağustos 1951'e kadar Türkiye'de çok önemli kültürel çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Halkevleri, halk eğitimi anlayışla düzenlediği etkinliklerle, araştırmalarla ve konferanslarla kültürel değişimi bireylere ulaştırmada önemli bir fonksiyonu yerine getirmişlerdir.

Türkiye genelinde açılan bütün Halkevleri, C.H.P. merkezi tarafından hazırlanan talimatnameler, yönergeler nedeniyle tamamen bağımlı ve merkeziyetçi bir görüntü çizse de Ankara ve Eminönü Halkevi hariç diğer Halkevlerinin hepsi yereldir. Devrimin toplumsallaşması ve yeni kültürel normların yerleştirilmesi bağlamında merkezden gelen yönlendirmelerle bazı çalışmalar yapılmakla birlikte, yerel olanaklarla da bir takım etkinlikler gerçekleştirilmiş ve yerel özellikler ön plana çıkartılmıştır. Özellikle Halkevi dergilerinde yayınlanan çeşitli makale ve benzeri araştırmalar, yerel tarih incelemeleri ve kültür çalışmaları bakımından ayrı bir yere sahiptir ve bu da Halkevlerinin özgünlüğünü sağlamıştır.

1932 yılında ilk açılan Halkevlerinden birisi olan Bursa Halkevi de örgütlenmesi içindeki dokuz şubesi ve Uludağ Dergisi ile oldukça etkili bir şekilde çalışmıştır. Bursa Halkevi'nin şubeleri gerçekleştirdiği etkinliklerle, Bursa'nın toplumsal ve kültürel yaşamını canlandırmışlar, Uludağ Dergisi'ndeki yazılar da Bursa'nın tarihsel ve kültürel değerlerini ortaya koymuştur. Çalışmaları ve yayınları Bursa araştırmaları için son derece önemli olmasına rağmen, Bursa Halkevi etkinlikleri ve Uludağ Dergisi hakkında bu güne kadar akademik düzeyde herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Bu boşluğu doldurmak için Bursa Halkevi'nin örgütlenişi, komitelerinin faaliyetleri ve Uludağ

Dergisi'yle ilgili bir inceleme yaparak, doktora çalışması hazırlama gereğini duyduk. Birincil kaynaklara dayanarak hazırlamaya özen gösterdiğimiz çalışmamız giriş ile altı bölümden oluşmaktadır.

Tezimizde, öncelikle Türk Devrimi'ni tarihsel bir süreç içinde ana hatlarıyla verdikten sonra kurumsal açıdan ve ulusçuluk düşüncesi bakımından Halkevlerinin arka planını oluşturan Türk Ocakları'nı çeşitli araştırmacıların eserlerine dayanarak irdeledik. Ardından Halkevleri düşüncesinin ortaya çıkışını ve örgütlenmesini, Halkevleri Talimatnameleri ve Öğrenekleri'nden, Faaliyet Raporlarından, ulusal ve yerel gazetelerden yararlanarak değerlendirdik.

Daha sonra ise tezimizin öznesini oluşturan, Bursa Halkevi'nin örgütlenişi ve komilerinin çalışmalarını orijinal kaynaklara dayanarak ortaya koyduk Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden edindiğimiz belgeler, dönem içinde yazılan Bursa Halkevi ile ilgili kaynaklar, yerel basındaki bilgiler, Halkevi çalışmalarına katılan kişilerin anlatımları (sözlü kaynaklar), Bursa Halkevi'ne ait faaliyet raporları ve Bursa Halkevi'ne ait orijinal belgeler ilk defa değerlendirildi ve buda özgün bilgilere ulaşmamızı sağladı.

Bursa Halkevi'nin dergisi olan Uludağ Dergisi'ni ise ayrı bölüm içinde inceledik ve Dergi'de ele alınan belli başlı konu başlıklarının kritiğini yaptık. Bu bölümdeki bütün bilgiler ve değerlendirmelerde Uludağ Dergisi doğal olarak temel kaynağımızı oluşturdu.

Tezin sonunda; Bursa Halkevi'ni, çalışmalarını ve Uludağ Dergisi'ni bir bütün olarak ele alıp, değerlendirdiğimiz sonuç bölümü, tüm kaynakların verildiği bibliyografya ve ekler bölümü bulunmaktadır. Ekler bölümünde; şubelerin çalışmalarına, katılımcılara ait cetvel ve tablolar, Halkevi'ne ait fotoğraf ve belgeler, Uludağ Dergisi'nin konu başlıklarına göre dizini bulunmaktadır.

Teze ilişkin birincil derecede kaynakları saptama ve elde etme aşamasında ciddi zorluklarla karşılaştığımızı burada ifade etmek gerekmektedir. Birinci derecede kaynakların son derece az olması, C.H.P. gibi köklü ve kurucu niteliğe sahip bir örgüte organik biçimde bağlı, yerel ölçekli resmi bir kurum olan Bursa Halkevi'nin işleyişine, faaliyetlerine ve kütüphanesine ilişkin orijinal belgelerin hemen hemen hiç bulunmaması söz konusu güçlüğü yaratmıştır. Tüm bu güçlüklere rağmen ortaya koyduğumuz tez, Türkiye'deki Halkevleri olgusunu anlama ve değerlendirme çabalarına, Bursa Halkevi örneği aracılığıyla bir katkı sağlamak ve Bursa kent tarihi çalışmalarına yeni bir boyut kazandırma ereğini içermektedir.

Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi isimli doktora tezimin hazırlanmasında, çalışmanın başından sonuna kadar bana yol gösteren, karşılaştığım güçlükleri aşmamda yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve birikimini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Zeki ARIKAN'a, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde doktora eğitimi yapmama olanak sağlayan Prof. Dr. Ergün AYBARS ve Prof. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU'na, doktora eğitimindeki desteğinden dolayı Prof. Dr. Hüseyin ŞAHİN'e, tezimizin özgün bir nitelik kazanmasına sağladığı belgelerle destek veren sevgili dostum araştırmacı-yazar Raif KAPLANOĞLU'na, Bursa Halkevi'ne ait orijinal altı aylık raporları ve belgeleri edinmeme yardımcı olan araştırmacı-yazar Yılmaz AKKILIÇ'a, Ankara Cumhuriyet Arşivi'nde yaptığım çalışmalardaki yardımlarından dolayı Özge ERGİN'e, orijinal fotoğraflarını benimle paylaşan Yalçın OĞUZ'a, ve tezimin araştırılması ve değerlendirilmesi aşamalarında, başlangıçtan sonuna kadar yanımda olan, manevi desteğiyle motivasyonumu yükselten sevgili eşim Turgay AKKUŞ'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BURSA HALKEVİ VE ULUDAĞ DERGİSİ

ÖZET I

ABSTRACT III

KISALTMALAR V

ÖNSÖZ VI

GİRİŞ 1

A. Türk Devrimi ve Halkevleri 1

B. Türk Ocakları 5

1. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Türk Ocakları 6

2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Ocakları 9

3. Ocakların Kapatılması 12

I. BÖLÜM: HALKEVLERİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ 18

A. Halkevleri Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 18

B. Halkevlerinin Kuruluş Kararı ve Açılışı 20

C. Halkevlerinin Yapısı 24

1. Halkevlerinin Kurumsal Yapısı 24

2. Halkevleri Şubeleri (Faaliyet Kolları) 29

a. *Dil-Edebiyat Şubesi* 30

b. *Güzel Sanatlar Şubesi* 31

c. *Temsil (Gösterit) Şubesi* 32

d. *Spor Şubesi* 32

e. *Sosyal Yardım Şubesi* 33

f. *Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi* 34

g. *Kütüphane Şubesi ve Yayın Komitesi* 34

h. *Köycülük Şubesi* 35

ı. *Tarih ve Müzecilik Şubesi* 36

3. Bütçe Olanakları 37

D. 1932-1951 Yılları Arasında Halkevlerinin Gelişimine ve Çalışmalarına İlişkin Sayısal Veriler **38**
1. Yıllar Göre Açılan Halkevleri **38**
2. Yıllara Göre Halkevlerinin Değişik İşlevlerine İlişkin Sayısal Veriler **40**
E. Halkevleri ve Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri **40**
F. Halkevlerinin Kapatılması **41**
II. BÖLÜM: BURSA HALKEVİ KURULUŞU-ÖRGÜTLENMESİ **49**
A. Bursa Halkevi'nin Açılışı **60**
B. Bursa Halkevi Şubeleri ve Halkodaları **61**
C. Bursa Halkevi'nin Çalışmalarını Düzenleyen Yönetici Kadro **63**
1. Halkevi Başkanları **63**
2. Komite Üyeleri **64**
3. Bursa Halkevi Üyeleri **69**
D. Bursa Halkevi Binası **73**
E: Bütçe Olanakları **78**
III. BÖLÜM: BURSA HALKEVİ'NİN KÜLTÜR ŞUBELERİ'NİN ÇALIŞMALARI **81**
A. Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nin Çalışmaları **81**
1. Tarih Kolu'nun Çalışmaları **83**
2. Dil ve Edebiyat Kolu'nun Çalışmaları **90**
B. Güzel Sanatlar (Ar) Komitesi'nin Çalışmaları **110**
C. Temsil (Gösterit) Komitesi'nin Çalışmaları **129**
D. Kütüphane (Kitapsaray) ve Yayın (Neşriyat) Şubesi'nin Çalışmaları **140**
E. Müze ve Sergi (Tarih) Şubesi'nin Çalışmaları **149**
IV. BÖLÜM: BURSA HALKEVİ'NİN SOSYAL ŞUBELERİ'NİN ÇALIŞMALARI **154**
A. Spor Komitesi'nin Çalışmaları **154**
B. Sosyal Yardım (İçtimai Muavenet) Komitesi'nin Çalışmaları **165**
C. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin Çalışmaları **182**
D. Köycülük Şubesi'nin Çalışmaları **193**

V. BÖLÜM: BURSA HALKEVİ'NİN YÖNETİM KURULU'NUN ÇALIŞMALARI 206
A. Yönetim Kurulu'nun Düzenlediği Anma Geceleri, Yıldönümleri ve Konferans Çalışmaları 206
1. Halkevleri Yıldönümü 206
2. Anma Geceleri ve Yıldönümleri 209
3. Konferanslar 212
4. Diğer Etkinlikler 218
B. Bursa Halkevi'nin Başka Kuruluşlarla Yaptığı Çalışmalar ve Bu Kuruluşların Bursa Halkevi'nde Gösterdiği Etkinlikler 218
C. Bursa Halkevi Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nin Önemli Bir Girişimi 220
D. Bursa Halkevi'nin Kapatılışı 230
VI. BÖLÜM: BURSA HALKEVİ DERGİSİ "ULUDAĞ" 236
A. Derginin Yayım Hayatını Tarihçesi 236
B. Dergideki Yazıların Kritiği 241
1. Uludağ ve Bursa Tarihi 242
2. Uludağ ve Bursa Folkloru 253
3. Uludağ ve Bursa 254
4. Uludağ ve Türk Devrimi 258
C. Bursa Halkevi'nde Görev Almış ve Dergide Yazıları Çıkan Önemli Simalar 264
1. Kâzım Baykal 265
2. Zehra Budunç 266
3. Hikmet Turhan Dağlıoğlu 267
4. Mümtaz Şükrü Eğilmez 267
5. Ali Ulvi Elöve 269
6. Kâmil Kepeci 270
SONUÇ 271
KAYNAKÇA 276
EKLER 286

EK: 1 Güzel Sanatlar Komitesi'nin Yaptığı Çalışmaları Gösterir Cetvel **286**

EK: 2 Bursa Halkevi'nin Çeşitli Yıllardaki Etkinlikler ve Katılımcıları Gösterir Cetvel **293**

EK: 3 Uludağ Dergisi'nin Konu Başlıklarına Göre İndeksi **301**

EK: 4 Bursa Halkevi'ne Ait Belgeler **345**

EK 5 Bursa Halkevi'ne Ait Fotoğraflar **354**

GİRİŞ

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde devrimin ilkelerinin toplum tarafından içselleştirilmesini sağlama ereği ile kurulan Halkevlerini, bir bilim disiplini olan tarihin çerçevesi içerisinde anlamlandırabilmek; ancak tarihsel arka planın ortaya çıkartılmasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun son iki yüzyılını kapsayan modernleşme tarihinin, eğitimsel ve siyasal boyutlarının ortaya konması bir zorunluluk haline gelmektedir. Burada Batı Avrupa'da meydana gelen iktisadi ve siyasi dönüşümlerin bu modernleşme tarihinde önemli bir yeri olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

A. Türk Devrimi ve Halkevleri

XVIII. Yüzyıl'da Avrupa'da ortaya çıkan iki köklü dönüşüm bütün dünyada siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel normların değişmesine sebep olmuştur; Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi. Bu iki önemli devrim kaçınılmaz olarak Osmanlı İmparatorluğu üzerinde de derin etkiler meydana getirmiş, Avrupa'daki toplumsal dönüşümleri kendi iç dinamikleriyle yaratamayan İmparatorluk trajik biçimde, sanayileşmiş devletlerin yarı sömürgesi haline gelmiştir. Tanzimat dönemiyle başlayan devleti ıslah etme süreci bağlamında gelişen reformlar, büyük ölçekli bir toplumsal dönüşümü gerçekleştiremese de, Türk Devrimi için gerekli bir düşünsel kalıtı oluşturmayı başarmıştır.

Osmanlı ıslahat anlayışında Meşrutiyet'e değin devlet ve onu oluşturan kurumlar ana eksen olarak görülürken toplum daha çok arka planda tutulmuştur[1]. 1876 Kanun-i Esasisi'nin eğitim ve öğretime ilişkin maddeleriyle[2] Meşrutiyet ülküsüne gönülden bağlı kuşaklar yetiştirmede eğitime ciddi bir misyon yüklenmesi, bir anlamda eğitimin toplumsal dönüşümü sağlamada bir araç olarak kabul edildiğini göstermektedir. II.

[1] II. Mahmut ve Tanzimat döneminde ki kısıtlı eğitim reformları hariç tutulmak kaydıyla.
[2] Bilhassa 15, 16 ve 114. maddeler.

Meşrutiyet dönemiyle birlikte iktidara gelen İttihat ve Terakki yönetimi de toplumsal değişimi ve dönüşümü sağlamada eğitime önemli bir işlevsellik yüklemiştir. Bu dönemde siyasal gelişmeler ile giderek kristalize hale gelen Türkçülük düşüncesinin toplumsallaşmasına yönelik olarak çeşitli kurumların açılmaya başladığını da görmekteyiz. Bunların arasında Türk Gücü Cemiyeti (1913), Osmanlı Güç Dernekleri (1914), Genç Derneği (1916) gibi dernekler bulunmaktadır.

I. Meşrutiyet döneminden itibaren devleti ve toplumu yeniden tanımlamak bağlamında ortaya atılan düşünceler ise Osmanlıcılık, İslâmcılık, Türkçülük ve Batıcılık olarak şekillenmiştir. II. Meşruiyet'le birlikte iktidara gelen İttihatçı restorasyon dönemi "*ittihad-ı anasır*"a dayalı bir Osmanlı kimliği yaratmaya çalışmışsa da bunda başarı sağlayamamış ve zaman içinde İmparatorluk içerisindeki ulusların bağımsızlık isteklerinin yoğunlaşması Türkçülük düşüncesinin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Nihayet I. Dünya Savaşı sırasında İmparatorluk'ta yaşanan çözülme Türkçülük düşüncesinin iktidar çevrelerinde de belirgin bir şekilde benimsendiğini ortaya koymuştur. I. Dünya Savaşı sona erdiğinde ise, savaşa katılan devletler köklü dönüşümlerin eşiğine gelmiş, İtilaf Devletleri'nin (emperyalistlerin) Paris Konferansı (Ocak 1919) ile hazırladığı antlaşmalar, İttifak Devletleri tarafından tek tek kabul edilmiş ve böylece çok uluslu imparatorluklar tarih sahnesinden çekilmiştir.

Savaşın bitimiyle beraber Osmanlı Devleti içinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. İttihat ve Terakki ileri gelenleri ülkeyi terk etmişler, Parti kendisini fesh etmiş ve ülkedeki en yaygın örgütün siyasetten çekilmesiyle, ortaya ciddi bir siyasal boşluk çıkmıştır. Bu ortamda iktidara, feodal-dinsel imparatorluk anlayışına dayalı bir monarşi yönetimini sürdürme düşüncesine sahip, Padişah ve İstanbul Hükümetleri hakim olmuştur. Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasının hemen ardından Mebusân Meclisi kapatılarak, Kanun-u Esasi yürürlükten kaldırılmış, böylece mutlak egemenlik pratiğine geri dönülmüştür. Bu ideolojik ve siyasal yapıyı sürdürmek için, geleneksel iktidar merkezi İtilaf Devletleri'yle işbirliği siyasasını izlemiştir[3].

---

[3] Tevfik Bıyıklıoğlu, **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, C: I, . Basım, İstanbul, 1981, s. 9.

Anadolu'da ise halk, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde, işgale karşı direniş ülküsü etrafında birleşmiş ve tam bağımsızlık için mücadeleye başlamıştır. İçte geleneksel iktidar merkezinin feodal-ümmetçi imparatorluk anlayışına karşı ulusal-demokratik egemenlik pratiğini kurma mücadelesi yaşanırken, mücadelenin dışa yönelik boyutunda anti-emperyalist çizgide tam bağımsızlık savaşı sürdürülmektedir[4]. 1922 Ağustos'unda askeri utkunun kesinleşmesi, devrimin ihtilal aşamasını sonlandırmış ve Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması sürecini yaratmıştır. İzleyen dönemde görünüşte Lozan'daki temsil krizinin neden olduğu iktidar ikiliği saltanatın kaldırılmasıyla aşılmış, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla yeni Türkiye'nin bağımsız hukuksal varlığı uluslararası alanda tescil edilmiştir.

Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Lozan'ı izleyen yıllarda yapılan tüm köklü değişiklikler birbirinden ayrılmaz bir bütünü oluşturmuşlardır ve Türk Devrimi ancak bu bütünlük içinde ele alındığında doğru olarak kavranabilmektedir[5]. Bütünlüğü oluşturan ve mutlaka bir sıralamayla gerçekleştirilen devrimlerle; dini ideolojiden ulusal ideolojiye, padişah-halife otoritesinden cumhuriyet yönetimine, şeriat hukukundan modern hukuka, medrese (dinsel) eğitimden modern eğitime, kapalı toplumsal yaşam biçiminden devrimsel (zamana göre değişen) yaşam biçimine[6] geçiş sağlanmıştır. Radikal bir değişimi gerçekleştiren Cumhuriyet dönemindeki bu dönüşümlerin toplamı bir "yeni yöneliş"tir[7]. Düşünsel kaynağını Aydınlanma Felsefesi ve Fransız Devrimi'nde, başlangıcını ise Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bulan bu yeni yöneliş; "1923 Devrimi-İnkılâbı", "Türk Devrimi-İnkılâbı", "Kemalizm", "Atatürkçülük" gibi isimler almıştır. Atatürk, bu köklü dönüşümü, 5 Kasım 1926'da Ankara Hukuk Mektebi'nin açılışında yaptığı konuşmasında şu şekilde açıklamıştır:

> "*Türk İnkılâbı nedir? Bu inkılâp kelimesinin ilk akla getirdiği ihtilal anlamından başka ondan daha geniş bir değişmeyi ifade etmektedir. Bugünkü*

---

[4] Tarık Zafer Tunaya, "Atatürkçülük", **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (18176-1938)-İkinci Kitap: Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk**, İstanbul, 2002, s. 199.
[5] Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, Anakara, 1993, s. 55.
[6] Ergün Aybars, **Ulusal, Lâik, Sosyal Hukuk Devleti-Atatürkçülük ve Modernleşme**, İzmir, 2000, s. 258, 259.
[7] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, s. 54.

devletimizin şekli, yüzyıllardan beri gelen eski şekilleri bir yana bırakılırsa en gelişmiş bir biçim olmuştur.

Ulusun, varlığını devam ettirmek için bireyler arasında düşündüğü bağıntı yüzyıllardan beri gelen biçim ve özelliklerini değiştirememiştir. Yeni ulus din ve mezhep bağı yerine bireylerini Türk milliyetçiliği etrafında toplamıştır.

Ulus, uluslararası genel savaş alanında hayat ve kuvvet sırrı olacak iklim ve araçların ancak çağdaş uygarlıkta bulunabileceğini, değişmez bir gerçek olarak kabul etmiştir.

Sonuç olarak Efendiler, ulus saydığımız değişiklikler ve inkılâpların normal ve zorunlu gereği olarak genel yönetimini ve bütün kanunlarını ancak bu dünyevi ihtiyaçlardan ilham alınarak ve ihtiyacın değişme ve olgunlaşmasıyla, sürekli olarak değişme ve olgunlaşmasına esas olan, dünyevi bir zihniyet bir hayat şartı saymıştır"[8].

Atatürk'ün bu ifadesine göre; yeni ve modern bir Türk Devleti'nin kurulması, din ve mezhep (ümmetçilik) ideolojisinin yerini ulusçuluk ideolojisinin alması, batı uygarlığını oluşturan iklim ve araçlara bağlanılması, yeni Türk Devleti'nin yasa ve örgütlerinin çağın gereksinimlerine göre düzenlenmesi ve bilimin hayat için tek yol gösterici olarak kabul edilmesi[9] ile mümkün olacaktır. Bu toplumsal dönüşümün gerçekleşmesinde ise en önemli rolü devrimler üstlenecektir. Bu bağlamda devrimlerin toplumsallaşmasını sağlamanın, idealize edilen toplumsal modele ulaşmayı kolaylaştıracağı söylenebilir. Bu ereğe uygun olarak da Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Millet Mektepleri ve Halkevleri gibi kurumlar açılacaktır.

---

[8] **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C: II, Ankara, 1997, s. 249.
[9] Enver Ziya Karal, "Atatürk ve Türk Devrimi'nin Özellikleri", **Atatürk Ve Devrim (Konferans ve Makaleler)**, Ankara, 1980, s. 45.

Tezimizin öznesini meydana getiren ve Türk devriminin toplumsallaştırılması süreci içerisinde önemli bir işlev gören Halkevlerinin, kurumsal ve düşünsel arka planında ise Türk Ocakları bulunmaktadır.

B. Türk Ocakları

24 Aralık 1908'de İstanbul'da amacını "*Türk diye anılan bütün Türk kavimlerinin mazi ve haldeki asar, efal, ahval ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak*"[10] olarak belirleyen Türk Derneği'nin kurulmasıyla Türkçülük düşününün örgütlenmesi yolundaki ilk adım atılmıştır[11]. Derneğin üyelerinden Rus Türkolog V. A. Godlevskiy'e göre Türk Derneği'nin kurucu ve yöneticilerinin sayısı on altıdır[12]. Kurucular arasında Akçuraoğlu Yusuf, Ahmet Mithat, Veled Çelebi, Necib Asım, Ahmet Hikmet, Bursalı Tahir, Emrullah Efendi, Rıza Tevfik ve Agop Boyacıyan gibi isimlere rastlanmaktadır.

Türk Derneği aynı adla bir dergiyi 1911'den itibaren yayımlanmaya başlamış, ancak derginin düzensiz olarak yedi sayısı çıkartılabilmiştir. Türk Derneği'nin üyelerinin çok büyük bir bölümü bir süre sonra Türk Yurdu (1911) ve Türk Ocakları (1912)'na katılınca, dernek çalışamaz duruma gelmiştir[13].

Türk Derneği'nin dergisinin yayımlanmaya başladığı yıl, 1911'de, İstanbul'da Türkçülük düşününün örgütlenmesi açısından önem taşıyan Türk Yurdu adlı ikinci bir dernek daha kurulmuştur[14]. Kurucuları arasında Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Akçuraoğlu Yusuf, Ahmet Ağaoğlu, Dr. Akil Muhtar (Özden) ve Hüseyinzade Ali (Turan) gibi Türkçülük düşününün önde gelen simalarının yer aldığı dernek; Türk Ocağı'nı kurma girişimlerinin fiilen başlaması nedeniyle uzun süre

---

[10] "Türk Ocakları ve Halkevleri", **Halkevleri Dergisi**, S. 93, Temmuz 1974, Ankara, s.12.
[11] Yusuf Akçura, **Yeni Devletin Öncüleri; 1928 Yılı Yazıları**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1981, s. 188.
[12] Füsun Üstel, **İmparatorluk'tan Ulus-Devlete, Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, 1997, s. 16.
[13] Ayrıntılı bilgili için bkz: Üstel, **a.g.e.**, s. 15-42.
[14] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, İstanbul, 1952, s. 415.

yaşayamamış, Türk Ocağı'nın kurulmasıyla birlikte derneğin tüm üyeleri Türk Ocağına geçmiştir[15].

1. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Türk Ocakları

Türk Ocağı'nın kuruluş süreci Tıbbiye Mektebi'ndeki bir grup öğrenci tarafından kaleme alınan bir bildirinin deklere edilmesiyle başlar. Bildiride özetle; "*Türklerin yaşadığı yıkıma seyirci kalınamayacağı, bu sürecin ancak eğitimin yaygınlaştırılmasıyla durdurulabileceği*" vurgulanarak "*Kanun-u tekamüle uygun olarak ziraat, ticaret ve sanayi ile kazanılmış bir hakimiyet-i içtimaiyye'yi kuru bir hakimiyet-i siyasiyeye tercih etmenin doğru olduğu*" belirtilmiştir. Yeni nesle çalışmanın ibadet, tembelliğin günah olduğunu anlatmanın öneminin de belirtildiği bildiride; böyle bir işlevi üstlenecek ulusal ve toplumsal bir örgütün kurulması gereği üzerinde durularak, bu örgütün Anadolu'da, Rumeli'de hatta Türklerin yaşadığı yabancı memleketlerde şubeler açması önerilmiştir[16].

Öğrencilerin çağrısına sıcak ve somut karşılık veren; Ahmet Ferit, Mehmet Emim, Yusuf Akçura ve Rıza Tevfik gibi aydınların Türk gençlerini bir dernek çatısı altında toplayarak onlara Türkçülük duygusu kazandırma düşünceleri, Türk Ocakları'nın kurulmasına yol açmıştır. 3 Temmuz 1911'de İstanbul'da tıp öğrencileri adına Hüseyin Fikret ve Remzi Osman'ın ve aydınlardan Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Emin Bülent, Fuat Sabit ve Ahmet Ağaoğlu'nun katıldığı toplantı sonucunda, Türk Ocağı isimli bir örgütünün kurulmasına karar verilmiştir[17].

---

[15] **A.g.e.**, s. 415, 416.
[16] Masami Arai, "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, C: I., 2. Basım, İstanbul, 2001, s. 194.
[17] Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", **Belleten**, C: L, S. 196-198, s. 202.

dönüşmesi, Halkevlerinin de toplumun geniş kesimleri tarafından resmi devlet dairesi gibi algılanması ve kendisiyle içselleştirememesi sonucunu getirmiş olmalıdır.

1950 seçimlerinden zaferle çıkan D.P., Halkevleriyle ilgili tartışmalara hız kazandırdı, hem parti organlarında hem de Meclis birleşimlerinde konu tüm yönleriyle tartışmaya açıldı. C.H.F., D.P. ile Halkevleri konusunda bir uzlaşıya varabilmek için çalışmalarını yoğunlaştırdı. Bu bağlamda Faik Ahmet Barutçu temsilci olarak görevlendirilerek iki kez başbakan Adnan Menderes[91] ile görüştü ve taraflar arasında aşağıdaki uzlaşı sağlandı;

> *Halkevleri Atatürk'ün bir yadigârı olarak muhafaza edilecek ve bir tesis haline getirilerek gayeleri ve mesaileri çok partili devrin icabına uygun bir şekilde tespit edilecektir. Halkevi ve Halkodası olarak inşaa edilmiş bütün gayrı menkullerde, tüzel kişilerden devredilen ve Halkevi olarak kullanılan binalar bu tesislere dahil edilecek ve bütün ihtilaflı meseleler de bu şekilde kül hallinde hal edilmiş olacaktır."*[92]

Bu uzlaşmanın ardından C.H.F., Faik Ahmet Barutçu, Tahsin Bekir Balta, Yavuz Abadan, Cafer Tüzel, Nihat Erim, Abbas Çetin ve Halil Sezai Erkut'tan oluşan bir komisyon kurarak varılan uzlaşı ilkelerini temel alan, Halkevlerine yeni bir hukuki statü kazandıracak taslak hazırlattı. Taslak kısa sürede tamamlandı ve 31 Ocak 1951 tarihinde başbakan Adnan Menderes'e sunuldu. Taslakla ilgili olarak 1951 Haziran ayına değin herhangi bir yanıt alınamadı. 11 Haziran 1951 tarihinde D.P. milletvekili Sırrı Yırcalı, Faik Ahmet Barutçu'ya alternatif bir taslak verdi[93]. C.H.P. bu taslak metnine karşı yanıtını 20 Haziran 1951'de yeni bir proje oluşturarak teslim etti[94].

D.P. ile C.H.P. arasında Halkevlerinin gelecekteki statüsüyle ilgili görüşmeler günlerce devam etti. Ancak görüşmelerden bir sonuç çıkmadığı gibi, D.P. Anayasa

---

[91] Aydın Halkevinin ilk başkanı.
[92] **Halkevleri Hakkında Genel İdare Kurulunun Açıklaması**, 26. XI, 1951, s. 5.
[93] **A.g.a.**, s. 5.
[94] **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 109. Birleşim, Ağustos 1951, s. 562.

Komisyonu aracılığıyla C.H.P. ve Halkevlerinin mal varlığını araştırma işine hız verdi. Meclisteki açık çoğunluğuna fazlasıyla güvenen D.P., C.H.F. ve Halkevleri ile ilgili olarak bütün tasarıları Meclisten geçirme kararı aldı. C.H.F. ise buna karşılık olarak Ankara ve İstanbul Üniveristeleri'nin Rektörleriyle, Danıştay ve Yargıtay başkanlarından oluşan bir Hukuk Komitesi'nin kurularak, komitenin alacağı karara saygı gösterilmesini istedi[95].

C.H.F.'nın bu çağrısına karşılık olarak D.P. Meclis Grubu, Halkevleri ve C.H.F. hakkında bir yasa tasarısını Meclisten geçirdi. D.P. Manisa Milletvekili Refik İnce ve yedi arkadaşı tarafından hazırlanan yasa, kamu kuruluşlarının, tüzel kişiliklerin ve derneklerin mal varlıklarını siyasi partilere bağışlamalarını ve bedelsiz olarak devretmelerini yasaklıyordu. Yasayla Türk Ocakları gibi feshedilmiş kamu kuruluşları ve derneklerden transfer edilen malların iadesi zorunlu kılınmaktaydı. 8 Ağustos 1951 tarihinde çıkartılan 5.830 sayılı bu yasa ile Halkevleri kapatılmış oluyordu[96].

Yasanın Meclis'te gündeme gelmesi nedeni ile söz alan C.H.F. Başkanı İsmet İnönü, Halkevlerinin durumu ile ilgili olarak iktidardayken, muhalefette bulunan D.P. ile uzlaşma yolları aradıklarını ancak bir karşılık bulamadıklarını, uzun bir süredir de Başbakan ile sağlanan mutabakat üzerinden bir tasarı hazırlamaya çalıştıklarını fakat bir oldu bittiyle karşılaştıklarını belirtmiş, yasada yer alan Türk Ocakları'yla ilgili konu üzerinden Atatürk'ün suçlanmasına karşı olduğunu, Türk Ocakları'nın kapanış kararının bu örgütün yöneticileriyle birlikte alındığını, illa bir suçlu aranacaksa dönemin Başbakanı olarak kendisinin sorumlu tutulması gerektiğini vurguladıktan sonra, Halkevlerinin kapatılmasının büyük bir yıkım olacağını, bu kurumlarla C.H.F.'na karşı hazırlanan bu yasanın hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmadığını, iktidarın Anayasa'yı ihlal ettiğini, oysa herkesin görevinin Türk ulusunun asil özelliklerine göre hareket etmesi gereğinin altını çizmiştir[97].

---

[95] **A.g.a.**, s. 6.
[96] **A.g.a.**, s. 6-8.
[97] **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 109. Birleşim, Ağustos 1951, s. 562.

Halkevleri; Cumhuriyet'in ilk yıllarında devrimlerin toplumsallaşması bağlamında önemli misyonlar üstlenmiş kurumlar olarak, Türk kültür ve siyasal tarihinde yadsınamayacak bir yer edinmişlerdi. Özellikle açılışlarını izleyen ilk on yıldaki çalışmaları sınır ötesinde yaşayan toplumların ilgisini çekecek ölçüde başarılı olmuştu. Ancak başlangıçta tarihsel zorunluluklardan doğan C.H.F. ile olan organik bağı, zamanla bu örgütün özelliklede halktan kopuk bürokratik anlayışının yansımalarını taşımalarına neden olacak ve 1940'lı yıllardan itibaren ideolojik ve toplumsal anlamda işlevselliklerini yitirmeye başlayacaklardır. Çok partili yaşam pratiğine geçişle birlikte, ağırlıklı olarak C.H.F. içindeki aşiretsel toplum düzeninin hakim unsurlarıyla, küçük yerel burjuva temsilcilerinin temsilcilerinden oluşan D.P.'nin Halkevlerini tek parti yönetimi ile özdeşleştirerek dışlaması, Halkevlerinin kapatılma sürecini de tetikleyecektir. Öte yandan bu kurumların açılırken sahip oldukları devrimleri toplumsallaştırma misyonunun, D.P. tarafından "tutulan ve tutulmayan inkılâplar" biçiminde kategorize etme anlayışının karşısında konumlanmış olması devrim - karşı devrim diyalektiğini gündeme getirecektir ki, Cumhuriyet tarihimizin en önemli sorunsallarından birini bu olgu oluşturmaktadır.

Halkevlerinin kapatılmasını; kapatılma, ömrünü tamamlama ekseni bağlamında düşünmekte olanaklıdır. Nitekim Kemal Karpat Halkevlerinin varlığının sona ermesini doğal bir ölüm olarak nitelemektedir[98]. Bu anlayıştan Halkevlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarında üstlenmiş oldukları misyonu tamamladıkları sonucunun çıkartılması durumunda, yeni tartışmaların varlığı kaçınılmaz görünmektedir. Son dönemlerindeki işlevsizlikleri, ağırlıklı olarak dış gelişmelerin belirlediği bir iç siyasal belirsizlik ve gerginlik çerçevesi içinde geçtiği gerçeği göz önünde bulundurularak anlamlandırılmalıdır. Kapatılma fiiline yapılan vurgularda ise yukarıda belirttiğimiz karşı devrim diyalektiği söylemi önemli bir yer tutmaktadır.

Sonuç olarak; Halkevlerinin kapatılmasına farklı kimlik kategorilerinin kendilerini inşaa ettikleri değerler kümeleri çerçevesinde refleksler verdiği görülmektedir. Ancak herhalde yadsınamayacak gerçek bu kurumların bir dönem var

[98] Karpat, **a.g.m.**, s. 55-67.

oldukları ve bu süreç içerisinde de toplumsal yapılanmaya, henüz üzerinde uzlaşılamayan ölçü ve değerlerde, etki ettikleri gerçeğidir.

II. BÖLÜM

BURSA HALKEVİ KURULUŞU-ÖRGÜTLENMESİ

Bursa Roma-Bizans İmparatorluğu döneminde önemli bir merkez olarak görülmektedir fakat asıl önemini Osmanlı yönetimi altına girmesinden sonra kazanmıştır. 1326 yılında Türkler tarafından alınan Bursa bir süre başkent işlevini görmüştür[1]. Bu sıralarda Bursa'yı gören ünlü gezgin İbni Batuta, bize Bursa'nın kuruluş dönemindeki durumu hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir[2]. XIV. Yüzyıl'da İran'da İlhanlı İmparatorluğu'nun çökmesi (1335) ve Batı Anadolu'da Osmanlılıların ortaya çıkmasıyla (1300-1360) politik ve ticari ağırlık merkezi Batı Anadolu'ya kayarak ticaret yolları düzeninde bir değişikliğe neden oldu. XIV. Yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti'nin hem politik hem de ticari merkezi olan Bursa, Anadolu'nun en önemli ticaret bölgesi ve doğu-batı ticaret yolu üzerinde Balkanlarla Anadolu'yu birbirine bağlayan önemli bir merkez konumunda bulunuyordu[3]. Bu nedenle uluslararası ticaretin yoğun olduğu ipekli ve pamuklu dokumacılık ve deri işçiliğinde büyük gelişme göstererek bir "sanayi" kenti niteliğini kazanmıştır. Ankara bozgunundan sonra Timur tarafından tahrip edilen Bursa'nın kısa sürede kendisini toparladığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1430 yılında Bursa'yı ziyaret eden Bertrendon de la Broquiere[4], Bursa'dan son derece zengin bir kent olarak söz etmektedir. Sadece ekonomik ve siyasi yönden önemli bir merkez olmakla kalmayan Bursa, kuruluş dönemi Türk mimarisinin en özgün yapılarıyla bezenecektir. Bu eserlerin ayakta bulunan örnekleri Türk mimarlık tarihinin gelişiminin izlenmesi açısından büyük bir değer taşımaktadırlar ve bugün de bir çoğu varlığını sürdüren bu eserler Bursa'da uzun

---

[1] Bursa tarihi ile ilgili bibliyografya için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu,, " 650. Fetih Yılı Vesilesiyle Bursa Biblografyası", **Türk Kültürü**, S. 162, Ankara, Nisan 1976, s. 157-168.

[2] Ayrıntılı bilgi için bkz; İbni Batuta, **İbni Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler**, Haz: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1981.

[3] Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, Çev: Ruşen Sezer, 3. Basım, İstanbul, 2003, s. 127, 130.

[4] Ayrıntılı bilgi için bkz; Bertrendon de la Broquiere, **Le Voyage d'Outremur Bertrendon**, Paris, 1892.

süre çalışma yapan Fransız sanat tarihçisi Alber Gabriel tarafından incelenmiş, sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir[5].

Bursa çok geçmeden İran'dan gelen İpek ticaretinin çok büyük bir merkezi konumuna geldi. Bursa sadece İran ipeğini Avrupa'ya aktarmakla kalmıyor aynı zamanda doğrudan doğruya kentin kendisi de önemli bir ipek üretim merkezi haline gelmiş bulunuyordu[6]. Bursa bütün tarihi boyunca bu önemini ve özelliğini korumuş ve Tanzimat'tan sonra ipekçilik burada çok daha büyük bir gelişme göstermiş ve önemli bir ihraç ürünü niteliğini kazanmıştır. Bu konuda Dalsar'ın yukarıda andığımız kitabında önemli bilgiler bulunduğu gibi, Hüdavendigâr Vilâyeti Salnameleri'nde de dikkate değer ayrıntılara ve istatistiksel verilere yer verilmektedir.

XVII. Yüzyıl'da büyük Celali karışıklıkları sırasında Bursa ve çevresi önem kazanmış, ve bu karışıklıklar sırasında yerlerinden yurtlarından uzaklaşanlar bu çevrede yoğunlaşmışlardır. Zaman zaman Bursa kenti de güvensiz bir duruma düşmüştür. Bununla birlikte zaman zaman burası Osmanlı hükümdarlarının ziyaret ettiği bir yer olmuştur. XVII. Yüzyıldan itibaren Sultan I. Ahmed, IV. Murad, Abdülaziz ve V. Mehmed Bursa'yı ziyaret eden Osmanlı padişahları olacaktır[7]. Başkentin İstanbul'a naklinden sonra Kütahya'da oturan Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak beyliği olarak yönetilen Bursa, 1841'den itibaren vilayet merkezi olmuş ve buraya gönderilen valiler tarafından yönetilmiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerine bütün kıyı Osmanlı kentlerinde görüldüğü gibi Bursa'da da önemli bir gelişme görülmüştür[8]. Mudanya limanı eski önemini sürdürürken, dokuma atölyelerinde bir gerileme ortaya çıkmıştır. XIX. Yüzyıl ikinci yarısında Avrupa'da ipeğe olan talep çoğalmış, bunun sonucu olarak ham ipek ihracatı artmış fakat Avrupa'daki fabrikasyon üretim ipek dokumacılığının gerilemesine neden olmuştur. Makineleşme sonucu sadece ipekli dokuma atölyeleri değil Bursa'daki diğer dokuma kolları da zarar görmüştür. Üretim ve

---

[5] Ayrıntılı bilgi için bkz; Albert Gabriel, **Une Capitale Turque Brousse I**, Paris, 1958.
[6] Ayrıntılı bilgi için bkz; Fahri Dalar, **Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik**, İstanbul, 1960.
[7] Mükremin Halil Yinanç "Bursa", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: II, 1993, s. 813.
[8] Zeki Arıkan, Hüdavendigar Salnameleri Üzerindeki Çalışma (Henüz tamamlanmamıştır.)

Amacını tüzüğünün ikinci maddesinde "*İslâm kavimlerinin başlıca mühimmi olan Türklerin, milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin terakki ve itilası ile, Türk ırk ve dininin kemaline çalışmak...*" şeklinde açıklayan Türk Ocakları, 1913 yılına kadar iç çekişmeler nedeniyle etkili olamamıştır. Ancak 1913'ten itibaren Hamdullah Suphi'nin başkanlığa gelmesiyle birlikte, Türk Ocakları etkin bir dil ve dünya görüşü oluşturduğu konferanslar, toplantılar, yayınlar sayesinde günden güne üye sayısını arttırmıştır[18]. Bu süreç içerisinde İstanbul dışında da şubeler açılmaya başlanmış, genişleyen çalışma alanı ve kadro sayısı nedeniyle Beyazıt'ta büyük bir mekana taşınılmış, sonra ise özel bir konferans salonu inşa edilmiştir.

Türk Ocağı'nda gerçekleştirilen çeşitli konferanslar, sadece Ocağın ilkeleri çerçevesinde değil, karşıt görüşleri savunan konular hakkında da olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar, yaz tatili olan iki ay hariç, her Perşembe gecesi ve her Cuma günü konferanslar gerçekleştirilmiş, kadınlara ayrılmış Cuma konferanslarında müziğe daha fazla yer verilmiştir. I. Dünya Savaşı başlayınca Perşembe konferansları sona erdirilirken, Cuma konferansları devam etmiştir. Ayrıca Darülfünun hocaları tarafından Türk, İslâm ve Osmanlı edebiyat, güzel sanatlar ve hukuk tarihine ilişkin serbest dersler verilmiştir. Ocak binasında küçük bir tiyatro sahnesi hazırlanarak temsiller sergilenmiş, burada film gösterileri de gerçekleştirilmiştir. Ocaklılar tarafından fotoğraf ve resim sergileri açılmış, öğrencilere parasal yardım, sağlık hizmetleri ve eşya yardımı yapılmış, Ocak binalarında çeşitli dillerden kitapların yer aldığı zengin bir kütüphane meydana getirilmiştir[19].

Sosyal ve kültürel etkinliklerini sürdüren Ocaklar'da, Balkan Savaşları'nın yenilgisiyle sonuçlanmasının ardından, dönemin siyasal iktidarı olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın da onayı ile ırk ile temellendirilen bir milliyetçilik anlayışı yani Türkçülük hareketi kabul edilmiştir[20]. Bu noktada Türk Ocakları, İttihat ve Terakki'nin düşünsel ideallerinin aydınlar ve gençler arasında yayılmasında önemli bir işleve sahip olmuştur.

---

[18] Hasan Ferit Cansever, "Türk Ocağı'nın Doğuşu Sebep ve Saikleri", **Türk Yurdu**, S. 285, Haziran 1960, s. 21.
[19] Üstel, **a.g.e.**, s. 84-91.
[20] **A.g.e.**, s. 63.

Ocaklar sadece Türk olmayanlara değil, aynı zamanda Türk olup da İslâmcılık idealine sahip veya ulusal bilince erişememiş kitlelere karşı da mücadele etmek zorunda kalmışlardır[21]. Bu bağlamda ulus bilincinin oluşumunda önemli faktörlerden birisi olan dil alanında çalışmalar yapmışlar, konferanslar açık tartışmalar ve Türk Yurdu Dergisi'nde yayınlanan dil bilim makaleleri yoluyla ulusal bilincin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır.

Ocakların üzerinde önemle durduğu noktalardan diğeri ise kadının toplum içindeki statüsüdür. İslâm öncesi Türk toplumlarındaki anaerkil kültüre dayalı olarak, kadının toplum içerisindeki yerinin sorgulanmaya başlanması, bir yönüyle İslâmcılık düşününün reddi veya ümmetçilik anlayışına karşı verilen mücadelenin bir boyutu olarak algılanabilir.

I. Dünya Savaşı sonunda Türk Ocakları'nın ideolojik çerçevesi yeniden düzenlenmiştir. 1918 yılında gerçekleşen kongrede nizamnamenin ikinci maddesi "*Ocağın maksadı Türklerin harsî birliğine ve medeni kemâline çalışmaktır. Ocağın faaliyet sahası bilhassa Türkiya'dır*"[22] şeklinde kabul edilmiştir. Yeni duruma göre Türk Ocakları Pantürkist ideallerden vazgeçmiş görünmektedir[23]. Fakat daha sonra Halide Edip'in ısrarı üzerine Türk Ocağı'nın faaliyet ve çalışma alanı sorunsalı tartışma konusu yapılmış ve ikinci maddenin "*bilhassa Türkiya*" kısmı kaldırılmıştır. Bu durum Anadolu dışındaki Türklerin göz ardı edilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

I. Dünya Savaşı'ndan Mondros Bırakışması'nı imzalayarak çekilen Osmanlı Devleti'nin topraklarının işgal edilmesi üzerine başlayan Ulusal Mücadele Dönemi'nde, Türk Ocakları'da bu dönemin koşullarından etkilenecek ve zorlu bir süreç geçirecektir.

---

[21] Akyüz, **a.g.m.**, s. 205.
[22] "Türk Ocağı Kongresi", **Türk Yurdu**, C: XIV, No: 159/10, 15 Temmuz 1334, s. 4299'dan aktaran, Üstel, **a.g.e.**, s. 95.
[23] Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, İstanbul, 2002, s. 30.

2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Ocakları

Kurtuluş Savaşı sürecinde Türk Ocakları zor bir dönem geçirmiş ve işgal karşıtı eylemlere katılmışlar, "*...Ocaklılar (Türkocağı) memleket işlerinden yorulmazlar...*"[24] şeklinde Adnan Adıvar'ın da ifade ettiği gibi kendilerini ulusal hareketle özdeş olarak algılamışlardır. Ocakların Ulusal Mücadele'de Kuva-ı Milliye ile bütünleşmesi, önemlice bir bölümünün kapatılmasına, iki defa basılmalarına, üç defa yer değiştirmek zorunda kalmalarına neden olmuştur. Bu gelişmeler üzerine Hamdullah Suphi durumu Mustafa Kemal Paşa'ya bildirerek, nasıl hareket edilmesi gerektiğini sormuş, alınan yanıtta ise elçiliklerin protesto edilmesi ve mitinglerin düzenlenmesi tavsiye edilmiştir[25]. Yunanlıların İzmir'i işgali ve İstanbul'da bulunan İtilaf Devletleri'ne karşı düzenlenen protesto gösterilerindeki rolleri nedeniyle, İstanbul merkez ile Bursa ve İzmir şubeleri kapatılmıştır[26]. Sonuçta Türk Ocakları, işgal kuvvetleri tarafından Mart 1920'de binaları basılarak dağıtılmış, Genel Başkan Hamdullah Suphi'nin Ankara'da, Birinci Büyük Millet Meclisi'ne katılmasıyla ise Türk Ocakları'nın Genel Merkezi Ankara'ya taşınmıştır[27].

Savaşın utkuyla sonuçlanmasının ardından 23 Nisan 1923'te Ankara'da Genel Merkez'in yeniden açılmasıyla[28] yeniden örgütlenmeye başlayan Türk Ocakları, Mayıs sonuna kadar 43 şubeye ulaşmış[29], 23- 25 Nisan 1924 tarihinde yapılan ilk genel kongrede şube sayısı 71'i bulmuştur. Yapılan ilk kongrede oybirliği ile Ahmet Ağaoğlu başkanlığa, Ferit Celâl (Güve) ve Cevdet Bey ise katipliklere seçilmiştir.

Türk Ocakları, Cumhuriyet döneminde de bütüncül bir ideolojik tutum gösterememişlerdir. Hamdullah Suphi (Tanrıöver) yeni Türk devleti ve rejimine "*bütün Türklük*" açısından yönlendirici bir misyon yüklemektedir[30]. Buna karşın Ahmet

---

[24] Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Ankara, 1991. s. 210.
[25] Tunaya, **a.g.e.**, s. 382, 383.
[26] Öztürkmen, **a.g.e.**, s. 49.
[27] Akyüz, **a.g.m.**, s.205.
[28] **A.g.m.**, s.205.
[29] Üstel, **a.g.e.**, s. 132.
[30] **A.g.e.**, s. 147.

Ağaoğlu; ulusçuluk akımının izlediği amaçlardan birisinin ulusal kimliği oluşturmak ve geliştirmek olduğunu, Türk Ocakları'nın da bu yönde hareket etmek zorunda bulunduklarını belirtmiştir[31]. Reşit Galip başta olmak üzere bir başka grup ise, Halkçılığı, Türkçülük ile uzlaştırmayı amaçlayan bir yapılanma üzerinde durmaktadır[32].

Bütün bu farklılıklara sebebiyle Ocaklar, Cumhuriyet döneminde hükümetin politikalarına kendilerini uyarlayabilmek için amaçlarını defalarca yeniden tanımlama gereği hissetmişlerdir[33]. Bu bağlamda Ocakların Kemalist Devrim ilkeleri ile uyum içerisinde çalıştığını söylemek mümkündür. Bu olguya örnek olarak Yeni Mecmua'da çıkan "*Din Ticaretiyle Mücadele*"[34] başlıklı yazı ile Şeyh Sait isyanı sırasında Ocakların irticaya karşı gösteriler düzenleyerek devrimlerin yanında yer almaları[35] gösterilebilir. Ayrıca istatistiklerin yetersizliğine rağmen, Türk Ocakları, 1929 yılının ilk üç ayında yaklaşık 50.000 kişinin yeni harfleri öğrenmesini sağlamış, Merkez Heyeti'nin hazırladığı ve tüm resmi daire, belediye, dernek ve şirketlere dağıtılan bir genelgeyle yerli malı kullanımı teşvik kampanyasını başarılı bir şekilde yürütmüşlerdir[36].

Ayrıca Merkez Heyeti raporunda bildirildiğine göre, hemen tüm Ocak şubelerinde kütüphane, 44 Ocak'ta spor teşkilatı bulunmakta, 11 şubede düzenli "harsi mesai" faaliyeti ile köylerde köylüleri sağlık, toplumsal ve tarımsal sorunlarda yönlendirme v.b. çalışmalar sürdürülmekte, 21 Ocak'ta müzik dersleri verilmekte, başta İstanbul olmak üzere 48 Ocak'ta konferanslar yapılmakta, İngilizce-Almanca-Muhasebe- El sanatları gibi konularda Halk Dershaneleri devam etmektedir[37].

Türk Ocakları'nın yeni rejime verdiği bu destek ve tüm bu çalışmalar, kısa bir süre içinde karşılık görecek, Mustafa Kemal yeni kurulmakta olan İstanbul, Türk

---

[31] **A.g.e.**, s. 153.
[32] **A.g.e.**, s. 135.
[33] Şimşek, **a.g.e.**, s. 34.
[34] "Din Ticaretiyle Mücadele", **Yeni Mecmua**, C: IV, No: 7812, 15 Haziran 1923, s. 257.
[35] Şimşek, **a.g.e.**, s. 34.
[36] "Üç Aylık Ocak Haberleri", **Türk Yurdu**, Birinci ve İkinci Kanun-Şubat 1929, C. III/23, No: 12-14/206-208, s. 67.
[37] Üstel, **a.g.e.**, s. 328-330.

Ocakları'na bir bina sağlaması için 3.500 liralık parasal yardımda bulunacaktır[38]. Türk Ocakları'nın devrimlerin yanında yer alması; gerek C.H.P.'yle olan ilişkilerinde, gerekse Mustafa Kemal'in nezdinde olumlu etkiler yapmıştır. Mustafa Kemal'in Zonguldak, İstanbul, İzmir ve Ankara'da bulunan Türk Ocakları'na destek sağlaması[39], eşi Latife Hanım'ı 1925 Kongresi'nde fahri başkanlığa önermesi[40], Kemalist yönetim ile Ocaklar arasında uyumlu bir ilişkinin olduğu görüntüsü vermektedir. Ayrıca 24 Nisan 1926'daki ikinci toplantıda, Kongre Başkanı aracılığıyla Cumhurbaşkanı'nın Ocak üyelerine selamlarını göndererek "*Yeni Türk devletinin oluşmasında en çok Ocaklara güvendiği*"[41] şeklinde bir mesaj iletmesi bu görünümü desteklemektedir.

26 Nisan 1926'da Mustafa Kemal Paşa, kendisini ziyarete gelen Ocaklılara Türk Ocakları'nın önemini vurgulayan konuşmasında "*Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz, Türk milliyetçisiyiz*"[42] demekte ve Türk kültürünün gelişmesinde Türk Ocakları'nı teşvik etmektedir. Yine Mustafa Kemal'in, "*inkılâbın en büyük eli Ocaklara istinad ediyoruz*"[43] sözü, Türk Ocakları'nın devrimlerin yaygınlaştırılabilmesinde aracı bir kurum olması isteğini ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal Paşa 4 Kasım 1931'de Aydın Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmada beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir:

> "*Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın hars şubesidir. Fırka, millete mürebbilik yapacak; ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi hars sahalarında vatandaşları yetiştirmek için pişvalik (önderlik) edecektir. Ocaklılar, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programını vatandaşlara izah etmekle asıl vazifelerini yapmış, mefkûrelerine en büyük hizmeti ifa etmiş olurlar. Yasanızın üçüncü maddesinde bu cihet sarahaten ifade edilmiştir. Bu yol üzerinde milleti hemahenk olarak beraber yürütmekten ibarettir*"[44].

---

[38] "Türk Ocağı", **Yeni Mecmua**, C: IV, No: 6711, 1 Ocak 1923, s. 16.
[39] **Türk Ocakları 1927 Senesi Kurultayı Zabıtları**, s. 38, 39.
[40] Üstel, **a.g.e.**, s. 172.
[41] **Birinci Türk Ocakları Umûmi Kongresi Zabıtları**, s. 29.
[42] **Türk Ocakları Üçüncü Kurultayı Zabıtları**, s. 106-108.
[43] **A.g.e.**, s. 148.
[44] **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C: II, Ankara, 1997, s. 265.

Sadece devrim önderi olan Mustafa Kemal Paşa değil, Parti ve Ocak içindeki önemli simalarda aynı paraleldeki düşüncelerini ifade etmişlerdir. Örneğin Falih Rıfkı (Atay) Türk Ocakları'nın yıllardır batılı ve çağdaş Türk insanını yaratmaya çalıştığını ileri sürmekte ve Atay, "*İşte Türk Ocakları'nın yeni görevi, fikri hayata nakletmek ve sindirmektir...Türk Ocakları fikirleri düzelttiler, şimdi hayatı düzelteceklerdir.*"[45] demektedir.

1927 Kongresi'nde Ocak tüzüğünün üçüncü maddesinin[46] "*Cumhuriyet, milliyet, muasır medeniyet ve halkçılık mefkûrelerini takip eden Türk Ocağı, bu mefkûreleri tahakkuk ettirmekte olan C.H.F. ile devlet siyasetinde beraberdir...*" şeklinde değiştirilmesi ile Parti ile Ocak arasındaki bağ daha da belirginleşmiştir. Ocakların 1928 Yılı Kurultayı'nda ise, seçilecek Merkez Heyeti üyelerinin, C.H.F. Genel Sekreteri, T.B.M.M. Başkanı, Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı ve Başbakan'ın oluşturduğu bir heyet tarafından belirlenmesi, C.H.F.'nin toplumsal yaşamı kontrol etme ve yönlendirme çabaları içerisinde düşünülebilir.

3. Ocakların Kapatılması

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın Türkiye'nin yapısal sorunlarını ağırlaştırması, toplumda C.H.P. Hükümeti'ne karşı ciddi bir reaksiyon uyanmasına neden olmuştur. Toplumda oluşan bu reaksiyonu fark eden Mustafa Kemal, hem bu tepkiyi sübvanse ederek C.H.P'ye alternatif politikalar geliştirecek, hem de demokratikleşme sürecine ivme kazandıracak, devrimlere bağlı bir muhalefet partisinin kurulmasını sağlayacaktır.

1930 yılında Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı Fethi (Okyar) Bey'in liderliğinde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (S.C.F.) kuruluşu gerçekleşecek ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in bizzat özendirmesiyle dönemin pek çok önemli ismi yeni partiye

---

[45] Falih Rıfkı Atay, "Fikirden Hayat", **Türk Yurdu**, C: VIII, No: 18, Mayıs-Haziran 1926, s. 613'den aktaran Üstel, **a.g.e.**, s. 211.
[46] **Birinci Türk Ocakları Umûmi Kongresi Zabıtları**, s. 344, 345.

katılacaktır. S.C.F.'nin kurucuları arasında Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin (Yurdakul), Reşit Galip gibi Türk Ocakları'nın ileri gelen isimlerine de rastlanmaktadır. Türk Ocakları'nın önemli simalarının aktif siyaset yaşamına atılmaları, Ocaklarla S.C.F. arasında organik bir bağın meydana gelmesinde ilk adımları oluşturmuş görünmektedir. Dönemin iktidara yakın ve muhalif basınındaki çeşitli haberler bu veriyi destekler niteliktedir[47]. Kültürel kimliği ön planda tutan Ocakların siyasi bir kurum olan S.C.F. ile yakınlaşması iktidar erkini elinde tutan C.H.F. tarafından kuşkuyla karşılanmıştır. Balıkesir'deki Türk Ocağı'nı ziyaret eden Meclis Başkanı Kâzım Özalp, Ocakların Parti'nin hars kolu olduğunun altını çizmiş ve daha sonra Özalp'in görüşü C.H.F.'nın ilgili organlarında tartışılarak benimsenmiştir. Böylece Ocak üyelerinin ya C.H.F.'lı yada hiçbir siyasi kuruma üye olmamaları gereği açıkça vurgulamıştır[48].

Türk Ocakları ileri gelenlerinin S.C.F. içerisinde aktif olmaları, Türk Ocakları Nizamnamesi'nin 3. maddesinde yer alan Ocaklar'ın devlet politikasında CHF ile birlikte hareket etmeleri ilkesinin boşlukta kalmasına yol açtığı gibi, Parti ile Ocak arasındaki ilişkilerde de bir güven sorununu ortaya çıkartmıştır. 1930 Kurultayı öncesinde 250'yi aşkın şubesi ve 30.000'i geçen üye sayısı ile Türk Ocakları önemli bir örgüt kimliğinde idi. Özellikle yerel düzlemde etkin olan Türk Ocakları ile 1927'den itibaren belirginleşen tek parti yönetimi arasında bir rekabet söz konusudur[49]. S.C.F. deneyimi bu rekabetin muhalif renkler içerdiğini de göstermektedir. Bu durum Ocaklar'ın gözden düşmesinde önemli bir faktör olmakla birlikte bu kurumların kapatılmasındaki tek unsur değildir. François Georgeon'a göre, C.H.F.'nın 1931 Kurultayı'nda Parti'nin gençlik kuruluşlarını yakından denetlemesi zorunluluğunun dile getirilmesi, Türk Ocakları'nın liberal dünya görüşü ve özerkliği ile çelişeceğinden dolayı Ocaklar'ın kapatılması yoluna gidilmekteydi[50].

---

[47] Üstel, **a.g.e.**, s. 338.
[48] **A.g.e.**, s. 343.
[49] Uluğ İğdemir, **Yılların İçinden; Makaleler, Anılar, İncelemeler**, Ankara, 1976, s. 71-73.
[50] François Georgeon, "Les Foyers Turcs a l'Epoque Kemaliste (1923-1931)" Turcia, **Revue d'Etudes Turques**, C. XVI, 1982, s. 212-213'den ileten Üstel **a.g.e.**, s. 358, 359.

Türk Ocakları'nın kapatılmasını; 1929 küresel ekonomik krizi ile liberal iktisadi anlayışın terk edilerek devletçilik anlayışının benimsenmesinin politik alana olan etkileri içinde yorumlayan araştırmacılarda bulunmaktadır. Buna göre devletin özellikle ekonomik alanda liberalizmden devletçiliğe geçildiği bir dönemde, entelektüel ve toplumsal yaşama da her yönüyle etki etmesi, yönlendirmesi kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bu bağlamda Ocakların kapatılması, devletin Halkçılık ve Milliyetçilik ilkelerinin yaşama geçirilmesinde kontrolü tamamıyla ele alması çerçevesi içinde değerlendirilmektedir[51]. Kemalist iktidarın toplumsal dönüşüm aracı olarak algıladığı Milliyetçilik ve Halkçılık gibi iki önemli ilkenin içinin doldurulmasında Türk Ocakları'nı yetersiz, etkisiz hatta bir ölçüde muhalif olarak görmesi[52], öte yandan Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi ile açıkça milliyetçiliği Anadolu ile sınırlamaya çalışan bir ülkü haline getirmeye çalışan Kemalist anlayışla, Anadolu sınırlarını aşan bir Türkçülük nüansına sahip Türk Ocağı çevreleri arasındaki çelişki, gibi olgular bu kurumların kapatılmasındaki diğer faktörler arasında görülebilir.

Liberallik-devletçilik çelişkisi bağlamında Ocaklar'ın kapatılmasını açıklayan Tunçay; C.H.F.'nın giderek devletleşmesi sürecinin bir parçası olarak Türk Ocakları'nın kapatıldığını iddia etmektedir[53]. Çetin Yetkin ise; "*Bir toplumsal gücün, kurumun daha Parti'nin bütünlüğü içinde denetlenip kaynaştırılması değil, fakat aynı zamanda muhalif bir kuruluşun da çalışmalarına son verilmesi ve örgütün ortadan kaldırılması*"[54] şeklinde Ocaklar'ın kapatılmasını açıklarken, bu kurumların muhalif olma niteliğine ve C.H.F.'nın tek yönlendirici güç olma sürecine dikkat çekmektedir.

1930'ların uluslararası ilişkilerin iç politikaya olan yansımaları arasında, Türk Ocakları'nın da bulunduğu yolunda görüşlere de değinmek gerekmektedir. Özellikle S.S.C.B. ile iyi olan ilişkilerin üzerinde "*Turancı*" eğilimlere sahip Türk Ocakları gölgesinin düşmesi iktidar tarafından hoş karşılanmamıştır. Sovyetler'in Ankara'daki

---

[51] Üstel, **a.g.e.**, s. 359.
[52] Yusuf Sarınay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, İstanbul, 1994, s. 138.
[53] Mete Tunçay, "Cumhuriyet Halk Partisi 1923-1950", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. VIII, s. 2021.
[54] Çetin Yetkin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**, Ankara, 1983, s. 54.

Büyükelçisi Surits'in Ocaklarla ilgili olarak Tevfik Rüştü (Aras) Bey'i uyarması[55] ve Azerbaycan Elçisi İbrahim Abilof'un, Atatürk'e Ocaklarla ilgili serzenişlerde bulunması[56], Türk Ocakları'nın sona ermesinde dış etmenlerin de rolü olduğunu göstermektedir.

Türk Ocakları'nın kapatılmasında etnik temelli bir milliyetçilik anlayışını benimsenmesinin de etkin olduğu görülmektedir. Ocaklar'da; Osmanlı'nın çok uluslu imparatorluk anlayışının yerine ulus devleti oluşturma çalışmaları sürdürülürken, Türk milliyetçiliği temeli üzerine bir yapılanma kurulması düşünceleri göze çarpmaktadır. Hatta Hamdullah Suphi milliyetçilik anlayışı bağlamında faşist örgütlenmeleri övücü söylemlerde bulunacaktır. Suphi yaptığı bir konuşmada "... *münevver ve milliyetperver bir gençliğin, İtalya toprakları üzerinde, sınıf gayz ve kininden doğan hareket karşısında, derhal kendini toplamasını ve büyük Vatanperverin doğru yolu gösteren emri altında, arzın medeniyet membalarından biri olan güzel memleketlerini siyanet edebilmelerini, hörmet ve takdir ile görmüşüzdür. Biz faşist milliyetperverliğin dünkü galeyanında hem mazimizi, hem de istikbalimizi görürüz. Türk vatanı tehlikeye düştüğü vakit, Ocaklılar, Milli kahramanın bayrağı altına koşmakta ve onun emri altında kendilerine verilen vazifeyi yapmakta bir an tereddüt etmediler. Faşizm gençliği gibi Türk gençliği, yarın da Türk inkılâbını tehdit edecek herhangi bir vazifeye karşı, silahını kapıp müdafaa vazifesine koşacaktır*"[57] demektedir. Bu düşüncelerin diğer etnik toplulukların devlet kurma istemlerini gündeme getirebileceği endişesi ise, Ocaklar hakkındaki eleştirileri yoğunlaştırmaktadır.

Nihayet yukarıda aktarmaya çalıştığımız dinamikler; 1930 sonunda S.C.F.'nın kapatılmasının ardından Menemen'de yaşanan dinci ayaklanma ile birleştiğinde Türk Ocakları'nın kapatılmasına giden süreçte tamamlanmış oldu. Nihayet Menemen'deki dinci başkaldırının ardından Atatürk çıktığı yurt gezisinde verdiği mesajlarla, Türk Ocakları'nın misyonunun sona erdiğini ima etti. Cumhuriyet Gazetesi'nin 2 Kanun-i Sani 1931 tarihli sayısında Atatürk'ün "...*büyük bir ihtiyaca tekabül etmek üzere vilayet*

---

[55] Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, İstanbul, 1968, s. 70.
[56] Üstel, **a.g.e.**, s. 361.
[57] **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1930, s. 1.

ve kazalarımızda birer Halkevi tesis edilmesinin çok faydalı olacağına... " ilişkin sözleri Ocakların kapanmasının yakınlaştığını göstermekteydi. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ne, Türk Ocakları ile ilgili verdiği demeçte Milliyetçilik ve Halkçılık ilkelerinin toplumsallaştırılmasında Türk Ocakları'nın hizmet ettiğini, bundan sonraki dönemde ise C.H.F. bütünleşerek bu hizmetin devam ettirileceğinin altını çizdikten sonra, aynı hedefe yönelik bütün güçlerin birleştirilmesi gereğini vurgulamıştır[58].

Atatürk bir taraftan yeni örgütlenme modellerinden söz ederken diğer taraftan 1931 yılında çıktığı yurt gezisinde her yerde Türk Ocakları'na uğrayarak üyelerle konuşmakta ve Ocakların C.H.P.'nin hars şubesi olduğunu vurgulamaktadır. Tüm bu söylem ve gelişmeler, Türk Ocakları konusunun bir an önce çözüme kavuşturulması gerekliliğini yaratacak ve yasa uyarınca 23 Nisan'da başlayan Kurultay'ın, C.H.F. Kongresi'nden önce yapılması kararının alınmasına neden olacaktır.

20 Mart 1931'de Ankara'da Türk Ocakları merkez binasında Ankara Türk Ocağı Genel Kurulu olağanüstü bir toplantı ile Ocak Kurultayı'nın, 10 Nisan'da toplanmasını ve söz konusu Kurultay'ın Ocaklar'ın ilgasının koşullarını görüşmesini ve kararı delegelerin onayına sunmasını içeren bir gündemle toplanmasını karar altına almıştır[59]. Aslında Ocakların tüm menkul ve gayrımenkul mallarının Parti'ye devredileceği, üyelerin doğal olarak Parti üyesi olacakları, C.H.F. Genel Merkezi'nin yakın gelecekte Türk Ocakları Merkez Binası'na taşınmasının beklendiği şeklindeki haberler Türk Ocakları'nın geleceğinin henüz Kurultay toplanmadan ve üyelerin düşüncelerinden bağımsız olarak kararlaştırıldığını göstermektedir[60].

10 Nisan 1931 tarihinde yapılan Kurultay'da dikkati çeken ilk nokta Ocaklar'ın kapatılması kesin olduğu halde yapılan çalışmaların yoğunluğunun vurgulanmasıdır. İltihak kararının alındığı gün Hamdullah Suphi'nin elçilik göreviyle yurt dışına gideceği ve yeni kurulacak gençlik örgütünün başına Reşit Galip'in getirileceği haberleri Türk Ocakları'yla ilgili kararların önceden alındığını ortaya koyan bir başka gelişme

[58] **Hakimiyet-i Milliye**, 25 Mart 1931, s. 1.
[59] **Cumhuriyet**, 21 Mart 1931, s. 1.
[60] Üstel, **a.g.e., s.** 368, 369.

olmuştur. Sonuçta Kurultay'da Türk Ocakları'nın C.H.F.'na iltihak kararı alınarak, malları ve gayrı menkulleri Parti'ye devredilmiştir.

Türk Ocakları'nın Halkevlerine dönüştürülmesi düşüncesi aslında son dönemlerde sıklıkla gündeme getirilmekteydi ve Türk Ocakları Tarık Zafer Tunaya'nın da ifade ettiği gibi Halkevlerinin kuruluşuna zemin hazırlamıştı. "*Halkevleri; Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türk Ocakları yerine kaim olmak ve kültür politikasını tahakkuk ettirmek üzere kurduğu bu müesseseler aynı zamanda Türk Ocakları'nın manevi varisi de sayılmışlardır*"[61]. Halkevleri açıldıktan sonra Ocaklar'ın tüm mal varlığı Halkevlerine bırakılacak ve ilk etapta Ocaklar'ın binalarında çalışmalara başlayacaklardır.

[61] Tunaya, **a.g.e.**, s. 578.

I. BÖLÜM

HALKEVLERİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

Devrim kadrosu, başta Atatürk olmak üzere, yeni kurulan ulus devletin zorunlu kıldığı siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel değerleri içselleştirmek için harekete geçtiklerinde karşılarına çıkan en önemli sorun toplumsal tarihimizde bu değerlerin geniş bir tabanının bulunmamasıydı. Bu değerlerin toplumsal tabanını oluşturmak işlevi önderlik kadrosu tarafından aşılacak ve bu bağlamda Halkevleri açılacaktır. Devrimlerin getirdiği yeni yapılanmayı, özelliklede Halkçılık ve Milliyetçilik bağlamında oluşturulmak istenen sistemi, halka ulaştırmanın aracı kurumu olan Halkevleri, Atatürk'ün istemiyle önce on dört ilde çalışmalara başlayacak, ilerleyen zaman içinde bütün Türkiye'de yaygınlaşacaktır. Halkevleri devrimin ilk yıllarında yaygın eğitimi sağlayan, kültürel aktiviteleriyle bulundukları bölgeyi zenginleştiren, çok önemli kurumlar olmuştur.

A. Halkevleri Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

1930'lu yıllar dünya ekonomik krizinin etkisi altında biçimlenmiştir. Dünyada liberalizme olan inanç bu global krizden sonra ciddi biçimde sarsılmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak demokrasi, piyasa ekonomisi gibi liberal değerler gözden düşmeye başlarken merkeziyetçi-devletçi, iktisadi ve toplumsal yaşam teorileri ve pratikleri yükselen değerleri oluşturmuşlardır. Özellikle Avrupa'da merkeziyetçi siyaset ve iktisat politikalarının yaygınlık kazanmaya başladığı görülmüştür. Bu olgunun toplumsal yaşama olan bir yansıması da yeni örgütlenme modellerinin ortaya çıkmasıdır. Bunlar arasında paramiliter nitelikler taşımakla birlikte, daha çok toplumsal kalkınma hamlesinin örgütlenmesi ereğiyle kurulmuş bir örgütlenme modeli dikkati çekmekteydi.

Çekoslovakya'da bütün yıl boyunca düzenli kitle eğitimi çalışmaları yapan ve ulusal kültür merkezleri haline gelen *Sokollar*, Almanya'da hem çocukları hem de yetişkinleri eğitmeye yönelik, çok amaçlı toplumsal merkezlerle beliren; kurslar, konferanslar, törenler, spor aktiviteleriyle etkinlik gösteren *Toplum Evleri* ile İtalya, Macaristan, İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde bunlara benzer, merkezi iktidarlar tarafından toplumu yönlendirme amacıyla oluşturulmuş sosyolojik örgütlenme modelleri görülmekteydi.

Türkiye'de ise 1930'lara gelindiğinde siyasal devrimler tamamlanmış ancak global ekonomik krizin getirdiği iktisadi sıkıntılar toplumda hükümete karşı bir tepkinin yükselmesine neden olmuştur. Atatürk bir yandan bu tepkinin demokratik yollardan ortaya çıkmasını sağlayacak öte yandan C.H.F.'ye alternatif politikalar geliştirecek, devrimlere bağlı bir partinin kurulması düşüncesini bu ortam içinde üretmiştir. Dolayısıyla 1930'ların global gelişmeleri iç politikayı da bir ölçüde etkilemiştir denilebilir. Ancak gelişen süreçte çok partili yaşam deneyimi başarısızlıkla sonuçlandığı gibi, bunu dinci bir ayaklanmanın izlemesi devrimlerin toplumsallaştırılmasında yeterince başarılı olunamadığı göstermiştir. Bir modernite projesi olan Kemalizm, *yeni toplumu ve yeni hayatı* oluşturmada devrimleri ön planda görmekteydi, ancak devrimlerin bilinen formal eğitim yöntem ve araçlarıyla toplumsallaştırılamayacağı görüldüğünden, Kemalist önderliğin yeni aranışlara girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca politik iletişim ve sosyalleşme de acentelik yapacak bir yapılanmaya da gereksinim duyulmaktadır[1].

Devrimlerin ve ilkelerin geniş kitlelere mâl edilmesi ve benimsenmesi ancak iki yöntemle gerçekleşebilirdi; propaganda ve eğitim. Propaganda yurttaşların devrimleri kabul etmesi ve karşıt hareketlere katılmaması ereğine yönelik olduğu için, Kemalist önderliğin hedeflediği toplumsal dönüşüm sürecinde kalıcı bir rol üstlenemezdi. Bu yüzden Atatürk, eğitime öncelikle bireylerin devrimlerin amaçlarını, ilkelerini, yöntemlerini öğrenmesini ve benimsenmesini sağlama işlevini ve belirtilen ilke ve

[1]Joseph S. Szyliowicz, "Political Participation and Modernization in Turkey", **The Western Political Quarterly**, C: XIX, No: 2, Ocak, 1966, s. 272.

yöntemlere uygun olarak amaçların gerçekleştirilmesi için bireylerin yeteneklerinin geliştirilmesini başarma misyonunu yüklemiştir. Bağımsızlık savaşından çıkıldığı ve kaynakların sınırlı olduğu bir dönemde bile ciddi sayılabilecek bir bütçe kaynağının eğitime aktarılmasının arka planında, eğitime toplumsal dönüşümü sağlamada Kemalistler tarafından verilen değer yatmaktadır. Ancak formal eğitim yöntem ve araçlarıyla geniş kitlelere ulaşmak ve dönüştürmek mümkün olmadığından bu amacın gerçekleşmesini sağlamak üzere *Halkevleri* projesi hayata geçirildi.

B. Halkevlerinin Kuruluş Kararı ve Açılışı

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki hükümetler eğitim ve araştırma amacıyla pek çok aydın ve genci yurt dışına göndermişler, daha sonra bunların bilgi, gözlem ve deneyimlerinden yararlanmışlardır. Bu gençlerden birisi olan Vildan Aşir Savaşır bazı Avrupa ülkelerindeki kitle eğitimi ile ilgili inceleme ve araştırmalar yapmış, özellikle Çekoslovakya'daki Sokollar[2] örneğinden etkilenmiştir. Yurda dönüşünde Ankara'da Türk Ocağı'nda Sokollar ile ilgili bir konferans veren Savaşır, Atatürk'ünde dikkatini çekmiş ve Atatürk kendisinden Halkevlerinin kurulmasıyla ilgili çalışmalara katılması için hazır olmasını istemiştir[3].

Kısa süre sonra dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey'in resmi davetiyle Halkevleri ile ilgili bir komite oluşturuldu. Komitede Reşit Tarhan, Hasan Cemil Çambel, Ziya Cevher Etili, Münir Hayri Egeli, Cevdet Nasuhi, İsmail Hüsrev Tökin, İshak Refet, Hamit Zübeyr Koşay, Behçet Kemal Çağlar, Sadi Irmak ve Vildan Aşir Savaşır bulunmaktaydı[4]. Bu komitenin yaptığı toplantılarda kurulacak Halkevlerinin yapısı, erekleri ile halka mâl edilmeleri konuları geniş boyutlarda tartışılmış, sonunda Ziya Cevher Etili'nin başkanlığında Şevket Süreyya Aydemir, Sadi Irmak, Tahsin

---

[2] Sokol, ülke mitolojisinde yavrularını diğer yırtıcı kuşlara karşı koruyan bir ana şahindir. Sokollar'da ülkenin büyük filozofu Jean Huss'un ideolojisine uygun biçimde Çek ve Slovaklar tek bir ulus olarak kaynaştırılmıştır.

[3] Anıl Çeçen, **Halkevleri**, Ankara, 1991, s. 108-109.

[4] **A.g.e.**, s. 110.

Banguoğlu, Hamit Zübeyr Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar, Namık Katoğlu ve Vildan Aşir Savaşır'dan oluşan bir komisyon Halkevlerinin ana tüzüğünü hazırlamakla görevlendirilmişlerdir[5].

Komisyonun hazırladığı tüzük, ayrıntılı çalışmaların ardından Recep Peker'e sunulmuş ve O'nun aracılığıyla C.H.F.'nın yetkili organlarında tüzük taslağı tartışılmıştır. Cevdet Kerim İncedayı'nın çabaları sonunda tüzükle ilgili çalışmalar tamamlanmış ve 10-18 Mayıs 1931'de toplanan C.H.F.'nın Üçüncü Büyük Kongresi'nde Halkevlerinin kurulması kararı alınmıştır[6].

Parti kurultayında kararın resmileştirilmesinin ardından hazırlıklar ivme kazandı ve ülke çapında Halkevlerinin kurulabilmesi için bütün devlet olanakları seferber edildi[7]. Parti Genel Sekreteri Recep Peker, Parti örgütüne yayımladığı bildiride; Halkevlerinin açılışına memleketin yetişkin insanlarının davet edilmesini, Halkevlerinden beklenen amaçlar ve tüzük hakkında bilgilendirilmelerini, ayrıca memur olsun olmasın tüm mesleklerden aydınların, bilhassa öğretmenlerin, katılımının önemini belirtmiştir[8].

Halkevlerinin ilk etapta açılacağı 14 ilde de hazırlıklar giderek hızlanmaktaydı. Bu iller Ankara, İstanbul, Eskişehir, Afyonkarahisar, Çanakkale, Aydın, Adana, Van, Diyarbakır, Konya, Samsun, Bursa, İzmir ve Denizli idi[9]. Ankara'daki hazırlıklar çerçevesinde gerçekleştirilen toplantılara katılan Recep Peker, Halkevlerinin açılmasıyla pek çok değerli ve yetenekli kişinin de topluma kazandırılacağını belirtirken, muasır milletlerin hayattaki muvaffakiyetlerinin en önemli nedenlerinin kütleleşmek ve cemiyetleşmek olduğunu, Halkevlerinin de yurtta bu süreçlere katkı sağlayacağının

---

[5] **A.g.e.**, s. 110.
[6] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C: I, s. 570.
[7] Çeçen, **a.g.e.**, s. 111.
[8] Nurhan Karadağ, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları 1932-1951**, Ankara, 1998, s. 59.
[9] **Cumhuriyet**, 16 Kanunusani 1932, s. 3.

altını çizmekteydi[10]. Toplantıdan hemen sonra Halkevi Talimatnamesi'nde yer alan 9 şubenin defterlerine kayıtlar başlamış ve sayı 328'e ulaşmıştır[11].

İstanbul'da da çalışmalar sürdürülmekteydi, özellikle Halkevi örgütlenmesi içinde işlevsel bir misyon yükleneceği anlaşılan şubelere kayıtlara devam edilmektedir. Kayıtlar akşam 18:00'e değin devam ederken dileyen herkesin, sınırlama olmadan Halkevine üye olması mümkündü, C.H.F.'na üye olmak gibi bir koşulda bulunmamaktaydı[12]. Muş Milletvekili Hasan Reşit Bey'in bizzat ilgilendiği İstanbul Halkevi'nde iki günde kaydolanların sayısı 2.000'e ulaşmıştı ve serbest meslek mensuplarıyla memurlar çoğunluğu oluşturmaktaydılar[13].

On dört ildeki hazırlıklar eş güdüm içinde tamamlandığında, 19 Şubat 1932'de, son derece canlı bir törenle, Halkevleri resmen açıldı[14]. Ankara'daki törene başta Meclis Başkanı Kazım Özalp olmak üzere, bakanlar, milletvekilleri ve kalabalık bir yurttaş topluluğu katılırken, açılış töreni radyo aracılığıyla tüm yurda yayımlanmıştır. İstiklâl Marşı'nın okunmasıyla başlayan tören, C.H.F. Sekreteri Recep Peker'in konuşması, Behçet Kemal Çağlar'ın şiiri ve Aydın Milletvekili Reşit Galip Bey'in Halkevlerinin faaliyetleri hakkındaki konuşmasıyla sona ermiştir[15]. İstanbul'daki Halkevinin açılışına ise, Başbakan İsmet İnönü ile Sağlık Bakanı Refik Saydam başta olmak üzere İş Bankası Genel Müdürü Celal Bayar, Şükrü Naili Paşa, C.H.F. İl Başkanı Cevdet Kerim İncedayı, Vali ve yardımcıları, Hüseyin Cahit Yalçın, Kadınlar Birliği Başkanı Latife Bekir Hanım, Kasaplar Cemiyeti Başkanı Ahmet Bey ve büyük bir yurttaş topluluğu katılmıştır[16].

---

[10] **Cumhuriyet**, 16 Kanunusani 1932, s. 3.
[11] **Cumhuriyet**, 16 Kanunusani 1932, s. 3.
[12] **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1932, s. 1.
[13] **Cumhuriyet**, 14 Şubat 1932, s. 7.
[14] **Hakimiyet-i Milliye**, 20 Şubat 1932, s. 1.
[15] **Hakimiyet-i Milliye**, 20 Şubat 1932, s. 1.
[16] **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1932, s. 1.

Diğer illerde de görkemli törenler yapıldığını, törenlere yoğun bir ilgi olduğunu ve açılışlara bir Parti yada devlet görevlisinin mutlaka katıldığını yerel ve ulusal basındaki haberlerden öğreniyoruz[17]. Halkevlerinin açılmasıyla birlikte şubelerine de kayıtlar alınmaya başlanmıştır, Ankara, İstanbul ve İzmir dışında kalan illerdeki Halkevlerinde Köycülük ve Güzel Sanatlar şubelerine kayıtların daha fazla olduğu gözlenmektedir[18].

İlk açılış coşkusunun ardından iktidar, devletin bütün olanaklarını seferber ederek Halkevlerini tüm yurtta yaygınlaştırmaya çalışmıştır. 01 Mart 1932 tarihli ve tüm Parti teşkilatlarına gönderilen bir genelgede her parti örgütünün bulunduğu yerde Halkevi açılması için gerekli çalışmaların yapması istenmekteydi[19]. Yine aynı genelgeye göre; her Halkevi kendi çalışmalarını kendisi yapacak, Halkevlerine konferans konuları, şiir, kitap, nota vs. gibi malzemeler genel merkezden gönderilecektir[20]. Bu genelgede Halkevlerinin kendi bölgelerindeki herkesi ayrımsız kucaklaması, kaynaştırması ve bir kütle haline getirmesi istenmekteydi[21]. Bu bağlamda Halkevlerine şehirler ve köyler halkını cumhuriyetçilik ve milliyetçilik esaslarına göre hazırlama misyonu verildiği düşünülebilir[22]. Böylece ortak değerler çerçevesinde beliren kimliklerin üretilmesi, bir başka deyişle ulusal ve halkçı değerler bağlamında, bu değerlerin bilincine sahip yurttaşlardan oluşan bir ulus kavramının inşası mümkün olabilecekti.

Halkevlerinin açılışlarının birinci yıldönümünde sayılarının yirmi bir adet daha artarak elli beşe[23] 1934'te seksene, üye sayısının ise 40.000'e ulaştığı[24] görülmektedir. Sadece 1933 yılında tüm Halkevlerindeki konferanslara katılanların sayısı 500.000'i

---

[17] Ulusal basın için bkz. **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1932, s. 4, yerel basın örneği için Bursa'da yayımlanan **Hakkın Sesi**, 20 Şubat 1932, s. 1.
[18] **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1932, s. 4.
[19] Çeçen, **a.g.e.**, s. 119.
[20] **A.g.e.**, s. 119.
[21] **A.g.e.**, s. 120.
[22] Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul, 1996, s. 66.
[23] "Başbakan İsmet İnönü'nün Halkevlerinin I. Yıldönümü Nedeniyle Yaptığı Konuşma", **Atatürk ve Halkevleri**, Ankara, 1974, s. 42-49.
[24] Mehmet Kabasakal, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi**, İstanbul, 1991, s. 157.

aşmış, ayrıca temsil ve sergileri izleyenlerin rakamı 480.000'e ulaşmıştı[25]. Halkevleri özellikle kentlerde dikkate değer bir kitleyi kendine çekmeyi başarırken, kırsal kesime yönelik olarak Halkodaları açılmaya devam edilmiştir. Halkevlerinin yaptığı çalışmalar, toplumda yaratmayı başardığı etki merkezi yönetimi fazlasıyla motive ederek, yeni Halkevleri ve Halkodalarının açılmasına çaba sarf edilmesine yol açmıştır.

C. Halkevlerinin Yapısı

Bu bölümde Halkevlerinin kurumsal yapısı, idare ve çalışma ilkeleri, organları ve bunların işlevleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Halkevlerinin kurumsal yapısı ve işleyişi ile ilgili olarak başlıca üç kaynak bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; 1932 C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi[26] (bu yayının adı 1935 yılında Halkevleri Öğreneği olarak değiştirilecektir), 1940 Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi ve aynı yıl basılan C.H.F. Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'dir.

Bu kaynaklardan yararlanarak Halkevlerinin kurumsal yapılanması ve organlarıyla, işlevleri hakkında bilgilenmek mümkün olmaktadır. Kaynaklardaki verilerin son derece ayrıntılı ve kapsayıcı olması dikkat çekicidir, zaman içerisinde kaynaklardaki dilin sadeleştirilmeye çalışılması, Halkevlerinin fonksiyonel ve hatasız çalışması için öncelikle metinlerin anlaşılır hale getirilmesi zorunluluğunu yaratmış olmalıdır.

1. Halkevlerinin Kurumsal Yapısı

Halkevlerinin kurumsal yapılanmasının ilk aşamasında genel kuruluş ilkeleri dikkat çekmektedir. Halkevleri yönetsel açıdan doğrudan C.H.F. Genel Sekreterliğine

---

[25] **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları**, Ankara, 1934, s. 25.
[26] 1932 Halkevleri Talimatnamesi 73 maddeden oluşturulmuştur. Bunlardan 34 tanesi yönetsel ve örgütsel konulara ilişkin iken, geri kalan 39 madde ise çalışmalara ilişkindir.

bağlı tüzel kişiliği olmayan kuruluşlar olarak düzenlenmişti[27]. Halkevlerine üyelik herkese açıktı, böylece tüm halkın kucaklanmasına çalışılmaktaydı[28]. Buna karşın yönetsel görevler sadece C.H.F. üyelerine açıktı, memurların yönetsel görevlerinde bulunmalarında herhangi bir sınırlama getirilmemekteydi[29]. Yönetsel misyonların Parti üyeliği gerektirmesi, tek parti döneminin genel karakteristiği olan merkezi denetlemenin kolaylaştırılmasına yönelik bir önlem olmalıdır. Halkevinin başkanı ilgili idari bölgenin Parti Teşkilatı Yönetim Kurulu tarafından belirlenirken, Halkevinin faaliyet şubelerinin yönetim kurulları için Parti üyeliği zorunluydu ve seçimler iki yılda bir yenilenmekteydi[30].

Halkevlerinin açılma kararı, çalışması, denetlenmesi Halkevleri Talimatnamesi yönergelerine göre il, ilçe ve kazalardaki Parti teşkilatlarının yönetim kurullarının yetki ve sorumluluğunda idi, ancak bu sorumluluk 1935 yılında Parti tüzüğünde yapılan bir değişiklikle C.H.F. Genel Yönetim Kurulu'na bırakılmıştır[31]. Bu bağlamda Parti taşra örgütlerinin Halkevleri konusundaki sorumluluklarının devam ettiğini ancak karar verme yetkisinin merkeze devri ile, merkezden alınan kararları uygulayan unsurlar haline geldiği söylenebilir[32]. Ankara Halkevi'nin bu noktada ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulduğu söylenebilir. 1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde Ankara Halkevi'nin başkanının Parti Genel Yönetim Kurulu tarafından seçileceği ve bütçesinin yine aynı kurul tarafından onanacağı belirtilirken, Ankara Halkevi'nin doğrudan doğruya Parti Genel Sekreteri'ne karşı sorumlu olduğu görülmekteydi. Şimşek'e göre Ankara Halkevi'nin istisnai bir konumunun olmasının iki nedeni olabilir; birincisi, C.H.F.'nın Ankara Halkevinin ülkedeki tüm Halkevlerine örnek olmasını istemesi, ikincisiyse, başkentte bulunan yabancı elçilik ve misyonlara örnek bir ulusal kuruluş sunma istemi[33]. Bu örnek yada standart yaratma anlayışı Halkevlerinin yayın organlarıyla ilgili

---

[27] Ayşe Öncü, **Örgüt Sosyolojisi**, Ankara, 1976, s. 49.
[28] Şimşek, **a.g.e.**, s. 72.
[29] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, Madde: 1.
[30] **C.H.F. Halkevleri Öğreneği**, Ankara, 1935, Madde: 1.
[31] Bkz. C.H.F. Tüzüğünün 1935 yılında değiştirilen 86. Maddesinin G bendi.
[32] Şimşek, **a.g.e.**, s. 73.
[33] **A.g.e.**, s. 73.

politikasında da gözlenmektedir[34]. Ankara Halkevi'nin dergisi olan *Ülkü*'nün belli bir yayın standardı oluşturması, diğer Halkevi dergileri hakkında yorumlarda bulunması bu olgunun varlığını göstermektedir.

Bir yerleşim alanında Halkevi açılabilmesi için, Halkevi içinde faaliyet gösterecek şubelerin çalışmasına izin verecek bir ortamın bulünması (bina, para ve diğer maddi olanaklar) ön koşul olarak belirlenmiştir. Ancak bütün şubelerin çalışması için yeterli olanakların bulunmaması durumunda, en az üç şubenin faaliyet göstermesini sağlayacak koşulları oluşturmasıyla Halkevinin açılabileceği belirtilmiş, açılışı takiben diğer şubelerin de açılması istenmiştir[35]. 1940 yılında yayımlanan Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi'nde (H.İ.T.T.) bu koşullara daha da açıklık getirilerek Halkevlerinin açılmasına ilişkin somut kriterler belirlenmiştir[36]. Bu kriterlerin sağlandığı yerleşim alanlarında Halkevlerinin açılabilmesi için izlenen prosedürse aşağıdaki şekilde işlemekteydi. Yerleşim alanındaki Parti örgütünün yönetim kurulu gerekli ölçütlerin oluştuğunu tespit etmekte, koşulların uygunluğu halinde açılma teklifi, Parti içindeki kademe anlayışı dikkate alınarak işleme sokulmaktaydı. Önce Parti İl Yönetim Kuruluna götürülen teklif, uygun bulunması durumunda Parti İl Yönetim Kurulu'nca Parti Genel Sekreterliği'ne iletmekte ve böylece açılma prosedürü tamamlanmaktaydı[37]. Görüldüğü üzere son karar merkezi yönetime aitti ve yerel örgütlere inisiyatif tanınmamıştı.

Tüm yurttaki Halkevlerinin son kertedeki yönetim ve denetimi Parti Sekreteryası'nın sorumluluğunda bulunmaktadır. Bir yerleşim bölgesinde birden fazla Halkevi bulunması durumunda Partinin İl Yönetim Kurulu'nun görevlendireceği bir kişi, bunların eşgüdüm içinde çalışmalarını sürdürmelerini sağlamaya çalışmaktaydı. Bu şekilde yerel parti teşkilatlarından, en tepede parti genel sekreterliğine uzanan piramidal bir yapılanma sayesinde Halkevleri denetim altında tutulup, çalışmaları yönlendirilebilmektedir. Partinin İl Yönetim Kurulu'nun bir görevi de Halkevleri için

---

[34] Arzu Öztürkmen, **Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik**, İstanbul, 1988, s. 77.
[35] **C.H.F. H. T.**, Ankara, 1932, Madde: 6.
[36] **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, Ankara, 1940, Madde: 4.
[37] **A.g.t.**, Ankara, 1940, Madde: 5.

gerekli niteliklere sahip binaları temin etmekti. Bu binalarda faaliyet gösteren Halkevlerinin sahip oldukları salonlar, C.H.F.'nın ilkelerine muhalif olmayan veya başka siyasi fırkalara mensup olmayan bütün ulusal cemiyetlerin kullanımına açılmıştı[38].

Halkevleri Yönetim Kurulları, Halkevi içindeki Şube Yönetim Kurulları'nın seçtikleri temsilcilerin bir araya gelmesiyle oluşurdu. Bütün faaliyet kolları tamamlanmış bir Halkevinin Yönetim Kurulu, Parti teşkilatı tarafından atanan bir başkan ve Şube Yönetim Kurulları'nın seçtiği 9 temsilciden oluşmaktaydı[39]. Halkevi Yönetim Kurulu ile Şube Kurulları'nın seçimi iki yılda bir yenilenirdi ve üyelerin tekrar aday olma hakları bulunmaktaydı. Halkevleri Yönetim Kurulları haftada bir kez toplanırdı. Herhangi bir konuda kararlar salt çoğunluğa göre alınmaktaydı, eşitlik halinde başkanın kullandığı oy bir fazla olarak kabul edilirdi[40]. Yönetim Kurulları hesap ve yerel konularda Parti İl Yönetim Kurulları'na, şubelere ait yönergelerde belirlenmiş görevlere ve işlerle ilgili konularda, Parti Genel Sekreterliği'ne karşı sorumluydular.

Talimatnamelerde belirtildiğine göre, Halkevleri Yönetim Kurulları'nın görevleriyse aşağıdaki biçimde belirlenmiştir[41];

1. Ulusal bayramlardaki resmi törenleri organize etmek
2. Halkevinin gösteri programlarının uygulanması sağlamak
3. Halkevi içinde faaliyet gösteren şubeler arasındaki koordinasyonu sağlamak
4. İhtilaf ve anlaşmazlıklar halinde şubeler arasında arabulucu rol üstlenmek
5. Şubelerin kendi faaliyetlerini düzenleyecekleri yönergeleri denetleyip, onaylamak
6. Halkevi hesaplarının tutulması ve kuruma ait demirbaşın korunması
7. Halkevi bütçesinin düzenlenmesi ve uygulanmasıdır

---

[38] **C.H.F. H. T.**, Ankara, 1932, Madde: 11.
[39] **A.g.t.**, Kısım: II Madde: 1.
[40] **A.g.t.**, Kısım: II Madde: 7.
[41] **A.g.t.**, Kısım: II Madde: 4.

8. Parti yerel teşkilatı yönetim kurulu ve Parti Genel Sekreterliğini Halkevinin çalışmaları ve karşılaşılan sorunlar konusunda altı ayda bir raporla bilgilendirmek
9. Halkevleri tüzüğünde öngörüldüğü şekilde disiplin sorunlarını çözmek
10. Halkevi hizmetlileriyle memurlarının çalışmalarını denetlemek

Halkevlerinin en işlevsel organları kuşkusuz faaliyet şubeleri idi. Talimatnameye göre kurulan Halkevlerinde 9 adet faaliyet kolu bulunmaktaydı. Bunlar 1932 Halkevleri Talimatnamesi'ndeki aşağıdaki biçimde verilmiştir.

1. Dil, edebiyat, tarih şubesi
2. Güzel sanatlar şubesi
3. Temsil şubesi
4. Spor şubesi
5. İçtimai yardım şubesi
6. Halk dershaneleri ve kurslar şubesi
7. Kütüphane ve neşriyat şubesi
8. Köycülük şubesi
9. Müze ve sergi şubesi

Ancak 1940'ta yayınlanan Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi'nde bazı değişiklikler yapıldığı gözlenmektedir. Buna göre Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi içinde yer alan tarih disiplini, Müze ve Sergi Şubesi ile birleştirilmiş, böylece tarih çalışmalarının nispeten daha ilişkili bir alana kaydırılması mümkün olmuştur.

Halkevlerine üye olmak için başvuranların, ilgi ve isteklerine göre faaliyet kollarına kayıtları yapılmaktaydı, birden fazla şubeye üyelik olanaklı değildi[42]. Her şubenin üyelerinin kayıtları bir defterde tutulmaktadır. Üye sayısı 50'ye kadar olan şubeler (3), 50'den fazla şubelerde ise (5) kişilik Şube Komitesi seçilmektedir. Bu komiteler kendi içlerinde yaptıkları oylama sonucunda belirlenirdi. Şube Yönetim

[42] **A.g.t.**, Madde: 5.

Kurulu üyesi olabilmek için varolan oyların üçte birini, Yönetim Kurulu Başkanı olabilmek içinse oyların yarısını almak zorunluydu. Halkevleri Yönetim Kurulları da bu komitelerin seçeceği üyelerin toplamından oluşmaktaydı. Üyelerinin sayısı 10'dan az olan şubelerin yönetim kurulları bulunmaz, bunların Halkevleri Yönetim Kurulları için seçecekleri üye aynı zamanda o şubenin yönetimine yönelik işleri görmekle sorumlu tutulmaktaydı. Bu şubelerin seçimlerinin iki yılda bir yapılması zorunluluğu bulunmaktaydı. Şubelerin işleyiş yöntemleri ve çalışmalarına yönelik yönergeleri kendileri oluşturmakla birlikte bunların Halkevleri Yönetim Kurulları tarafından onanması zorunluydu[43].

Halkevi Şube Yönetim Kurulları asgari on beş günde bir toplanırdı. Toplantı çağrılarını Şube Yönetim Kurulu başkanı yapar ve toplantılara da başkanlık ederdi, Halkevinin başkanı bütün Şube Yönetim Kurulları'nın başkanı olarak da kabul edilmekteydi.

Halkevleri Talimatnamesi'nde düzenlenen bir başka konu ise yerleşim yerlerini değiştirenlerin yeni bir Halkevine geçişlerinin düzenlenmesiyle ilgilidir. Herhangi bir nedenden ötürü yer değiştiren üye, ayrıldığı Halkevi başkanından alacağı nakil belgesiyle gittiği yerdeki Halkevine kaydolabilmektedir. Bu durumda eski üyeliği düşmekte yeni bir üyelik hakkı doğmuş olmaktadır[44].

2. Halkevi Şubeleri (Faaliyet Kolları)[45]

Kemalist Devrim'in öngörmüş olduğu toplumsal dönüşümde kültürel planda fonksiyonel bir görev yüklenen Halkevleri, bu tarihsel projeyi ancak organları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışacaklardır. Halkevleri şubeleri olarak (faaliyet kolları) da bilinen bu organlar, Türk toplumsal yaşamında 1951 yılına değin önemli

[43] **A.g.t.**, Madde: 5.
[44] **H. İ. T. T.**, Madde: 10.
[45] Buradaki sıralama ve isimlendirme 1940 yılındaki Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'ne göre yapılmıştır.

roller üstleneceklerdir. Bir anlamda kul-ümmet eksenli bir toplumsal yapının birey-ulus devlet projesine dayalı cumhuriyet düşüncesinin toplumsallaştırılmasında işlevler üstleneceklerdir. Bu şubelerin adlarından da anlaşılacağı üzere Halkevleri faaliyetleri iki grupta toplanmaktaydı; yetişkin eğitimi ile sosyal dönüşümü öngören şubeler ve sanatsal, kültürel canlanmaya katkı yapması düşünülen şubeler[46]. Ancak hepsinin ortak paydası devrimin ilkeleri ekseninde toplumsal dönüşüme ivme kazandırmaktı.

a. *Dil-Edebiyat Şubesi*

Dil-Edebiyat Şubesi'nin öncelikli ereği, devrimin ve cumhuriyetin ilkelerinin kökleşmesine, yayılmasına ve benimsenmesine yardımcı olmaktı[47]. Halkevlerinin açıldığı yıl kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile birlikte Dil Devrimi'nin gerçekleşmesine katkı sağlaması amacıyla da kurulan Şube, Türk dilini özgün kimliğine kavuşmasına, Türk diline iyi bir gelecek hazırlanmasına[48], yerel diyalektler üzerine araştırmaları destekleyerek, yetenekli araştırmacıları ve sanatçıları bu tür çalışmalara katılmaya teşvik ederek, bu bilgileri yayın ve konferanslar yoluyla yaygınlaştırmaya çalışacaktır[49].

Şube folklor konusunda da araştırmalar yapılmasına ön ayak olmuş, Türklerin Anadolu'ya taşıdıkları yaşam formasyonları, gelenek ve değerleriyle ilgili çalışmaları destekleyerek bunların yayın organları aracılığı ile gündeme gelmesini sağlamışlardır. Bunların yanında güzel konuşma ve yazma kursları, yarışmaları yoluyla yeni yazı dilinin toplumsallaştırılması için gayret sarf etmişlerdir. Böylece yazın dili de gelişme olanağı bulmaktaydı. Bütün bu çalışmalar genellikle iki yoldan gerçekleştirilmekteydi; derleme-araştırma ve türetme[50].

---

[46] Öztürkmen, **a.g.e.**, s. 78.
[47] **C.H.F. H. T.**, Ankara, 1932, Kısım: III Madde: 1.
[48] **A.g.t.**, Kısım: III Madde: 1.
[49] Öztürkmen, **a.g.e.**, s. 79.
[50] **C.H.F. H. Ç. T.**, Ankara, 1940, Madde: 1-6.

Dil-Edebiyat Şubesi'nin önemli yazar, şair, bilim adamı ve edebiyatçılar için özel anma günleri düzenleyerek, bu kişileri topluma tanıtmayı amaçladığı görülmektedir[51]. Bu şubelerin üstlendikleri önemli bir görevde Halkevlerinin yayın organları olan dergileri yayımlamaktır. Bu dergiler aracılığıyla Halkevi çalışmaları, araştırma ve incelemeler topluma kazandırılmaktaydı. Bu dergiler yerel olmakla birlikte her sayıdan birer örnek diğer Halkevlerine ve Ankara Halkevi Dergisi olan Ülkü'ye, ikişer örnek ise CHF Genel Sekreterliği'ne gönderilmekteydi[52].

b. *Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi*

Güzel Sanatlar Şubesi; müzik, resim, heykel ve mimarlık gibi alanlar ile tezyin sanatları ve benzerinde sanatçı yetiştirmek, var olan sanatçıları himaye etmek, sanatçıların bir arada bulunmasını sağlamak, bu yolla genç ve yetenekli gençlerin yetişmesine katkı sağlamak, bu alanlarda üretimin artmasını ve halkın güzel sanatlara ilgi duymasını, bu bağlamda sanatsal beğeni ve zevkini geliştirme ereğini ön planda tutan bir şubedir[53]. Şube Halkevlerinin gösterilerindeki müzikal bölümlerin hazırlanması görevini üstlenmiş, ayrıca radyo, bando, orkestra ve korolar kurmak yoluyla Türk ve Batı müziğinin seçkin örneklerini içeren halk konserleri düzenlemek, Türk ve Batı müziğinin sentezini yapmak gibi misyonları da yüklenmişti[54].

Şube üyeleri kırsal kesimde yerleşik ve göçebe yaşayan topluluklara giderek, anonim halk şarkıları yada türküleri derlemiş ve halk danslarıyla ilgili çalışmalar yapmıştır[55]. Sanat atölyeleri ve sergiler açmak, fotoğrafçılık sanatını desteklemek ve sanatsal yarışmalar düzenlemek ise şubenin diğer etkinlik alanlarını oluşturmaktaydı.[56]

---

[51] **C.H.F. H. Ç. T.**, Ankara, 1940, Madde: 9.
[52] **A.g.t.**, Madde: 17.
[53] **A.g.t.**, Madde: 19.
[54] **A.g.t.**, Madde: 21-22.
[55] **C.H.F. H. T.**, Ankara, 1932, Kısım: III Madde: 2.
[56] **C.H.F. H. Ç. T.**, Ankara, 1940, Madde: 27 ve 42.

c. *Temsil (Gösterit) Şubesi*

Halkevleri faaliyet kollarının en önemlilerinden birisidir. Halk eğitimindeki önemli araçlardan birinin tiyatro olduğu düşünüldüğünde, bu çıkarım anlam kazanmaktadır. Özellikle 1930'lu ve 40'lı yılların olanakları içinde Temsil Şubeleri geniş kitlelere seslenme kapasitesine sahipti. Bu sebeple devrimin ilkelerini ve ereğini konu alan tiyatro oyunlarının yoğun biçimde sergilenmesi anlamlıdır. Temsil Şubesi Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tiyatro topluluklarının yetersiz olduğu dönemde oluşturulmuşlardır. Bu bağlamda, Halkevlerinin bulunduğu kent ve kasabalardaki tiyatro ihtiyacına yanıt vermek, halka tiyatroyu sevdirmek talimatnamenin şubeyle ilgili ilk maddelerini oluşturmaktadır[57].

Halkevleri Ana Tüzüğü'nde bu şubeye başlıca iki misyon yüklendiği görülmektedir. Bunlardan biri her Halkevinde kadın ve erkeklerden oluşan tiyatro toplulukları kurmak[58], ki kadının toplumsal yaşama katılımı ve erkeklerle eşit biçimde yaşamı paylaşmaları yolunda sembolik bir örnektir, diğeri ise CHP Genel İdare Kurulu'nun izin verdiği oyunları sergilemek[59]. Bunlardan başka yetenekli gençlerden oyuncular yetiştirmek, Karagöz oyununu halk eğitiminin hizmetine sunmak, ulusal günlerde gösteriler düzenlemek bu Şube'nin diğer etkinlikleridir.

d. *Spor Şubesi*

Sağlam düşünceler sağlam insanlarda bulunur ilkesinden hareketle spor alanında halka ve gençliğe yararlı olmaya çalışır. Spor milli karakteri kökleştirme, milli bünyeyi sağlamlaştırma, ülkeye sağlıklı, ahlaklı, insanlar yetiştirmede bir araç olarak görülmektedir[60]. Şubenin başlıca amacı tüm spor dalları hakkında halkı bilgilendirmek,

---

[57] **A.g.t.**, Madde: 43
[58] **C.H.F. H. T.**, Ankara, 1932, Kısım: III Madde: 3.
[59] **A.g.t.**, Kısım: III Madde: 3.
[60] Tevfik Çavdar, "Halkevleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C: IV, İstanbul, 1983, s. 878-884.

sporu kitlesel bir etkinlik haline getirmek için toplumda ilgi ve sevgi yaratmak, beden eğitimi dersleri veren ulusal kuruluşlara yardımcı olmak şeklinde özetlenebilir[61]. Şube başta güreş ve atletizm olmak üzere, futbol, bisiklet, yüzme, jimnastik, eskrim, binicilik, atıcılık, boks, dağcılık ve yelken gibi spor dallarında etkinlikler düzenlemiştir. Bu etkinlikler genellikle yarışlar, ihtisas ve idman cemiyetlerine yardımcı olma şeklinde gelişmiştir.

e. *Sosyal Yardım Şubesi*

Şubenin amacı; Halkevlerinin bulunduğu yerlerde gerçek surette yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, malûller, yaşlılar ve hastalara karşı toplumda şefkat ve yardım duygusunu uyandıracak etkinliklerde bulunmaktır[62]. Şube bu bağlamda bütün yurt sathında yardım derneklerinde verimli ve başarılı olacak biçimde çalışmalar yapmak, resmi ve özel hastane, darülaceze, dispanser, çocuk doğum ve bakım evleri, kreş, öğrenci yurtları, gibi kurumlarda barınanların gereksinimlerinin sağlanmasına çalışmak, tedaviye ihtiyaç duyan ancak çeşitli nedenlerle bu hizmeti alamayanların tedavilerini yaptırmak, kırsal kesimden tedavi amacıyla gelen çiftçi ve ailelerine barınma olanağı sağlayarak tedavilerini gerçekleştirmek ve maddi yardımda bulunmayı içeren geniş bir etkinlik alanına sahiptir.

Kentlerde ve kasabalarda yaşayan işsizlere kamu ve özel kurumlarda becerilerine göre iş olanağı yaratmak, herhangi bir iş deneyimi olmayanlara yönelik kurslar düzenlemek, sosyal yardımların gerçekleştirilebilmesi için gerekli kaynakları yaratmak ve bu amaca yönelik olarak çeşitli toplantılar, gösteriler ve organizasyonlar düzenlemek bu Şube'nin diğer etkinliklerini oluşturmaktadır.

---

[61] **A.g.t.**, Kısım: IV Madde: 1-2.
[62] **A.g.t.**, Kısım: V Madde: 1.

f. *Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi*

Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi'nin öncelikli ereği adından da anlaşılacağı üzere, halkın genel kültür düzeyini yükseltecek süreli yaygın eğitim ve öğretim organizasyonları düzenlemekti[63]. Çeşitli alanlarda açtığı kurslar arasında, okuma-yazma, yabancı dil, öğrencilerin okuldaki derslerine yardımcı olmak üzere değişik derslere ilişkin kurslar, el sanatları vb. görülmektedir[64].

Şube yukarda belirtilen kursların dışında uygun yerlerde fizik ve kimya laboratuarları açmayı amaçlamıştır. Yetişkinlere yönelik iş edindirme kursları ile okuma-yazma kursları sosyal politikalara yönelik bir işlevsellik üstlenmişlerdi. Kurslar genellikle gönüllü uzman, eğitmen yada öğretmenler tarafından verilmekteydi. Kurs süresinin bitiminde kursiyerlere mezuniyet belgeleri bütün Halkevinin katılımıyla yapılan törenlerle verilmekteydi[65]. Halk Dershaneleri ve Kursları Şubesi ileriki yıllarda kurulacak olan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim Merkezleri'nin temelini oluşturmuştur.

g. *Kütüphane ve Yayıncılık (Neşriyat) Şubesi*

Kütüphane ve Yayıncılık Şubesi Halkevlerindeki kütüphanecilik faaliyetlerini yürütmekle sorumludur[66]. Her Halkevinin bir kütüphane ve okuma odasının olması, haftanın belirli günlerinde okuma günlerinin düzenlenmesi, kitapların kritize edilmesi etkinliklerden yalnızca bir kaçıdır. Ulusal kültürü besleyecek yayınları çoğaltmak ve okuma-yazmayı sevdirmek için çeşitli tedbirlerin alınması kolun sorumluluğunda bulunmaktadır.

---

[63] **A.g.t.**, Kısım: VI Madde: 1.
[64] **A.g.t.**, Kısım: VI Madde: 2.
[65] **A.g.t.**, Kısım: VI Madde: 7.
[66] **A.g.t.**, Kısım: VII Madde: 1.

Halkevi kütüphanesine devrimin ilke ve felsefesine aykırı, yabancı rejim ve ideolojileri betimleyen, pozitif bilimsel anlayışın dışında kalan gerici, hurafelere dayalı, dinci, bedbinlik, şehvet, intihar, cinayet gibi duygu ve eylemleri yücelten, bunlara yönelik eğilimler yaratan duyguları içeren kitapların girmesine izin verilmemiştir[67]. Halkevleri kütüphanelerine; bakanlıklar, genel müdürlüklerle, Dil ve Tarih Kurumları gibi Hükümetçe kamu yararına hizmet eden kurum ve derneklerden, C.H.F. Genel Sekreterliği'nden, Halkevlerinin kendi bütçeleriyle alınan kitaplar ve vatandaşların bağış yoluyla verdiği yayın ve kitaplar alınmaktadır[68].

Halkevlerine yakın kırsal alanlarda okuma odaları açmak, gerektiğinde köylerde gezici kütüphaneler açmak bu Şubenin görevleri arasında yer almaktaydı. Kitap sergileri açmak, okuma yarışmaları yapmak, bölgelerindeki diğer kütüphanelerle işbirliği yapmak ve onlara yardımcı olmak diğer sorumluluklarıdır. Son olarak Halkevlerinin açık kaldığı yaklaşık yirmi yıl boyunca nitelikli kütüphaneler yaratma konusunda ciddi mesafeler aldıkları çıkartılan dökümlerden anlaşılmaktadır[69].

h. *Köycülük Şubesi*

Köycülük şubesinin asıl görevi; köylerin hijyenik, uygar, estetik açısından geliştirilmelerine, köylü ile kentli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır[70]. Şube köylere gereksinim duydukları sosyal ve tıbbi yardım ulaştırarak köylü ile kentli aydınlar arasında bir kaynaşma sağlamaya çalışmaktaydı. Köylere yönelik olarak düzenlenen gösterilerde, aşiretsel düzenin olumsuz olgularını (kan davası, ağalık, kız kaçırma, kız çocuklarının eğitimsizliği v.b.) ortadan kaldırmaya yönelik temsillerde görülmekteydi[71].

---

[67] **C.H.F. H. Ç. T.**, Ankara, 1940, Madde: 90.
[68] **A.g.t.**, Madde: 91.
[69] Bu konuda çeşitli yıllarda yayımlanan Halkevleri Çalışma Raporlarına bakılabilir.
[70] **C.H.F. H. T.**, Ankara, 1932, Kısım: VIII Madde: 1.
[71] **C.H.F. H. Ç. T.**, Ankara, 1940, Madde: 104-112.

Köylerin coğrafi ve iktisadi niteliklerine göre kırsal kesimdeki üretimi arttıracak tarımsal verilerin köylüye ulaştırılması, modern tarım teknik ve yöntemleri konusunda düzenli bilgilendirme, bazı yerlerde köylere yönelik süreli yayınlar oluşturma[72], şubenin etkinlikleri arasında bulunmaktaydı. Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ulaşım ve iletişim koşullarının yetersizliği Köycülük Şubeleri'nin işlerini bir hayli zorlaştırmış olmalıdır. Sınırlı sayıdaki köy öğretmenleri ise bu şubelerin köylerdeki en büyük yardımcıları olmuşlardır. Bu olgu göz önünde bulundurulmadan köycülük şubelerinin faaliyetlerinin anlamlandırılması kolay görünmemektedir.

1. *Tarih- Müzecilik ve Sergi Şubesi*

Halkevlerinin ilk dönemlerinde tarih alanı dil ve edebiyatla ilişkilendirilmiş, ancak daha sonra Müzecilik Şubesi ile birleştirilmiştir. Şubenin ereği, zengin bir tarihe sahip olan, topraklarında çok eski uygarlıkları barındırmış Anadolu'nun tarihini araştırmak, bu yolla Anadolu'nun tarihsel kimliğinin oluşmasına katkıda bulunmak, tarihi anıtları, kalıtları, ören yerlerini ve uygarlıkları halka tanıtmak ve sevdirmek, yerel tarih araştırmalarına öncülük etmek, toplumsal yaşamın dinamiklerini anlamada önemli bir anahtar olan şer'iyye sicillerinde, vakfiyelerde, eski yazma eserlerde bulunan bilgileri ortaya çıkartarak, toplumsal tarih anlayışını yaygınlaştırmak bu bağlamda halka tarih kültürü ve eğitimini vermek biçiminde özetlenebilir[73].

Milli Mücadele Tarihi'ne ilişkin konferanslar düzenlemek, yerel tarihi konu alan araştırmaları kitaplaştırarak yayımlamak, yerli ve yabancı bilim adamlarına çeşitli tarihi ve arkeolojik konularda konferanslar verdirmek, mevcut müzeleri desteklemek, yenilerinin açılmasına çalışmak, elde edilen kültürel ve tarihsel zenginliklerin kataloglarını hazırlamak, yayın, konferans ve sergiler yoluyla Türk folklorunu ve etnografyasını dünyaya tanıtmak şubenin çalışmaları içinde bulunmaktaydı.

---

[72] Bursa Halkevi Köycülük Şubesinin yayımladığı, Son Yedi Gün adlı dergi gibi.
[73] **A.g.t.**, Madde: 113.

3. Bütçe Olanakları

Halkevlerinin gerçekleştirdikleri faaliyetler ve giderek artan sayıları bu kurumlar için gelir kavramını yaşamsal bir hale getirmekteydi. Halkevleri bulundukları illerdeki C.H.F. yönetim kurullarına gönderecekleri ve Vilayet İl Yönetim Kurulları'nca onaylanan ve kendilerine bildirilen bütçelerle varlıklarını sürdürmekteydiler[74]. Halkevi başkanları kendilerine tebliğ olunan bütçeleri birer örneği ile uyguladıkları bütçeye kesin hesap özetleri ile birlikte, Parti Genel Sekreterliği'ne iletmektedirler. Bu bağlamda her parti kademesinin kendisine bağlı olan Halkevlerinin bütçelerini denetlediği söyleyebiliriz.

Halkevlerinde bütçe oluşturulması ve uygulamasına ilişkin esaslarla, bunların kontrolü Parti Genel Yönetim Kurulu tarafınca düzenlenip, duyurulan ayrı bir talimatname ile düzenlenmektedir[75]. Halkevleri hiçbir şekilde kendilerine gelir sağlamaya yönelik eylemlere yönelmezler ancak, 1) Halkevlerine yapılacak bağışlar, 2) Sosyal yardım yararına Halkevlerince düzenlenecek balo, gösteri ve gezi gelirleri, 3) Halkevleri tarafından çıkartılacak dergi gelirleri bu maddenin dışındadır. Ayni ve nakdi bağışlar Halkevi Yönetim Kurulu ve kararı gereği kabul edilmekteydi ve şubelerden herhangi birine yapılan bağış, şubenin gereksinimleri dışında kullanılamazdı[76].

Halkevlerinin bina, tamir, tefriş ve benzeri gereksinimlerinin karşılanması ve düzenlenmesi yerel parti örgütlerinin sorumluluğunda bulunmaktaydı[77] ve bunların gelirleri ile giderlerini ilgilendiren konularda, bütçeye ilişkin bütün başvurularını bağlı oldukları Parti Yönetim Kurulları'na yapmak ve aldıkları yanıta göre hareket etmekle yükümlüydüler[78].

---

[74] **C.H.F. H. İ. T. T.**, Ankara, 1940, Madde: 25.
[75] **A.g.t.**, Madde:26.
[76] **A.g.t.**,Madde: 27.
[77] **A.g.t.**,Madde: 28.
[78] **A.g.t.**,Madde: 29.

1932-1950 yılları arasında, gerek devlet bütçesinden, gerekse özel idare ve İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden Halkevlerine ayrılan ödenek 48.000.000 lirayı aşmıştı, bu tutarın büyük bölümü Halkevleri binalarının bakım, onarım ve kira giderlerine ayrıldığı görülmekteydi[79]. Ancak Tarhan Erdem Düstur'ları tarayarak yaptığı bir çalışmada, 1935–1950 arası dönemde devletin Halkevlerine ayırdığı toplam bütçenin yaklaşık 23.000.000 lira olarak belirtilmekteydi[80].

Halkevlerini sayısı giderek artarken, Halkevlerine ayrılan kaynakların iç ve dış siyasadaki gelişmelere bağlı olarak aynı hızda artmaması, Halkevleri arasında bütçeden daha fazla kaynak almak bağlamında bir rekabeti körüklemiştir. Özellikle 1940'larda Halkevlerinin niteliklerinden çok nicelikleriyle gündeme gelmeleri bütçe kısıtlılığının bir türeviydi. Halkevlerinin kapatılmasına ilişkin tartışmalarda bu kurumlara ayrılan ödenekler önemli bir konu başlığı haline getirilecektir.

D. 1932-1951 Yılları Arasında Halkevlerinin Gelişimine ve Çalışmalarına İlişkin Sayısal Veriler

Halkevlerinin açık olduğu dönem içindeki etkilerlerini, toplumsal ve kültürel yaşama yansıttığı değişme ve gelişmeleri anlamlandırabilmek yurt genelinde açılan Halkevlerinin belirlenmesi ve bu Halkevlerinin yaptığı çalışmaların ortaya koyulmasıyla mümkün olacaktır.

1. Yıllara Göre Açılan Halkevleri

19 Şubat 1932 tarihinde 14 ilde eşgüdüm halinde açılan Halkevleri, ilk yıllarda gösterdikleri performanslarıyla başta Atatürk olmak üzere tüm iktidar çevrelerini

---

[79] Karpat, " The People's Houses in Turkey: Establishment and Growth", **Middle East Journal**, XVII, No: 1-2, s. 55-67.

[80] Tarhan Erdem, "Kuruluşunun 25. Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı", **Vazife**, Yıl: 2, S: 15, Mart 1957, s. 245.

fazlasıyla memnun etmişti. Halkevlerinin gösterdikleri bu başarı iktidarı bu kurumların sayısını arttırma yolunda motive etmiştir. Yıllar geçtikçe hem Halkevlerinin sayısı artmış hem de yurt çapında örgütlendikleri alanlar giderek büyümüştür. 1940'larda bu kurumlara ek olarak Halkodaları da devreye girmiştir. Ancak Halkevlerinin sayılarındaki artış, niteliklerinin de doğru orantılı biçimde gelişimini sağlamamıştır. Burada niteliksel bir değerlendirmeden öte niceliksel değerlere dayalı grafiklerin sunumu yapılacaktır.

Halkevinin Açıldığı Yıl	**Her Sene Yeni Açılan Halkevi Sayısı**	**Yıllara Göre Halkevi Sayıları**	**Halkodalarından Halkevine Dönüştürülenler**	**Her Sene Yeni Açılan Halk Odaları Sayıları**	**Yıllara Göre Halk Odaları Sayısı**
1932	14	14			
1932	20	34			
1933	21	55			
1934	25	80			
1935	23	103			
1936	33	136			
1937	31	167			
1938	43	210			
1939	163	373			
1940	6	379		141	141
1941	2	383	2	59	198
1942	3	389	3	22	217
1943	4	394	1	15	231
1944	3	406	9	143	365
1945	17	438	15	2338	2688
1946	1	455	16	1396	4068
1947		463	8	110	4170
1948		469	6	97	4261
1949		474	5	50	4306
1950		478	4	20	4322
Toplam	409 +69= 478		69	4391-69= 4322	

2. Yıllara Göre Halkevlerinin Değişik İşlevlerine İlişkin Sayısal Veriler

Halkevlerinin faaliyet kolları ekseninde gerçekleştirmiş oldukları üretimin sayısal verileri yıllara göre değişiklik göstermiştir. Bunlarla ilgili olarak genel merkezin yayımladığı Halkevleri Çalışma Raporları bulunmaktadır. Burada tüm yılların verileri yerine, açılış yılı olan 1932 ile Halkodalarının açıldığı 1940 yıllarındaki veriler sunulacaktır.

1932-1940 yılları arasında tüm yurttaki Halkevlerinde 23.750 konferans, 12.350 temsil, 9.050 konser, 7.850 film gösterisi, 970 sergi gerçekleştirilmiştir[81]. Dönem içinde üye sayısı % 506 artmış, kütüphanelerden yararlanan kişi sayısı 149.949'dan 2.557.853'e ulamıştır. Kurslardan yararlananların sayısı 900'den 48.000'e çıkmıştır. Halkevlerinin kendi yayınları da önemli bir faaliyet alanı olarak göze çarpmaktadır. Dergiler bu yayın faaliyetinin ağırlık noktasını oluşturmaktadır. Hasan Taner'in 1944'te yayımladığı bibliyografyasına göre Halkevlerinin çıkardığı dergi sayısı 50 iken 1950 de sayı 20'ye kadar düşmüştür.

E. Halkevleri-Cumhuriyet Halk Fırkası İlişkileri

Halkevleri 1932 yılında C.H.F.'nın kültür kolları olarak kurulmuştu. Parti'nin devrimin kökleşmesinde ve geniş kitlelere ulaşmasında Kemalist iktidarın en önemli aracı olduğu düşünüldüğünde, Halkevlerinin de Parti'nin bir türevi olarak aynı ereğe yönelik olarak işlevsellik kazanmış kurumlar olduğu görülebilir. Başbakan İsmet İnönü'nün Halkevlerinin birinci açılış yıldönümü dolayısıyla yaptığı konuşmadaki " *Halkevleri, C.H.F.'nın kendi prensiplerinin ne olduğunu ve bu prensiplerin memlekette nasıl tatbik edildiğini her gün halkımıza anlatmak içinde başlı başına bir merkezdir...* "[82] cümleleri bunun örneklerinden sadece birisidir.

---

[81] **Halkevleri 1940**, Ankara, 1940.
[82] **Atatürk ve Halkevleri**, Ankara, 1974, s. 42-49.

Halkevlerinin Yönetim Kurulları'nın Parti'ye üye olanlara açık olması, Halkevi başkanlarının, Partinin İl Yönetim Kurulları'nca belirlenmesi, faaliyet raporlarının düzenli olarak Parti Sekreteryası'na iletilmesi, bütçelerinin tamamıyla Parti yönetim kademeleri tarafından denetlenip, ibraz edilmesi gibi kontrol mekanizmaları, Halkevlerinin özerk yada bağımsız bir gelişim veya değişim çizgisi izlemesini engellemiştir. Her yıl yapılan Halkevleri kongreleri bu bağlamda, üyelerini bilgilendirme, Parti'nin ve Halkevlerinin talimatlarının aktarıldığı toplantılar olmasından öte bir işlevselliği olmadığı söylenebilir.

Halkevlerinin C.H.F'nın organik kuruluşları olarak görülmesi, onları herhangi bir bağımsız derneğin yasalar karşısında kalabileceği zorluklardan korumuştur. 1930'lu yıllarda iyice pekişen tek parti yönetimi sürecinde bağımsız faaliyet gösteren dernek yada örgütlerin yok denecek kadar az olduğu bir dönemde, Halkevlerinin CHF himayesinde örgütlenmesi bir zorunluluk haline geldiğinden, bu durum Halkevlerinin öteki derneklerin yararlanamadığı araç ve olanaktan faydalanma fırsatını vermiştir.

Halkevlerinin işlevsel özelliklerinin de Parti'nin çeşitli düzeydeki yetkili kurulları aracılığıyla denetim altında tutulduğu, faaliyet kollarının yönetim kurullarındaki Parti üyelerinin varlığı ve faaliyet yönergelerinin Parti'nin bölgedeki örgütlerinin onayına muhtaç olmasından anlaşılmaktadır. Halkevlerinin bütün faaliyetleri Partinin ideolojik örüntüsüne uyumlu olmak zorundaydı, toplumsal dönüşümde önemli bir misyon üstlenmeleri bu zorunluluğun arka planını oluşturmaktaydı. C.H.F. ile Halkevleri arasındaki ilişkileri anlamlandırma, her iki kurumunda Kemalist Devrim'in toplumsallaşması sürecinde oynadıkları rol çerçevesinde mümkün görünmektedir.

F. Halkevlerinin Kapatılması

Atatürk'ün ölümü ardından II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve gelişimi gibi iç ve dış siyasal gelişmeler, Türkiye'de yeni bir dönemin başlamasına neden olan faktörler

olarak görülmektedir. Bu yeni dönemle birlikte özellikle dış siyasal gelişmelerin iç politikaya önemli etkileri olduğu söylenebilir. II. Dünya Savaşı'nı İngiliz-Amerikan ittifakının kazanmasının bir boyutu da totaliter rejimlere karşın demokratik cephenin ve değerlerin yeniden yükselişe geçmesidir. Savaş sonrası dönemde kuzeydeki Sovyet tehdidi ile yüzleşen Türkiye'nin batılı ülkelere yönelmesi, ki Türk Devrimi'nin felsefi arka planı Batı uygarlığının temellerini içselleştirme anlayışı üzerine kurulmuştur, bir anlamda demokratikleşme sürecinin ivme kazanmasına neden olmuştur. 1946'da çok partili yaşama geçişle birlikte toplumsal yapıda gözle görülür değişimler ve gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır.

1946'da C.H.F.'dan kopan bir kliğin kurduğu Demokrat Parti (D.P.), uluslararası konjüktürün de yardımıyla Türkiye'de ciddi bir muhalefet partisi haline geldi. C.H.F. ile D.P. arasında hemen her konuda yaşanan uyuşmazlık ve çatışmalar 1950 seçimlerine değin uzandı. İki parti arasındaki çekişme ve tartışma öznelerinden birisi de Atatürk tarafından kurulan, devrimin toplumsallaşmasında önemli işlevler görmesi beklenen Halkevleri idi. D.P., Halkevlerinin statüsünü antidemokratik olarak niteliyor, C.H.F.'nın kültürel bir organı olarak lanse edilen Halkevlerine devlet bütçesinden ve diğer kamu kaynaklarından gelir aktarılmasına karşı çıkıyordu. D.P. Halkevlerini C.H.F.'nın bir parçası olarak kabul ediyor ve D.P. üyeleri çıktıkları yurt gezilerinde Halkevlerini ziyaret etmemeye özen gösteriyorlardı[83], bununla birlikte Halkevlerinde çeşitli konularda konuşmalar yapan hatta iktidarı eleştiren D.P. milletvekilleri yada bağımsız bilim adamları da bulunmaktaydı[84].

D.P. milletvekilleri yada sözcüleri Halkevlerinden en az C.H.F. kadar yararlanmak istemlerini dile getirmekteydiler, kongrelerini ve toplantılarını Halkevleri salonlarında gerçekleştirmek niyetlerini açıklamaktaydılar[85]. C.H.F. sözcüleri ise Halkevlerinin herkese açık olduğunun altını çiziyorlar, bu durumun devletten ve diğer kamu kaynaklarından Halkevlerine gelir aktarımını meşrulaştırdığını, fonların da hakkaniyet ve sorumluluk çerçevesinde kullanıldığını vurguluyorlar ve Halkevlerinin

[83] Çeçen, **a.g.e.**, s. 236.
[84] **A.g.e.**, s. 240.
[85] Şimşek, **a.g.e.**, s. 206.

çalıştırılmasının C.H.F.'nın inisiyatifinde olduğuna atıf yaparak, parti ile ilgili toplantıların yada kongrelerin Halkevlerinin faaliyetlerini engellemeyecek bir süre sınırlılığı içinde gerçekleştirdiklerini belirtiyorlardı[86].

D.P.-C.H.F. çekişmesinin yanı sıra Halkevlerinin 1940'larda performanslarında II. Dünya Savaşı'nın yaydığı olumsuz havanın da etkisi ile bir düşüş gözlenmekteydi. 1939'dan başlayarak Halkevleri Talimatnamesi'nde yapılan değişikliklerle Halkevlerinin parti karşısındaki görece özerkliğinin ortadan kaldırılmasının da bu düşüşte payı olduğu söylenebilir. 1940'larda Halkevi ve Halkodalarının sayısındaki patlama, merkezi yönetimin bunları standardize etme güdüsünü güçlendirdiğinden, aynılaşma veya benzeşmelerin ilk yıllardaki ideolojik heyecanın yitirilmesindeki bir başka faktörü oluşturduğu düşünülebilir.

Çok partili yaşama geçişle birlikte, C.H.F. içinde ileriyi gören bazı yöneticiler Halkevlerinin geleceğinin garanti altına alınmasını, mevcut yapılarının yeni dönemin özelliklerine göre yeniden tanımlanmasını ve siyaset dışı kültürel kurumlar haline getirilmesi düşüncesini dile getirmeye başladılar[87]. Bu düşünce partinin ilgili organlarında yankı buldu ve Parti'nin Halkevlerinden sorumlu bürosu bu kurumlara özerk bir statü kazandırılmasının gerekliliğini vurgulayan bir rapor hazırladı. 1947'de C.H.F.'nın VII. Kongresinde konu gündeme getirildi ve Halkevlerine yeni bir statü kazandırmak için özel bir komisyon oluşturulması kabul edildi. Fahrettin Kerim Gökay'ın başkanlığını yaptığı komisyonda; Ekrem Özden, N. Aksu, Ragıp Tüzün, Abbas Ülkü, Ahmet Selgil, Reşat Ergene, Ahmet Bilgin, Emin Ataç, R. Öksüz, H. Ulusoy, M. Korkut, S. Karaosman, T. Karaoğuz, N. Çubukçu ve E. Koçak'tan bulunmaktaydı[88].

Komisyon Parti'nin ilgili bürosunun hazırladığı raporu inceleyerek onadı. Kurultaya da sunulan raporda, Halkevlerinin içinde bulunduğu sorunlara dikkat

---

[86] Çeçen, **a.g.e.**, s. 243.
[87] Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "Halkevlerine İlişkin Eski Bir Anı", **Halkevleri Dergisi**, S: 76, Şubat 1973, s. 19-20.
[88] Çeçen, **a.g.e.**, s. 218.

çekilmekte, bu kurumların istenen biçimde çalışabilmesi için değişiklikler yapılması, şimdiki yapının gereksinimlere yanıt verememesinden ötürü sıkıntıların doğduğu belirtiliyordu. Çok dar bir kadro ve yetersiz koşullarda Halkevlerinden daha fazlasının beklenemeyeceği vurgulanarak, C.H.F.'nın kurduğu ve sahibi bulunduğu bu kurumların çok partili yaşama geçildikten sonra diğer partilerin üyelerine de açılması gereği üzerinde duruluyordu. Rapora göre komisyonun farkına vardığı en önemli sorun, ülke çapında büyük bir örgütlenmeye sahip Halkevlerinin ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmamasıdır. Bu yüzden Halkevlerinin cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda çalışan bağımsız bir tüzel kişilik olmalıydı.

Yasal düzene göre bağımsız tüzel kişilik, vakıf ve dernek olarak söz konusu olabilir, ancak Halkevleri ticari kuruluşlar olmadığından şirket olamazlar, yasalardaki derneklerle ilgili düzenlemelerse bu kurumların özgürce gelişimini engelleyebileceğinden sorunlar doğuracağından pek uygun görünmemektedir. Raporda Halkevleri için en uygun statünün tesis statüsü olduğu belirtilerek, bu yöndeki çalışmaların başlatılması istenmiştir[89]. Bu gelişmelerin ardından kurultayda, Halkevlerinin bir kamu kuruluşu (tesis) biçimine dönüştürülmesi kararı çıktı. Bu bağlamda yasal yapılanmanın oluşturulması için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Sıddık Sami Onar, Ömer Celal Sarç ve Ebulûla Mardin'den oluşan bir komite görevlendirildi[90]. Bütün bu gelişmelere rağmen bürokratik alışkanlıklar ve dönemin siyasal gelişiminden kaynaklanan nedenlerden ötürü Halkevlerine siyaset dışı, kültürel bir kurum olma niteliği kazandıracak yasal düzenlemeler gerçekleştirilemedi.

1950 seçimlerine yaklaşıldıkça Halkevleri üzerindeki tartışmalar, seçimin malzemesi olmaktan da kurtulamayacaktır, dinsel kimlikler üzerine inşaa edilmiş cemaatler, kendi kültürel kodlarıyla bağdaşmayan Halkevlerinin kapatılması yada arka planda işlevsiz hale getirilmesini savunan D.P. yanlısı bir tavır içerisine gireceklerdir. 27 yıldan beri alternatifsiz bir şekilde devam eden C.H.F. iktidarının, Atatürk'ün ölümünün ardından halktan fazlasıyla koparak bir memurlar ve bürokratlar iktidarına

---

[89] "Halkevlerinde ve Halkodalarında", **Ülkü**, S: 14, Şubat 1948, s. 45-46.
[90] **Halkevleri Hakkında Genel İdare Kurulunun Açıklaması**, 26. XI, 1951, s. 3.

dönüşmesi, Halkevlerinin de toplumun geniş kesimleri tarafından resmi devlet dairesi gibi algılanması ve kendisiyle içselleştirememesi sonucunu getirmiş olmalıdır.

1950 seçimlerinden zaferle çıkan D.P., Halkevleriyle ilgili tartışmalara hız kazandırdı, hem parti organlarında hem de Meclis birleşimlerinde konu tüm yönleriyle tartışmaya açıldı. C.H.F., D.P. ile Halkevleri konusunda bir uzlaşıya varabilmek için çalışmalarını yoğunlaştırdı. Bu bağlamda Faik Ahmet Barutçu temsilci olarak görevlendirilerek iki kez başbakan Adnan Menderes[91] ile görüştü ve taraflar arasında aşağıdaki uzlaşı sağlandı;

> *Halkevleri Atatürk'ün bir yadigârı olarak muhafaza edilecek ve bir tesis haline getirilerek gayeleri ve mesaileri çok partili devrin icabına uygun bir şekilde tespit edilecektir. Halkevi ve Halkodası olarak inşaa edilmiş bütün gayrı menkullerde, tüzel kişilerden devredilen ve Halkevi olarak kullanılan binalar bu tesislere dahil edilecek ve bütün ihtilaflı meseleler de bu şekilde kül hallinde hal edilmiş olacaktır."*[92]

Bu uzlaşmanın ardından C.H.F., Faik Ahmet Barutçu, Tahsin Bekir Balta, Yavuz Abadan, Cafer Tüzel, Nihat Erim, Abbas Çetin ve Halil Sezai Erkut'tan oluşan bir komisyon kurarak varılan uzlaşı ilkelerini temel alan, Halkevlerine yeni bir hukuki statü kazandıracak taslak hazırlattı. Taslak kısa sürede tamamlandı ve 31 Ocak 1951 tarihinde başbakan Adnan Menderes'e sunuldu. Taslakla ilgili olarak 1951 Haziran ayına değin herhangi bir yanıt alınamadı. 11 Haziran 1951 tarihinde D.P. milletvekili Sırrı Yırcalı, Faik Ahmet Barutçu'ya alternatif bir taslak verdi[93]. C.H.P. bu taslak metnine karşı yanıtını 20 Haziran 1951'de yeni bir proje oluşturarak teslim etti[94].

D.P. ile C.H.P. arasında Halkevlerinin gelecekteki statüsüyle ilgili görüşmeler günlerce devam etti. Ancak görüşmelerden bir sonuç çıkmadığı gibi, D.P. Anayasa

---

[91] Aydın Halkevinin ilk başkanı.
[92] **Halkevleri Hakkında Genel İdare Kurulunun Açıklaması**, 26. XI, 1951, s. 5.
[93] **A.g.a.**, s. 5.
[94] **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 109. Birleşim, Ağustos 1951, s. 562.

Komisyonu aracılığıyla C.H.P. ve Halkevlerinin mal varlığını araştırma işine hız verdi. Meclisteki açık çoğunluğuna fazlasıyla güvenen D.P., C.H.F. ve Halkevleri ile ilgili olarak bütün tasarıları Meclisten geçirme kararı aldı. C.H.F. ise buna karşılık olarak Ankara ve İstanbul Üniveristeleri'nin Rektörleriyle, Danıştay ve Yargıtay başkanlarından oluşan bir Hukuk Komitesi'nin kurularak, komitenin alacağı karara saygı gösterilmesini istedi[95].

C.H.F.'nın bu çağrısına karşılık olarak D.P. Meclis Grubu, Halkevleri ve C.H.F. hakkında bir yasa tasarısını Meclisten geçirdi. D.P. Manisa Milletvekili Refik İnce ve yedi arkadaşı tarafından hazırlanan yasa, kamu kuruluşlarının, tüzel kişiliklerin ve derneklerin mal varlıklarını siyasi partilere bağışlamalarını ve bedelsiz olarak devretmelerini yasaklıyordu. Yasayla Türk Ocakları gibi feshedilmiş kamu kuruluşları ve derneklerden transfer edilen malların iadesi zorunlu kılınmaktaydı. 8 Ağustos 1951 tarihinde çıkartılan 5.830 sayılı bu yasa ile Halkevleri kapatılmış oluyordu[96].

Yasanın Meclis'te gündeme gelmesi nedeni ile söz alan C.H.F. Başkanı İsmet İnönü, Halkevlerinin durumu ile ilgili olarak iktidardayken, muhalefette bulunan D.P. ile uzlaşma yolları aradıklarını ancak bir karşılık bulamadıklarını, uzun bir süredir de Başbakan ile sağlanan mutabakat üzerinden bir tasarı hazırlamaya çalıştıklarını fakat bir oldu bittiyle karşılaştıklarını belirtmiş, yasada yer alan Türk Ocakları'yla ilgili konu üzerinden Atatürk'ün suçlanmasına karşı olduğunu, Türk Ocakları'nın kapanış kararının bu örgütün yöneticileriyle birlikte alındığını, illa bir suçlu aranacaksa dönemin Başbakanı olarak kendisinin sorumlu tutulması gerektiğini vurguladıktan sonra, Halkevlerinin kapatılmasının büyük bir yıkım olacağını, bu kurumlarla C.H.F.'na karşı hazırlanan bu yasanın hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmadığını, iktidarın Anayasa'yı ihlal ettiğini, oysa herkesin görevinin Türk ulusunun asil özelliklerine göre hareket etmesi gereğinin altını çizmiştir[97].

---

[95] **A.g.a.**, s. 6.
[96] **A.g.a.**, s. 6-8.
[97] **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, 109. Birleşim, Ağustos 1951, s. 562.

Halkevleri; Cumhuriyet'in ilk yıllarında devrimlerin toplumsallaşması bağlamında önemli misyonlar üstlenmiş kurumlar olarak, Türk kültür ve siyasal tarihinde yadsınamayacak bir yer edinmişlerdi. Özellikle açılışlarını izleyen ilk on yıldaki çalışmaları sınır ötesinde yaşayan toplumların ilgisini çekecek ölçüde başarılı olmuştu. Ancak başlangıçta tarihsel zorunluluklardan doğan C.H.F. ile olan organik bağı, zamanla bu örgütün özelliklede halktan kopuk bürokratik anlayışının yansımalarını taşımalarına neden olacak ve 1940'lı yıllardan itibaren ideolojik ve toplumsal anlamda işlevselliklerini yitirmeye başlayacaklardır. Çok partili yaşam pratiğine geçişle birlikte, ağırlıklı olarak C.H.F. içindeki aşiretsel toplum düzeninin hakim unsurlarıyla, küçük yerel burjuva temsilcilerinin temsilcilerinden oluşan D.P.'nin Halkevlerini tek parti yönetimi ile özdeşleştirerek dışlaması, Halkevlerinin kapatılma sürecini de tetikleyecektir. Öte yandan bu kurumların açılırken sahip oldukları devrimleri toplumsallaştırma misyonunun, D.P. tarafından "tutulan ve tutulmayan inkılâplar" biçiminde kategorize etme anlayışının karşısında konumlanmış olması devrim - karşı devrim diyalektiğini gündeme getirecektir ki, Cumhuriyet tarihimizin en önemli sorunsallarından birini bu olgu oluşturmaktadır.

Halkevlerinin kapatılmasını; kapatılma, ömrünü tamamlama ekseni bağlamında düşünmekte olanaklıdır. Nitekim Kemal Karpat Halkevlerinin varlığının sona ermesini doğal bir ölüm olarak nitelemektedir[98]. Bu anlayıştan Halkevlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarında üstlenmiş oldukları misyonu tamamladıkları sonucunun çıkartılması durumunda, yeni tartışmaların varlığı kaçınılmaz görünmektedir. Son dönemlerindeki işlevsizlikleri, ağırlıklı olarak dış gelişmelerin belirlediği bir iç siyasal belirsizlik ve gerginlik çerçevesi içinde geçtiği gerçeği göz önünde bulundurularak anlamlandırılmalıdır. Kapatılma fiiline yapılan vurgularda ise yukarıda belirttiğimiz karşı devrim diyalektiği söylemi önemli bir yer tutmaktadır.

Sonuç olarak; Halkevlerinin kapatılmasına farklı kimlik kategorilerinin kendilerini inşaa ettikleri değerler kümeleri çerçevesinde refleksler verdiği görülmektedir. Ancak herhalde yadsınamayacak gerçek bu kurumların bir dönem var

[98] Karpat, **a.g.m.**, s. 55-67.

oldukları ve bu süreç içerisinde de toplumsal yapılanmaya, henüz üzerinde uzlaşılamayan ölçü ve değerlerde, etki ettikleri gerçeğidir.

II. BÖLÜM

BURSA HALKEVİ KURULUŞU-ÖRGÜTLENMESİ

Bursa Roma-Bizans İmparatorluğu döneminde önemli bir merkez olarak görülmektedir fakat asıl önemini Osmanlı yönetimi altına girmesinden sonra kazanmıştır. 1326 yılında Türkler tarafından alınan Bursa bir süre başkent işlevini görmüştür[1]. Bu sıralarda Bursa'yı gören ünlü gezgin İbni Batuta, bize Bursa'nın kuruluş dönemindeki durumu hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir[2]. XIV. Yüzyıl'da İran'da İlhanlı İmparatorluğu'nun çökmesi (1335) ve Batı Anadolu'da Osmanlılıların ortaya çıkmasıyla (1300-1360) politik ve ticari ağırlık merkezi Batı Anadolu'ya kayarak ticaret yolları düzeninde bir değişikliğe neden oldu. XIV. Yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti'nin hem politik hem de ticari merkezi olan Bursa, Anadolu'nun en önemli ticaret bölgesi ve doğu-batı ticaret yolu üzerinde Balkanlarla Anadolu'yu birbirine bağlayan önemli bir merkez konumunda bulunuyordu[3]. Bu nedenle uluslararası ticaretin yoğun olduğu ipekli ve pamuklu dokumacılık ve deri işçiliğinde büyük gelişme göstererek bir "sanayi" kenti niteliğini kazanmıştır. Ankara bozgunundan sonra Timur tarafından tahrip edilen Bursa'nın kısa sürede kendisini toparladığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1430 yılında Bursa'yı ziyaret eden Bertrendon de la Broquiere[4], Bursa'dan son derece zengin bir kent olarak söz etmektedir. Sadece ekonomik ve siyasi yönden önemli bir merkez olmakla kalmayan Bursa, kuruluş dönemi Türk mimarisinin en özgün yapılarıyla bezenecektir. Bu eserlerin ayakta bulunan örnekleri Türk mimarlık tarihinin gelişiminin izlenmesi açısından büyük bir değer taşımaktadırlar ve bugün de bir çoğu varlığını sürdüren bu eserler Bursa'da uzun

---

[1] Bursa tarihi ile ilgili bibliyografya için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu,, " 650. Fetih Yılı Vesilesiyle Bursa Biblografyası", **Türk Kültürü**, S. 162, Ankara, Nisan 1976, s. 157-168.

[2] Ayrıntılı bilgi için bkz; İbni Batuta, **İbni Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler**, Haz: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1981.

[3] Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, Çev: Ruşen Sezer, 3. Basım, İstanbul, 2003, s. 127, 130.

[4] Ayrıntılı bilgi için bkz; Bertrendon de la Broquiere, **Le Voyage d'Outremur Bertrendon**, Paris, 1892.

süre çalışma yapan Fransız sanat tarihçisi Alber Gabriel tarafından incelenmiş, sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir[5].

Bursa çok geçmeden İran'dan gelen İpek ticaretinin çok büyük bir merkezi konumuna geldi. Bursa sadece İran ipeğini Avrupa'ya aktarmakla kalmıyor aynı zamanda doğrudan doğruya kentin kendisi de önemli bir ipek üretim merkezi haline gelmiş bulunuyordu[6]. Bursa bütün tarihi boyunca bu önemini ve özelliğini korumuş ve Tanzimat'tan sonra ipekçilik burada çok daha büyük bir gelişme göstermiş ve önemli bir ihraç ürünü niteliğini kazanmıştır. Bu konuda Dalsar'ın yukarıda andığımız kitabında önemli bilgiler bulunduğu gibi, Hüdavendigâr Vilâyeti Salnameleri'nde de dikkate değer ayrıntılara ve istatistiksel verilere yer verilmektedir.

XVII. Yüzyıl'da büyük Celali karışıklıkları sırasında Bursa ve çevresi önem kazanmış, ve bu karışıklıklar sırasında yerlerinden yurtlarından uzaklaşanlar bu çevrede yoğunlaşmışlardır. Zaman zaman Bursa kenti de güvensiz bir duruma düşmüştür. Bununla birlikte zaman zaman burası Osmanlı hükümdarlarının ziyaret ettiği bir yer olmuştur. XVII. Yüzyıldan itibaren Sultan I. Ahmed, IV. Murad, Abdülaziz ve V. Mehmed Bursa'yı ziyaret eden Osmanlı padişahları olacaktır[7]. Başkentin İstanbul'a naklinden sonra Kütahya'da oturan Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak beyliği olarak yönetilen Bursa, 1841'den itibaren vilayet merkezi olmuş ve buraya gönderilen valiler tarafından yönetilmiştir. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerine bütün kıyı Osmanlı kentlerinde görüldüğü gibi Bursa'da da önemli bir gelişme görülmüştür[8]. Mudanya limanı eski önemini sürdürürken, dokuma atölyelerinde bir gerileme ortaya çıkmıştır. XIX. Yüzyıl ikinci yarısında Avrupa'da ipeğe olan talep çoğalmış, bunun sonucu olarak ham ipek ihracatı artmış fakat Avrupa'daki fabrikasyon üretim ipek dokumacılığının gerilemesine neden olmuştur. Makineleşme sonucu sadece ipekli dokuma atölyeleri değil Bursa'daki diğer dokuma kolları da zarar görmüştür. Üretim ve

---

[5] Ayrıntılı bilgi için bkz; Albert Gabriel, **Une Capitale Turque Brousse I**, Paris, 1958.
[6] Ayrıntılı bilgi için bkz; Fahri Dalar, **Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik**, İstanbul, 1960.
[7] Mükremin Halil Yinanç "Bursa", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: II, 1993, s. 813.
[8] Zeki Arıkan, Hüdavendigar Salnameleri Üzerindeki Çalışma (Henüz tamamlanmamıştır.)

buna paralel alanlarda bir gerileme vardır ama tüm Osmanlı topraklarında özellikle siyasal ve eğitsel olarak önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Siyasal ve eğitsel olarak tüm Osmanlı sahasında yaşanan gelişmeler Bursa'yı da derinden etkileyecektir. Gerçekleştirilen ıslahatlarla yeniden Osmanlı İmparatorluğu'nu güçlendirme çalışmaları sürmekte ve Osmanlı'da farklı bir yapılanma yaşanmaktadır ama I. Dünya Savaşı bu bağlamda bir sonu da getirecektir.

I. Dünya Savaşı'ndan Mondros Ateşkesi'ni imzalayarak çekilen ve İtilaf Devletleri ile ortak hareket eden Osmanlı Devleti'nin toprakları işgal edilerek tarihe karışmıştır. Özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sonrasında bütün Anadolu'da yayılan tepkisellik Bursa'da da kendisini hissettirecek ve işgallere karşı örgütlenmeler ortaya çıkacaktır[9]. Büyük Millet Meclisi'nin açılması üzerine Anadolu'da ilerleyişe geçen Yunanlılar 8 Temmuz 1920'de Mudanya üzerinden Bursa'yı işgal etmiş ve buradan da Eskişehir'e doğru yönelmişlerdir[10]. Bursa'nın işgali Büyük Millet Meclisi'nde büyük bir üzüntü yaratacak ve Meclis kürsüsüne örtülen siyah örtü bunu ifade edecektir. Büyük Taarruz'a kadar işgal atında kalan Bursa 11 Eylül 1922'de düşman işgalinden kurtarılacaktır.

Ulusal Mücadele'nin başarısının ardından kurulan tam bağımsız Türkiye Devleti, yeniden yapılanma süreci içerisine girecektir. Çünkü sadece askeri zafer yeterli değildir, bunu siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerle taçlandırmak bir zorunluluktur. Cumhuriyet döneminde daha da geliştirilecek olan değişim, Türk modernleşme hareketleri bağlamında önemli bir köşe taşı olarak kabul edilen Meşrutiyet'in ilânıyla bir bakıma temellendirilmiştir. Meşrutiyet Bursa'da kültürel, ekonomik bakımdan daha renkli bir ortam yaratacaktır. Osmanlı Devleti döneminde atılan adımların Cumhuriyet'in ilânı ile ivme kazanması sağlanacak ve Bursa kültürel, sosyal, ekonomik ve mekânsal olarak farklılaşacaktır.

---

[9] Örgütlenmeler, çalışmaları ve örgütlerdeki isimlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Yılmaz Akkılıç, **Kurtuluş Savaşı'nda Bursa**, Bursa, 1997.

[10] Mümtaz Şükrü Eğilmez, **Milli Mücadele'de Bursa (Mümtaz Şükrü Eğilmez'in Hatıraları)**, İstanbul, 1980, s. 51.

Bursa'da Eğitim; Kuruluş yıllarında dönemin bilimselliğine uygun bir eğitim formasyonuna sahip olan Osmanlı eğitim kurumları, kendini yenileyemediğinden zaman içinde ihtiyaçlara cevap verememiş ve yenileşme hareketleri ile düzene koyulmaya çalışılmıştır[11]. Özellikle Meşrutiyet sonrasında yeni yönetimin ve halkın eğitime büyük önem verdiği görülmektedir. Meşrutiyet döneminde Bursa'da yayınlanan Hüdavendigâr isimli gazetedeki "*Gayret-i Vataniye Böyle Olmalı*" başlıklı bir haberde, "*Üç yıl önce İnkılabımız (Meşrutiyet) ile vaki olan inkılap yönetiminin sonunda sosyal devrim esaslarını da uygulanmaya başladığı*" kaydedilerek, halkın bu değişikliğe verdiği destek uzun uzun anlatılmaktadır: "*İnkılâbın sosyal esasları gittikçe katılaşıyor. Bu temeller üzerine bina edilecek inkılâp-ı istimaiden pek çok şeyler bekleyebiliriz. Bu ümitlerimizi takviye eden şey, köylerimizde bile önemli gelişmelere doğru bir latif uyanmakta olmasıdır*". Özellikle köylerde eğitimin ilerlediği önemle kaydedilen yazıda; "*Halkın hükümete katkı yapmak istediği ve gücünün yettiği kadar da eğitim için yardımda bulunduğu*" belirtilmektedir.[12]

Meşrutiyet dönemi Bursa'sında dört farklı eğitim kurumu bulunmaktadır ve bunlardan en eskisi vakıfların yönetimindeki medreseler olup, sayıları 37 civarındadır. Ayrıca Maarif (Eğitim) Bakanlığı'na bağlı mahalle mektepleri vardı ve yeni açılan bu okullardan bir kısmı yeni usul olarak anılan, nispeten lâik okullardır. Medreselerin dışında açılan ve o dönemin deyimi ile "yeni usul" olarak anılan modern okullar, Bursa'da eğitim anlayışında önemli değişiklikler getirmiştir. 1900 (H. 1316) yılındaki Salname'ye[13] göre Bursa'da eski usulde okuyan 3.173, yeni usulde okuyan 244 öğrenci

---

[11] İlhan Başgöz, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Ankara, 1999, s. 36-46.

[12] "Bu cümleden olarak ahiren Hasanağa köyünde bazı tezahürat başlamıştır. Oraya az zaman evvel Mehmet Emin Efendi isminde bir iptidai öğretmeni tayin olunmuştu. Sonra bu şahsın girişimleriyle köyün tümü, Hafız İsmail Hakkı Efendinin yönetimi altında köy eşrafından Zekeriya, Hacı Hayati Efendilerle, Hacı Ahmet Pehlivan, Hacı İbrahim, Hacı Ali, Hacı Ahmet, Recep ve Muhtar Osman'dan oluşan bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyon ilk iş olarak dört kişilik 6, üçer kişilik 14 sıra, 27 arşın perdelik, 15 arşın bayraklık bez, üç arşın yeşil çuha, iki deste büyük zarf, bir top topatar cedid kağıdı, esas ve yoklama defteri, üç takım soba, mangal, kürek, üç öğretmen kürsüsü, dört sandalye, bir masa, 700 tavan ile 200 döşeme ve 15 taş tahtası, epeyce miktarda ecza-i şerife, bir zil, büyük bir kanepe, camlı ve dolaplı bir kütüphane, muallim odasına üç kilim, 60 cam, 80 çerçeve, dört levha tedarik edilip taş tahtalar, ecza dolabıyla fakir öğrencilere verilmek üzere iki bin kuruş kadar bir parayı okula vermiştir. Diğer taraftan okulun yakacağını sağlamak gibi daha ne gibi şeylere ihtiyaç varsa kendilerine söylenmesi ve evlatlarının maariften mahrum kalmamaları için gerekli tüm katkıyı sağlayacakları söylenmiştir" **Hüdavendigar**, 14 Kasım 1910, s. 1.

[13] **Hüdavendigâr Livası Salnamesi**, Bursa, Hicri 1316.

vardır. Süreç içerisinde Bursa, İstanbul dışında yeni usul öğrenci sayısı bakımından Ankara'dan sonra ikinci, toplam öğrenci açısında ise Trabzon'dan sonra ikinci sıradadır. Görüldüğü üzere yeni usul okullarında en büyük gelişme Bursa'da olmuştur ve diğer illere göre çok daha yoğun eğitim olduğu görülmektedir.[14]. Bu dönemde Bursa'da bu iki kurumun yanı sıra azınlıkların ve yabancı misyonerlerin okulları da bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemine geçişte (1922-1926 yılları arasında) 4500 olan öğrenci sayısı 18.500'e yükselmiştir. 1922 yılından itibaren yapımına başlanan ve tamiratı gerçekleştirilen okul sayısı 33'tür[15]. Muhasebe-i Hususiye, Muallimler Birliği ve Türk Ocağı'na bağlı olarak; Bursa Hisar Erkek Mektebi, Havacı Ali Mektebi, Kazgani Mektebi, Muradiye Mektebi, Havacı Hasan Mektebi, Emir Buhari Mektebi, Setbaşı Erkek Mektebi, Ticaret ve Lisan Dershanesi[16] Bursa'da Cumhuriyet dönemi okullarıdır. Ayrıca Kız Muallim Mektebi, Askeri Lise, Ziraat Mektebi, Sanayi Mektebi ile Halk okutma mektepleri denilen ve Türk Ocağı ile Muallimler Birliği'nce açılan gece mektepleri diğer eğitim kurumlarıdır[17].

Cumhuriyet döneminde Bursa'da çok sayıda özel okul eğitimini sürdürmüş olup; 1926 yılında, 5'i Türk, 2'si Musevi, 2'si Amerikan olmak üzere 9 özel okul, ayrıca 5 anaokul, 20 resmi ilkokul bulunmaktadır. Tüm bu okullarda 5.176 erkek, 3.699 kız toplam 8.875 öğrenci okumaktadır.[18] 3 özel ilkokuldan ikisi Türk, biri Amerikalılar tarafından yönetilmektedir.[19] Bunlardan Bursa merkezinde bulunan özel ilkokullardan Rehber-i Tedris ile Bizim Mektep oldukça iyi eğitim veren ilk özel okullar olmuştur. Ünlü Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ[20]'da Bizim Mektep'te okumuştur ve Çığ'ın belirttiğine göre Bizim Mektep'i, Nazike, Saide ve Leman adlı hanımlar yönetmektedir. Bursa'da sadece kadınların yönettiği bir okulun bulunması son derece önemli bir gelişmedir. Muazzez İlmiye Çığ'a göre, Türkiye'de kız-erkek bir arada eğitim veren ilk

---

[14] Bayram Kodaman, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, 1988, s. 86.
[15] **1927 Salnamesi**, s. 307.
[16] **A.g.e.**, s. 309.
[17] **A.g.e.**, s. 307.
[18] **Vilayetlerimiz**, 1927 s. 525.
[19] **Bursa Vilayeti Coğrafisi (Cenubu Marmara Havzası)**, İstanbul, 1927, s. 115.
[20] Doctor Honoris Cause

eğitim kurumu Bizim Mektep'tir.[21] Bu okulda Cemal Nadir, Zehra Budunç gibi ünlü öğretmenler de görev yapmıştır.

Bursa'da; 1922 (H. 1338) yılında 148 öğretmen-62 okul, 1923 (H. 1339) yılında 177 öğretmen-77 okul, 1924 (H.1340) yılında 272 öğretmen-129 okul, 1925 (H. 1341) yılında 306 öğretmen-176 okul, 1926 yılında 496 öğretmen-278 okul vardır. Öğrenci sayısı ise; 1922-1923 döneminde 4.478, 1923-1924 döneminde 8.695, 1924-1925 döneminde 9.495, 1925-1926 döneminde 18.484 olmuştur[22].

Halkevi'nin açılmasından sonraki dönemle ilgili kaynağımız olan 1934 Bursa Yıllığı'nda, Bursa'da adı geçen okullardan bazıları, Bursa Erkek Lisesi, Bursa Ziraat Okulu, Kız Öğretmen Okulu, Bursa Sanat Okulu, Orta Okul, Necati Bey Kız Enstitüsü, İpek Böcekçiliği Enstitüsü ve Bursa Kız Lisesi'dir. Bunlardan Bursa Kız Lisesi'nin binası eski Amerikan Koleji binasıdır ve Türk Maarif Cemiyeti tarafından Amerikalılardan satın alınmıştır[23].

Bursa'da Basın; II. Meşrutiyet'in ilânından en çok etkilenen alanların başında hiç şüphe yok ki, basın yer almaktadır. Basın sektörü Meşrutiyet öncesi dönemin yasakçı politikalarından taşrada da nasibini almış ve yayım hayatı gelişememişti. Bu nedenledir ki Meşrutiyet ilân edildiği sırada, Bursa'da sadece iki gazete yayınlanmaktadır. Bunlardan birisi Vilayetin resmi gazetesi niteliğinde olan ve 1869 yılında kurulan Hüdavendigâr, diğeri Bursa'nın ilk özel gazetesi olan ve 1891 yılında kurulan *Bursa* Gazetesi'dir[24]. Meşrutiyetin ilânından sonraki dönemde Bursa'da bir çok gazete yayın hayatına atılmış, basım evlerinin sayısında da bir artış olmuştur. Bunda en büyük etken, hiç şüphe yok ki basında sansürün kaldırılmasıdır[25]. Meşrutiyet

---

[21] Muazzeze İlmiye Çığ, "Bizim Mektepli Günler", **Bursa Defteri**, Mart 1999, s. 81.
[22] **1927 Salnamesi**, s. 307.
[23] **1934 Bursa Yıllığı**, s. 20.
[24] **1927 Salnamesi**, s.334.
[25] Meşrutiyet dönemini yaşamış Abdülkadir Bey'in kitabında Bursa'da yayınlanan gazete ve dergiler şu biçimde anlatılmaktadır: 1304/1887 yılında Feraizcizade Şakir Efendi *Nilüfer* adlı haftalık bir risale çıkarmış. 1306/1889 yılında Bursa Gazetesi ve bir ay sonra *Sanayi* adlı haftalık dergiyi Murat Emri Efendi çıkarmıştı (Abdülkadir, **Bursa Tarihi Kılavuzu**, Bursa, 1327, s. 300.) 1328/1910 yılında Murat Emri Matbaası'nda, *Hukuk-u İbad* Gazetesi ve Muin-i Hilal Matbaası'nda *Yavuz* Gazetesi basılmasına

döneminin özgürlük ortamında Bursa'da ilk yayınlanan gazete *Barika-i İrşad*'dir. Yazarlarının arasında Bedros Papazyan, Süleyman Nazif, Mehmet Baha ve Dr. Abdullah Cevdet gibi isimlerin bulunduğu gazete kısa ömürlü olacak ve 1912 yıllarında kapanacaktır. Bunların dışında; Yoldaş, Millet Yolu gazeteleri ile Ulusal Mücadele döneminde yayımlanmaya başlanan Arkadaş, Hakikat, Kardaş gazeteleri vardır[26].

1927 yılı Salnamesine göre Bursa'da dört adet basım evi bulunmaktadır[27]. Vilâyet Matbaası, Muin-i Hilal Matbaası, 1917 (H. 1335) yılında kurulmuş olan Orhaniye Matbaası ve 1922 (H. 1340) yılında kurulmuş olan Kardeş Matbaası. Cumhuriyet döneminde iki önemli gazete yayınlanmaktadır; Kardeş ve Yeni Fikir gazeteleri. Kardeş, haftalık bir gazete olup, tirajı 200-400 arasındadır. Yeni Fikir gazetesi ise Mümtaz Şükrü tarafından haftada iki gün çıkarılmaktadır ve tirajı 1.200-1.400'dır. Ayrıca Ertuğrul, Yeşil Yurd, Yeni Fikir gazeteleriyle, haftada bir çıkan Arkadaş ve Resmi Hüdavendigar Gazeteleri de 1926 yılında yayınını sürdürmektedir[28]. Cumhuriyet döneminde yayınlanmaya başlanan gazete ve dergiler ise şunlardır: Yeşil Yurd, Arkadaş, Yeni Bursa, Hakkın Sesi, Bursa Sesleri, Açık Ses, Ant, Doğru[29].

Bursa'da basın hayatının çeşitlenmesi, doğal olarak sosyal yaşantı ve kültürel alt yapının gelişmesi açısından önemli bir olgudur. 1930'lu yıllarda yayınlanan yerel gazeteler ve buradaki haberler Bursa Halkevi'nin çalışmalarını ve Bursa'daki yerini

---

karşın uzun ömürlü olmamıştır. Bu arada *Yaprak, Telgraf, Bursa* gibi her gün bir kenar kağıt üstüne basılmış gazeteler de kısa dönemli olarak yayınlanmıştır. (Abdülkadir, **a.g.e**, s. 305.) 1312/1894 yılında Feraizcizade Şakir Efendi, Türk diline çok yarayacak yazılar ve çok süslü olan *Gündoğdu* adlı haftalık bir dergi çıkarmıştır (Abdülkadir, **a.g.e.**, s. 301.) 1324/1906 yılının sonlarında Murat Emri Matbaası'nda Abdülkerim Fehim ve Süleyman Adil Efendiler *Barika-i İrşad* adlı haftalık gazete çıkarmışlar. Ama bu süreksiz olmuştur. 1909 (H. 1325) yılında Muin-i Hilal adlı bir matbaada haftalık *Ertuğrul* Gazetesi basılmaya başlanmıştır. 1326 (H. 1908) yılında yine Muin-i Hilal Matbaasında Müstantik İsmail Hakkı Efendi *Müdafaa* adlı bir gazete bastırmıştır. Yine bu tarihlerde *Mücahede-i Milliye* ve *Cihad* adlı Gazeteler de, zaman zaman Feraizcizade Matbaası'nda, kimi zaman ise Muin-i Hilal Matbaası'nda basılmıştı.r (Abdülkadir, **a.g.e.**, s.303, 304.)

[26] Ayrıntılı bilgi için bkz; Mustafa Tayla, **Bursa Basını (1868-1983)**, Bursa, 1997.

[27] **1927 Salnamesi**, s.333

[28] **1927 Köylerimiz**, s. 525

[29] Tayla, **a.g.e.**.

ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Günümüze sınırlı sayıda örnek kalmış olsa da, buradaki bilgiler bizleri aydınlatıcı niteliktedir.

Bursa'da Ekonomik Yaşam; Osmanlı Devleti döneminde özellikle dokuma ve bıçakçılık üretimi açısından önem taşıyan Bursa'da ayrıca çeşitli esnaf gruplarının oluşturduğu esnaf cemiyetleri bulunmaktadır. Bursa'da ekonomik canlanma açısından bir başka alan ise, Mudanya Gümrüğü'dür. Bursa ve çevresindeki illerden getirilen ürünler ve mallar buradan dışarıya pazarlanırken, ithal edilen mallar Anadolu'ya dağıtılmaktadır. Örneğin; 1924 (H. 1340) yılında 881.222.100 kuruşluk ithalat, 487.441.100 kuruşluk ihracat yapılmıştır[30]. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tüm ülkede ve Bursa'da uzun süreli savaşların neden olduğu çöküntü ve yıkım söz konusudur. Gerek I. Dünya Savaşı sırasında gerekse Kurtuluş Savaşından sonra Bursa'da çoğunluğu yabancıların denetiminde bulunan iplik ve dokuma sanayi tam bir çöküntü halindeydi. Üstelik I. Dünya Savaşı'nda, Osmanlıların Fransızlara karşı savaşması ipek üretimini geriletmiş, Lyon'a ipek ipliği ve koza ihracatını azalmıştır.

Yaşanan ekonomik gerilemeyi sonlandırarak, bir canlanma yaratmak için devrim kadrosu tüm ülke genelinde girişimlere başlayacak ve ulusal kalkınmayı hedefleyecektir. Bu bağlamda 1923 yılında, Lozan Antlaşması'yla kapitülasyonların kaldırılması ülkemizde milli ekonomi uygulamasını güçlendirecektir. Bu çerçevede; 1923 yılının 17 Şubat-4 Mart tarihleri arasında İzmir İktisat Kongresi'nde de tartışılan, yabancılara verilmiş olan reji ve benzeri birtakım imtiyazlar yeniden gözden geçirilmiş, 13 Haziran 1923 tarihinde reji şirketi ile hükümet arasında bir anlaşma yapılarak, ertesi yıl 30 Temmuz 1924 tarihinde şirketin imtiyazı iptal edilmiştir. Böylece "*Bütün malları, hakları ve taahhütleri*" Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne geçmiştir. 1925 yılında, Osmanlı Devleti'nin tütün üreticileri bakımından acı miraslarından biri olan, tütün rejisi satın alınarak devletleştirilmiştir. Tüm bu gelişmeler Bursa'yı derinden etkilemiştir, çünkü en çok tütün ve ipek aşarı Bursa'dan sağlanmaktadır. Ayrıca yine Milli İktisat Politikası bağlamında uygulamaya geçirilmeye çalışılan yerli mallarının satılması ve kullanılması konusunda Bursa'da da bir kampanya başlatılmıştır.

---

[30] **1927 Salnamesi**, s. 249, 250.

Cumhuriyet sonrasında Bursa'da karşılaşılan önemli sorunlardan bir başkası 1923-29 yılları arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesinin izleridir. Bursa'da bu sürecin etkileri açıklıkla görülmüştür. Savaş öncesi toplam şehir nüfusunun üçte birini oluşturan gayrimüslimlerin (Ermeni ve Rumların) ülkeyi terk etmeleri sonucu, Bursa ekonomisi olumsuz etkilenmiştir. Çünkü, Mütareke öncesi Bursa'daki iş bölümünde Rum ve Ermenilerin büyük ölçüde sanatkarlık yapması, ülkeyi terk etmelerinden sonra bu alanda büyük boşluk yaşanmasına neden olmuştur. Rum ve Ermenilerin Bursa'yı terk etmeleriyle bir çok sanat dalında neredeyse hiç esnaf kalmamıştır[31]. Örneğin; inşaat sektörü neredeyse tümüyle bu kesimlerin elindedir ve Guraba Hastanesi Başhekimi Suvayidis, Belediye Başhekimi Bedros, Bayındırlık Başmühendisi Bikraciyanos Efendi'dir[32]. Rum ve Ermenilerin gitmesiyle ortaya çıkan açık, göçmenlerle kapanmaya çalışılmıştır ve bu bağlamda devlet, göçmenlere üç yıl vergi ile askerlikten de muafiyet getirmiştir. Mudanya gibi, birçok esnaf ve tüccar ailenin iskan olduğu bir kasabanın durumu şu cümlelerle anlatılmaktadır: "*Eğer iskan edilen Rumeli Türklerinden 5-10 sanatkar çıkmasa, kasabada ihtiyaç-ı umumiyenin ne surette tatmin edildiği cidden temsil edilecek bir keyfiyettir. Bazı esnaf gurubu hiç yoktur. Diğer sanatlar da yeterli değildir*[33]."

Bursa'daki fabrikaların büyük çoğunluğunun da yabancı ve azınlıklar elinde olması ve bunların savaş sonrasında ülkeyi terk etmelerinden dolayı sonunda Bursa, bir fabrika hurdalığına dönüşmüştür ve genç Cumhuriyete oldukça geri teknolojiye sahip 13 ipek ipliği, 3 dokuma, 1 makarna ve şehriye, 6 un, 2 gazoz fabrikası kalmıştır[34]. Olumsuzluklara rağmen, ekonomik yıkımları yok etmek için adımlar atılmaya başlanacaktır. 1925'te sonradan İpekiş adını alacak olan özel girişime ait tekstil fabrikasının temeli Atatürk tarafından atılmış, 1934'te ipekli dokuma fabrikalarının sayısı 16'ya yükselmiştir. 1934 Bursa Yıllığı'na göre; 20'den fazla tezgâhlı-7 büyük fabrika, 8-20 tezgâhlı 32 orta büyüklükte fabrika, 1-6 küçük tezgâhlı-13 küçük fabrika,

---

[31] **1927 Salnamesi**, s. 289.
[32] Faruk Üsküdari, **Eski Bursa'dan Notlar**, 1972, **s.** 67.
[33] **Bursa Vilayeti Coğrafisi**, 1927, s. 231.
[34] **1927 Salnamesi**, s. 288, 289.

25 tane ipek ve büküm fabrikası, çeltik fabrikası, konserve fabrikası gibi fabrikalar kurulmuştur[35]. Atatürk'ün son Bursa gezisinde, 1938'de, Merinos Fabrikası açılmış, 1.145 tavalı, 20 ipek ipliği fabrikasıyla, 582 tezgahlı. 43 dokuma fabrikası üretime devam etmiştir. Bursa bu dönemde bir tekstil sanayi merkezi durumuna gelmiş ve Bursa'nın tekstil merkezi olma durumu bugün hale devam etmiştir. Bursa'nın Cumhuriyet dönemindeki sanayi ve ticaret bölgesi haline gelmesi zaman içinde nüfusun önemli ölçüde artmasına neden olmuştur.

Ancak gelişen sanayi ve nüfus Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentin planında önemli bir değişikliğe yol açmamıştır. Çalışır duruma getirilen veya yeniden kurulan fabrikalar eskiden olduğu gibi Yeşil, Setbaşı, Umurbey, Mollaarap, Muradiye mahallerinde yoğunlaşmıştır. Zaman içinde değişim ortaya çıkar ve kentin mekansal yapısında değişikliğe yol açan yatırımların başında, kuzeye doğru bir eksen oluşturan İpekiş ile Merinos fabrikaları gelir. Ayrıca Çekirge yönünde yeni bir yol açılmış ve Atatürk'ün salık vermesiyle Bursa Kaplıcaları T.A.Ş. kurulmuş ve bundan ötürü Çekirge çevresinde önemli bir nüfus yoğunlaşması yaşanmıştır. Kentin bir başka çekim merkezi, Atatürk Caddesi, Atatürk Anıtı ve hükümet binaları başta olmak üzere kamu binalarının yoğunlaştığı yerdir. 1938'de Bursa Halkevi binası da, bu eksen üzerinde ve kentin en merkezi yerine yaptırılmış ve böylece Bursa önemli ticaret ve sanayi kenti olmasının yanı sıra önemli bir kültür merkezine kavuşmuştur[36].

Özellikle çalışmalarıyla Bursa'nın sosyal yaşamına renk getirecek olan Bursa Halkevi'nin önemini, Bursa Mecmuası'nda yer alan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini yansıtan şu ilginç yorumla daha açık bir biçimde anlayabiliriz. "*Doğal güzellikleriyle dünyanın en güzel beldelerinden biri olan Bursa'mız ne yazık ki imar ve medeni hayat konusunda pek geridedir. Bunu acı da olsa idrak etmek durumundayım. Ancak geleceğe dair ümidimizi yitirmediğimizi de belirtmeliyiz. Şu iki üç senede Bursa'da meydana gelen ruhi inkılabı gerektiği gibi takdir edemiyoruz. Evde ve kahvede, ahbap ve akraba arasında yapılacak sohbetler tabii hayat üzerine olacaktır.*

[35] Ayrıntılı bilgi için bkz, **1934 Bursa Yıllığı.**
[36] **1973 Bursa Yıllığı**, s. 45

İşsiz geçen en tabii, en mazmun eseri ise dedikodudur ki, zavallı Bursa genellikle bu hastalıkla sarsılır. Bu melun hastalık mektebe, medreseye, ticarethaneye, kısacası her yere girmiştir. Amiyane tabirle ötekinin berikinin ayağına ip takmak, memleketin bir meşgalesi halinde devam ettikçe, ahlaki ve hakiki telakkinin teminine imkan kalır mı?.. Bu hastalıktan kurtulmak için gerekli vasıtalar arasında hiç şüphe yok ki, musiki ile beraber edebi müsamereler en mühim yer tutar. İşte son zamanlarda gördüğümüz edebi müsamerelerdir ki, bu makalenin yazılmasına neden oluyor. Hisar üzerinde bir amil-i ahlaki olarak günlerce devam ediyor."[37] Makaleye göre; Meşrutiyet dönemi ile bir ölçüde açılmış olan Bursa'nın toplumsal yaşamı, Meşrutiyet öncesi dönemin baskıları nedeniyle Meşrutiyetin ilk yıllarında oldukça sönüktür ve Bursa'nın kültür yaşamı oldukça kötüdür. Burada ki anlatımdan anlaşıldığı üzere Bursa'da ne gezilecek, ne de eğlenecek bir yer, ne de bir kültür kurumu vardır.[38] Bu görünümün değişmesinde Halkevi'nin katkıları çok büyük olacaktır.

---

[37] "Senede iki-üç defa olmak üzere yapılacak bu tip müsamerelerin öğrencilerin üzerindeki psikolojik etkisi şimdilik bir kenara bırakarak, halk üzerindeki tesirine geçiyorum; Halkın büyük bir bölümü büyük şahsiyetlerin sahnede yaşatılmasını görmekten mutludur. Çoğu cuma gecelerinin böyle pek asil eğlenceler ile geçirilmesi, uyuşuk dimağlara çalışmak için bir güç, düşünmek için bir hareket veriyor. Şimdiye kadar pek zengin programlarla beş okul piyesi düzenlendi: Öğretmen Okulu tarafından verilen Cenab Şahabettin Bey'in "Kuraba"sı temsil edildi. Sultan-i Kasım İptidaisi-"İstiklal Gecesi", İstiklal-i Osmani - piyesini temsil etti. Kız Öğretmen Okulu Üç Fasıl, Tomris'in Duası, Mehmet Baha Bey'in bestelediği "Nesteran Operası"ndan bir parça, Terbiye-i Etfal-"Fatma Sultan", "Mizahane Zaman", Mekteb-i Sultani-"Mahsun Çelebi", "Dip", "Sefiller"den alınmış bir parça, Lale Duran'dan "İstanbul"a ait bir kısım... Bütün bu programlar bir çok yeteneklerin ortaya çıkmasına aracı olmakla bile, başlı başına takdir edilmeye layıktır. Bu günkü müsamereler yarınki hatipler, hatibeler, için bir hazırlık sahası görevini görecektir. Sahnelerde vatanperver, fedakar, alicenap şahsiyetler yaşatırken, gençliğin hissettiği samimi heyecanı birçok dimağlarda hareket, hayat ve canlılık getirdi. Piyesler bir taraftan ağlatarak, ruhlar üzerinde derin eserle ve tesirler hasıl etmekle beraber, bir taraftan da mahiyetin yüksek hayatına bir nefes eklemiştir. Vatanın yaralarını, ihtiyaçlarını gösterir, tarihinin azametli sayfalarını, insaniyetin büyük şahsiyetlerini yaşatır sahneler karşısında titremek, bugünün şartlarında sarsılan ruhlar için ne büyük bir ihtiyaç ne büyük bir ihtiyaçtır" . **Bursa Mecmuası**, 1918, S. 6, s. 20.

[38] "Cemiyet-i beşeriye, cemiyet-i fikriye demektir. Fikir ise faaliyetten ayrı kalmamalıdır ve kalamaz. Bursa'da bu ikisi ayrı durumdadır. Memur, tüccar vs. sabahleyin işine gider ve her gün aynı iş ile meşgul olduktan sonra eve döner. Akşam üstü ve gece ne gidilecek bir gezinti mekanı ve dinlenecek bir musiki nede seyredilecek bir tiyatro vardır". **a.g.m**, s. 20.

A. Bursa Halkevi'nin Açılışı

Bütün Halkevleri gibi Bursa Halkevi'de 19 Şubat 1932 tarihinde görkemli bir şekilde açılmıştır. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi Bursa Halkevi'nin coşkulu bir kalabalığın katılımıyla Türk Ocağı binasında açılış törenin yapıldığı ifade edilmiştir. Gazete bu açılış hakkında şu haberi geçmektedir:

> *"Halkevi on dört buçukta çok büyük bir topluluk huzurunda açıldı ve bunu müteakip Cumhuriyet ahdi yapıldı. Cumhuriyet ahdi çok güzel ve müessirdi. Yüzlerce gencin, mektepli ve sporcuların bir ağızdan söyledikleri aht bütün halkın ruhunda Allahi bir kuvvet yarattı. Merasimde genç şair Behçet Kemal Bey'in okunan şiirinin sonunda (gayeye varacağız) mısrası bütün halk tarafından tekrar edilmiş ve halk azametli bir seferberlik heyecanı yaşamış ve Halkevine büyük bir alaka izhar etmiştir. Dr. Nazif Şerif Bey, Halkevleri gayesini güzel bir nutukla izah ve halkı aza yazılmaya davet etti. Kayd için müracaat çok fazladır. Tehacüm umumi olduğu için kayt muamelesi müşkülata uğramış ve müracaat edenlere birer kağıt dağıtılmış ve kaydedilecekleri şubelerin yazılması söylenmesi mecburiyet hasıl olmuştur. Eskiden olduğu gibi diğer medeniyetlere faik ihtişamı ile yükseltmek ve maşeri dehayı yaratmak için Gazi neslinin en feyizli hamlesi olan Halkevinin maksadı teşkil etrafında eve giren vatandaşlara fırka reisi Hulusi Bey tarafından tarihe istinaden izahat verilmiştir. Halkevine kayıt işleri bir hafta sürecek ve hafta nihayetinde komitelerin idare heyetleri seçilecektir."*[39]

Açılış törenini ardından Bursa Halkevi'de diğer Halkevleri gibi kendisinden beklenen görevleri yapabilmek için 1932 Çalışma Talimatnamesi doğrultusunda komiteler kurma yoluna gitmiştir. Talimatnamede belirtilen dokuz şubesinin hepsi Bursa Halkevi'nde oluşturulmuş ancak komiteler aynı anda kurulamamış, zaman içinde tamamlanmıştır. Komitelerin adları ve kuruluş tarihleri aşağıda belirtilmiştir.

---

[39] **Hakimiyet-i Milliye**, 22 Şubat 1932.

Spor Komitesi	7 Mart 1932
Temsil Komitesi	12 Mart 1932
Güzel Sanatlar Komitesi	15 Mart 1932
Köycülük Komitesi	20 Mart 1932
Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi	7 Nisan 1932
Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi	11 Mayıs 1932
Sosyal Yardım Komitesi	29 Haziran 1932
Kütüphane ve Yayın Komitesi	12 Mayıs 1932
Müze ve Sergi Komitesi	6 Şubat 1938

1940 yılında yapılan değişiklik sonucu Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi birbirinden ayrılmış, Tarih bölümü Müze ve Sergi Komitesi'yle birleştirilmiştir.

Merkezdeki Halkevi'nin dışında ilçelerde Halkevleri, köylerde de Halkodaları açılacaktır. İlçelerdeki Halkevleri ve köylerdeki Halkodaları Bursa Halkevine bağlı olup çalışmaları kontrol edilir ve buralardaki çalışmalara Merkez'deki Halkevi tarafından destek olunurdu. Merkez'in dışındaki Halkevleri ve Halkodaları hazırladıkları raporları Bursa Halkevi'ne yollamaktadır. Bursa Halkevi ise diğer Halkevleri gibi altı aylık faaliyetlerini içeren raporlardan birini CHP Umumi Katipliği'ne Ankara'ya göndermektedir. .

B. Bursa Halkevi Şubeleri ve Halkodaları

Tüm ülke çapındaki Halkevleri; sadece kent merkezlerinde örgütlenerek, çalışmakla kalmamış zaman içinde ilçe ve köylerde de şubeler açmıştır. Bu bağlamda Bursa Merkez Halkevi'nin yanı sıra Bursa'da da farklı tarihlerde açılan yedi tane Halkevi bulunmaktadır. Yenişehir, Gürsu, İnegöl, Gemlik, Mudanya, Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa Halkevleri. Bunlardan Mudanya Halkevi[40] Halkevlerinin ikinci,

[40] **Cumhuriyet**, 24 Şubat 1934, s.1.

İnegöl Halkevi[41] üçüncü açılış yıldönümünde faaliyete geçmiş; Mustafa Kemal Paşa Halkevi'nin açılış hazırlıklarına ise 1936 yılında başlanmıştır[42]. 1940'da kabul edilen bir kanunla kurulması kararı alınan Halkodalarının Bursa'daki örgütlenmesi ise hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir.

Halkevlerinin açılışının on dördüncü açılış yıldönümünde Bursa'da, Yaylacık, Çalı, Kayapa, Hasanağa İsmetiye Köyleri ile Demirtaş Bucağı'nda yeni Halkodaları çalışmalara başlayacaktır[43]. Özellikle köylerdeki Halkodaları daha zor koşullarda fakat büyük bir heyecanla faaliyet göstermektedir. Örneğin, Orhangazi İlçesi Yenisölöz Köyü Halkodası 250 liraya kiralanan bir kahvehanede çalışmalarını sürdürmüştür[44].

Daha önceki bir tarihte açılan Mustafa Kemal Paşa İlçesi, Çeltikçi Köyü Halkodası'nda 1948 yılında; kadın-erkek toplam 90 kayıtlı üye bulunmaktadır ve 150 kişilik okuma odasındaki defterde kayıtlı olarak 75 ciltli, 100 ciltsiz, 82 Arap harfli kitap mevcuttur, ayrıca Radyo ve Ülkü Dergileri'nin koleksiyonu yapılmıştır[45]. Mustafa Kemal Paşa İlçesi Demireli Halkodası'nın ise 51 erkek üyesi, 1'i ciltli 131 kitabı bulunmaktadır.[46].

Barakfakih Halkodası[47], Orhaneli Keles Halkodası[48], Yenişehir İlçesi Mahmudiye Köyü ile Lümbe Köyü Halkodaları[49], Kestel, Aksu, Cumalıkızık, Dışkaya, Fidyekızık, Arabayatağı, Demirtaş, İsmetiye, Çalı, Yaylacık, Kayapa, Hasanağa, Akçalar, Abulyant, Canipli, İrfaniye, Bilad-ı Yunus, Gündoğdu[50] Bursa'daki diğer Halkodalarıdır. 1941 yılında ise Armutlu Nahiyesi ile Orhangazi, İznik, Karacabey, Orhaneli İlçeleri'nde Halkodaları açılmıştır[51]. 1932-1942 yılları arasında İnegöl'de 3

---

[41] **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1935, s. 6
[42] **C.H.P. 1936 İl Kongreleri**, 1937, s. 99.
[43] **Ant**, 26 Şubat 1946, s. 1-3.
[44] **B.C.A.**, Tarih: 23 Şubat 1946, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.
[45] **B.C.A.**, Tarih: Şubat 1948, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.
[46] **B.C.A.**, Tarih: 8 Mayıs 1947, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.
[47] **B.C.A.**, Tarih: 11 Ekim 1947, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.
[48] **B.C.A.**, Tarih: 13 Aralık 1945, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.
[49] **B.C.A.**, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1
[50] **Uludağ**, S. 75, Ocak-Şubat 1946, s. 43.
[51] **C.H.P. Halkevleri 1941**, Ankara, s. 28.

Halkodası daha açılmış, Karacabey Halkodası Halkevi'ne dönüştürülmüş, Karacabey İlçesi Dağkadı, Uluabat ve Sultaniye Köyleri'nde Halkodaları açılmıştır[52]. 1946 yılında Bursa'da 8 Halkevi, 80 Halkodası bulunmaktadır[53]. 19 Şubat 1950'de ise 5 Halkevi, 19 Halkodası hizmete girmiştir[54].

Halkevleri tüzüğü gereğince, Halkevlerinin açılış yıldönümü törenlerinin yapıldığı Şubat aylarında açılan yeni Halkevleri ve Halkodaları Bursa'daki kültürel ve sosyal etkinliği arttırmıştır.

C. Bursa Halkevi'nin Çalışmalarını Düzenleyen Yönetici Kadro

Halkevleri illerdeki C.H.P. örgütüne, organik bir biçimde bağlı olan bir kurumdu. Halkevine herkes üye olabilmekteydi, ancak Halkevi Komite Heyeti'ne seçilebilmek için C.H.P.'ye üye olmak gerekiyordu. Halkevi Komite Heyeti'ne seçim sonucu gelinirken, Halkevi Başkanı CHP İl Yönetimi tarafından atanmaktadır. Bucak'taki Halkevi başkanlarını Bucak Yönetim Kurulu, ilçede İlçe Yönetim Kurulu seçmektedir[55].

1. Halkevi Başkanları

1932 yılında Bursa Halkevi açıldığında, yapılan seçim sonucu Dr. Yusuf İzzetin Bey Bursa Halkevi'nin ilk başkanı olmuş[56], kısa bir süre sonra başkanlığa Dr. Osman Niyazi (Boyatlı) Bey gelmiştir. 1934 yılında Halkevi başkanlarının C.H.F. Yönetim Kurulu üyesi olması şartı nedeniyle, Bursa Halkevi başkanı değişmiş ve Dr. Osman Niyazi Bey'in yerine Dr. İsmail Mustafa geçmiştir[57]. 1942 yılında Halkevi Başkanı

---

[52] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, Ankara, 1943, s. 13-26.
[53] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1945**, Ankara, 1946, s. 30.
[54] **Bursa Gazetesi**, 18 Şubat 1950, s.1.
[55] **Ülkü**,S.5, Mayıs 1947, s. 48.
[56] **Cumhuriyet**, 12 Mart 1932, s. 4.
[57] **Yeni Fikir**, 27 Aralık 1934, s. 2.

Tevfik Aycan[58], 1943 yılında Dr. Şemsettin Dora olmuştur[59]. 1947 yılında Halkevi Başkanı Tahir Yetman rahatsızlığı nedeniyle görevinden ayrılmış[60], 1948 yılında Fazıl Erman[61], 1949 yılında Başkan Dr. Arif Sözen başkanlık yapmıştır[62]. 1950 yılında ise Halkevi Başkanlığı'na Fahir Komman'ın yerine Nihat Aymergon seçilmiştir[63].

2. Komite Üyeleri

Spor Komitesi; Bursa Halkevi Spor Komitesi'nin ilk üyeleri olarak; Parti Yönetim Kurulu'ndan Dr. Osman Niyazi, Müdde-i Umumi Muavini Ferit, Emekli Binbaşı Tevfik, Lise Beden Eğitimi Öğretmeni Ali Rıza ve Öğretmen Hayri Beyler seçilmiştir[64]. Daha sonra başkanlığa Memleket Hastanesi Röntgen Uzmanı Dr. Cevat Bey, diğer üyeliklere Bursa Konserve Fabrikası Müdürü ve Sahibi İhsan Celal, Setbaşı Okulu Öğretmeni Bilal Rıza, Bayındırlık Fen Müdürü Turgut Alp, Tekel Fen Memuru Saip Erip seçilmiştir[65]. 1940 yılında başkan Turgut Karatal, diğer üyeler Remzi Selen, Süreyya Öğünç, Vecihi Aykaç, Şevket Alpay[66], 1942 yılında başkan Vecihi Aykaç, diğer üyeler Turgut Karatal, İrfan Sökmen, Cemal Topaç, Remzi Selen[67], 1944 yılında başkan C.H.P. Kaza İdare Heyeti Başkanı Turgut Karatal, diğer üyeler Mustafa Tahtakıran, Vecihi Aykaç, Rahmi Ersavaş, Cemal Topaç[68], 1950'de başkan Vecihi Aykaç, diğer üyeler Dr. Ali Ömer Yörük, Dr. Tahir Yetmen, Halit Kılıçeri, Reşat Esmer olmuştur[69].

Temsil Komitesi; 1933 yılında komite başkanı Eğitim müdürü Fakir Bey, diğer üyeler İlkokul Müdürü Cemal Bey, Hoca İlyas Okulu Başöğretmeni Ali Ulvi Bey,

---

[58] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 53.
[59] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, C: V, S: 100-104, 1 Nisan 1944, s. 74.
[60] **Ant**, 15 Kasım 1947, s. 1.
[61] **Uludağ**, S. 87, Ocak-Şubat 1948, s. 1.
[62] **Uludağ**, S. 93, Ocak-Şubat 1949, s. 1.
[63] **Ant**, 23 Temmuz 1950, s. 1
[64] **Cumhuriyet**, 15 Mart 1932, s. 2.
[65] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 27.
[66] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[67] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 38.
[68] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[69] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 29.

İncirli Okulu Başöğretmeni Süleyman Nezihi, Kız Öğretmen Okulu Öğretmenlerinden Naciye Hanım seçilmiştir[70]. 1940 yılında başkan Hulki Kurtkaya, diğer üyeler Nurettin Soyoğul, Ekrem Çalışkan, Nedim Kural, Mahmut[71], 1942 yılında başkan Kemal Ermat, diğer üyeler Derviş Edesen, İhsan Uzer, Turgut Simer, Nedim Kural[72], 1942 yılında başkan Ömer Sıtkı Erdi, diğer üyeler Derviş Edesen, İhsan Uzer, Ekrem Çalışkan, Faik Er[73], 1944 yılında başkan Eğitim Müdür Yardımcısı Halit Berk, diğer üyeler Niran Yetman, Lise Tarih Öğretmeni Nazım Yücelt, Erkek Sanat Enstitüsü Müdür Yardımcısı Ali Ulvi, Ekrem Çalışkan[74], 1950'de başkan Faruk Üsküdari, diğer üyeler Ekrem Çalışkan, Şükrü Serener, Hilmi Çevik, Turgut Simer olmuştur[75].

Güzel Sanatlar Komitesi; 1933 yılında başkan Lise ve Orta Okullar Müzik Öğretmeni Hüsnü Bey, Eğitim Mimarı Nedim Bey, Lise Resim Öğretmeni Kamil Bey, Vefik Paşa Okulu Öğretmeni Münür Bey, Sanatlar Okulu Resim Öğretmeni Şefik Bey seçilmiştir[76]. 1936 yılında Dr. Semahat, Piyano Öğretmeni Nüzhet, Arif, Hüsnü ve Celal Beyler komite üyeleri olmuştur[77]. 1940 yılında başkan Hüsnü Ortaç, diğer üyeler Hulusi Karadayı, Kenan Özbel, Esat Bilenoğlu, Nezihe Ülken[78], 1942 yılında başkan Zeki Kortav, diğer üyeler Mehmet Baha Pars, Şefik Özaksoy, Nezihe Ülken, Hüsnü Ortaç[79], 1944 yılında başkan Hüsnü Ortaç, diğer üyeler Ticaret Lisesi Resim Öğretmeni İhsan Çızakça, Mühendis Hulusi Karadayı, İkinci Ortaokul Resim Öğretmeni Esat Bilenoğlu, Öğretmen Münür Er[80], 1950'de başkan Hüsnü Ortaç, diğer üyeler Niran Yetman, Edip Rüştü Akyürek, İhsan Çızakça, Hulusi Karadayı'dır[81].

Köycülük Komitesi; 1933 yılında komite başkanlığına Avukat Hulusi Bey, diğer üyeliklere İcra Başkanı Ali Rıza Bey, İ. Koruma Memuru Mazhar Bey, Belediye

---

[70] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 27.
[71] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[72] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 38.
[73] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 4.
[74] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[75] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s .29.
[76] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 27.
[77] **Yeni Fikir**, 17 Mart 1936, s. 1.
[78] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[79] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 38.
[80] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[81] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 29.

Encümeni üyesi Zehra Hanım, Hisar Okulu Baş Öğretmeni Ömer Fevzi Bey seçilmiştir[82]. 1940 yılında başkan Fadıl Keyder, diğer üyeler Vedat Pınar, Ömer Fevzi, Erturan Uğuralp, Nadire Ölçmen[83], 1942 yılında başkan Cevat Tahsin Peksun, diğer üyeler Baki Tümer, Erturan Uğuralp, Rüştü Akerman, Kemal Caner[84], 1944 yılında başkan Cevat Tahsin Peksun, diğer üyeler Öğretmen Baki Tümer, Öğretmen Rüştü Akkerman, Ticaret Lisesi Müdürü Rıza Akbora, Nevzat Köroğlu[85], 1950'de başkan Hüsamettin Arkan, diğer üyeler Mehmet Ertan, Rifat Vural, Şeref Eder, Şükrü Akmansoy olmuştur[86].

Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi; 1933 yılında başkan İpek Böcekçiliği Enstitüsü Müdürü Tahir Bey, diğer üyeler Erkek Lisesi Müdürü Ahmet Necati Bey, Orta Okul Öğretmeni Aptullah Bey'dir[87]. 1936 yılında Necati Ülgen, Arif Budak, Remzi Siliöz, Nuriye Siliöz, Kazım komite üyeleri olan isimlerdir[88]. 1940 yılında başkan Sami Argüden, diğer üyeler Murat Alp, Sakin Benker, Kazım Kayaalp, Celal Uzmen[89], 1942 yılında başkan Sami Argüden, diğer üyeler Murat Alp, Kazım Kayalp olmuştur[90]. Aynı yıl komite başkanlığına İkinci Ortaokul Müdürü Murat Alp, üyeliğe Kız Öğretmen Okulu Müdürü Şinasi Onurkan seçilmiştir[91]. 1944 yılında başkan İkinci Ortaokul Müdürü Murat Alp, diğer üyeler Şinasi Omurkan, Öğretmen Kemal Çağlar[92], 1950'de başkan Rıfat Tokgöz, diğer üyeler Fevzi Kumbaracı, Malik Adalan, Ali Çakır, Natık Eke'dir[93].

Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi; 1933 yılında başkan Kız Öğretmen Okulu Müdürü Cemal Bey, diğer üyeler Avukat Tevfik Bey, Askeri Lise Tarih Öğretmeni Hasan Fehmi Bey, Orta Okul Tarih Öğretmeni Ahmet Muhtar Bey, Orta Okul Öğretmenlerinden

---

[82] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 28.
[83] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[84] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 39.
[85] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[86] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 30.
[87] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 28
[88] **Yeni Fikir**, 17 Mart 1936, s. 1.
[89] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[90] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 38.
[91] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[92] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[93] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 30.

Rami Bey olmuştur[94]. 1934 yılında ise Komiteye seçilenler, emekli Öğretmen Hilmi Bey, Öğretmen İbrahim Alaattin Bey, Öğretmen Ahmet Muhtar Bey, Bekir ve Kemal Beyler[95], 1936'da Nazım Yücelt, Malik Adalan, Kültür Direktörü Fakir Erten, Ortaokul Öğretmeni Fatma ve Emekli Yarbay Fahri'dir[96]. 1940'da komite başkanı Nazım Yücelt, diğer üyeler Şemsettin Dora, Mümtaz Ergin, Ali Ulvi Boysan, Bayan Muzaffer Alper[97], Komite'nin Tarih Kolu'nun ayrıldığı 1942 yılında başkan Mümtaz Ergin, diğer üyeler Hulusi Köymen, Suat Asral olup[98], aynı yıl içinde İkinci Ortaokul Öğretmenlerinden Haşim Nezihi Okay komite üyeliğine seçilmiştir[99]. 1944 yılında başkan İrfan Alıcı, diğer üyeler İkinci Ortaokul Türkçe Öğretmeni İbrahim Dekak, İkinci Ortaokul Türkçe Öğretmeni Haşim Nezihi Okay[100], 1947 yılında Sabahattin Çıracıoğlu, Suat Özbudak, Suat Salih, Haşim Nezihi, Rüknettin Akbulut[101], 1950'de başkan Neşati Üster, diğer üyeler Sadrettin Çanga, Muzaffer Gürses, Rüknettin Akbulut, Dr. Suat Mesut Özbudak olmuştur[102].

Kütüphane ve Neşriyat Komitesi; 1933 yılında başkan Ticaret Odası Başkatibi Hasan Cemal Bey, diğer üyeler Vilayet Matbaası Müdürü Etem Pertev Bey, Vilayet Baytar Müdürü Tahsin Nahit Bey, Memleket Hastanesi Eczacısı Tevfik Bey, Lise Müdür Yardımcısı Kimyager Sami Bey'dir[103]. 1935'de üyeliğe Fahri Dalsar, Fahir Komman, Osman Nuri[104], 1936 yılında Öğretmen Fahri Dalsar, Osman Fevzi, Kitapçı Zeki, Haydar Tolun ve Gazeteci Musa Ateş seçildi[105]. 1940 yılında başkan Namdar Karatay, diğer üyeler Zehra Budunç, Nizami Nefesli, Hüsamettin Arıkan, Enver Atafırat[106], 1942 yılında başkan Zehra Budunç, diğer üyeler Arifi Durupınar, Faik

---

[94] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 28
[95] **Hakkın Sesi**, 4 Aralık 1934, s. 1 ve **Yeni Fikir**, 29 Kasım 1934, s. 1.
[96] **Yeni Fikir**, 17 Mart 1936, s. 1.
[97] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[98] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 38.
[99] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[100] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 67.
[101] **Ant**, 2 Kasım 1947, s. 1.
[102] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 29.
[103] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 28.
[104] **Yeni Fikir**, 15 Ekim 1935, s. 2.
[105] **Yeni Fikir**, 17 Mart 1936, s. 1.
[106] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.

Kural, Rami Karul, Cemil Fenman[107] olup, aynı yıl komite başkanlığına Rami Karul seçilmiştir[108]. 1944 yılında başkan Öğretmen Mümtaz Ergin, diğer üyeler Zehra Budunç, Öğretmen Rahmi Karol[109], 1950'de başkan Mümtaz Ergin, diğer üyeler Mehmet Gülbahar, Hüseyin Yurtaydın, Nadir Ricaloğlu, Celal Avcıoğlu'dur[110].

İçtimai Yardım Komitesi; 1933 yılında başkan Hükümet Doktoru Dr. İzzet Bey, diğer üyeler Bursa Defterdarı Rüştü Bey, Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Dr. Rıza Tahir Bey, Erkek Lisesi Muhasebecisi Talip Bey, Saatçi Lütfi Bey'dir[111]. 1936 yılında Dr. Osman Niyazi Bayatlı, Fahir Rütü, Aziz, Zehra Budunç, Eczacı Sami Bey komite üyeliğine seçilecektir[112]. 1940 yılında Başkan Fahir Komman, diğer üyeler Aziz Duru, Niyazi Bayatlı, Hulusi Köymen, İsmail Kulen[113], 1942 yılında başkan Ali Yörük, diğer üyeler Osman Niyazi Bayatlı, Rüştü Egel, Aziz Duru, Mehmet Urgancıgil[114], 1944 yılında başkan Diş Doktoru Hikmet Erbayır, diğer üyeler Feriha Balaban, Hüsnü Bademlioğlu, Mehmet Urgancıgil[115], 1950'de başkan Refik Tilkicioğlu, diğer üyeler Dr. Galip Olgaç, Mansur Paşa, Cevat Grin, Sabahattin Eralp'tır[116].

Müze ve Sergi Komitesi; 1933 yılında başkan Emekli Binbaşı Baha Bey, diğer üyeler Emekli Kaymakam Veli Bey, Emekli Binbaşı Kamil Bey, Şemsettin Bey seçilmiştir[117]. 1940 yılında Başkan Naci Kum, diğer üyeler Niyazi Arda, Hadi Özsoy[118], Komite'nin Tarih Kolu ile birleştirildiği 1942 yılında başkan Hilmi Tüzmen, diğer üyeler Rıza Yalgın, Hüseyin Kocabaş, Ruhat Epiker, H. Hilmi Özerdem[119], 1944 yılında komite başkanı Ali Rıza Yalgın, diğer üyeler Tüccar Hüseyin Kocabaş, Öğretmen

---

[107] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 39.
[108] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[109] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[110] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 30.
[111] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 28, 29.
[112] **Yeni Fikir**, 17 Mart 1936, s. 1.
[113] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[114] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 38.
[115] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 68.
[116] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 30.
[117] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 28
[118] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 59.
[119] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 39.

Seniha Alper, Öğretmen Hilmi Ersözden, Sait Koçak[120], 1950'de başkan Kazım Baykal, diğer üyeler Hüseyin Kocabaş, İsmet Ebcioğlu, H. Hilmi Erözden, Fahamettin Ulusoy'dur[121].

3. Bursa Halkevi Üyeleri

1932 Çalışması Talimatnamesi'nde belirtildiğine göre her komitenin üyelerinin kaydedildiği bir defter bulunmaktadır. Üye sayısı ondan elliye kadar olan komite heyetleri üç, elliden fazla olan komite heyeti beş kişilik gruplardan oluşmaktadır. Halkevi İdare Heyeti ve Komite Heyetleri iki yıl görevde kalmaktadır[122].

Talimatname'ye göre örgütlenen Bursa Halkevi'nin Komiteleri'nin değişik zamanlardaki üye sayıları bugüne kadar ulaşabilen kaynaklara yansımıştır. Buna göre; 1933 yılında Bursa Halkevi üyelerinin ayrıntılı tablosu aşağıdaki şekildedir[123]:

Tablo:1

Meslek Grubu	Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi	Temsil Şubesi	Sosyal Yardım Şubesi	Kütüphane ve Yayın Şubesi	Köycülük Şubesi	Ar Şubesi	Halk Dershaneleri ve Kurs Şubesi	Spor Şubesi
Avukat	1	0	1	0	1	0	0	0
Doktor	0	0	2	0	0	0	0	1
Öğretmen	12	38	10	0	96	12	5	13
Tüccar	0	0	20	0	0	0	0	0
Çiftçi	0	0	5	0	2	0	0	0
İşçi	0	0	5	0	0	0	0	0
Güzel Sanatlar	1	0	0	0	1	5	0	0
Diğer Meslekler	58	15	17	25	37	42	52	470
Kadın	0	5	0	0	19	6	1	5
Erkek	72	48	60	25	118	53	56	479
Toplam	**72**	**53**	**60**	**25**	**137**	**59**	**57**	**484**

[120] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 69.
[121] **Uludağ**, S. 100 Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 30.
[122] **Cumhuriyet Halk Fırkası Halkevi Talimatnamesi**, Ankara 1932, s. 4-6.
[123] **Halkevlerinin 1933 Yılı Faaliyet Raporları Hülasaları**, 1934, s. 35.

1934 yılında 1.002 erkek, 53 Bayan Toplam 1.055 üyesi bulunan Halkevi'nin üyelerinin ayrıntılı dökümü tablo ikide yer almaktadır[124]:

Tablo:2

Meslek Grubu	Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi	Temsil Şubesi	Sosyal Yardım Şubesi	Kütüphane ve Yayın Şubesi	Köycülük Şubesi	Ar Şubesi	Halk Dershaneleri ve Kurs Şubesi	Spor Şubesi
Avukat	1	0	0	0	2	0	0	0
Doktor	0	0	24	0	3	0	0	0
Öğretmen	18	53	17	5	86	20	53	22
Tüccar	0	0	4	0	0	0	0	0
Çiftçi	0	0	0	0	0	0	0	4
İşçi	0	0	0	0	0	0	0	172
Güzel Sanatlar	1	0	0	0	0	5	0	0
Diğer Meslekler	64	4	57	17	65	42	0	269
Kadın	0	9	0	0	25	15	0	4
Erkek	83	48	102	22	131	47	53	463
Toplam	**83**	**57**	**102**	**22**	**156**	**62**	**53**	**467**

1935 Yılı Üyeleri[125]:

Tablo:3

Meslek Grubu	Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi	Temsil Şubesi	Sosyal Yardım Şubesi	Kütüphane ve Yayın Şubesi	Köycülük Şubesi	Ar Şubesi	Halk Dershaneleri ve Kurs Şubesi	Müzecilik Şubesi	Spor Şubesi
Avukat	1	0	1	0	3	0	0	0	2
Doktor	1	0	4	1	1	0	0	1	4
Öğretmen	23	22	10	24	50	17	15	8	22
Tüccar	0	1	3	0	2	0	0	1	32
Çiftçi	0	0	0	1	0	0	0	0	14
İşçi	2	0	9	0	1	3	0	4	687
Güzel Sanatlar	1	0	0	0	0	2	0	0	2

[124] **Halkevlerinin 1934 Yılı Faaliyet Raporları Hülasaları**, 1935, s. 134-182.
[125] **Halkevlerinin 1935 Yılı Faaliyet Raporları Hülasaları**, 1936, s. 122-190.

Diğer Meslekler	23	0	51	3	62	7	5	4	94
Kadın	7	3	5	5	21	12	5	6	3
Erkek	44	20	73	24	98	17	15	12	854
Toplam	**51**	**23**	**78**	**29**	**119**	**29**	**20**	**18**	**857**

1938 Yılı Üyeleri [126]:

Tablo:4

Şube	Kadın	Erkek
Dil-Tarih	7	56
Ar	15	51
Gösterit	1	94
Spor	30	944
Sosyal Yardım	7	211
Kitapsaray ve Yayın	5	41
Halk Dershanesi	2	25
Köycülük	40	136
Müze	4	22
Toplam	**111**	**1580**

19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938'e kadar Üye Sayısı[127]:

Tablo:5

Dil-Tarih		Ar		Gösterit		Spor		Sosyal Yardım		Kitapsaray		Yıllar
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
-	20	1	32	3	30	2	170	-	52	-	18	1932
-	72	6	43	5	28	5	479	-	60	-	25	1933
-	67	4	38	3	23	2	510	-	87	-	20	1934
7	44	12	17	3	20	3	854	5	73	5	24	1935
8	51	14	25	8	52	3	854	7	85	9	32	1936
11	67	27	72	6	101	4	679	13	124	10	45	1937
7	56	15	51	1	94	30	944	7	211	5	41	1938

[126] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s. 58.
[127] **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 71

Halk Dershanesi		Köycülük		Müze		Tutarı		Genel Tutarı		Yıllar
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
-	12	4	68	-	8	10	410	420		1932
1	10	19	118	6	34	42	869	911		1933
1	13	22	107	1	20	33	885	918		1934
5	15	21	98	6	12	67	1157	1224		1935
5	21	23	108	9	12	86	1240	1326		1936
7	29	51	186	10	16	139	1319	1458		1937
2	25	40	136	4	22	111	1580	1691		1938

1939 yılında üye sayısı 1.376[128], 1941 yılında Halkevi Faaliyet Raporuna göre, üye sayısı 1.735 olmuştur[129].

Bursa Halkevi Komite üyelerinin sosyal durumları hakkında elimizde ayrıntılı bilgi olmamasına rağmen üyelerin mesleklerine baktığımızda bunların büyük ölçüde devlet memurlarından oluştuğu görülmektedir. Devlet memurları dışında avukat, doktor, mimar, mühendis vb serbest meslek sahipleri de Halkevi'ne üye oluyorlardı. Bundan anlaşıldığına göre Halkevleri devlet memurları dışında bütün yerel aydınların çekim merkezi haline gelmiştir. Ayrıca Halkevleri, en azından okuma-yazma bilen nüfus için önemli bir toplanma yeri olmuştur. Bu konuda bir örnek vermek gerekir ise 1933 yılında faal olan üyelerden 2 si Avukat, 2 si doktor ve 60 erkek 42 kadın olmak üzere 102 öğretmenden oluşuyor idi.

Komite üyelerinin yanı sıra Halkevi'nin diğer üye ve katılımcıları geniş halk kitlelerini içine almaktadır. Bursa Halkevi'nin düzenlediği tüm çalışmalar yine halk tarafından büyük bir dikkatle izlenmekte ve yapılan etkinliklere her yaştan, cinsten ve statüden insan katılmaktadır.

[128] **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 67.
[129] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1941**, Ankara, 1942, s. 44.

D. Bursa Halkevi Binası

Bursa Halkevi 1932'de açıldığında Setbaşı semtindeki Türkocağı'nda çalışmaya başlamış ve bir süre burada etkinliklerini sürdürmüştür. Zaman içinde dokuz kol halinde örgütlenen Halkevi için binanın yetersiz olduğunu *"bu binada yüz kişilik ferah bir toplantı yapılamaz, bir musiki şöleni verilemez. Dokuz kol üç odada, odanın birisi kitap evidir ve en sonra evimiz ahşaptır"*[130] sözleriyle vurgulayacaklardır. Ayrıca binanın yetersizliğini gören yetkililer de, Halkevi çalışmalarının daha etkili ve sağlıklı bir ortamda gerçekleştirilebilmesi düşüncesiyle yeni bir bina oluşturmak için girişimlerde bulunmuşlardır. İlk başlarda Tayyare Sineması binasının C.H.P.'ye devri düşünülmüşse de, bu istek gerçekleşmeyince Şafak Sineması binasının satın alınması tasarlanmış, ancak bu girişim de sonuçsuz kalınca yeni bir Halkevi binası yapılması fikri belirmiştir.

Cihan Borçbakan[131] Bursa Halkevi binasıyla ilgili bize şu bilgileri aktarmaktadır; *"Halkevi'nin ilk binası Mahvel'in arasındaki sokağın sağındaki ikinci binaydı. 1939 yılında Refik Koraltan Bursa Valisi olarak geldi ve yeni bir Halkevi Binasını yapmak için çalışmalara başladı. Bugünkü Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nun olduğu yerde eski bir kahve ile depo olarak kullanılan eski bir cami vardı. Bu eski yapılar yıkılarak, binanın temeli atıldı. Binanın inşası bitince; sağ tarafı ve alt katı partiye, sol tarafı ise Ant Gazetesi'ne ayrıldı. Bugünkü Eğitim Araçları'nın bir kısmı matbaa olarak kullanıldı. Burası ayrıca Halkevi'nin spor salonuydu ve Dinarlı Mehmet burada güreş dersleri vermişti".*

Yeni binanın yapılabilmesi için; 23 Nisan 1936 yılında Doktor Osman Niyazi Beyatlı, Doktor Yusuf İzzetin Yeker, Avukat Hulusi Köymen, Avukat Ahmet Tevfik Aycan, Fabrikatör Rüştü Egel tarafında bir heyet oluşturulmuştur. 1 Mayıs 1936'da yapılan[132] ikinci toplantıda ilk heyete yardımcı olmak üzere Tevfik İpekman, Kazım Değirmenci, Hayri Özturga, Mehmet Urgancı, Cemil Öz, İhsan İpeker'den oluşan ikinci

---

[130] "Yeni Halkevi İçin", **Türkün,** S. 7, Temmuz 1936, s. 3
[131] Cihan Borçbakan, 1926 Bursa doğumludur ve halen Bursa'da yaşamaktadır
[132] "Bursa Halkevi Güzel Bir Binaya Kavuşuyor", **Uludağ,** S. 21, Nisan 1939, s. 2.

bir heyet daha seçilmiştir. Bu toplantıda Halkevi binasının Bursa halkı tarafından yaptırılması esası kabul edilmiş ve öncelikle birinci heyeti oluşturan yukarıda adlarını andığımız beş kişi tarafından 250'şer lira verilerek ilk adım atılmıştır[133]. Ayrıca C.H.P. Vilayet Bütçesi'nden 24.000 lira ayrılmış[134], ayrıca ikinci toplantıya katılan 60 üye ortak bir kararla, halktan 20.000 liralık bir yardım toplanmasını planlamıştır. Halkevi yönetiminin aldığı kararla binanın yapımına yardım edecek yurttaşların fotoğraflarından oluşan bir iftihar köşesinin de hazırlanması tasarlanmıştır[135]. Kısa bir zaman içerisinde başlatılan bağış kampanyası sonucunda, Mayıs 1936'dan Nisan 1939'a kadar geçen süreçte, halktan 16.779 TL toplamıştır. Ayrıca Belediyenin 1937 bütçesinden Halkevi binasının yapımı için ödenek ayrılmış, Halkevleri merkezinden ise 10.000 liralık bir yardım sağlanmıştır[136].

Bir yandan binanın yapımı için gerekli olan paranın toplanmasına çalışılırken, diğer yandan binanın ihalesi için de hazırlıklar devam etmektedir. Proje yarışmasının hemen ardından, 19 Aralık 1938'de, batı kısmını oluşturan birinci etabın inşaatı Parti Vilayet Yönetim Kurulu tarafından, 69.825 liraya müteahhit Şefik Çapan'a ihale edilmiştir[137]. Binanın inşaatının sürdürülebilmesi için finansman çalışmalarını arttıran Halkevi yetkilileri, sonuçta projenin 145.000 lira olarak belirlenen keşif bedelinin yarısı olan 70.000 lirayı Nisan 1939'da toplanmayı başarmıştır[138]. Halkevi binasının diğer kısımlarının yapımının devam edebilmesi için gereken parayı sağlamak amacıyla ise gelecek yıllarda da çalışmalar sürdürülmüş ve bu bağlamda Vilayet Genel Meclisi ve Belediye Meclisi'nce de bu iş için ödenek ayrılması kararı alınmış[139]. 1940 İl Genel Meclisi toplantısında Halkevi inşaatının bir an önce bitirilmesi hakkında uzlaşı sağlanmış ve 90. bölümün 1. dernek ve yardım maddesi uyarınca ödeneğin 24.200 lira olması onaylanmıştır[140], ayrıca Cemi İanat Nizamnamesi'ne dayanılarak halkan

---

[133] **Hakkın Sesi**, 13 Mayıs 1936, s. 1
[134] **İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[135] **a.g.e.**, s. 74.
[136] **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 2, 3.
[137] **Uludağ**, S. 44, Şubat 1942, s. 43.
[138] **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 2, 3.
[139] **Uludağ**, S. 44, Şubat 1942, s. 42.
[140] **Umumi Meclis Zabıtnamesi**, Seçim Devresi: 7, Açım Yılı: 2, 1 Şubat 1940-11 Mart 1940, s. 129.

toplanan bağışlar gelire eklenmiştir[141]. 1940 yılının ilk toplantısında ihale şartnamesinde ilk kısım inşaatının, 13 Ağustos 1939'da bitirilerek teslim edilmesi esası kabul edilmesine rağmen bina ancak 15 Mayıs 1940'da tamamlanabilmiş[142] ve 8 Temmuz 1940 Pazartesi günü binanın açılışı gerçekleştirilmiştir[143].

Halkevi binasının finans sorunu büyük ölçüde çözülürken binanın yeri de saptanmıştır. Kısmen Hususi Muhasebe ile kısmen şahsa ait olan arsa ve binalarla, kadro dışı kalmış olan Alaca Mescit Camii istimlâk edilerek arazi belirlenmiştir[144]. Ardından binanın yapımı için bir proje yarışması yapılmış ve yarışmaya katılan beş mimardan Mimar Münevver Belen ile Mimar Abidin Mortaş'ın projeleri birinci seçilmiştir. Bu iki ayrı projeden ortak bir plan üretilmesi yoluna gidilmiş ve Münevver Belen'in hazırladığı plan esas alınarak inşaat iki kısma ayrılmıştır.

Yeni yapılan Halkevi binası bugün Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nun olduğu binadır. Ön bina bir bodrum, üç kattan oluşmuş, zemin kat kütüphane, ders salonları müsamere salonu ve bunlara ait tuvalet ve bürodan meydana gelmiştir. Orta kat Halkevi başkanı ve komitelerin toplantı salonu ile büro ve komite odalarını yani idari bölümleri kapsamaktadır. Üst kat ise Atatürk'ün ziyaret ve istirahatlarına ayrılmış, kabul salonun önündeki geniş teras ise Atatürk'ün Bursa halkını selamlayabilmesine uygun olarak düşünülmüştür. Bodrumda bir sığınak dairesi yapılmış ve arazinin eğimli olması nedeniyle yan ve arka sokaklara bakan kısımlarda bodrum, zemin katı vazifesini gördüğünden, sinema antresi bu kata konulmuştur. Bu antreden gişe holüne girilmekte ve geniş bir bölümle sinema salonuna geçilmektedir. Sinema salonunun altında jimnastikhane, duşlar, alet odaları, kalorifer dairesi ve kömürlük ile çeşitli depolar konulmuştur[145]. Bugün dahi, binanın ana cadde üzerinde ihtişamlı görüntüsü dikkat çekicidir.

---

[141] **Umumi Meclis Zabıtnamesi**, Seçim Devresi: 6, Açım Yılı: 2, 20 Ocak 1936-28 Şubat 1936, s. 70.
[142] **Uludağ**, S. 44, Şubat 1942, s. 43.
[143] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[144] **Uludağ**, S.44, Şubat 1942, s.44.
[145] "Bursa Halkevi Proje Müsabakası" **Arkitekt**, S. I, 1938, s. 16-20.

Halkevi'nin binadan ayrı olarak bulunan Sinema Salonu, İstanbul'dan bir firmaya kiraya verilmiş ve firma hemen salonun tamiratına başlamıştır[146]. Çok kısa bir süre sonra ise, binanın içinde yapılacak olan sinema salonu ile büyük salonlarının yer aldığı ikinci kısım inşaatına başlanmıştır[147]. Halkevi binasına yapılacak ilave inşaat C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanlığı'nca, 11 Mart 1947 Salı günü saat 15:00'de ihale edilmek üzere pazarlığa çıkartılmıştır[148]. C.H.P. İl Yönetim Kurulu Başkanlığı tarafından açılan ihalenin şartları, 7 Mart 1947 tarihli Ant Gazetesi'nde yer alan ilanda şu şekilde geçmektedir:

1- Halkevi binasında yapılacak ilave inşaatı, 11 Mart 1947 tarihine rastlayan Salı günü saat (15) de ihale edilmek üzere pazarlığa çıkarılmıştır.

2- Keşif bedeli (270.000) liradır. Pazarlığa gireceklerin, keşif bedelinin %7,5 olan (20.250) lira muvakkat vermeleri lazımdır.

3- İstekliler, keşif evrakını C.H.P. İl Yönetim Kurulu kaleminden sağlayabilirler.

4- İhale Parti Yönetim Kurulu'nda yapılacaktır. İsteklilerin bu şekilde başvurmaları ilan olunur[149].

C.H.P. İl Başkan Yardımcısı Sait Ete'nin başkanlığında toplanan ve C.H.P. İl Yönetim Kurulu tarafından gerçekleştirilen ihalede Vali Haşim İşcan'da bulunacaktır. 270.000 lira keşif bedeli üzerinden eksiltmeye çıkarılan inşaatın eksiltmesine, müteahhit Ahmet Erdal ile Şerif Çapan katılmış ve Ahmet Erdal'ın keşif bedeli üzerinden tenzilat yapamadığı ihale, %4 tenzilat yapan Şerif Çapan'a verilmiştir[150]. İhaleden birkaç gün sonra, 16 Mart Pazartesi günü inşaata başlanacağı, gazete haberlerine yansımıştır[151]. İkinci kısım inşaatının başlaması üzerine, yıktırılması için daha önce ihalesi

---

[146] **Ant**, 30 Aralık 1946, s. 2.
[147] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[148] **Ant**, 10 Mart 1947, s. 1.
[149] **Ant**, 7 Mart 1947, s. 4.
[150] **Ant**, 12 Mart 1947, s. 1, 3.
[151] **Ant**, 105Mart 1947, s. 2.

gerçekleştirilmiş olan, eski parti binasının enkazının kaldırılmasına hız verilmiş[152] ve Halkevlerinin XVI. Yıldönümü törenleri esnasında Halkevi'nin ikinci kısım inşaatının temel atma töreni yapılmıştır. Halkevi'ne bitişik olarak yapılmaya başlanan müsamere ve konferans salonu ile kütüphanenin aynı yıl içinde tamamlanarak, şehre 1.000 kişilik bir salon kazandırılması planlanmaktadır[153]. Haziran 1949'da binanın sonuncu katının beton dökümüne devam edilmekte olup, aynı yıl içinde binanın sıvasına geçilmesi tasarlanmıştır[154].

Bütün Halkevi binalarında olduğu gibi Bursa Halkevi'nin binası da, C.H.P.'nin binasıyla birleşik olarak inşa edilmiştir. Halkevlerinin parti binasıyla iç içe yapılması, *"Halkevleri sadece C.H.P.'nin kültürel, eğitimsel ve toplumsal faaliyetlerini barındırması için inşa edilmiş değil, resmen partiyle de özleştiriliyordu"*[155] yorumlarını doğurmaktadır. Ayrıca binaların mimarisi, Cumhuriyet ikonografisinin kapsamlı kullanımıyla tamamlanıyordu; altı oklu bayraklar, Atatürk heykelleri, Atatürk'ün özdeyişleri ve parti sloganları[156]. Neşe Yeşilkaya'nın; Halkevleri binalarıyla, dönemin ideolojisi arasında sıkı bir bağlantı kuran görüşü Bursa Halkevi binası içinde geçerlidir. "İmparatorluk yerine kurulan *ulus devlet* ülkenin dört bir yanında ve köylere kadar iktidarını temsil eden *Cumhuriyet Meydanlarını* kurmuştur. Halkevi Binaları *yeni* kent merkezleri olan *Cumhuriyet Meydanları* üzerinde yer alır. Yeni siyasi erk, iktidarın damgasını Cumhuriyet Meydanları ile kent mekânına vururken, Halkevleri de bu yeni kent merkezini tanımlayan yapılardan biridir. Hükümet Konağı, Belediye gibi Halkevi binaları da, erkin varlığının ve gücünün temsilidir. Protokolde Vali'den sonra Halkevi Başkanı geldiği gibi, kentte de Vilayet konağından sonra ikinci önemli yapı olarak Halkevi binası gelir"[157]. Yani yeni bina dönemin ideolojik yapısını ifade edercesine *"imparatorluktan" "ulus devlete"* geçişte iktidarı temsil eden Cumhuriyet meydanında, Atatürk heykelinin karşısında yapılmıştır.

---

[152] **Ant**, 29 Nisan 1947, s. 3.
[153] **Doğru**, 23 Şubat 1948, s. 1
[154] **Bursa**, 14 Haziran 1949, s. 1
[155] Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası-Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür"**, İstanbul, 2002, s. 110.
[156] Bozdoğan, **a.g.e.**, s. 110.
[157] Neşe G. Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul, 1999, s. 140, 141.

1951'de Halkevlerinin kapatılma kararı alınınca, bütün Halkevlerinin malvarlıklarına el konulmuş, binaları genel hizmete açılmış[158], bu bağlamda Bursa Halkevi binasına da el koyulmuştur.

E. Bursa Halkevi'nin Bütçe Olanakları

Halkevlerinin maddi kaynağını yapılan bağışlar ile gerçekleştirilen etkinliklerden elde edilen gelirler meydana getirmiştir. Halkevi'nde masrafların önemli bir kısmını ise burada maaşlı olarak çalışan memurların giderleri oluşturmuştur.

Bursa Halkevi'nin maddi durumu ile ilgili elimizdeki kaynaklardan ilki 1932-1933 yılına ait verilerdir. Bursa Halkevi ilk açıldığında C.H.P. tarafından 200 TL. verilmiş, ancak bu para yetmeyince giderleri, para tahsil edilinceye dek o dönem Halkevi Başkanı olan Dr. Yusuf İzzettin Bey kendi cebinden karşılamıştır. Daha sonraki zamanda Halkevine C.H.P.'den 4.000, Belediyeden 500, halktan ise 250 lira olmak üzere 4.750[159] lira tahsis edilmiş ve bir bütçe yapılarak, bu paranın 1.965 lirası maaş ve zaruri masraflara, 2.785 lirası komite ihtiyaçlarına ayrılmıştır[160]. İl Genel Meclisi bütçesinden ise Halkevi'ne 4.000 gönderilmiştir[161]. Halkevi'nin bütçesi 1933 yılında ise 8.700 lira olmuştur[162].

Kendi ihtiyaçlarını daha çok kendisi karşılamaya çalışan Bursa Halkevi'nin, çeşitli yöntemlerle Parti ve Halkevi bütçesine kaynak sağlanmaya çalıştığını Bursa Sesleri Gazetesi'nde yer alan bir ilân bizlere göstermektedir. Gazete ilânı şu şekildedir; 1- Bursa'nın Setbaşı'nda Halkevi Kurağı bitişiğindeki Parti'nin malı olan iki salon, bir büfe ve bahçeden ibaret gazino, demirbaş eşyasıyla 1 Haziran 1937 tarihinden itibaren açık arttırma yolu ile üç yıl süreyle kiraya verilecektir. 2- İhalesi 20 Mayıs 1937

---

[158] **Hakimiyet**, 25 Ağustos 1951, s.1.
[159] **10 Yıl İçinde Bursa**, Ticaret Borsası Yayını, 1933, s. 4.
[160] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 45.
[161] **Umumi Meclis Zabıtnamesi**, Seçim Devresi: 5, Açım Yılı: 2, 16 Ocak 1932-29 Şubat 1932, s. 40, 110.
[162] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 46.

Perşembe günü 16:00'da Parti İl Kurağı'nda yapılacaktır. 3- İsteklilerin şeraiti anlamak üzere her gün Parti İl Merkezine Müracaatları gerekmektedir.

Daha çok bağışlar ve kendi yaptığı çalışmalarla elde ettiği gelirlerle ayakta kalan Bursa Halkevi'nin 1936 yılı bütçesi 17.278 liradan ibarettir. Bu gelirin; 454 lira 70 kuruşu 1935 yılından, 991 lira 20 kuruşu il hissesi olarak Bursa kazasından, 9.200 lirası özel kuruldan, 4.664 lirası Belediye'den, 1.845 lirası kiradan, 25 lirası çeşitli gelirlerden, 100 lirası Genel Sekreterlik'ten alınan yardımla sağlanmıştır. Paranın 16.948 lira 30 kuruşu harcanmış, kalan 329 lira 70 kuruşu 1937 yılı bütçesine devredilmiştir. 1936 yılından kalan paranın yanı sıra 1937 yılı bütçesinde 59. 741 lira 88 kuruş bulunmaktadır. 34.000 lirası özel kuruldan alınan paranın 14.000 lirası Halkevi binası için verilmiştir. 18.000 lirası Belediye'den alınan paranın 5.000 lirası yine Halkevi binasına, 250 lirası Gemlik Halkevi bandosuna yardım olarak verilmiştir. Ayrıca 5.250 lira, Genel Merkez'den, 2.162 lira 15 kuruş çeşitli gelirlerden sağlanmıştır[163]. İl Genel Meclisi bütçesinden 1937'de 6.000 lira Halkevi'ne ayrılmıştır[164]. 1937 bütçesindeki paranın 28.548 lira 97 kuruşu harcanmış, kalan 31.192 lira 91 kuruş 1938 yılına devretmiştir.

Bursa Halkevi'nin 1932 yılında açılışından 1938'e kadar olan zaman içerisindeki bütçesini şu tablo ile gösterebiliriz[165].

Lira	Yıllar
200	1932 (Şubat-Mayıs)
4750	1932
8700	1933
9550	1934
10000	1935

[163] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s. 52.
[164] **Umumi Meclis Zabıtnamesi**, Seçim Devresi: 7, Açım Yılı: 2, 1 Şubat 1940-11 Mart 1940, s. 35.
[165] **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 68.

12000	1936
14000	1937
12000	1938

1939 yılı bütçesine ise özel kuruldan 20.000 lira, Belediye'den 30.0000 lira, ilçelerin bütçelerine göre yolladıkları üye yardım ödeneğinin il hissesi 1.988 lira 27 kuruş, genel merkezden 40.000 lira, çeşitli gelirlerden 19.260 lira olmak üzere toplam 111.248 lira 27 kuruş gelir kaydedilmiştir.[166]

1940 İl Genel Meclisi toplantısında Parti, Halkevleri, Halkodaları ve diğer yerel teşkilatlara yardım amacıyla toplanan ve Vilayet Bütçesi'nden aranan 50.000 lira gereken imkanlarla merkezden de takviye edilmiştir.[167]

Genel merkezden ve Bursa Belediyesi, İl Genel Meclisi gibi kurumların bütçelerinden para aktarılan Bursa Halkevi kendi olanaklarıyla da kaynak oluşturmaya çalışacaktır. Komitelerin düzenlediği tiyatro, sinema gösterileri, müzik konserleriyle ve elindeki gayrı menkulleri kiraya vererek gelir sağlamıştır.

[166] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s. 52, 53.
[167] **Umumi Meclis Zabıtnamesi**, Seçim Devresi: 6, Açım Yılı: 3, 1 Şubat 1937-12 Mart 1937, s. 40.

III. BÖLÜM

BURSA HALKEVİ'NİN KÜLTÜR ŞUBELERİ'NİN ÇALIŞMALARI

Halkevlerinin kültür şubelerini oluşturan Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, Temsil Komitesi, Güzel Sanatlar Komitesi, Kütüphane ve Yayın Komitesi, Müze ve Sergi Komitesi çalışmalarıyla bulundukları bölgelerin sosyal yaşamını canlandırmış, kültürel hayatı zenginleştirici bir işlev görmüşlerdir. Bursa Halkevi'nin kültür kolları da aynı bağlamda çalışmalar gerçekleştirecek ve Bursa'da çok canlı bir ortam yaratacaklardır.

A. Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin Çalışmaları

Bursa Halkevi'nin çalışmaları 1932[1] yılında hazırlanan ve yürürlüğe giren Halkevleri Talimatnamesi'ne uygun olarak yürütülüyordu. Burada Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin amacı; kurulduğu alandaki halkın genel bilgisini arttırmak, ulusal dili, edebiyatı geliştirmek ve tarih araştırmaları aracılığıyla ulus-devlet olgusunun tabanını meydana getiren, ulusal kimlik bilincinin yaratılmasını sağlamak şeklinde ifade edilmiştir[2].

Halkevlerinin ilk açış töreni sırasında, Halkevleri projesinin mimarlarından birisi olan, Dr. Reşit Galip yaptığı konuşmayla Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nden beklentileri şu şekilde özetlemektedir:

> *"Milli benliği terkip eden, milli ruhu şekillendiren ve kudretlendiren kültür unsurları içinde (diğerlerinin ehemmiyeti istihfaf edilmeksizin) Dil, Edebiyat ve Tarih şüphesiz ilk sıraya girer. Dil, Edebiyat Tarih Şubesi memleketin uzak ve*

---

[1] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 4. 1932 Halkevleri Talimatnamesi Halkevlerinin amaçlarını, çalışma alanlarını, örgütlenmesini ve tüm şubelerinin işlevlerini ve görevlerini ilk olarak belirlemesi ve bu bağlamda temel belge olması nedeniyle önem taşımaktadır.

[2] **A.g.t.** s. 6.

yakın bütün köşelerinde bu sahalarda çalışanları birleştirmek maksadını güdecektir. Bilhassa her işin yeni başlanmış sayılabileceği bugünkü şartlar içinde dilcilerin, edebiyatçıların ve tarihçilerin en sıkı bir çalışma birliği gütmeleri elzemdir. Milli dilin, milli edebiyatın, milli tarihin sağlam temeller üzerinde yükselmesi için bu çalışma birliği ve onu temin edecek teşkilatlanma şarttır"[3].

Burada dil, edebiyat, tarih alanlarında ortak bir biçimde ele alınacak ve beraberce işlenecek konularla ulusal bir bütünlük sağlama[4] düşüncesi egemen görülmektedir. Yani Cumhuriyet ideolojisinin, ulusal bir kültür birliği kurma istemini hayata geçirme ve uluslaşma sürecinin toplumsal tabanını oluşturma ereğini sağlama olgusu, Halkevleri Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nden beklenen işlevler olarak belirmiştir. Şubat 1933'te İstanbul'da bulunan uluslararası bir şirkette çalışan bir Türk'ün Türkçe konuştuğu gerekçesiyle eleştirilmesi basına yansıyınca, Bursa Halkevi'nin ulusal bilinç ve ulusal dile sahip çıktığını belirten bir telgrafı Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e ve Ankara'daki Halkevleri Genel Merkezi'ne çekmesi, yukarıdaki olguya yönelik bir örneği oluşturmaktadır[5]. Bu olguya yerel bir örnek ise yine aynı yıl Bursa'da ezanın Türkçe okunması üzerine yaşanan olaylar sonrasında Halkevinde yapılan yıldönümü kutlamasına başta yeni müftü Mehmet Ali Efendi olmak üzere bütün Bursa hoca ve imamlarının katılımı, dil devrimine verilen önemin göstergesi olarak kabul edilebilir[6].

Fakat Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nin bir çatı altında yapılan etkinliklerine, 1940 yılında Halkevleri Talimatnamesi'nde yapılan değişiklikle son verilmiş, Tarih kolu, ayrıldıktan sonra Müze ve Sergi Komitesi'yle birleştirilmiş ve böylece Komite Dil-Edebiyat Şubesi ismini almıştır. Artık tarih incelemeleri ve incelemeler sonucu üretilen eserler, Tarih-Müze ve Sergi Komitesi tarafından yapılırken, Dil-Edebiyat Komitesi dil, edebiyat ve folklor bağlamında faaliyet göstermiştir.

---

[3] **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1932, s. 1.
[4] Anıl Çeçen, **Halkevleri**, Ankara, 1990, s. 124.
[5] **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1933, s. 1. ve **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1933, s. 1.
[6] **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1933, s. 6.

1. Tarih Kolu'nun Çalışmaları

Kendi alanındaki yerel tarih, folklor ve dil özellikleri ile edebiyatın tarihsel arka planını araştıran, yeni eserler üreten, zaman zaman Ankara merkezli kurumların istediği incelemeleri yapan Bursa Halkevi'nin Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi, diğer Halkevleri gibi Halkevleri Talimatnamesi'ndeki ilkeler çerçevesinde çalışmalarını sürdürecektir. Devrimin değerlerini toplumsallaştırma bağlamındaki tarihsel çalışmalara da yönelecek olan Bursa Halkevi Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi, Tarih Kolu ilk çalışma devresinde Bursa'yı tarihi yönleriyle, ülke içinde ve dışında tanıtmak amacını taşıyan bir program hazırlamış[7], Bursa kent tarihi araştırmalarına giriş yaparak ürünler ortaya koymuştur.

14 Ocak 1933 ile 17 Mayıs 1933 tarihleri arasındaki çalışma döneminde, Bursa'daki bütün tarih ve sanat eserlerinin araştırılması sonucu yazılacak olan Bursa Rehberi'nin hazırlanması kararı alınırsa da, Komite işlerin yoğunluğu dolayısıyla bu çalışmayı bir süre erteleyecek, fakat halihazırda yapılmış olan incelemeleri yayınlamaya başlayacaktır. Bu bağlamda Komisyon Kâmil Kepeci'nin, tarihi eserleri irdeleyerek ve vakıfların deposunda araştırma yaparak elde ettiği, sayıları 800'e kadar ulaşan, şer'iyye sicillerinden sağladığı bulguları basmayı onaylamıştır[8]. Eldeki materyalin çokluğu dolayısıyla, Vakıflar Müdürlüğü'ndeki şer'iye sicillerinin incelenmesine, uzun bir süre devam edilerek, elde edilen bulgular Uludağ Dergisi'nde yayınlanmış, zaman zaman broşürleri çıkartılmıştır.

1934 yılında Komite'nin Tarih kısmına bağlı olarak kurulduğu anlaşılan Sicil Araştırma Kolu[9], Pirinç Hanı ile, Şehzade Ahmed'in türbesinde Bursa'daki tarihi

---

[7] **Halkevi Bursa 1933**, Bursa, s. 4.
[8] **A.g.e.**, s. 15.
[9] Diğer halkevlerindeki Dil-Edebiyat-Tarih Komiteleri de, yerel tarihin oluşturulması bağlamında çalışarak, illerindeki arşivlerde buldukları şer'iye sicillerini derleyerek dergilerinde yayınlamışlardır. Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi de Bursa arşivlerindeki şer'iye sicillerini toparlayarak yeni harflerle Uludağ Dergisi'nde yayınlamıştır. Fakat Bursa Halkevi'nin bu çalışmasını diğer Halkevlerinin bu bağlamdaki çalışmalarından ayıran çok önemli bir farklılık vardır, buda Sicil Araştırma Kolu'na diğer Halkevlerinin hiç birinde rastlanmamasıdır. Şunu da eklemek gerekir ki şer'i mahkemelerin kaldırılmasından sonra siciller çok dağınık bir şekilde bu mahkeme binalarında bulunuyordu. Halkevleri arasında bunların önemini fark edenler,çıkardıkları dergilerde bu sicillerden örnekler yayınlamışlardı (Ün, Gediz, Çorumlu vb.). Daha sonra bu sicillerin dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in

binalar ve türbelerle ilgili çok önemli kayıtların varlığı ortaya çıkartılmıştır. Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın kendisi için hazırlattırdığı süslü mezar taşlarının ve Nilüfer Hatun'un yaptırdığı Abdal Çelebi ile Selçuk Hatun'un yaptırdığı Mihraplı Köprüleri'nin korunması için girişimlerde bulunulmuş, Bursa sularına dair birçok yazı gün ışığına çıkartılmıştır[10]. Komite, 1935 yılında şer'i mahkeme sicillerinin üzerideki çalışmalarına devam ederek, konuyla ilgili iki tane broşür yayınlamış[11], ayrıca Bursa ile ilgili tüm arşiv belgelerini ortaya çıkartmak için, Evkaf Müdürlüğü'nden İstanbul'da bulunan Bursa kent tarihi ile ilgili arşiv belgelerini incelenmesi için izin istemiştir[12]. Evkaf Müdürlüğü'nün Kamil (Kepeci) Bey başkanlığındaki Komite'ye izin vermesinin ardından Bursa Halkevi, İstanbul ve Edirne Halkevleriyle iletişim kurarak, 1938 yılı itibariyle 855 tane şer'i mahkeme sicili transkrip etmiş ve Sicil Araştırma Kolu bunları, Uludağ Dergisi'nde yayınlamıştır[13].

Bursa Halkevi; arşiv kayıtlarının irdelenmesiyle açıklığa kavuşturulacak olan sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam ile ilgili bilgilerle Bursa'nın yerel tarihini belirginleştirmenin yanı sıra, Hilafet ve Saltanat zamanlarında dine dayanılarak yapılan sömürü ve ajitasyona ilişkin örnekler de burada ayrıca incelenmiş, dönemin mahkeme kayıtlarından çıkartılmış ve elde edilen veriler *"eski değerler"* başlığı altında her hafta Halkevi Gazetesi'nde[14] yayınlanmıştır[15]. Böylece Halkevi belgeler ışığında ve tarihsel bir arka planla, Osmanlı döneminde toplumda ve toplumdaki ilişkilerde meydana gelen gelişmeleri ve aksamaları ortaya koyarak, Türk devriminin temel yapısını anlamlandıracak ve ona yeni bir bakış açısı getirerek devrimin toplumsallaştırılmasına çalışacaktır.

çabalarıyla belirli merkezlerde toplandığını biliyoruz. Bursa sicilleri de Bursa Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınmıştır.

[10] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, Ankara, 1935, s. 25.

[11] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, 1935, s. 37.

[12] **B.C.A.**, 17 Mart 1934, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.1

[13] **C.H.P. 15 Bursa**, Bursa, 1938, s. 133.

[14] Buradaki kayıttan anlaşıldığına göre Bursa Halkevi süreli yayınından başka bir de haftalık Halkevi Gazetesi çıkarıyor idi. Fakat bu gazetenin hiçbir sayısına ulaşamadık.

[15] **Bursa Halkevi 1934 Yılı İkinci Üç Aylık Faaliyet Raporu**, s. 1-3. Kaynak daha önce yayınlamamış ve doğrudan doğruya Bursa Halkevi'ne ait olan daktilo sayfalarıdır.

Geçen zaman içerisinde çalışmalarını ve araştırmalarını genişleterek sürdüren Komite, örnek şubeler arasında yer almasını sağlayacak bir etkinlik potansiyeline sahiptir. Gerçekten de oldukça yoğunlaşan faaliyet trafiğinin ayrıntılı dökümü, 1934 yılına ait belgelere yansımıştır. 1934 yılında incelemesi tamamlanan Bursa Hanları'na ait malzemenin basımına başlanmıştır. Aynı yıl *devrim* ve *halk bilgisine* dair 11 konferans verilmiş, 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda Ankara'ya bir temsilci gönderilmiş, Halkevi'nde bir Türk büyükleri köşesi kurmak için hazırlıklar yapılmış, Komite'nin Arama Kolu bir okulun bahçesinde "*Turhan*" adına dikilmiş çok süslü bir mezar taşı saptamıştır[16]. Bu arada Müzeler Genel Müdürü Hamit Zübeyir (Koşay) Bey Ankara'dan "*Abidelerimizi Koruyalım*" adındaki kitaplardan getirterek, şube arkadaşlarına dağıtmıştır. Ayrıca bu dönemde dergi işinin konuşulması için Vilayette toplanan derneğe, Komiteden bir temsilci gönderilmiştir[17]. Müze ve Sergi Komitesi'nin etkinlikleri arasında sayabileceğimiz fakat Bursa Halkevi Faaliyet Raporunda Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi çalışmaları arasında yer alan ve Eğitim Bakanlığı Mimarı Sedat Bey'in (Çetintaş) hazırladığı, "*Bursa Abidâtının Rölöve Levhaları*"ndan oluşan resimler, Bakanlıktan alınan izinle Halkevi'nde yurttaşlara bir hafta süreyle sergilenmiştir[18].

Aynı yılda yapılan çalışmalara bir başka örnek, Muradiye Türbeleri ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalardır. Komite, Eğitim Müdürlüğü'nden aldığı listedeki isimlerle karşılaştırma yaparak, burada yer alan isimlerin çoğunun yanlış olduğunu belirlemiş, ilişik bir kroki ile beraber doğru isimlerin listesini, Eğitim Bakanlığı'na göndermiş ve yanlışlıkların düzeltilmesi isteminde bulunmuştur. 1934 yılı ikinci üç aylık faaliyet raporunun ekinde, Muradiye Türbeleri'yle ilgili mahkeme sicillerine dayanılarak bulunan yanlışlıklar ve yeni bulguları ortaya koyan bu çalışma ayrıntılı bir biçimde bulunmaktadır[19].

---

[16] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, Ankara, 1935, s. 25, 26.
[17] **Bursa Halkevi 1934 Yılı İkinci Üç Aylık Faaliyet Raporu**, s. 3 ve ek s. 1-9.
[18] **B.C.A.**, 15. Mayıs 1934, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.1
[19] **Bursa Halkevi 1934 Yılı İkinci Üç Aylık Faaliyet Raporu**, s. 1-3 ve ek s. 1-9.

Komite, 1935 yılında düzenlediği gezilerde tarihi izler bularak, bunlar hakkında bir taraftan tarihi incelemelere devam ederken, diğer taraftan çeşitli konularda broşürler basarak bunları ilgili kurumlara göndermektedir[20]. Halkevi tarafından uzun bir çalışmanın sonunda, "*Bursa Hanları ve Hamamları*" isimli broşür serisi yayınlamış[21], bu broşürler daha sonra toplanarak kitap haline getirilmiştir. Aynı yıl Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi Türk Devrim Tarihi konusunda her hafta on konferans düzenleme kararı almış ve ilk olarak "*Atatürk*" konulu konferansı Tahsin Uygur vermiştir[22]. Diğer konferansları ise lise öğretmenlerinden Namdar Rahmi, Muhtar Şevket, Malik, Remzi Siliöz, Nazım Yücelt ile Belediye Başkan Yardımcısı Zehra Budunç, Gazeteci Rıza Yücer, Müze Müdürü Mahmut Bey'in vermesi kararlaştırılmıştır[23]. 30 Kasım'da başlayan konferans dizinin ilkini, "*İstiklal Muharebeleri*" konusunda Belediye Başkan Yardımcısı Zehra Budunç, Mecidiye İlkokulu'nda sunmuştur. Program gereği her konferansın on ayrı yerde verilmesi kararı alındığından Mecidiye İlkokulu'ndaki konferanstan sonra Zehra Budunç'un konferans serisi, Emir Buhari, CHP Parti Ocağı, Milli Sinema, İnkişaf Kulübü, Muradiye Cumhuriyet İlkokulu, Yıldırım Okulu, Sanat Okulu, Demirtaş Okulu, Çekirge Palas, İstiklâl Okulu'nda devam etmiştir. Bu konferansların ardından Mümtaz Şükrü, Zehra Budunç, Namdar Rahmi, Muhtar Şevket, Mahmut, Agâh, Tahsin Uygur, Murat Remzi ve Nazım Bey çeşitli konularda yeni konferanslar verecektir[24]. Böylece çalışma dönemi boyunca Komite üyeleri, her on beş günde bir, on yerde birden 7.725 yurttaşa 33 tarih konferansının sunumunu yapmışlardır[25]. 9 Mayıs 1936'da ise Enver Ziya Karal "*Avrupa Türk İnkılâbını Nasıl Görüyor? Başka Bir Tabirle, Avrupa Türk İnkılâbı Hakkında Ne Düşünüyor?*" isimli bir konferans vermiştir[26].

Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi çeşitli alanlarda ve çeşitli nitelikteki etkinliklerini eyleme dökmek bağlamında tempolu bir biçimde çalışmakta olup, özellikle Bursa'nın

---

[20] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, Ankara, 1936, s. 31.
[21] **Yeni Fikir**, 31 Ağustos 1935, s. 2.
[22] **Hakkın Sesi**, 8 Kasım 1935, s. 2.
[23] **Hakkın Sesi**, 8 Kasım 1935, s. 2.
[24] **Hakkın Sesi**, 27 Kasım 1935, s. 2.
[25] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, 1935, s. 37.
[26] **Uludağ**, S. 7, Temmuz 1937, s. 58.

yazınsal geçmişini, tarihsel olaylarını ve de ananelerini belirleyerek, bunları yapıtlar haline getirme ilkesini kabul edecektir. Ancak bu prensip ilk dönemlerde hayata geçirilememiş, zaman içerisinde gerek dışarıdan gelen, gerekse Halkevi toplantılarında ortaya atılan ve daha nitelikli çalışmalar yapma yönünde yapılan eleştiriler, Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin çalışmalarının yönünü belirleyerek değerli eserlerin verilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Türkün Dergisi'nin[27] Temmuz 1936 tarihli sayısında yer alan yazısında Tahsin Uygur *"Hadiseler Karşısında"* başlığıyla; tarih, edebiyat, dil alanlarında yapılacak çalışmalarda izlenecek yöntem ve içerik hakkında çeşitli fikirler ileri sürmüştür. Yazıda Uygur; Bursa'nın U*lusal Mücadele* dönemine ilişkin araştırmalara öncelik verilmesini savunmuştur. Uygur; Ulusal mücadele dönemi ile Cumhuriyet'in ilânı ve devrimlerle hayata geçirilmek istenen yeni ideolojik yapılandırılma sürecinde, Bursa'da yaşanan tarihi gelişmelerin nitelikli eserlere dönüştürülmesi zorunluluğunu vurgulayarak, tanık olunan bu olağanüstü dönemin ancak bu biçimde geleceğe sağlıklı olarak aktarılabileceğini iddia etmiştir[28]. Tarih kolu ancak bu içerik ve yöntemle çalıştığı takdirde örnek bir şube olabilecek ve faydasını kanıtlayabilecekti. Uygur'un yaklaşımına karşın Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, yakın tarih bağlamında yapıt üretmemiş[29], Uludağ Dergisi'nde ki makalelerle yetindiği gözlenmiştir. Ulusal Mücadele dönemine ait kitap yayını yapılamamakla birlikte, Halkevi tarafından verilen konferanslarda milli mücadele dönemi ağırlıklı olarak işlenmiştir. Nitekim 1937 yılında, Bursa'nın çeşitli bölgelerinde *"Çanakkale Savaşı"*, *"Antakya'nın Kurtuluşu"*, *"23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı"*[30], *"Kemalizm"* ve *"İkinci İnönü Savaşı"*[31], gibi konferansları buna örnek gösterebiliriz. 1937 yılının ilk altı ayında bu bağlamda verilen konferansların sayısı 36'dır ve bu

---

[27] Bursa Halkevi dergisi Ocak 1935'ten itibaren Uludağ ismi altında yayın hayatına başlamış, Nisan 1936 ile Ocak 1937 tarihleri arasında çıkan 6-9. sayılarında Türkün ismi kullanılmış, fakat 10. sayıdan itibaren tekrar Uludağ ismi kullanılmıştır.

[28] Tahsin Uygur *"Hadiseler Karşısında"*, **Türkün**, S. 7, Temmuz 1936, s. 3,4.

[29] Bu kanıyı, Hasan Taner'in **Halkevleri Bibliyografyası**, Ankara, 1944 çalışmasındaki verilere dayalı olarak ileri sürebiliriz. Bu tarihlerde Bursa'daki ulusal mücadele süreciyle ilgili tek eser, M. Şükrü Eğilmez'in *Milli Mücadele'de Bursa* isimli yapıtıdır, fakat söz konusu kitap Halkevi yayını değildir.

[30] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1. Kaynak daha önce yayınlamamış ve doğrudan doğruya Bursa Halkevi'ne ait olan daktilo sayfalarıdır.

[31] **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 39.

konferanslara 1.360 kişi katılmıştır[32]. Ayrıca Komite tarih araştırmalarını yalnız Bursa tarihi ile sınırlı tutmamış, diğer önemli konuları da gündeme getirmiştir.

Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin çalışmalarının sık sık övgüye değer bulunduğunu görüyoruz. Sözgelimi 1937 yılında Komite tarih araştırmalarını ilerleterek, çevrelerinin tarihi hakkında eserler hazırlayan, dergi ve gazetelerde yayınlar yapan 23 Halkevi'nden birisi olarak gösterilmektedir[33]. Çeşitli yerlerden övgüler alan Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, her yıl olduğu gibi 1937 yılında da *gece bölge konferanslarına* devam etmiştir[34]. Bu konferanslara bir örnek, Yenişehir Kazası Gençler Birliği'nin isteği üzerine Komiteden bir kişini Pazar günleri konferans vermek için buraya gönderilmesidir. Dil-Edebiyat-Tarih Şubesi üyelerinden olan ve bir buçuk yıl önce vefat eden, Öğretmen Memduh Turgut Koyunluoğlu'nun hazırladığı notlar *"Bursa ve İznik Tarihi"* adıyla bir kitap olarak 1937 yılının Haziran'ında basılmıştır. C.H.P. Genel Sekreterliği'nden, 26 Haziran 1937 tarih ve 2/294 numaralı tezkere ile gelen dilek üzerine kitabın bir örneği, buraya iletilmiştir. 1937 Birinci Altı Aylık Faaliyet Raporu'nda bu sıralarda *"Cumhuriyetten Sonra Bursa"* isimli bir eserin üzerinde çalışmaların devam ettiği[35] ifade edilmesine rağmen bu kitabın yayınlandığına dair bir işaret yoktur. Eski eserlerin üzerinde çalışmaların devam ettiğini gösteren bir başka örnek ise, alan araştırmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Komitenin yaptığı alan araştırmalarının sonucunda; Dimboz Deresi civarında Akdemir, Balıklı Köyü'nde Elvanbey oğlu Sinan, Hasanağa Köyü'nde Sultan Yıldırım'ın Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa'nın mezarları belirlenmiş, IX. Yüzyıla ait gümüş ve altın madenlerinin bulduğu Kirazlı Deresi'nin yerini saptamıştır[36].

Bu süreç içerisinde, bir çoğu hoparlörlerle yapılan Ulusal Mücadele ve Devrimler üzerine yoğunlaşan konferanslar sürdürülmüştür. Konferans başlıkları arasında, *"Sakarya Savaşı"*, *"Büyük Taarruz"*, *"Bursa'nın Kurtuluşu"*, *"Cumhuriyet'in*

---

[32] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1.
[33] **1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, Ankara, s. 6.
[34] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1. Kaynak daha önce yayınlamamış ve doğrudan doğruya Bursa Halkevi'ne ait olan daktilo sayfalarıdır.
[35] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1.
[36] **C.H.P. 15 Bursa**, 1938, Bursa, s. 132-134.

İlanı" gibi konular bulunmaktadır. Hoparlörlerle yayınlanan ve Devrim Tarihi üzerine yoğunlaşan konferanslardan başka; *Türk Musiki Tarihi, Barbaros Hayrettin, Mimar Sinan* adına salon konferansları sunulmuş ve geceler[37] düzenlenmiş, bunlardan Mimar Sinan ile ilgili geceye 50 kişi katılmıştır[38]. Ayrıca Halkevi'nin daveti üzerine Bursa'ya gelen, İstanbul Arkeoloji Enstitüsü Profesörlerinden Doktor Bossert tarafından, "*Etiler* ve *Eti Sanatı*" hakkında Almanca olarak hazırlanan iki konferans -Bursa Lisesi'nden mezun olan Asistan Bahadır Alkım tarafından Türkçe'ye çevrilerek- katılımcılara sunulmuştur[39]. Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, sanat tarihi bağlamında da etkinlikler programlamış ve büyük sanat değeri taşıyan tarihi eserlerdeki tezyin-i resim ile çinilerden bir kısmının, esas renkleriyle kopyalarını yaptırtarak, satın almıştır[40]

Komitenin düzenlediği tarihi simalar ve devrim ideolojisiyle ilgili konferansların sayısını geçen yıllarla birlikte arttırmak mümkündür. Örneğin 1939'da Mehmet Akif Ersoy'u anmak için bir gece organize edilmiş ve burada Ersoy'un, hayatı ve eserleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Bunun yanı sıra 1939'da her kış düzenlenen ve Bursa'nın sekiz, on yerinde birden, on beş günde bir yapılan "*gece konferansları*"na devam edilmiş, son iki ay içerisinde, her Cumartesi, on dört yerde birden, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ana prensipleri olan "*Altı Ok*" konusunda konferanslar verilmiştir[41]. 1939 yılının son altı aylık çalışma döneminde ayrıca "*Hatay*" konusunda konferanslar düzenlenerek, bir de tören yapılmıştır[42].

Tarih kolunun bağımsız hale gelmesinden önce Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi kapsamında yaptığı son etkinlikler daha çok konferanslar üzerinde yoğunlaşmıştır. 1940 yılı Ocak ayında İstanbul'dan davet edilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile İsmail Hami Danişment'in verdikleri ve 9.397 kişinin katıldığı konferanslar hazırlanmış[43], 1940 yılının son altı aylık çalışma döneminde yine tarih bağlamında yoğun bir şekilde

---

[37] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s. 54.
[38] **Uludağ**, S. 16, Temmuz 1938, s. 42.
[39] **Uludağ**, S. 15 ,Mart 1938, s. 49.
[40] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s. 54.
[41] **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s.118.
[42] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 51.
[43] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 49.

konferanslar düzenlenmiştir. "*Lozan Antlaşması'nın Yıldönümü*" dolayısıyla şehrin on yerinde amplifikatörle radyofonik, "*30 Ağustos Zafer Bayramı*" nedeniyle bir tane açıklamalı, bir tanede radyofonik, "*11 Eylül Bursa'nın Kurtuluş Günü"nde* Öğretmen Murat Alpalaç ve Muzaffer Alper tarafından birer tane gece konferansı verilmiştir. "*10 Kasım 1940'da Atatürk'ün Ölümünün İkinci Yıldönümü"* dolayısıyla her yıl olduğu gibi Tayyare Sineması'nda bir anma gecesi düzenlenmiştir[44].

Tarih Kolu'nun şer'iye sicilleri ve diğer tarihsel belgeleri irdeleyerek yaptığı araştırmalar Bursa kent tarihi için son derece değerlidir. Tam bağımsız bir Türkiye Devleti'ni kurmak için gerçekleştirilen Ulusal Mücadele dönemi olaylarını ve zaferin önemini vurgulamak, devrimlerin ereğini ve değerini ortaya koymak, bu konularda halkı bilgilendirmek amacıyla yapılan konferans, anma geceleri gibi etkinlikler, Türk Devrimi'nin toplumsallaşmasını sağlamıştır.

2. Dil ve Edebiyat Kolu'nun Çalışmaları

1932 yılında yapılandırılan Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin Dil-Edebiyat kısmı da, oluşturulmasından itibaren faaliyet sınırları içerisinde çalışmalarına başlamıştır. 1933 yılı içinde, Şubenin Dil kısmı Türk Dil Kurumu ile ortak hareket etmiş ve Dil Derleme Talimatnamesi çerçevesinde çalışarak, T*ürk'ün Öz Dili* ile ilgisi olmayan mahalle isimlerinin yerine, Talimatnameye uygun nitelikte, yeni isimler belirlemiş, henüz incelemesi bitmemiş birkaç isim hakkındaki araştırmalar da tamamladıktan sonra, kesin bir karar verilerek yapılması düşünülen tüm isim değişikliklerinin hepsinin bir tutanakla Belediyeye gönderilmesi görüşünü benimsemiştir[45]. 1934 yılında bitirilen Bursa mahalle isimlerinin cetveli, Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi Başkanlığı tarafından Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na ve ayrıca gereğinin yapılması için Belediyeye gönderilmiştir.[46] Bursa'da bugün, bazılarının benimsendiği, bazılarının ise kabul görmeyerek eski şekliyle devam ettiği,

[44] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 39.
[45] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 14.
[46] **Kardaş**, 20 Haziran 1934, s. 2.

mahalle isimleri ve yapılmak istenen değişikliklerden oluşan bu cetveli, özgünlüğünden dolayı aşağıda aynen vermekte fayda görüyoruz[47]:

1. Bursa'ya, ilim ve fen, kahramanlık, iymar ve teceddüt ve saire gibi işlerde faydası ve yararlığı dokunmuş Türk büyüklerinin adlarını taşıyan mahalle isimleri aynen bırakılmış ve yalnız bu isimlere ilâve edilen velet-ibni gibi kelimeler Türkçeleştirilmiştir.

2. Pazarı-esp gibi Türk şivesine aykırı mahalle isimleri Türkçeleştirilmiştir.

3. Şeker ine, İclâliye, Kadriye, Tehrifiye gibi sonradan yapılan yeni mahalleler incelenerek bunlara, halk arasında o civara verilmiş isim varsa onlar, yoksa birinci maddeye uygun şekilde Türk büyüklerinin isimleri verilmiştir.

Bu esasa göre:

Aynen Bırakılanlar

Belediye defterindeki Numarası	Mahalle İsmi	/	Belediye defterindeki Numarası	Mahalle İsmi
4	Yıldırım	/	92	Pınar Başı
5	Çukur	/	94	Paşa
14	Ahmet Dai	/	95	Kadem Eri
15	Selçuk Hatun	/	96	Ali Paşa
16	Hoca Tabip	/	109	Veli Şemsettin
17	Sarı Aptullah	/	110	İbrahim Paşa
18	Alaca Mescit	/	113	Nalbandoğlu
21	Hacılar	/	114	Şeker hoca
22	Simkeş	/	118	Balık Pazarı
23	Orhan	/	119	Bilecik

[47] 25.12 1933 tarihli Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi Reisliği tarafından Halkevi İdare Heyeti Reisliği'ne gönderilen , *Bursa'mızda, Türk şivesine aykırı olup Halkevimizin Dil-Tarih Komitesi tarafından Türkçeleştirilip iycabı yapılmak üzere Belediye riyasetine verilen Bursa mahalle isimlerinin cetveli ve esbabı mucibesi* başlıklı daktilo sayfalarından oluşan orijinal belge.

24	Tuz Pazarı /	124	Kuru Çeşme
25	Hayrettin Paşa/	127	Şehre Küstü
28	Köseler /	131	Kavaklı
29	Kirişçi Kızı /	132	Darphane
32	Bedrettin /	134	Çırağ Bey
34	Demirtaş /	122	Yeni Bezzaz
39	Kara Ağaç /	137	Mollagürani
41	İsak Şah /	138	Filbos
42	Umur Bey /	140	Şeyh Paşa
44	Çoban Bey /	141	Nakkaş Ali Paşa
49	Baba Dağı /	146	Tahtalı Mescit
51	Namazgâh /	148	Alâttin
55	Meydancık /	151	Mantıcı
56	İncirli /	154	Cüce Hasan
60	Bayezit Paşa /	157	Çırpan
62	Feyzullah Paşa/	159	Ruscuk
68	Zeyniler /	161	Altıparmak
69	Köstereciler /	162	Mürekkepci
70	Kız Yakup /	164	Gazi Akdemir
71	Kasap Hüseyin/	165	Bahadır Ağa
73	Hacı İlyas=Çelebi Mehmed'in	/166	Demir Kapu
	doktoru olduğundan	/167	Koca Naip
	hacılık bırakıldı	/168	Buçuk
75	Kepezler /	169	Azap Bey
77	Elmalık /	170	Elvan Bey
79	Simitçi /	171	Hamza Bey
81	Kiremitçi /	173	Kaya Başı
84	Doğan Bey /	174	Yahşi Bey
89	Hızırlık /	175	Hoca Cafer
	/	177	Uzun Çarşı

Kısmen Ta'dil Edilenler

Numarası	Eski İsmi	Yeni İsmi
6	Selim zade	Selim oğlu
8	Mücellidî	Mücellit
10	İbni Bezzaz	Bezzaz oğlu
12	Pazarı esp	At Pazarı
19	Hoca Ali zade	Hoca Ali oğlu
31	Kaygan	Kayan söylendiği gibi
33	Ebu İsak	İsak oğlu
35	Veledi Kurt	Kurt oğlu
36	Veledi Harat	Çıkrıkçı
37	Memet Karamanî	Karaman
40	Eşrefiler	Eşrefler
45	Veledi Bevvap	Kapıcı oğlu
50	Yeni Yer	Yeni
59	Hacı Sevindik	Sevindik
30	Yiğit Köhne	Eski Yiğit
61	Hoca Taşkın	Taşkın
66	Hazreti emir	Emir
67	İki Kapulu Mescit	İki Kapulu
74	Aptal Memet	Aptal
76	Daye Hatun	Taya Kadın
78	Teke Mescit	Tekeciler
80	Veledi Mizan	Mizan oğlu
82	Hoca Menteş	Menteş
83	Narlı Tekke	Narlı
88	Hazreti Üftade	Üftade
99	Vezirî	Bezirci
108	Sivasîler	Sıvaslılar
115	Camii Kebir	Ulu Cami
103	Hacı Sevinç	Sevinç

112	Veledi Harirî	İpekçi oğlu
117	Sarıca Sungur	Safrıcı sungur
120	Veledi Kazaz	Kazaz oğlu
123	Yiğiti Cedit	Yeni yiğit
125	Veledi Saray	Saray Altı
128	Hacı Yakup	Ece Yakup
130	Babı Zemin	Yer kapu
121	Veledi Enbiya	Enbiya oğlu
135	Veledi Yaniç	Yaniç oğlu
142	Sait Fakih	Satı fakı
145	İsa Bey Fenarî	İsa Bey
147	Babı Siccin	Zindan Kapusu
150	Reyhan Paşa	Reyhan
152	Zağfıranlık	Safranlık
153	Suzeni Kefen	İğneci
163	Hudavendikâr	Çekirge
172	Muradı Sani	Muradiye

<u>Tamamen Değiştirilenler</u>

4. Şükraniye Mahallesi'nin eski ismi olan Duaçınarı

5. Davut dede Mahallesi'nin yalnız Davut

6. İclâliye Mahallesi'nin, banisi olan ve Bursa'ya büyük hizmetleri görülen Celâlettin Paşa

7. Hacı Seyfettin Mahallesi'nin, Türk askerine isim olan Memetçik

8. Davut kadı Mahallesi'nin, vaktiyle Bursa kadısı iken yazdığı bir çok eserlerle kendisini tanıtan Kara Davut

9. Tatarlar Mahallesi'nin, Türk birliğini ayırmamak için bu ismin değiştirilmesine lüzum görülmüş ve Bursa'yı Yunan işgalinden kurtaran Türk süvarisi şehre bu mahalleden girdiği için Kurtuluş

10. Hoşkadem Mahallesi, meşhur Umur Bey'in kölelerinden olup oraya ufak bir mescit yaptıranın namına izafe edilmişse de bu mahallede Mesih Paşa'nın büyük ve güzel bir hamamı olduğu için Mesih Paşa

11. Kara kâdi Mahallesi'nin beş yüz sene evvelki eski ismi Kara kedi

12. Şerafettin Paşa Mahallesi'nin bulunduğu çarşıda eskiden okçu esnafı olduğu için Okçular

13. Hacı Baba Mahallesi'nin, Bursa'nın iymarında pek çok çalışan ve Bursa'nın yanan yirmi beş mahallesini bir senede yaptırmağa muvaffak olan Bursa'nın ilk valisi namına Ahmet Azizpaşa

14. Hacı İskender Mahallesi'nin eski ismi olan Ak Çardak

15. Vefikiye Mahallesi'nin, Bursa için çok çalışan Vefik Paşa

16. Şeyh Sabit Mahallesi'nin, Balabancık kulesinin üst tarafından bulunmasından Kule üstü

17. Molla Arap Mahallesi'nin, Bursa'yı fetihten evvel yaptığı bir hisarla muhasara eden Türk kumandanlarından Balabancık

18. Hayriye Mahallesi'nin eski ismi olan Sekeleme

19. Kadriye Mahallesi'nin, Abdülhamit'in oğlu Abdülkadir namına olduğu için kaldırılarak bunun yerine, açık bir Türkçe ile= Bursa tarihi kılavuzu ve Bursa rehperi= diye kıymetli birkaç eser yazan ve millî kütüphanelerimize hediye eden yüz başı Aptülkadir namına Yüz başı Aptülkadir B.

20. Piremir Mahallesi'nin, Piremir denilen bir kişinin, kendisini Emir Sultan'ın akrabası diye id'â eden ve Bursalıların arasına fesat koyarak Emir Sultan camisi içinde kavga ve öldürüşmeye sebep olmuş müfsit ve munafik bir adam olduğundan buranın eski ismi olan Işıklar

21. Çelebi Sultan Mahallesi'nin, yapıldığı günden beri ismi, Yeşil İmaret olduğundan ve Bursalıların tarafından eskiden beri Yeşil denildiğinden buraya da Yeşil

22. Şible Mahallesi'nin ismi de Şeyh Şible'ye nispet edilmişse de bu adam, 922 tarihi milâdisinde Bursa'nın fethinden 400 sene evvel ölmüş ve Bağdat'ta defnedilmiş olduğundan Bursa ile alâkası olmıyan bu adamın isminin kaldırılarak bunun yerine

Bursa askeri mektebinden feyzalmış ve askerî kütüphanelerine yüzlerce kıymetli esr bırakmış olan Kaymakam Nihat Bey

23. Mesut Makrevî Mahallesi'nin Havlucu

24. Baba Zakir Mahallesi'nin, tekke ve zikir kalmadığı için Aygut Alp

25. Kara Apturrazzak Mahallesi'nin dahi eski ve doğru ismi Kara Mazak

26. Hoca Yunus, hüviyeti tarihçe bilinmediğinden Ak Sungur

27. Maksem Mahallesi'nin, orada Gökdere suyunun taksimi bulunduğu için bu ismi almışsa da eski ismi olan Gökdere

28. Molla Fenerî Mahallesi'nin eski ismi ve bir Türk kabilesinin adı olan Alaşar

29. Üç Kuzular Mahallesi'nin ismi olan Üç Kozlar

30. Tefrihiye Mahallesi'nin, Bursa'nın düşmana karşı müdafaasında ve Yeşil Camisi'nin mimarlığında bulunarak mezarı orada bulunan İvaz Paşa

31. Mecidiye Mahallesi, Sultan Macit namına olduğundan kaldırılarak yerine Akça Koca

32. Şeyh Hamit Mahallesi'nin asıl ismi olan Somuncu

33. Şeyh Konevî Mahallesi'nin asıl ismi olan Kuzgunluk

34. Veledî Veziri Mahallesi'nin Debaklar

35. Araplar Mahallesi'nin Konur Alp

36. Duhteri Eşref Mahallesi'nin asıl ismi olan Fışkırık

37. Veledî Habip Mahallesi'nde Bursa'nın yüksek mektepleri bulunmasından Mektepler

38. Arap Memet Mahallesi'nin Samsa Çavuş

39. Ebi Sahın Mahallesi'nin, orada bir hamam ve medrese yaptırarak memleketin irfanına ve müdafaasına pek büyük hizmet etmiş olan kumandanlarımızdan İnebey subaşı namına İnebey

40. Maa Çardak başçı İbrahim B. Mahallesi'nin Çardak

41. Kara Şeyh Mahallesi'nin de, vaktiyle Bursa'nın dünyaca şöhreti olan Al Boyacı dükkânları bu mahallede olduğundan Alboyacılar

42. Menun Dede Mahallesi'nin, orada büyük bir hamam yaptırmış ve Bursa'da pek büyük işler görmüş olan Çakır Ağa

43. Şehabettin Paşa'nın, esasen siyah bir Arap olup iktidarsızlığı ve tedbirsizliği yüzünden Osmanlı Türklerinin ilk harp cephelerinde mağlup olmasına sebep olmaktan ve tarihî kıymeti olmayan ufak bir cami yapmaktan başka bir marifeti olmadığından burasının eskiden beri ve eski ismi olan Çatalfırın

44. Attar Hüsam Mahallesi'nin Ilgarlar

45. Manastır Mahallesi'nin, Osmanlı hükümetini kuran ve kabri orada bulunan Osmancık

46. Cami kale Mahallesi'nin Kale boyu

47. Kale-i Umur Bey Mahallesi'nin, orada bir çok eserleri bulunan Oruç Bey

48. Tefsîr Hân Mahallesi'nin asıl ismi olan Orta Pazar

49. İmareti İsa Bey Mahallesi'nin Eski Pazar

50. Veledi Helvayî Mahallesi'nin, eski Türk kumandanlarından Gelibolu fatihi namına Süleyman Paşa

51. İntizam Mahallesi'nin eski ismi olan Atana

52. Selimiye Mahallesi, Hamid'in oğlu Selim namına olduğu için kaldırılarak yerine, ilim ve irfaniyle Bursa'ya pek büyük hizmet etmiş olan Bursalı Tahir Bey

53. Ahmet Paşayı Fenarî Mahallesi'nin asıl ismi olan Arabayatağı

54. Istablı Bayezit Mahallesi'nin asıl ismi olan Bülbüllüce

55. Ahmet Bey Mahallesi'nin daha ziyade kullanılan ismi olan Çınar önü

Namlarıyla isimlendirilmesi, uzun uzadıya tetkik ve müzakere edilerek muvafık görülmüştür.

<u>Cadde ve sokak isimlerine gelince:</u>

A. Ne kadar cami-mescit-türbe-medrese-havra-mezarlık-dede-baba-molla-şeyh-nakip gibi isimler varsa belediyece *Öz Türk* isimleriyle, imkân nispetinde çalışılarak yüzlerce türbe ve cami sokağı ve aralığı gibi isimlerin daha açık bir Türkçe'ye çevrilmesi arzu edilir.

B. Tatarlar Caddesi'nin Kurtuluş

Gazi Paşa Caddesi'nin Gazi Caddesi

Hoca Ali oğlu Mahallesi'ndeki Fransız Mektebi Sokağı'nı Necati Bey

Kara Şeyh Caddesi'nin Al Boyacılar

Boyacı kulu Köprüsü Sokağı'nın	Boyacı kulluğu
Harir Darüttalim Caddesi'nin	Koza Caddesi
Savacı Bey Sokağı'nın doğru okunuşu olan	Savucu Bey
Molla Arap Caddesi'nin	Balabancık
Hundi Sultan Sokağı'nın asıl ismi olan	Devlet Hatun
Yeşil'deki Medrese Sokağı'nın	Müze
İmam Bahçe Sokağı'nın	Çini
Uryanî zade Sokağı'nın	Molla Hüsrev
Maksem Caddesi'nin	Gökdere
Molla Fenarî Caddesi'nin	Alaşar
Araplar Caddesi'nin	Tonur Alp
Emine Tekke Sokağı'nın	Demirli Mektep
İbrahim Bey Mahallesi'nde Ebi Şahme Caddesi'nin	İne bey
İnas Mektebi Caddesi'nin	Kız Mektebi Caddesi
Eski Harir Hanı'nın	Arabacılar Hanı
Kazazhane Boğazı'nın	Kazazlar Boğazı
Sahafhane Çarşı'nın	Sahaf Çarşısı
İne bey Caddesi'nin	İnebey Çarşısı
Attar Hüsam Mahallesi'ndeki FenaRî Caddesi'nin	Kavaklı
Osman Gazi Caddesi'nin	Osmancık
Yer kapu Caddesi'nin	Çerağ Bey
Sait Fakih Caddesi'nin	Satı Fakih
İmaret İsa Bey Caddesi'nin	Eski Saray
Hudavendikâr Caddesi'nin	Çekirge
Hoca Hasan Mahallesi'nde Zeynullah Sokağı'nın	Çıkmazlar
Ve Çıkmazlar'ın Birinci-İkinci-Üçüncü Çıkamazlar suretiyle isimlendirilmesi	
Selimiye Caddesi'nin	Tahir Bey
Elvan Bey Mahallesi'nde Aklı-evvel Sokağı'nın	Akıl
Muradı sani Mahallesi'ndeki Muradı sani Sokağı'nın	Murat Bey
Koca Naip Mahallesi'ndeki=Mustafa Kemal Paşa= Sokağı'na başka bir isim verilmesi lazımdır, bu isim, böyle dördüncü ve	

beşinci derecedeki sokaklara verilemez.

Istablı Beyazıit Mahallesi'ndeki Musevî Mektep Sokağı'nın	Mektep
Musevi Mektep Han içi Sokağı'nın	Mektep Han içi
Hafafhane Çarşısı Sokağı'nın	Kavaflar Çarşısı

Nasrullah-Avnullah-Fethullah gibi sokak isimlerinin ve Teferrüc gibi Arapça bir kelimenin yerlerine uygun Türkçe isimler bulunması,

Bursa'da cadde kelimesi pek israf edilerek kullanıldığından cadde denilen sokakların bir kere daha gözden geçirilerek yeniden ayrılması hususunda Belediye Reisliği'nin nazarı-dikkatinin celbedilmesi, komitemizce muvafık görülmüştür.

25.12.1933
Dil-Tarih-Edebiyat
Komitesi Reisliği

Uzun bir süre isimlerin Türkçeleştirilmesi görevini sürdüren Komite, adları Türkçe olmayan birçok köy için Türkçe isimler bulmuş, Bursa'nın mahalle adlarının Türkçeleştirilmesine devam etmiştir. Ancak Yeni Fikir Gazetesi'nde çıkan bir yazıda mahalle adlarının Türkçeleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılmasındaki titizlik övülürken, Belediyenin bu çalışmaya, Türk Dili Araştırma Derneği ve İçişleri Bakanlığı'nın bu konudaki istemlerine rağmen gerekli önemi vermediği, dolayısıyla çalışmanın yeniden güncellenmesi gereği üzerinde durulmuştur[48]. Gazetedeki eleştiri yazısının yayınlamasından kısa bir süre sonra Halkevi'nde Bursa Valisi Fazlı Güleç'in başkanlığında mahalle isimlerinin değiştirilmesine yönelik bir toplantı yapılmıştır. Toplantıya Belediye Başkanı Cemil Öz, Maarif Müdürü Fakir Erdem ile okul müdürleri, maarif müfettişleri ve öğretmenlerin bir kısmı katılmışlardır. Toplantıya katılanlar düşüncelerini anlatmışlar ardından bir evvelki yıl Halkevi'nin Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'ne bağlı bir Komisyon tarafından hazırlanmış olan, adları değişecek mahallere ait liste tartışılmıştır. Toplantıda; listedeki (Hacılar Mahallesi gibi) önceki çalışmada değiştirilmesine gerek duyulmayan bazı adların, lakapları kaldıran kanundan sonra

[48] **Yeni Fikir**, 6 Aralık 1934, s. 1.

gözden geçirilmesi gereği üzerinde duruldu. Bu nokta dikkate alınarak çalışmaların aralıksız sürdürülmesi ve Şubat ayına kadar bitirilmesine karar verilmiştir[49].

3.000'den çok terimin *Öz Türkçe* karşılığı ortaya çıkartılmış ve bunları gösteren bir broşür basılarak bütün Halkevlilere dağıtılmıştır. Tıp, hukuk ve diğer bilim şubelerine dair sözlerin karşılıklarının araştırılması sürdürülerek, dil çalışmalarının sonuçları Türk Dili Kurumu'na gönderilmiştir[50]. 1935'de karşılıklarını bulunarak, fişlenen ve Dil Kurumu'na gönderilen söz ve terim sayısı 5.625-Tıp, 513-Kimya, 199-Tarih şeklindedir[51]

Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, sadeleştirme ve Türkçeleştirme çalışmalarıyla 1937 Halkevleri Yıldönümü Broşürü'nde, Türk Dili Kurumu'nun direktifi çerçevesinde dil işlerinde düzenli olarak çalışan, fiş ve anket hazırlıklarını, raporlarla belgeleyen 27 Halkevi arasında Bursa'da sayılmaktadır[52]. Merkezin direktifleri çerçevesindeki çalışmalar bağlamında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan Öz *Türkçe* karşılıkları bulunmak üzere gönderilen 12.000 Tıp teriminin M.N.O.P. serileri de tamamlanmış ve böylece Dil Kurumu'na gönderilen terimlerin sayısı 9.900 ulaşmıştır[53]. Komite tarafından *Öz Türkçe* karşılıkları bulunan tıp terimlerinin sayısı 1937 yılında 12.162'ye ulaşmıştır[54].

Cumhuriyet'in XV. Yıldönümü dolayısıyla 1938'de Bursa'nın genel görünümünü ortaya koymak için, C.H.P. tarafından hazırlanan ve Bursa Halkevi'nin tüm şubeleriyle birlikte değerlendirildiği kitapta bulunan bilgilere göre; 1938 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin incelenmek üzere gönderdiği ve inceleme sonuçlarının Kültür Bakanlığı'na gönderildiği, yalnız *almak* mastarının bulunduğu köy ve mahalle adlarının sayısı 6.874'e, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın gönderdiği Tıp

---

[49] **Yeni Fikir**, 3 Ocak 1935, s. 1
[50] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, Ankara, 1935, s. 25, 26.
[51] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, 1935, s. 37.
[52] **1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, Ankara, s. 5.
[53] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1.
[54] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s. 54.

terimlerinin sayısı 12.653'e, Hukuki terimlerinin sayısı 600'e, diğer bilim kollarına ait terimlerin sayısı 3.000'e ulaşmıştır[55].

Aralık 1938'den Ocak 1939'a kadarki iki aylık süreçte ise Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, yine tıp terimlerinin *Öz Türkçe* karşılıklarını bulma işini sürdürmektedir. Ali Ulvi Elöve ile Doktor Şefik İbrahim İşçil, Dil Kurumu'nca gönderilmiş olan 12.160 Tıp teriminin karşılıklarını tamamen bulmuşlardır. Komite tarafından çalışmanın küçük bir örneği basılarak, ayrıntılı etüdü yapıldıktan sonra, bir kitap haline getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca kolayca kullanılabilmesi için forma halinde yayını da düşünülmüştür[56]. Burada dikkatimizi çeken bir ayrıntı, karşılıkları bulunan Tıp terimlerinin sayısı hakkında, 1938'de Cumhuriyet'in 15. yılı dolayısıyla C.H.P.'nin hazırladığı Bursa kitabında verilen rakamla, 1939 tarihli Uludağ Dergisi'ndeki rakamların birbiriyle örtüşmemesidir. Dergi'de çevirisi yapılan tüm terimlerin sayısı 12.160[57]. olarak belirtilirken, daha önce basılmış olan, Bursa kitabında 12.653[58] gibi daha yüksek bir rakam verilmektedir.

Sadece Bursa Halkevi'nin değil diğer Halkevlerinin de, Türk Dil Kurumu ile ortak hareket ederek kendi illerindeki mahalle, sokak ve köylerinin adlarını, Dil Kurumu'ndan gelen talimatlar çerçevesinde, yeniden isimlendirme çalışmaları, devrim ideolojisinin toplumsal ve kültürel tabana yaydırılma düşüncesi bakımından oldukça anlamlıdır. Yerleşim mekanlarındaki; Nasrullah, Avnullah, Fethullah gibi Arapça isimlerin, cami, türbe baba, tekke, havra, mezarlık, dede, medrese gibi kelimelerin, Türkçeleştirilerek kamusal alan birimlerinden çıkartılma girişimi; *Cumhuriyet* ve *Devrimin* kendi kültürel kurgusunu oluşturarak ve bu kurguyu toplumsallaştırarak, hem ulus-devlet alt yapısını meydana getirme hem de lâiklik düşüncesini içselleştirme çabalarının bir örneği olacaktır. Bu girişimler Halkevlerinin diğer faaliyetlerinde de zaman zaman kendisini göstermiştir.

---

[55] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 132.
[56] **Uludağ**, S.20, Şubat 1939, s. 117.
[57] **Uludağ**, S.20, Şubat 1939, s. 117.
[58] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 133.

Bilimsel terimler ile Bursa'daki mahalle ve köy isimlerinin yeniden şekillendirilmesi çalışmalarıyla yetinmeyen Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin, Dil-Edebiyat kısmı başka etkinliklerde de bulunacaktır. Bu bağlamda 10 Temmuz 1933'ten 30 Eylül 1933 tarihine kadar süren beşinci dönemde Komite, Kız Öğretmen Okulu Türkçe Öğretmeni Ali Ulvi Elöve'nin hazırladığı ve Eğitim Bakanlığı'na da gönderilen *"Yabancı Sözlerin Dilimizden Çıkarılmasındaki Savti Zaruretler"* isimli eserinin aynı zamanda Bursa Halkevi'nce de yayınlanması kararını almıştır[59].

1934'te Komite 200'den fazla Bursa türküsünü derlemiş[60], aynı yıl düzenlenen bir toplantıda, Rıza Ruşen Bey'in Türk dilinin genel durumu ve bugünkü dil hareketlerini anlattığı konuşmasının ardından Halkevi Orkestrası birkaç parça çalmıştır[61]. Geleneksel olarak her yıl bütün Halkevlerinin düzenlediği Dil Bayramı'nı kutlama etkinliklerine 1934'te Bursa Halkevi tarafından da devam edilmiştir[62]. Dönemin Bursa gazetelerindeki bilgilere göre, Necatibey Kız Enstitüsü'nde yapılan bu yıl ki Dil Bayramı'nda Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin hazırladığı konferansa bir çok kişi katılmış ve toplantının ardından sahne alan Halkevi Orkestrası Anadolu türkülerini seslendirerek bayrama coşku katmıştır[63]. 1935 yılında ki Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi tarafından organize edilen Türk Dil Bayramı, Tayyare Sineması'nda Hükümet ve Halkevi ileri gelenleri ile Parti Başkanı'nda katıldığı törenle kutlanmıştır. Törende Rıza Yücer ve bir lise öğrencisi dil devrimi ile ilgili birer söylev sunmuşlar, ardından *Bursa* filmi gösterilmiştir[64].

Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin en ilginç çalışmalarından bir tanesi hiç kuşkusuz ki, her hafta Salı günü düzenlenen *Kitap Özü* toplantılarıdır. Bu toplantılarda her hafta bir kişi okuduğu kitabı özetleyerek toplantıya katılanlara tanıtmaktadır. 1938 Ocak-Şubat aylarında yapılan toplantıların ilkinde Lise felsefe

---

[59] **A.g.e.**, s. 22. Fakat adı geçen eser Bursa Halkevi tarafından yayınlanmayacaktır.
[60] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, Ankara., 1935, s. 25 ve **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, 1935, s. 37.
[61] **Hakkın Sesi**, 20 Ağustos 1934, s. 2.
[62] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, Ankara., 1935, s. 25 ve **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, 1935, s. 37.
[63] **Hakkın Sesi**, 1 Ekim 1934, s. 2.
[64] **Hakkın Sesi**, 27 Eylül 1935, s. 2.

öğretmeni Namdar Rahmi Karatay, Alman felsefeci Ernest Hechel'in "*Kâinatın Muammaları*" isimli eserinin tanıtımını yaparken, ikicisi toplantıda Hulusi Köymen *Hegel'in,* Suut Kemal Yetkin tarafından Türkçe'ye çevrilmiş "*Sanat ve Felsefe*"; Şaley'in ise "*Sanat*" hakkındaki eserlerinden ve başka eserlerden bilgileri de katarak konferans şeklinde bir sunum yapmıştır. Üçüncü toplantı "*Türkçe'de Roman*" konusunda Orhan Şaik Gökay tarafından yapılan konuşmadır[65].

Mayıs 1940 tarihli Uludağ Dergisi'nde yer alan bilgiye göre ise, Ali Nihat Tarlan tarafından sunulan "*Şair Fuzulî*" isimli bir faaliyet düzenlenmiştir[66]. 1940 yılı içinde, Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nden Tarih Kolu ayrılmış ve Tarih-Müze ve Sergi Komitesi oluşturulmuş böylece, Dil-Edebiyat Şubesi adını alan Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, edebiyat ve dil bağlamında çalışmalarını sürdürmüştür. Uludağ Dergisi'nin Ocak 1941 tarihli sayısında yer alan bilgiler ışığında söyleyebiliriz ki, yapılan bu değişiklik sonrasında Dil-Edebiyat Komitesi, yeni yapılanmasıyla ilk etkinliklerini ortaya koymaya başlayacaktır. Bu bağlamda edebiyattaki yeni gelişmeleri tanıtmak amacıyla, 19 Eylül 1940 gecesi Halkevi salonunda *sanat ve edebiyat gecesi* düzenlemiştir. Namdar Karatay'ın verdiği "*Sanatta İdealizm ve Realizm Meselesi ve Yeni Edebiyat Telakkileri*" isimli konferansla açılan gecede Suat Salih Asral *"Yunus Emre"* hakkında bir konuşma yapmıştır. Konferansları takiben sırasıyla; Celal Sılay, İsmet Kür, Muzaffer Alper, İsmet Bozdağ, Emin Ülgener, Orhon Murat Arıburnu, Haluk Seren, Faruk Taşkıran, Ethem Fikri, Naci Kum, Suat Salih Asral, Namdar Karatay tarafından şiirler okunarak toplantıya son verilmiştir. 26 Eylül 1940'de ise *Dil Bayramı* dolayısıyla bir toplantı düzenlenmiş, İstiklâl Marşı'nın okunmasıyla başlayan gecede Suat Salih Asral *"Türk Dilinin Bünyesi"*, Namdar Karatay *"Eski ve Yeni Dil Örnekleri"* isimli konferanslar vermişler, birkaç genç de şiir okumuş ve böylece gece sonlandırılmıştır[67].

1941 yılında ise Namık Kemal'in 100. doğum yılı dolayısıyla bir anma gecesi düzenlenir. Gecede Lise Edebiyat Öğretmeni Mümtaz Ergin, Namık Kemal'in hayatını,

---

[65] **Uludağ**, S. 15, Mart 1938, s. 71.
[66] **Uludağ**, S. 20, Mayıs 1940, s. 58.
[67] **Uludağ**, S. 20, Ocak 1941, s. 39, 40.

Namdar Karatay düşünce dünyasını, maiyet memurlarından M. Ali yönetsel yönünü, İsmet Bozdağ edebi kişiliğini anlatmıştır. Aynı yıl yapılan bir başka etkinlik ise, Edebiyat Fakültesi Metinler Şerhi Profesörü Ali Nihat Tarlan'ın birisi Halkevi'nin temsil salonunda 300 kişilik dinleyici topluluğu önünde verdiği "*Ali Şiri Nevaî*" isimli, diğeri de Halkevi'nin konferans salonunda 150 seçkin dinleyiciye sunduğu "*Divan Edebiyatı*" konulu iki konferanstır[68]. Komitenin Bursa Halkevi Çalışma Programı uyarınca her ay rutin olarak düzenlenen "*folklor konferansları*"nın Nisan 1941'deki toplantısında, Namdar Karatay folklorun tarihçesini açıklayarak, folklor çalışmalarının ulusal kültürün çok önemli bir öğesi olduğunu vurguladıktan sonra, folklor ve edebiyat ilişkisi üzerinde durmuştur. Karatay sunumunda Türk halk edebiyatında folklor unsurunun yerini irdeleyerek, çok sayıda örnekle folklor öğesini de barındıran halk edebiyatının, divan edebiyatından daha nitelikli olduğunu vurgulamaya çalışmıştır[69]. Ağustos 1941'de yine bir *edebiyat gecesi* düzenlenmiş ve toplantıya 120 kişi katılmıştır[70].

Uludağ Dergisi'nin Halkevlerinin 10. Kuruluş Yıldönümü olan Şubat 1942'de yayımlanan özel sayısında, Bursa Halkevi'nin bütün Şubelerinin değerlendirmesi yapılmıştır. Değerlendirmede açılışından itibaren Dil-Edebiyat Komitesi'nin aktif bir biçimde çalışarak, etkinlikler düzenlediği ortaya koyulmaktadır. Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi çeşitli konularda toplam 585 konferans verdirmiş ve bu konferanslara 188.462 kişi gelmiştir[71].

Bursa Halkevi Dil-Edebiyat Şubesi tarafından 24 Nisan 1942 Cuma günü Belediye salonunda, 23 Nisan Bayramı dolayısıyla Bursa'ya gelen üniversiteli gençlerin katılımıyla bir edebiyat gecesi daha düzenlenmiştir. Gecede Halkevi üyelerinden Suat Salih Asral tarafından sunulan "*Edebi Cereyanlar*", "*Sembolizm ve Ahmet Haşim*"

---

[68] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 63.
[69] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 74.
[70] **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 51
[71] **Uludağ**, S. 44, Şubat 1942, s. 49.

hakkındaki konferansın ardından konuklara çay ve limonata ikram edilmiş, caz ile gençlerin dans ederek iyi vakit geçirmeleri sağlanmıştır[72].

26 Eylül 1942'de Dil Kurultayı'nın açılışının X. yıldönümü nedeniyle, Ankara radyosundan Türk Dil Kurumu adına verilen söylev, Halkevi salonundaki radyodan dinlenmiş, ardından Bursa Halkevi üyesi Mümtaz Ergin, Dil Kurultayı hakkında bir konuşma yapmış ve bu konuşma sonrasında *Öz Türkçe* şiirler okunarak, üç film gösterilmiştir[73].

Ocak 1943'de C.H.P. İl Yazmanı Hayri Gürmen tarafından yapılan kitap özü toplantısına katılan 70 Halkevi üyesi, "*İkinci Dünya Savaşı ve İçyüzü*" isimli konuşmayı ilgiyle dinleyecektir[74]. 1943 yılının, kitap özü toplantılarının ikincisini; Avukat Hulusi Köymen, Vedat Nedim Tör'ün *"Dilimiz"* isimli kitabını değerlendirerek yapmış, üçüncü toplantıda konuşmayı Hayri Gürmen gerçekleştirmiş ve konusu "*Filistin*" olan iki ciltlik kitabı tanıtmıştır[75]. Bu devre içinde gerçekleştirilen ikinci toplantıdaki konuşma hoparlörlerle şehre yayılmış ve halka da duyurulmuştur. Dördüncü toplantı ise Nisan ayında düzenlenmiş ve Avukat Hulusi Köymen "*Yunan Medeniyeti Niçin Ebedidir*" isimli kitabın içeriğini anlatmıştır[76]. Halkevi üyelerinin kendileri tarafından hazırlanan edebiyat geceleri ve kitap özü toplantıların paralelinde zaman zaman Bursa dışından gelen kişilerin katılımıyla toplantılar organize edilmiştir. Bu bağlamda İngiliz Edebiyat Tarihi Yazarı ve Londra Üniversitesi'nde Lisan ve Edebiyat Profesörü olan İfor Evans tarafında "*İngiliz Öğretim Usullerindeki Modern Cereyanlar*" isimli konferans Bursalılara sunulmuştur[77]. Verilen bu konferansla bir anlamda İngiltere'deki eğitimin-edebiyat da dahil olmak üzere- nitelikli hale nasıl getirildiği açıklanarak ve İngiltere eğitim örneği irdelenerek, Türkiye, daha dar ölçekte ise Bursa'daki eğitim formasyonunun niteliksel gelişimi nasıl olabilir sorunsalı üzerinde durulmuştur. 27

---

[72] **Uludağ**, S. 45-46 Mart-Nisan 1942, s. 39.
[73] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 47.
[74] **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 41.
[75] **Uludağ**, S. 56-57, Şubat-Mart 1943, s. 38.
[76] **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s. 42.
[77] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 27.

Eylül 1943'deki Dil Bayramı kutlamasında konuşmacı olan Lise Edebiyat Öğretmesi Mümtaz Ergin, Dil Bayramı hakkında bir konuşma yapmıştır[78].

1943 etkinlikleri Dil Bayramı kutlamalarıyla kapandıktan sonra Dil-Edebiyat Komitesi, 1944 yılı faaliyetlerine başlamıştır. İngiliz Kültür Heyeti Dil Danışmanı V. E Gatinby tarafından Halkevi Gösterit Salonu'nda, bir tanesi 12 Ocak 1944'de, diğeri 14 Ocak 1944'de olmak üzere, "*Dil Öğrenmenin Umumi Prensipleri*" adıyla iki konferans verilmiştir[79]. 15 Mart 1944 Çarşamba günü, Bursa Halkevi'nin on beş günde bir düzenlediği edebiyat gecelerinden bir tanesi daha yapılmış ve bu gece Haşim Nezihi Okay tarafından düzenlenmiştir. Şiirlerin okunduğu edebiyat gecesinde, Artvin'in Ardanuç kazasından göç ederek Bursa'ya gelen ve okuma-yazma bilmeyen 40 yaşlarındaki İlhami Yanar kendi şiirlerini okumuştur. İlhami Yanar ile diğer katılımcıların okuduğu şiirlere, Uludağ Dergisi'nin 64-65 sayılarında yer ayrılmıştır[80]. Dil-Edebiyat Komitesi'nin, 1944 yılında konferans etkinlikleri devam etmiştir ve 1 Mart 1944 ile 31 Ekim 1944 arasında verilen konferanslar aşağıdaki sırasıyla sunulmuştur[81]:

Veriliş Tarihi	Konferansı Veren	Konferansın Konusu
15 Mart 1944	Haşim Nezihi Okay	*Halk Edebiyatı Öğretimi*
30 Mart 1944	İbrahim Dekak	*Karacaoğlan Öğretimi*
12 Nisan 1944	Mümtaz Ergin	*Divan Edebiyatı Öğretimi*
19 Nisan 1944	Gazâli Saltık	*Bugünkü Edebiyatımızın Öğretimi*
10 Mayıs 1944	Avukat A. Konuk	*Divan ve Halk Edebiyatları*
25 Mayıs 1944	Fakihe Odman	*Türk Edebiyatı Devirleri Öğretimi*

Dil-Edebiyat Komitesi, 1945 yılı çalışma döneminde, Halk-Divân-Tanzimat Edebiyatları hakkında olmak üzere, 3 edebiyat gecesi düzenlemiş, yayın çalışmalarını sürdürmüş, fakat kâğıt ve matbaa sıkıntısı yüzünden Uludağ Dergisi'ni dört aylık bir gecikmeyle üç sayı bir arada çıkartmak zorunda kalmıştır. İngiliz Kültür Heyeti

[78] **Uludağ**, S. 61, Eylül-Ekim, 1943, s. 46.
[79] **Uludağ**, S. 63, Ocak-Şubat 1944, s. 56..
[80] **Uludağ**, S. 64-67, 1944, s. 13-22.
[81] **Uludağ**, S. 64-67, Mart-Ekim 1944, s. 65.

Konferansları paralelinde her ay bir tane olmak üzere altı konferans hazırlayabilmiştir. Sırasıyla; Fahri Dalsar-"*Para*" konulu, Ali Berk-"*Ormancılık*" konulu, İrfan Alıcıoğlu-"*İstediğimiz Gençlik*" konulu, Doktor Ali Ömer Yörük-"*Verem*" konulu, Niran Yetmen-"*Bethoven ve Veber*" konulu konferansları vermişlerdir[82]. Halkevi'nin edebiyat geceleri isimli toplantılarının sonuncusunda ise "*Bugünkü Türk Şiiri*" konusu üzerinde durulmuştur. Bu gecenin sonunda genç şairler kendi şiirlerinden örnekler okumuşlardır. Edebiyat gecesi bağlamındaki toplantıların dışında, iki konferans daha verilmiştir. Adı geçen konferanslar; İsmet Bozdağ'ın "*Bugünkü Edebiyat*" ve Suat Salih Arsal'ın "*Şiir Telakkimiz*" konulu sunumlarıdır[83].

Komite, 8 Şubat 1946 tarihinde, Halkevi salonunda bir edebiyat gecesi daha düzenleyerek çalışmalarını sürdürmüştür. Haşim Nezihi, açış konuşmasının ardından Ahmet Hamdi Tanpınar'dan bir şiir sunarken, Bursalı genç şairler; Faruk Taşkıran, Kemal Özkan, İsmet Küntay, Suat Özbudak kendi eserlerinden parçalar okumuşlardır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi'nden gelen 40 kişilik grubun içerisinde bulunan, Kemal Keskinel, Yusuf Ziya Uğur isimli şahıslar birer şiir okumuşlar, son olarak şair Celâl Sılay bir konuşma yapmıştır[84]. Ülkü Dergisi'ndeki bir habere göre; bir yıl sonra Faruk Taşkıran ve Suat Mesut Özbudak, 20 Bursalı şairi içine alan "*Cumhuriyet Devrinde Bursalı Şairler*" isimli bir antoloji hazırlamaya başlamıştır[85]. Dil-Edebiyat Kolu 1947'de ayrıca, saz ve ses sanatkârı Necati Basa'nın katılımı ile bir *halk edebiyatı ve folklor gecesi*[86], 1948'de ise *"Tabiatın Anahtarları İlmin mi, Ahlâkın mı Elindedir?"* isimli bir tartışmalı toplantı düzenlemiştir[87]. 1948 yılında Komite tarafından hazırlanan diğer faaliyetler, Atatürk'ü anma töreninin ve şair-yazar Namık Kemal'i anma gününün düzenlenmesi ile Uludağ Dergisi'nin yayınını sürdürmesidir[88].

---

[82] **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Aralık1944-Ocak-Şubat, Mart-Nisan 1945, s. 33.
[83] **Uludağ**, S. 71, Mayıs-Haziran 1944, s. 31.
[84] **Ant**, 9 Şubat.1946, s. 2.
[85] **Ülkü**, Ocak 1947, C:I, S. 1, s. 46.
[86] **Ant**, 20 Mart 1947, s. 2.
[87] **C.H.P. XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, 1948, s. 11.
[88] **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık, 1948, s. 3.

1949 yılı ortalarında yani kapanışa doğru yaklaşırken, Komitenin yaptığı etkinlikler bizlere şu şekilde yansımaktadır. Uludağ Dergisi'nin Dil-Edebiyat Komitesi'nce yayınına devam edilirken, Dr. Selâmi Karaboncuk-"*Dil ve Dilimiz*", Dr. Arif Sözen-"*Ahlâk ve Terbiye*" konulu konferanslar vermişlerdir. Bunlardan Arif Sözen'in sunduğu konferans bazı öğrenci velileri ve öğretmenlerin istemiyle tekrarlanmıştır. 7 Haziran 1949'da ise Bursa Milletvekili B. Faik Yılmazipek tarafından "*Gelir Vergisi*", "*Emeklilik*", "*Orman Kanunları*" üzerine konferanslar sunulmuştur. Ayrıca Komitenin düzenlemesiyle 9 Ocak 1949'da "*I. İnönü Zaferi Yıldönümü Töreni*", 15 Ocak 1949'da "*Mehmet Emin'i Anma Gecesi*", 20 Şubat 1949'da "*Halkevleri Yıldönümü Kutlaması*", 27 Şubat !949'da "*Cemal Nadir'i Anma Töreni*", 18 Mart 1949'da "*Çanakkale Zaferi Yıldönümü Töreni*", 31 Mart 1949'da "*II. İnönü Zaferi Yıldönümü Töreni*" gibi, tören, kutlama, anma etkinlikleri yapılmıştır[89].

19 Mayıs 1949'daki Gençlik ve Spor Bayramı'nda ise, lise öğrencilerinin katıldığı hitabet yarışması düzenlenmiştir[90]. Güzel konuşma yarışmasında I, II ve III. gelenlere Halkevi tarafından hediyeler verilmiştir. Aynı yıl içerisinde düzenlenen *şiir gecesi*ne Bursa'nın bütün şair ve edebiyatçıları katılmış, yüzlerce genç ise şiirleri ilgiyle dinlemiştir. Bütün bu yapılan geceler, konferanslar, tören ve kutlamalar şehrin altı yerine koyulan hoparlörlerle halka da ulaştırılmıştır[91].

Uludağ Dergisi'nin son sayısında yer alan, Dil-Edebiyat Komitesi'nin düzenlediği en son etkinlik haberi, "*Yeni Türk Şiiri*" konulu edebiyat gecesidir. Özellikle gençlerin şiirleriyle renklenen gece oldukça ilgi uyandırmıştır[92].

Dil-Edebiyat-Tarih Şubesi, Bursa Halkevi'ndeki diğer Komitelerle iletişim sağlayarak bir takım hizmetlerde de bulunacaktır. Örneğin; Kestel kaza merkezinin tarihi hakkında, Bursa Halkevi Köycülük Komitesi'nin istediği bilgi kendilerine iletilmiş, Müze'deki yazma eserlerin gözden geçirilip-sıralanması işinde, Müze ve Sergi

---

[89] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 12, 13.
[90] **Ülkü**, Haziran 1949, Seri III, S. 30, s. 42.
[91] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 13..
[92] **Uludağ**, S. 101-2, Mayıs-Haziran 1950, s. 31.

Komitesi'nin talebi üzerine, Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nden iki kişi görevlendirilmiştir[93]. Halkevi'nin 1936'da yayınladığı broşüre göre ise devam eden etkinlikler, gazetelerde devrimle ilgili yazılar yayınlanması, köylü için erginlik derslerinin yaygınlaştırılmasıdır[94].

18 Haziran 1937 tarihinde de, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nden, İçişleri Bakanı ve C.H.F. Genel Sekreteri adına, Giresun Saylavı (Milletvekili) imzasıyla gönderilen pusulayla, konferans faaliyetleri, tarih araştırmaları, dil çalışmalarıyla takdir topladığı ayrıca belirtilmektedir[95].

19 Şubat 1932 Bursa Halkevi'nin açılışından 30 Haziran 1938 tarihine kadar Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi, toplam 118 toplantı düzenlemiş, fakat katılımcıların sayısı yapılan toplantı miktarıyla oranlandığında, oldukça düşük bir rakam olan 451'de kalmıştır[96]. Yaklaşık altı yıl devam eden bu süreçteki, toplantı sayısı ve katılımcıların miktarının ayrıntılı dökümü şu şekildedir:

Yıl	Sayı	Gelen	/	Yıl	Sayı	Gelen
1932	5	18	/	1933	7	20
1934	16	49	/	1935	46	184
1936	23	97	/	1937	8	32
1938	13	51	/	**Toplam:**	**Sayı:118**	**Gelen:451**[97]**.**

19 Şubat 1932 yılında Bursa Halkevi'nin açılışından -bunun içerisinde Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin 11 Mayıs 1932'de kurulması ve 1940 senesinde yapılan değişiklikle Tarih Kolu'nun ayrılması ve Dil-Edebiyat Komitesi şekline dönüşmesine de dahil olmak üzere- 1951 yılında Halkevlerinin kapatılışına kadarki zaman diliminde, genel olarak Bursa Halkevi, tüm örgütleri ve programlarıyla birlikte eşgüdüm içinde

---

[93] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1.
[94] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, 1935, s. 37.
[95] 18 Haziran 1937 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nden Bursa Valiliği ve C.H.P. Başkanlığı'na yazılan ve daha önce hiç yayınlanmamış olan bir pusuladır.
[96] **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s .67.
[97] **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 71.

hareket eden bir görünüm çizmektedir. Bursa Halkevi'nin bu genel görüntünün ötesinde, varlığını sürdürdüğü zaman içinde Dil-Edebiyat-Tarih Şubesi, Bursa'nın zengin tarihsel arka planının bütün ayrıntılarını, tarihsel kimliğini ve mekanlarını ortaya çıkartarak, kent belleğinin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Sadece tarih bağlamında değil, Bursa'daki edebiyat eserleri ve edebiyatçıları, Bursa'nın edebiyatla süslenmiş anlatılarını Bursa dışına taşımak, Bursa'yı bir kültür ve sanatı merkezi haline getirebilmek ve kültürel anlamda ki ideolojik kurguyu içselleştirmek işlevini de üstlenmiştir.

Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin billurlaştırdığı yukarıdaki erekler aslında Halkevlerinin hepsinde ortak payda olarak yakalanmaktadır. Farklı uygulamalar ve çalışmalarla yapılsa bile, ideallerin hayat bulması, Bursa Halkevi'nin diğer Şubelerinin hepsinin etkili çalışmasıyla gerçekleşmiştir.

B. Güzel Sanatlar (Ar) Komitesi'nin Çalışmaları

Halkevleri Güzel Sanatlar Şubeleri, edebiyat ve temsil dışında kalan güzel sanatların bütün kollarında, çalışmalar düzenleme sorumluluğunu üstlenecektir. Batı müzik enstrümanlarının kullanımını yaygınlaştırarak, Batı müzik anlayışının halk tarafından özümsenmesinin sağlanması bağlamında çalışmalarda bulunmuş, piyano, keman kursları, bando ve koro çalışmaları, halk türkülerinin derlenmesi ve halk oyunları gruplarının oluşturulması gibi faaliyetlerle müzikal bir gelişimi ve dönüşümü sağlamak için etkili bir şekilde çalışmıştır. Müzikal etkinliklerin yanı sıra resim alanındaki ilerlemelerin de önünü açacak biçimde hareket etmiş ve resme ilgili ve yetenekli kişilere fırsatlar sunulmuştur[98]. Bu çalışmaların hepsi, diğer Komitelerde de olduğu gibi Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi'nde de Halkevleri Talimatnamesi'nin prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

---

[98] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 6.

Halkevlerinde Güzel Sanatlar Komiteleri'nin oluşturulmasının temel nedeni C.H.P.'nin o dönemde yayınladığı broşürlerde şu biçimde açıklanmaktadır.

> *"Cumhuriyet Halk Partisi toplumun terbiye ve yükselmesinde Güzel Sanatlar'ın birinci planda geldiğini kabul etmiş ve Halkevlerinde bu işin ele alınıp işlenmesini Güzel Sanatlar şubelerine bırakmıştır. Bu misyon nedeniyle de Merkezden en çok yardım gören, en çok direktif alan ve en çok verim sağlayan şubelerden birisi olmuştur"*[99].

Aynı kapsamda etkinliklerini sürdürecek olan Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi, Bursa Halkevi'nin ilk çalışma dönemi olan 19 Şubat 1932 ile 11 Temmuz 1932 tarihleri arasında öncelikle müzik kısmını, Türk müziğiyle faaliyete geçirmiş, fakat Halkevleri Talimatnamesi'nde bu şube ile ilgili bir madde de, Batı müziği ve enstrümanlarının üzerine milli şarkılar çalışılması kaydı bulunmasından ötürü, faaliyetlerini bu kayda göre tekrar yeniden yapılandırmıştır[100]. Bursa Halkevi açılır açılmaz bir piyano alarak, bir müzik öğretmeni tutmuş ve birçok konser vermiştir[101]. Bursa Halkevi Ar Komitesi'nin başında bulunan Hüsnü Ortaç müzik folkloru ve halk müziğinin canlandırılmasında son derece etkili bir sima olacaktır. Piyanist Nüzhet Hanım ile Zeki Kortav'ın Halkevi'ne katılması ve hem Müzikevi hem de Şehir Bandosu'nun yardımlarıyla verilen konserlerle Komitenin çalışmaları zenginleşecektir[102]. 11 Temmuz 1932 ile 14 Ocak 1933 arasındaki ikinci dönemde ise, Batı müziğini ve tekniğini halka indirgemek için 200 liralık müzik aleti alınmış, müzik dersleri vermek ve orkestra oluşturmak için öğretmenler tayin edilmiştir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki istekle ve iyi niyetle yapılan tüm bu çalışmalara rağmen, parasızlık ve Halkevi binasının çalışmaya uygun olmaması nedeniyle Komite tarafından bazı işler bu tarihlerde ertelenmek zorunda kalmıştır[103]. Tüm olumsuzluklara rağmen, dördüncü devre olan 17 Mayıs 1933 ile 10 Temmuz 1933 tarihleri arasında bir salon

---

[99] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, Ankara, s. 4.
[100] **Halkevi Bursa 1933**, s. 4.
[101] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 143.
[102] Mahmut R. Gazimihâl, **Bursa'da Musiki**, Bursa, 1943, s. 51.
[103] **A.g.e.**, s. 8.

orkestrası oluşturularak[104], Cumhuriyet Bayramı'nda milli marş ve şarkıların öğretilmesine başlanmış, buna beşinci dönemde yani 10 Temmuz 1933 ile 30 Eylül 1933 arasında da devam edilmiştir[105].

Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nin düzenlediği ilk resim sergisi ise Temmuz 1932'de, Balıkesir Orta Mektep Resim Öğretmeni Sırrı Bey'in yapmış olduğu 82 parça yağlı boya tablodan oluşan koleksiyonla gerçekleştirilmiştir[106]. 1934 yılında orkestra ve müzik kursları çalışmalarına devam ederken, Çoban Piyesi'nin müziği ve dekorları hazırlanmış[107], 3 Haziran 1934 gecesi müzik şubesi üyelerinden Öğretmen Bedî Celal ve Şefika Hanımlar piyano ve keman eşliğinde 800 davetli önünde teganni etmiş, Kâmil Bey de keman konseri vermiştir[108]. 1935 yılında ise Komite 8 kişilik bir orkestra kurarak, 2.962 yurttaşın izlediği 5 konser sunmuştur[109]. Böylece Halkevi'nin açılışından 1935'e kadar geçen süreçte Batı müziğini tanıtmak için Halkevi orkestra, bando ve korosu Bursa'da çalışmalarına başlamış ve günden güne yoğunlaşan bir tempoyla halka müzik dinletileri vermeye devam etmiştir[110]. Aynı yıl Halkevi'nin davetlisi olarak Bursa'ya gelen İstanbul Konservatuarı öğretmenleri Bursalılara çeşitli konserler verecektir[111]. Ayrıca Halkevi tarafından oluşturulacak bando için İstanbul Belediye Başkanlığı'ndan ve Konservatuar Direktörlüğü'nden bir öğretmen istenmiş, Cumhuriyet bayramlarında gösteri yapmak üzere bir zeybek oyunları takımının kurulması kararı alınmıştır. Bundan başka hafif bir salon orkestrası ve bir koro oluşturmak için hazırlıklara başlanacaktır[112]. Sonuç olarak; Halkevi ulusal müziğimizi geliştirmek için müzik şubesi daha fazla çalışacak ve Kız Öğretmen Okulu Müzik Öğretmeni Fatma Hanım'ın Halkevi Koro Heyeti'ni oluşturmasına karar verecektir[113]. Orkestra oluşturmak içinde hazırlıklarını sürdüren Müzik Kolu; piyano, keman, flüt ve

---

[104] **A.g.e.**, s. 18.
[105] **A.g.e.**, s. 23.
[106] **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1932, s. 3.
[107] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 26.
[108] **Cumhuriyet**, 4 Haziran 1934, s. 3.
[109] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 37.
[110] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 42, 43.
[111] **Uludağ**, S. 3, Temmuz 1935, s. 48.
[112] **Yeni Fikir**, 15 Ekim 1935, s. 2.
[113] **Hakkın Sesi**, 9 Ekim 1935, s. 2.

klarnetten oluşan 15 kişilik bir salon orkestrası kurarak ilk konserini Halkevlerinin açılış yıldönümünde vermek üzere provalara başlamıştır[114].

Müzik Kolu kaliteli etkinlikler yapabilmek ve verilecek konserlerin repertuarını oluşturabilmek için çalışmalarını sürdürmüş ve sonuçta 11-12 Haziran 1936'da Necatibey Kız Enstitüsü'nde iki konser hazırlamıştır. Burada ilk olarak Halkevi Orkestrası üç parça çalmıştır. Bunu Nüzhet Hanım'ın piyona resitali ile Şefika Hanım ile Her Bammesin'in keman dinletileri izlemiştir[115].

Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi ayrıca, ulusal çapta başarı kazanmış sanatçıları Bursa'ya getirecektir. Türkiye'nin en değerli karikatüristlerinden birisi olmasının yanı sıra Bursalı olduğu için burada ayrı bir yere sahip olan Cemal Nadir Güler, 24 Mayıs 1936 Pazar günü Halkevi'nde *"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri"*[116] isimli, Onun yanında kürsüye çıkan Vefa Lisesi Tarih Öğretmeni İlhan Bey *"Cemal Nadir ve Sanatı"* konulu birer konferans vermişlerdir. Bu esnada konferans salonunda bulunan, Manisa Milletvekili Kâzım Nami Duru konuşmacıların ardından söz alarak, buraya sırf Cemal Nadir'in sergisi için Ankara'dan kalkıp geldiğini ve Cemal Nadir'e karşı olan sevgisini anlatacaktır. Tüm bu konuşmalar bitince Cemal Nadir'in karikatürlerinden oluşan sergi Bursa halkının izlencesine açılmıştır[117]. Bursa Halkevi'nin etkin üyelerinden bir tanesi olan R. Rıza Yücer Uludağ Dergisi'nde, Cemal Nadir ve Sergisi ile ilgili bir kritik yazısı kaleme alacak ve burada çizgilerle yaptığı ince eleştirilerin onun büyüklüğünün ana unsuru olduğunu vurgulayarak, Cemal Nadir'in devrime olan inancını yine mizahla şekillendirdiğini belirtecektir[118].

Bu arada Halkevi çatısı altında yerel ressamların sergilerinin sunulmasına devam edilmektedir. Bu bağlamda 1936 yılında Orta Mektep İngilizce Öğretmeni Celal Uzman'ın resimlerinden oluşan bir sergi halkın beğenisine sunulmuştur[119].

---

[114] **Hakkın Sesi**, 20 Ocak 1936, s. 2.
[115] **Hakkın Sesi** 17 Haziran 1936, s. 2.
[116] **Uludağ**, S.7, Temmuz 1936, s. 57.
[117] **Yeni Ses**, 27 Mayıs 1936, s. 2.
[118] **Uludağ**, S. 7, Temmuz1936, s. 63.
[119] **Uludağ**, S. 6, Nisan 1936, s. 52, 53.

1937 yılının birinci altı aylık çalışma döneminde ise müzik ve resim alanındaki faaliyetler daha yoğunlaşarak sürecektir. Doktor, mühendis, öğretmen gibi çeşitli mesleklere sahip kişilerden oluşan orkestra çalışmalarına devam etmiş ve altı ayda 10 tane konser düzenlemiştir. Diğer Halkevlerinin kendi bölgelerinde yaptığı gibi, Bursa halkının sanatsal beğenisini ve sosyal hayatını zenginleştirmek misyonunu yüklenmiş olan Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi bünyesinde sadece, Bursa Halkevi Orkestrası'nın konserlerine değil, diğer kurum ve kişilerin konserlerine de yer ayrılmış ve bu bağlamda 2 tane öğrenci, 2 tanede şar bandosu konseri düzenlenmiştir. Komitenin müzik kısmı keman, piyano, müzik bilgisi derslerine devam ederken, koro derslerine de başlanılmış ve 12 ders yapılmıştır. Fakat çoğunluğunu ilkokul öğretmenlerinin meydana getirdiği ve 193 kişiden oluşan koro heyeti, sınavlar nedeniyle çalışmalarına ikinci altı aylık dönemde devam etmek üzere ara vermek zorunda kalmıştır.

Bir atölye de kuracak olan Güzel Sanatlar Komitesi'nin resim kısmı zamanla çok faal bir duruma gelmiştir. Atölyede 1.536 kişinin katılımıyla 105 ders yapılmış ve buradan yetişen öğrencilerin hazırladığı 160 resimden oluşan sergiyi 1.733 kişi gezmiştir. Bursa'da yetişmiş olan veya yetiştirilen ressamlarla birlikte diğer illerden gelen ressamların sergileri de etkinlikler arasında yer almıştır. Dışarıdan davet edilen çeşitli ressamlar tarafından açılan sergilerin de oldukça ilgi uyandırması Bursa'daki kültürel dönüşümün belirtileri olarak algılanabilir ki, İstanbul'dan gelen ressamların sergilerini 5.063 kişi ziyaret edecektir.

Komitenin özgün çalışmalarına bir başka örnek; ikinci altı aylık dönem içerisinde verilen dekoratif ve heykeltıraşlık dersleridir. Ayrıca bayanlara da sanatlarına yarayacak resim derslerinin gösterilmesi kararı alınmış, öğretimini resim atölyesinde çalışan resim öğretmenlerinin üstlendikleri dikiş ve biçki kursları verilmiştir.

Güzel Sanatlar Komitesi'nin 1937 yılının ilk altı aylık dilimindeki faaliyetlerinin rakamlarla ifadesi ise aşağıdaki şekildedir[120]:

	Ders konser ve sairenin Sayısı	Bunlarda bulunanların Sayısı
Orkestra provası	45	460
Piyano dersi	43	457
Konser, "Orkestra, şar, talebe"	14	3.335
Keman dersi	14	65
Resim dersi	105	1.536
Resim sergisi gezenler	2	3.527
	223	9.380

Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreterliği'nden Bursa Valiliği ve C.H.P. Başkanlığı'na yazılan, yukarıdaki bölümlerde de bahsettiğimiz ve diğer şube çalışmaları sırasında da anacağımız 1937 tarihli pusula da, Güzel Sanatlar Komitesi'nin çalışmalarıyla ilgili yer alan ilginç bir ifadeden anladığımız kadarıyla Halkevleri Cumhuriyet Halk Partisi'nin sıkı kontrolü altındadır ve merkezden habersiz yerel girişimlerde bulunmak için izin almak zorundadır. Belgede *"Ar şubenizin birinci altı aylık raporda bahsedilen koro için çalışmak, bir resim atölyesi açmak ve bir mandolin kolu kurmak teşebbüslerinin tahakkuk ettirilmediği anlaşılıyor"* denilmektedir[121]. Bu ifade ve kontrole rağmen, Merkez tarafından hazırlanan 1937 Yıldönümü Broşürü'nde bir çelişki olarak, Bursa Halkevi'nin koro oluşturması, bando ve orkestrasıyla yeni müzik zevkini köye ve köylülere götürmesi, müzikli aile toplantıları düzenleyerek halkı Halkevi'ne ısındırması ve sosyal hayatın gereklerini yaratmaya çalışması, resim ve mimari kolunun resim dersi vererek, sergiler açmasından övgüyle söz edilmektedir[122].

---

[120] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1, 2.
[121] 18 Haziran 1937 tarihili yukarıda adı geçen pusula
[122] **1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, s. 9, 10.

C.H.P. 1938 Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu'nda, 1937 yılından 1938 Kasım sonuna kadarki süreç içinde Güzel Sanatlar Komitesi faaliyetlerinden söz edilirken, resim atölyesinin açıldığı ve bu atölyede yetişen ilk öğrenciler tarafından hazırlanan 160 resimlik bir, ardından 32 öğrencinin katılımıyla 200 resimlik bir tane daha serginin açıldığı ifade edilmiştir. Böylece iki sene içinde hem öğrencilerin hem de dışarından gelenlerin katılımıyla, yedi resim, bir de fotoğraf sergisi açılacaktır. Atölye öğrencileri ayrıca Dağcılık Kulübü'nün yıllık gezisine ait sembolik bir salon dekorasyonu hazırlamış, branşları dahilinde, Köycülük Komitesi'nin bütün sembolik ve temsili işlerini yapmış, Cumhuriyet'in 15. Yıldönümü'nde bir çok afiş, dekorasyon ve saire yapmak suretiyle yardımda bulunmuştur. Sonuçta büyük bir gayretle çalışan atölye öğrencilerini teşvik etmek için, öğrencilerin resim ve fotoğraf sergilerindeki eserlerinden, çeşitli kurumlar 40 parça, Halkevi 30 parça satın almıştır. Etkin bir şekilde çalışan Resim kolu yanında Müzik kolu da çalışmalarını sürdürmüş ve 1937 yılı sonuna kadar piyano ile keman derslerine devam edilirken, müzik öğretiminin Belediyenin Müzikevi'nde daha mükemmel donanım sayesinde yüksek nitelikte, devam edeceği öngörüsüyle, Halkevi'ndeki müzik kursları Belediye Müzikevi'ne devredilmiştir[123]. Halkevi'ndeki piyano ve keman derslerine son verilerek, yalnız mandolin derslerinin devamı kararı alınmış, mandolin dersleri ile orkestra çalışmaları eskiden olduğu gibi düzenli bir şekilde sürmüştür[124]. Cumhuriyet Bursası'nın 15. yılını değerlendiren kitapta belirtildiği üzere; Halkevi'nin kurduğu orkestranın çalışmaları da, Belediye tarafından açılan Müzikevi'nin çalışmalarıyla birleştirilmiş, böylece Bursa'daki müzik çalışmaları bir merkez etrafında toplanmıştır[125].

Komitenin Resim Kolu çalışmalarında ise, öncelikle istekli ve yetenekli ressamların eserlerinin Halkevi salonunda sergilenmeleri sağlanmış, ardından resme meraklı gençlere çağrı yapılarak resim dersleri verilmiştir. Kenan Özbel tarafından yönetilen Halkevi resim atölyesinde çalışmalara katılan gençlerin yaptığı 150 resim, Parti Salonu'nda açılan bir sergiyle halkın izlencesine açılmıştır[126]. 1938 yılının

[123] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 54, 55.
[124] **Uludağ**, S.16, Nisan 1938, s. 48.
[125] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 143.
[126] **Uludağ**, S.16, Nisan 1938, s. 47.

İlkbaharı'nda Halkevi'nin çabalarıyla açılan resim atölyesinin yaptığı resimlerden oluşan ve ciddi bir ilgi uyandıran sergiyi 10.000'den fazla kişi ziyaret etmiştir[127]. Aynı yıl Halkevi'nde, Spor Komitesi Başkanı İhsan Celâl Andel'in hazırladığı bir fotoğraf sergisi düzenlenmiş[128], Bursa Halkevi'nin kuruluşundan 1938'e kadar geçen zaman diliminde ise Bursa'da Halkevi tarafından toplam 10 tane sergi açılmıştır[129].

Halkevlerinin açılış yıldönümü dolayısıyla 19 Şubat 1939'da açılan Halkevi Resim Atölyesi'nin sergisini ise 1.800 kişi gezmiştir[130]. 24 Şubat 1939'da 600 kişilik bir dinleyici topluluğu karşısında bir Senfonik Orkestra ve Şan konseri, 16 Mart 1939'da kalabalık bir izleyici karşısında bir Öğrenci Konseri verilmiştir. Senfonik Orkestra Konseri ile Öğrenci Konseri'nin programları şu şekildedir.

SENFONİK ORKESTRA KONSERİ

Orkestra

1. Türk Marşı — Beethoven
2. Uvertür << Sihirli Flüt Operası'ndan>> — Mozart
3. Senfoni No: 6 — Haydn

<<Paukensehlag>>

Adagio, Vivacassai, Andante

Menuetto, Allegro di Molto

Ara

4. Arya — Mozart
5. Lakme — Delibes
6. Labohem — Puccini
7. Gül ve Bülbül — Rymsky Korsakoff
8. Yıldızlar — Nuri Sami
9. Bahar Sesleri — <<Vas>> — Jh. Strauss

---

[127] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 143.
[128] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 49.
[129] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 143. Broşürde sergi sayısı 10 olarak belirtilmesine rağmen, Uludağ Dergisi'nin Şubat 1939 tarihli 20. sayısında Halkevlerinin yıldönümü dolayısıyla 19 Şubat 1939'da açılacak serginin Bursa Halkevi'nin düzenleyeceği 9. sergi olduğu ifade edilmektedir, s. 118.
[130] **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 89.

ÖĞRENCİ KONSERİ

1. Trio No: 12 — Hayd

Allegro, Andante, Allegro

Piyano: Bülent Arel

Keman: M. Emin Yalgın

Violensel: Nuri Tezgelir

KEMAN SOLO

İlhan Özsoy

2. Prelud <<Op. >> Georg Sant

3. Sarabant " "

Nihad Acemi

4. Siciliana — Pergules

5.Traumeri — Çaykofski

Ara

PİYANO SOLO

Nurhayat Özen

6. Nocturn <<Op. 17>> Galos

7. " " "

ŞAN SOLO

Uluhan Berk

8. Ştilvidi Naht — Korlo Bohm

9. Şanson Floryan — Godard

Muzaffer Gürgüneş

10.Karomioben — Tomaso

PİYANO SOLO

Bülent Arel

11. İmpromptu — Schubert[131]

1939 yılının son altı aylık çalışma döneminde gerçekleştirilen 4 konsere 1.540 kişi katılmıştır[132]. Müzikevi ile eşgüdüm içerisinde çalışan Müzik Şubesi halk

[131] **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 90-92.

konserleriyle birlikte koro derslerine de devam etmiş ve bu derslerde 35 öğretmen görev almıştır. Aynı yıl 23 kız 42 erkekten oluşan kadrosuyla çalışan Güzel Sanatlar Şubesi'nin resim atölyesinden 20 genç, Uludağ'da yirmi günlük bir kamp yapmış ve bunlara doğa resimleri çalıştırılmıştır. Atölye ayrıca altı aylık dönem içerisinde yapılan törenlerin ve ulusal günlerin hepsinde görev alarak, dekor, çelenk, temsili tablo gibi eserlerin yapımını üstlenmiştir. 19 Şubat'ta açılması planlanan büyük bir sergi için hazırlıklara da bu arada devam edilmiştir[133].

Uludağ Dergisi'nde atölye ile ilgili yapılan bir değerlendirmede atölyenin tüm Türkiye'de sayıları beşi bulmayan kültür kaynaklarından birisi olduğu vurgulanmaktadır. Bunda İsmet Bozdağ'ın[134] belirttiği gibi *"Resim konusunda önemli bir mihenk taşı olan Kenan Özbel'in Bursa'da bulunmasının büyük bir etkisi"* olacaktır. Örneğin yeni Halkevi binasında açılan ve 400 eserden oluşan serginin tüm eserleri atölyeden yetişmiş kişilerin yaptıkları çalışmalardan oluşmuştur[135].

1940 yılı Halkevlerinin kuruluş yıldönümü dolayısıyla açılan ve 24 Şubat-10 Mart tarihleri arasında açık kalan sergiyi ise 30.000 kişi ziyaret etmiştir. 47 gencin 313 resminden oluşan serginin kapanış günü, bir jüri heyeti tablolar arasından bir seçme yaparak, Mesut Erden'in *"Portre ve Gül"* isimli çalışmasını birinci, Faik Ünsal'ın *"Peyzaj ve Natürmort"* isimli çalışmasını ikinci, Nihat Bozkaya'nın *"Portre"* adlı eserini üçüncü seçmiştir. Burada dereceye giren sanatçılara 30, 20, 10 liradan oluşan para ödülleri verilmiştir[136]. 15 Temmuz 1940'da açılan ve büyük bir ilgi uyandıran çiçek sergisinde de derece alan dört kişiye para ödülleri verilmiştir.

Halkevi tarafından 19 Temmuz 1940 gecesi 350 kişinin katılımıyla bir aile toplantısı düzenlenmiş ve bu toplantıda Halkevi'nin Mandolin Orkestrası çeşitli eserleri seslendirirken, Muzaffer ve Orhan Beyler batı müziği ile halk türkülerinden oluşan solo

---

[132] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 50.
[133] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 50, 51.
[134] İsmet Bozdağ, 1916 Bursa doğumlu ve halen İstanbul'da yaşamaktadır.
[135] **Uludağ**, S. 26 , Mart 1940, s. 72.
[136] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 57.

parçalar çalmıştır. 22 Kasım'da yapılan bir başka aile toplantısında ise plaklardan batı müziğine ait eserler dinlenmiş, halk sazı grubunun çaldığı Bursa türküleri hep bir ağızdan söylenmiş ve Bursa'nın "*Güvende*" isimli oyunu ile diğer yöresel oyunlar oynanmıştır. Güzel Sanatlar Komitesi ayrıca, eski Bursa kıyafetlerini belirlemek için yaşlılardan oluşan bir heyet ve ayrıca halk sazı ve oyunları kolu oluşturmuştur. Bu kol mahalli giysilerle ulusal bayramlarda, Halkevi önündeki meydan eğlencelerinde, aile toplantılarında ve Temsil Komitesi'nin sahnelediği oyunlarda yer alacaktır. Bunun yanı sıra Komite Bursa'ya ait halk türkülerini de derleyerek notaya dökmektedir.

Komite ayrıca, fotoğraf sanatının gelişmesi için amatör fotoğrafçıları özendirmiş ve desteklemiş, bunların fotoğraflarından oluşan resim ve fotoğraf sergisi büyük bir ilgi uyandırmış, bir hafta içinde sergiyi 10.000 kişi gezmiştir. Bu arada Güzel Sanatlar Komitesi, Müzikevi Kontrol ve Öğretim Kurulu ile ortak bir toplantı yaparak 1941 yılında verilecek olan konserlerin programını hazırlamıştır[137].

1941 yılına gelindiğinde Halkevleri Genel Merkezi'nin, 23 Şubat'ta düzenlediği *Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi Yarışması'nda,* Bursa Halkevi'nden katılan Ekrem Karay, "*Uludağ*" isimli çalışmasıyla Fotoğraf A Kategorisi'nde dördüncü olmuş ve 30 lira para ödülü kazanmıştır. Aynı yarışmada Faik Uysal'ın beğeni kazanan peyzaj çalışması, geçen yılki Resim A Kategorisi'nde Faik Uysal ikinci olduğu ve üst üste iki kez aynı kişiye ödül verilemediği için, Parti Genel Sekreterliği tarafından maddi mükafatla onurlandırılmış ve 30 lira ile ödüllendirilmiştir[138]. Bu yıl içerisinde Resim Atölyesinde amatör ve meraklı sanatseverlere verilen resim dersleri devam etmektedir. Fotoğraf atölyesinde fotoğrafçılık kursu sürdürülmekte ve bu atölyedeki öğrenciler sık sık geziler düzenleyerek, Bursa'nın sanat-tarih mekanlarını fotoğraflandırmaktadır. Halk sazı, halk türküleri ile ulusal ve mahalli oyunların yaşaması, gelecek kuşaklara aktarılması için ekipler kurulmuş ve belirli zamanlarda çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Batı müziğini yaymak ve sevdirmek amacıyla her Pazartesi 2 saat devam eden plaktan klasik müzik dinleme saati yapılmış, zaman zaman yine klasik batı müziğine yönelik

---

[137] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 43, 44.
[138] **Ülkü**, Mart 1941, S: 97, s. 68.

geceler düzenlenmiş, Müzikevi öğretmen ve öğrencileri bu konserlerde halka, Lizst, Frans Lahar, Puccini ve diğer bestecilerden parçalar çalmıştır[139]. Nisan ayı süresince halk sazı, milli oyun ve şarkılarını konu edinen toplantılara haftada 2 defa olmak üzere devam edilmiş, fotoğraf kursu çalışmaları daha verimli bir biçimde faaliyet göstermiştir. 23 Nisan Çocuk Bayramı dolayısıyla Halkevi Resim Atölyesi, çocukların yaptığı resimlerden oluşan ve 1.500 kişinin gezdiği bir resim sergisi açmıştır[140].

Mayıs 1941'de Kız Öğretmen Okulu öğrencilerine ait bir resim ve yazı sergisi ile Bilgi Biçki ve Dikiş Yurdu öğrencilerinin hazırladığı dikiş ve çiçek sergisi Halkevi salonlarında sergilenmiştir. Ayrıca resim ve fotoğraf atölyeleri çalışmalarına devam etmiş[141], Haziran ayında ise Resim ve Fotoğraf Kurslarına 281 kişi katılmış ve Fotoğraf Kursu öğretmen ve öğrencileri programlı gezilerle Bursa'nın ve diğer şehirlerin manzara ve eserlerini fotoğrafla belgelemeyi sürdürmüştür. Mandolin, koro ve milli halk sazları derslerine ise 219 genç katılmıştır[142]. Eylül-Ekim 1941'de açılan fotoğraf sergisini 5.500 [143], Aralık 1941-Ocak 1942'de açılan resim ve fotoğraf sergisini 10.310 kişi gezmiştir[144].

Şubat-Mart-Nisan 1942 çalışma döneminde ise İkinci Ortaokul öğrencilerinin el yazıları sergisini 1.500 kişi[145], Halkevi'nde faaliyette bulunan Biçki-dikiş kursunun sergisini 4.600 kişi[146], Temmuz-Ağustos 1942'de İstanbul Eminönü öğretmenleri tarafından açılan yazı sergisini 1.670 kişi[147] gezmiştir. 3 Aralık 1942'de Bursa Halkevi'nde, daha önce Ankara, İstanbul, İzmir Halkevlerinde sergilenmiş olan, "*İngiliz Üniversiteleri, Okulları*" isimli fotoğraf sergisi, Belediye Başkanı, Parti ve Halkevi Başkanları ile çok sayıda aydının katılımıyla, Bursa Valisi'nin konuşmasının ardından

---

[139] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 66, 67.
[140] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 74, 75.
[141] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 59, 60.
[142] **Uludağ**, S. 36, Haziran 1941, s. 48.
[143] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.
[144] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[145] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[146] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 48.
[147] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 55.

törenle açılmıştır. 14. Aralık'ta kapanan sergiyi bu süre içinde 5.000 kişi ziyaret etmiştir[148].

Komite 1943 yılında Halkevleri Merkezi tarafından, resim ve fotoğraf sanatlarındaki gelişmesiyle dikkat çekici olarak nitelendirilmiş ve aynı yıl Bursa Güzel Sanatlar Komitesi halk oyunları grubunu oluşturmuştur[149].

Ocak 1943'de açılan Halkevi amatör sergisine 1.500 kişi ilgi gösterecektir. Ayrıca Müzik Şubesi bu ay içinde 500 davetliye Tayyare Sineması'nda bir konser vermiştir. 5 Ocak Salı akşamı ise Ankara Radyosu'nda, Halkevleri Müzik Müfettişi Adnan Bey yönetimindeki davul ve zurnaların çaldığı ağır havalarla yapılan açılışın ardından, Ali Rıza Yalgın, Bursa'da eski adetlere göre ipek böceğinin bakımı hakkında bir konuşma yapmıştır. Ardından Hüsnü Ortaç'ın sunumuyla müzik kısmına geçilmiş, yaylı çalgılarla Bursa'nın halk türkülerinden çeşitli örnekler verilmiş ve tekrar davul ve zurnanın çaldığı Köroğlu havasıyla program sona ermiştir. Bursa Halkevi Heyeti, Ankara'da Devlet Konservatuarı Müdürü'nün istemi üzerine Arşiv Dairesi'nde Bursa türkülerinin bir kısmını plaklara kaydetmiştir. Ayrıca Gazi Terbiye Enstitüsü'nde, Enstitü'nün Müzik Öğretmenlerinden Halil Bediğ Yönetken'in "*Türk Halk Rakısları*" isimli konferansı sonrasında, Komite Heyeti yerel giysilerle sahneye çıkarak, türküler söyleyerek dans etmişlerdir. Matbuat Genel Müdürlüğü Film Yayım Şubesi bu günü belgelemek için çeşitli fotoğraflar almıştır[150].

1943'ün Şubat-Mart aylarında, koro çalışmalarına başlamış ve 98 gencin oluşturduğu koronun Halkevi'nde verdiği konser hoparlörlerle Bursalılara dinlettirilmiştir[151]. 16 Mayıs 1943'te 300'den fazla değerli levhadan oluşan "*İngiliz Resim ve Grafik Sanatları Sergisi*" büyük bir ilgi toplayacak ve Mayıs ayı sonuna kadar sergiyi 2.880 kişi gezecektir. 16 Mayıs 1943 Pazar gecesi ise Komite'nin Müzik Kolu Halkevi'nin Gösterit Salonu'nda yapılan aile toplantısında bir konser vermiştir.

---

[148] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 49.
[149] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943**, Ankara, 1944, s. 6, 7.
[150] **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 42, 43.
[151] **Uludağ**, S. 56-57, Şubat-Mart 1943, s. 40.

Başlangıçta keman, piyano ve mandolinden meydana gelen 20 kişilik grup tarafından tanınmış Türk müzikçileriyle, Hendel ve Verdi'nin eserlerinden oluşan bir dinleti sunulmuş, ardından Türkçe Öğretmeni Şair Haşim Nezihi Okay'ın Köroğlu ve Yahya Kemal'den şiirler okuduğu gecenin sonunda, Hüsnü Ortaç'ın yönetimindeki Halkevi korosu Türkçe şarkılar seslendirmiştir. Halkevi korosu programının birinci bölümünde iki sesli ulusal marşları söylemiş ve bu kısımda Cahide Gürses, Ziya Aydın'ın "*Yaprak*" isimli parçasını, orkestra eşliğinde solo olarak söylemiştir. Programın ikinci kısmını ise tek sesli ve armonize edilmiş halk türküleri oluşturmuştur[152].

Komitenin 26 Ekim'de açtığı yerli çocuk oyuncakları sergisini yüzlerce kişi gezecektir[153]. 12 Kasım'da Öğretmen Münir Heper, Halkevi Binası'ndaki salonda bir piyano konseri vermiş, 20 Kasım'da Cemal Tolu ve Celâl Uzman'ın yağlı boya resimlerinden oluşan sergi açılmış ve 22 Kasım'da Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmenlerinden olan, Cemal Tolu "*Resim Sanatı*" hakkında bir konferans vermiştir[154].

1944 yılında ise, Bursa Halkevi'nde oldukça geniş bir salon orkestrası kurulduğu ve bu orkestranın verdiği konserlerle Bursa'da büyük bir beğeni topladığı, Güzel Sanatlar Komitesi'nin de Amatör Sergi ve Fotoğraf Sergisi adıyla bir sergi açtığı belirtilmektedir[155]. Müzik kolu ayrıca mandolin ve koro derslerine devam ederek, Batılı müzik ustalarını tanıtmak amacıyla oldukça ilgi uyandıran seri konserler verecektir[156]. 1944 yılında gerçekleştirilen konserlerden ilki Halkevi Orkestrası tarafından 31 Ocak'ta yapılmış, yine Orkestra tarafından 14 Şubat'ta bir başka konser verilmiştir. 19 Şubat'ta ise, Halkevi açılış yıldönümü dolayısıyla Müzik Kolu tarafından bir koro orkestra sunumu yapılmıştır. Resim Kolu'nun bu yıl gerçekleştirdiği ilk etkinlik ise 8 Şubat'ta açılan ve büyük bir ilgi uyandıran "*Britanya'nın Beş Büyük Eseri*" isimli teknik fotoğraf sergisidir[157]. 1944 yılında Niran Yetmen "*Garp Müzik Sanatlarını Tanıyalım*" başlıklı

---

[152] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 29, 30.
[153] **Uludağ**, S. 61 Eylül-Ekim 1943, s. 48.
[154] **Uludağ**, S. 62 Kasım-Aralık 1943, s. 31, 32.
[155] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, Ankara, 1945, s. 19.
[156] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[157] **Uludağ**, S. 63 Ocak-Şubat 1944, s. 57.

seri konferanslarının ilkini 17 Ocak'ta *Mozart* hakkında, ikincisini 17 Şubat'ta "*Mendelson*" hakkında vermiştir[158].

1 Mart 1944'ten 31 Ekim 1944'e kadar uzanan dönem içerisinde Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi tarafından konferanslar, konserler verilecek, resim ve fotoğraf sergileri açılacaktır. Bu dönem içerinde gerçekleştirilen faaliyetler aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmiştir.

Konferanslar

Konferansın Konusu	Veren Kişi	Tarihi
Şopen	Niran Yetmen	22 Mart
Şubert	" "	27 Nisan
Fizik ve Riyazi Ölçülere Göre Garp ve Şark Müziği	Prof. Salih Murat	13 Eylül
Türk Resim Sanatı	Ressam Ercüment Kalmuk	17 Eylül
Klasik ve Modern Resim Mektepleri	" "	23 Eylül

Konserler

Müzik Öğretmeni Hüsnü Ortaç yönetimindeki Halkevi Orkestrası tarafından	20 Mart
" " " " "	3 Nisan
" " " " "	17 Nisan
" " " " "	8 Mayıs
" " " " "	22 Mayıs
" " " " "	7 Haziran
" " " " "	10 Haziran
" " " " "	29 Eylül

[158] **Uludağ**, S. 63 Ocak-Şubat 1944, s. 56, 57.

Sergiler

İngiliz Kültür Cemiyeti Tarafından	*İngiliz Resim Sergisi*
Resim Öğretmeni İhsan Çizakça Tarafından	*Halkevi Resim Sergisi*
Ticaret Lisesi Öğrencileri Tarafından	*Afiş ve Propaganda Sergisi*
İkinci Orta Okul Resim Öğretmeni Esat Bilenoğlu Tarafından	*Resim Sergisi*
Sanatlar Okulu Resim Öğretmeni Tarafından	*Türk Tezyini Resim Sergisi*
Resim Öğretmeni Şahin Özgür (Birinci Orta Kız Öğretmen Okulları	*Resim Sergisi*[159]

1945 yılında Halkevleri Genel Merkezi'nin düzenlediği ve 22 Halkevi'nin 104 resimle katıldığı[160] *Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi*'nin yedincisinde, Bursa Halkevi yine başarı göstererek altıncı olmuştur[161]. Resim, müzik, fotoğraf gibi sanat alanlarında dersler, sergiler ve konserler düzenlemenin yanında Güzel Sanatlar Komitesi bu sanat alanlarında konferanslar vererek, Bursa halkının sanatsal bilincini yükseltmeye çalışacaktır. Bulgularımız çerçevesinde zaman zaman vereceğimiz bu faaliyetlere bir örnek, Niran Yetmen'in "*Garp Müzik Sanatkârlarını Tanıyalım*" konulu konferanslarıdır[162].

Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi'nin yapmış olduğu etkinlikleri, o yıllarda yayınlanan, Bursa yerel gazetelerinde oldukça fazla bilgi vardır. Orkestra, koro ve kişisel konserler, müzik geceleri, resim ve fotoğraf sergileri, yarışmalar... tüm bu faaliyetler, Bursa gazetelerine göre aşağıdaki yazım içerisinde de görüleceği gibi, Bursa'nın kültürel ve sanatsal gelişimini ve değişimini hızlandırmış ve o yıllarda canlı bir sosyal hayatın yaşanmasını sağlamıştır diyebiliriz.

---

[159] **Uludağ**, S. 64-67 Mart-Ekim 1944, s. 65-67.
[160] **T.C. Devlet Yıllığı 1945**, Ankara, 1946, s. 530.
[161] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1945**, Ankara, 1946, s. 15.
[162] **Bursa**, 2 Şubat 1945, s. 1.

Bursa Ant Gazetesi'nin 11 Ağustos 1945 tarihli sayısında bulunan habere göre, Kemal Zeren, Halkevi'nde bir sergi açacak ve 14 tane tablosu burada alıcı bulacaktır[163] Ardından Ticaret Lisesi öğrencileri bir afiş sergisi, Güneş Biçki-Dikiş Yurdu başka bir sergi düzenlemiş[164], her iki sergi Ağustos sonlarında kapanmış ve afiş sergisinin eserlerinin bir kısmı satılmıştır[165]. 7 Şubat 1946 günü ise Halkevi koro ve orkestrası Halkevi salonunda konser vermiş, Güzel Sanatlar Komitesi korosunun çalıştırıcıları olan Hüsnü Ortaç ve Kız Sanat Enstitüsü Müzik Öğretmeni Saime Bayer yönetimindeki koro şarkılar söylemiş, Halkevi Oda Orkestrası üç parça çalmıştır. Seslendirilen parçalardan özellikle "*Honkkong*" isimli çalışma çok alkış almış, Orkestranın ardından sahneye çıkan Viyolonist Sacit Öğe de "*Bir damla göz yaşı*" adındaki parçayı seslendirmiştir[166]. Aynı yıl Hulusi Mercan Halkevi salonunda bir resim sergisi açmıştır[167].

Bursa'daki iktisadi kurumların Halkevi'nin faaliyetlerini güçlendirmek bağlamındaki etkinlikleri de söz konusu olacaktır. Bursa'nın olduğu kadar Türkiye sanayisinin önemli kurumlarından birisi olan Merinos Fabrikası ile Halkevi arasında organik bir bağ olduğu bulgulardan anlaşılmaktadır ki, bu olgu kurumlar arasındaki bağlantılarla, Cumhuriyet'in kültürel kazanımlarının toplumsallaştırılmasında Bursa'da bir işbirliği oluşturulduğunu göstermektedir. Bu varsayıma bir örnek; 1 Mayıs 1947 tarihli Ant Gazetesi'nde yer alan haberdir. Haberde 3 Mayıs Cumartesi günü Halkevi Orkestrası'nın, Merinos Fabrikası'nın salonunda verilmesi planlanan konserinin, yine Merinos Fabrikası salonunda sahnelenmek üzere 9 Mayıs Cuma gününe kaydırıldığı belirtilmektedir[168]. Yani etkinliklerin bir şekilde paylaşımı söz konusudur ki getirdiğimiz bu yaklaşımın örneklerini Sosyal Yardım Şubesi'nin çalışmalarını anlatırken daha açık bir şekilde görebileceğiz.

---

[163] **Ant**, 18 Temmuz 1945, s. 1.
[164] **Ant**, 11 Ağustos 1945, s. 1.
[165] **Ant**, 21 Ağustos 1945, s. 2.
[166] **Ant**, 7 Şubat 1946, s. 2.
[167] **Ant**, 26 Şubat 1946, s. 2.
[168] **Ant**, 1 Mayıs 1947, s. 2. ve 2 Mayıs 1947, s. 2.

Güzel Sanatlar Komisyonu'nun 1947 yılında resim alanındaki faaliyetlerinin daha da yoğunluk kazandığı gazete haberlerinden anlaşılmaktadır. 16 Haziran 1947'de Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsü Öğretmenlerinden Mahir Gürsel ile Mesut Erdemli'nin 51 parçalık bir[169], 30 Ağustos Zafer Bayramı nedeniyle, Halkevi üst salonlarında, birisi 2. Ortaokul Resim Öğretmeni Müeyyed Dinçel'in 250 motiften oluşan, diğeri ise 2. Ortaokul öğrencilerinin katıldığı iki[170] ve bir tane de 27 Aralık 1947'de yine Halkevi salonlarında saat 12:30'da genç Ressam İhsan Arat'ın 34, Mudanya Ortaokul Resim Öğretmeni Necmi Gönenç'in 4 tablo ile ortak olarak katıldıkları, sergiler düzenlenmiştir.[171].

Bursa Ant Gazetesi'nde bu resim sergileriyle ilgili kritik yazıları yayınlanacaktır; *"Halkevi'ndeki Resim Sergisi"* isimli yazıda, Halkevi'nin üst katındaki salonda yaşları on dört ila on sekiz arasındaki kız ve erkek öğrencilerin katıldığı resim sergisinin çok etkileyici olduğu, Malik Adalan'ın yazdığı, *"Bursa Halkevi'nde Bir Senede Açılan İki Sergi, Uyanan bir Fikir"* isimli değerlendirmede Halkevi'nde 1947 yılı süresince açılan tüm sergiler ele alınarak, öğrencilerin yaptığı eserlerden övgüyle söz edilmiştir[172]. 1948 Kasım ayında orkestra konserleri verilirken, keman, mandolin, piyano, resim, halk türküleri ve saz kursları açılmıştır[173].

1949 yılı çalışma döneminde Güzel Sanatlar Komitesi'ni oluşturan müzik ve resim kollarının her ikisi de oldukça etkin bir şekilde çalışacaktır. 13 kişiden oluşan Salon Orkestrası her ay bir konser vermiş ve bu konserleri 4.860 kişi dinlemiştir. Salon Orkestrası 29 Mayıs 1949'da İnegöl Halkevi'nde bir konser sunmuştur. İnegöl'den sonra Mudanya, Gemlik, Eskişehir, Kütahya, Balıkesir Halkevlerinde konserler vermek için hazırlıklarını sürdürmüştür. Bu arada orkestranın üyeleri solo konserler de verecektir. Orkestranın solistlerinde Yılmaz Baykal, Piyanist Safa Tangörün ile birlikte bir konser sunarken, I. Kemancı Cezmi Ertürk yine Piyanist Safa Tangören'le bir keman

---

[169] **Ant**, 16 Temmuz 1947, s. 2.
[170] **Ant**, 1 Eylül 1947, s. 2.
[171] **Ant**, 28 Aralık 1947, s. 2. ve 3 Ocak 1948, s. 1.
[172] **Ant**, 17 Mart 1947, s. 4. ve 17 Kasım 1947, s. 2.
[173] **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık 1948, s. 2.

konseri vermiştir. Ayrıca ses sanatçısı Akile Artun tarafından verilen konserden 600.500 Lira gelir elde edilmiştir. Resim Atölyesi'nde çalışan öğrenciler bir yıllık çalışmalarını 19 Mayıs dolayısıyla düzenlenen sergide halka sunmuşlar ve 60 parçadan oluşan sergiyi 8.090 kişi gezmiştir[174].

Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi kazalarda da faaliyetler örgütleyecek ve Halkevi Orkestrası, Mudanya Belediye Gazinosu'nda bir konser verecektir[175]. Aynı yıl içinde, 27 Ekim 1949'da Erkek Sanat Enstitüsü Öğretmenlerinden Şefik Özeksoy'un koleksiyonundan oluşan *"Bursa Motifleri"* sergisi açılmıştır[176]. 1950'de I. Sanat Enstitüsü Matematik Öğretmeni Cezmi Ertürk, Halkevi Salonu'nda bir konser vermek için hazırlıklara başlamıştır[177]. 24 Temmuz 1950 tarihinde I. Gökçen'in yağlı boya sergisi, Halkevlerinin kapatılmasına doğru yaklaşırken Güzel Sanatlar Şubesi'nin düzenlediği son etkinliklerden birisi olacaktır[178].

Müzik ve Resim kolları şeklinde iki birim halinde çalışan Güzel Sanatlar Komitesi'nin Müzik kolunun kurucusu Müzik Öğretmeni Hüsnü Ortaç , Resim kolunun kurucusu ise Kenan Özbel olmuştur. Her iki kolunda çok iyi bir şekilde çalışarak Bursa'da renkli bir sosyal yaşam ve kültürel zenginlik yarattığını yukarıdaki etkinlik çalışmalarında açık bir şekilde görmekteyiz. Bursa'da ilk defa Oda orkestrasını, Halkevi orkestrasını kuran, koro oluşturan ve bunlarla özellikle Batı klasik müziği konserleri veren, halk türküleri ve şarkılarını canlandıran, piyano-keman-mandolin vb. gibi müzik enstrümanlarına yönelik kurslar açan müzik kolu Bursa için önemli işlevler yerine getirmiştir. Resim kolu da kurduğu resim atölyesi sayesinde hem Bursa'daki yetenekleri yetiştirirken, hem de gerek resim atölyesindeki öğrencilerin resimlerinden, gerekse ulusal çapta ün kazanan ressamların resimlerinden oluşan sergilerle görsel zenginliği attıracak, fotoğrafçılık çalışmalarıyla Bursa'nın belgelenmesinde önem taşıyacaklardır.

---

[174] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 13.
[175] **Ant**, 11 Haziran 1949, s. 2. ve 14. Haziran 1949, s. 2.
[176] **Ant**, 27 Ekim 1949, s. 2.
[177] **Ant**, 3 Mart 1950, s. 2.
[178] **Ant**, 24 Temmuz 1950, s. 2.

C. Temsil (Gösterit) Komitesi'nin Çalışmaları

1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde Temsil Komitesi'nin işlevleri; gösteri sanatına ilgi duyan kadın ve erkeklerden oluşan bir temsil grubu oluşturmak ve oluşturulan bu grupla Halkevleri Genel Merkezi'nden seçilerek gönderilen oyunları sergilemek olarak belirtilmiştir[179]. Burada halk kitlelerini tiyatro yoluyla eğitmek amacının yattığına şüphe yoktur. Çünkü batılı anlamda tiyatro, Tanzimat Döneminde Türkiye'ye girmekle birlikte etkisi sınırlı olmuş ve insanın eğitilmesinde çok önemli bir rol oynayan tiyatronun işlevi de ülkemizde ne yazık ki gecikmiştir. Halkevleri bu işlevi yerine getirecektir.

Daha çok okul müdürleri ve öğretmenlerinden oluşan Bursa Halkevi Temsil Komitesi'nin, sahneye koyduğu "*Akın*" isimli piyes, Gösterit Komitesi'nin düzenlediği ilk etkinliktir[180], Piyes 13 Kasım 1933 tarihinden itibaren 3 defa gece 2 defa gündüz olmak üzere 5 kez sahnelenmiş ve oyunu izlemeye 4.000 kişi gelmiştir[181]. 20 Nisan 1933'den itibaren ise "*Mete*" adlı bir oyun izleyicilere sunulmaya başlanır ki bu piyes 4 defa gece, 3 defa gündüz olmak üzere 7 defa izleyici karşısına çıkmıştır. Oyunla ve oyuncularıyla ilgili basındaki kritiklerde, halkın oyundan çok hoşlandığı ve Halkevi ile öğretmenlerinin kutlanılması gerektiği belirtilmiştir[182]. Oyunun gündüz yapılan gösterilerinin iki tanesi tamamen öğrencilere, bir tanesi de köylülere izlettirilirken, Halkevi Temsil Komitesi yapmış olduğu bu çalışmalardan maddi kazanç da sağlamaktadır[183]. Gece gösterilerinden ücret alınırken, öğrenci ve köylülere gösterilen gündüz matinelerinden para alınmaması, bir bakıma görsel sanatların halka ulaştırılarak, Bursa'da tiyatro ve sinema kültürünü geliştirmek, özellikle de öğrencileri ve köylüleri bu etkinliklerle tanıştırmak için Temsil Komitesi'nin bir misyon yüklendiğini göstermektedir. Mete oyunun bütün elbise ve dekorları Halkevi tarafından yapılarak,

---

[179] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 7.
[180] **Halkevi Bursa 1933**, s. 4
[181] **A.g.e.**, s.7 , 8.
[182] **Yeni Fikir**, 27 Nisan 1933, s. 92.
[183] **Halkevi Bursa 1933**, s. 12, 13.

elbise-malzeme-makyaj takımları demirbaş olarak kaydedilmiş, 300 liradan fazla masraf yapılmış, sonuç olarak oyunu 5.000 kişi seyretmiştir.

Kadroyu zenginleştirmek ve etkinlik sayısını arttırmak için, öğretmen ve öğrencilerin dışında bu etkinliklere ilgi duyan gençleri teşvik ederek yetiştirmek üzere çalışmalara başlanmıştır. Komite gelecek oyun olarak, Cumhuriyet Bayramı'nda, "*Çoban*", "*Özyurt*", "*Kahraman*" piyeslerinden birisinin hazırlaması kararını almıştır[184]. Cumhuriyet Bayramı için hazırlıklarını sürdüren Bursa Halkevi Temsil Heyeti dışında 1933'te, Gemlik öğretmenleri tarafından ayrı bir Temsil Heyeti kurulmuştur[185].

Aynı zaman dilimi içerisinde Komite, sadece eğlence amaçlı çalışmamış, eğitsel faaliyetlerde düzenlenmiştir. Bu bağlamda daha çok eğitsel konuları içeren filmler satın alınarak halka izlettirilmiştir. Örneğin, Almanya'dan, *sağlık, sosyal, ahlâk gibi konuların* yer aldığı filimler getirtilerek, parasız olarak vatandaşlara gösterilmiştir[186]. Türkçe çevirileri gerçekleştirilerek halka gösterimi kararlaştırılan filmlerin, Bursa merkez ve köyleri dahil olmak üzere belirlenen altı mıntıkada halka izlettirilmesi amacıyla, gerekli alt yapının hazırlanması için nahiye merkezlerine bildirimde bulunulmuştur[187]. Almanya'dan getirtilen bu 56 filmi halka izlettirebilmek için biri seyyar olan ve köylere gönderilmesi planlanan iki tane projeksiyon makinesi satın alınacaktır[188]. Ayrıca Bursa kent tarihine katkı olmak üzere, Bursa'nın işgalden kurtuluşunun yıl dönümünde kentteki kutlamaları, Mudanya-Bursa Yolu'nu, kentin doğal güzelliklerini, abideleri ve Uludağ'ı içeren mekanların filme alınması kararlaştırılmıştır[189].

---

[184] **A.g.e.**, s. 13.
[185] **A.g.e.**, s. 18.
[186] **10 Yıl İçinde Bursa**, Yazanlar:Ticaret Odası Başkâtibi H. Cemal ve Yayın Müdürü Sadrettin, İstanbul, 1933, s. 4.
[187] **Yarın Pazar**, 25. Mart 1834, s. 1.
[188] **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1933, s. 2.
[189] **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1932, s. 2.

Halkevi sineması olan Milli Sinema 1935 yılında Bursa Yoksullara Yardım ve Bakım Cemiyeti ile Temsil Komitesi tarafından kiralanarak Halkevi'nin Sosyal Yardım Komitesi'yle paralel olarak çalışmalara devam edecektir[190]. 1939 yılının son altı aylık çalışma döneminde 13 sinema gösterisine 6.337 kişi izleyici olarak katılmıştır[191]. Eğlence içerikli ve öğretici karakterdeki filmlerden başka, Cumhuriyet döneminin kurumsal yapılanmasının önemli mekanları ile ulusal değerleri içeren filmlerde Bursalılara gösterilmiştir. Matbuat Genel Müdürlüğü tarafından gönderilen "*İnönü Kampı*" ve "*Sümerbank'a ait sanayii kuruluşlarının*" filmleri, gündüzleri okullarda, Halkevi Bürosu'ndan dağıtılan giriş karnesi ile, de haftanın belli gecelerinde halka izlettirilmiştir[192]. Ağustos 1945'te ise Halkevi temsil salonunda Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından gönderilen Ankara Stadyumu'nda yapılan 19 Mayıs Gençlik Bayramı'nın çekimleri ile Bursa Merinos Fabrikası önünde çekilen Kılıç-Kalkan Oyunu filminin, halka sunulmadan önce prova gösterisi yapılmıştır[193]. Ayrıca Halkevi gösterit salonunda, halka güncel ve değişik nitelikte filmler izlettirilmektedir. Ağustos sonlarında bir gece Bursalılara savaş filmleri ve dünya haberleri seyrettirilmiştir[194].

Bursa Halkevi Temsil Komitesi sinema filmleri gösterilerinin paralelinde sahne sanatlarının güzel örneklerini Bursalılarla buluşturmuştur. Bursa'daki tiyatro tarihinin kısa bir tarihçesini yazan Bora Erkula; Şükrü Erener'in anılarından yola çıkarak, Halkevi Tiyatrosu'nda "*Kör*", "*Çifte Keramet*", "*Taş Parçası*", "*Hülleci*", "*Kadınların Beğendiği*" isimli oyunlarla "*Yedekçi*" ve "*Himmet'in Oğlu*" operetlerinin sahnelendiğini ortaya koymuştur[195]. Erkula'nın belirttiği bu oyunlara, burada adı anılmayan ve Halkevlerinin 1934 Faaliyet Raporu'nda kayıtlı, "*Çoban*" ve "*İstiklâl*" piyesleri eklenebilir[196]. 1935 yılında 4 gösteri daha yapılmış ve bu gösterilere 3.600 vatandaş ilgi göstermiştir[197]. Halkevlerinin açılış yıldönümü nedeni ile düzenlenen etkinlikler esnasında da Temsil Komitesi'nin hazırladığı piyesler halka sunulmuştur.

---

[190] **Hakkın Sesi**, 17 Aralık 1935, s. 2.
[191] **Uludağ**, S.25, Ocak 1940, s. 49.
[192] **Ant**, 14 Ocak 1944, s. 1.
[193] **Ant**, 16 Ağustos 1945, s. 2.
[194] **Ant**, 21 Ağustos, 1945, s. 2.
[195] Bora Özkula, "Dünden Bugüne Bursa'da Tiyatro", **Bursa Defteri**, S. 13, s. 111.
[196] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 26.
[197] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 37.

Bunlara bir örnek, 1935 yılı törenleri sonrasında Tayyare Sineması'nda sahnelenen "*Özyurt*" isimli oyundur[198]. 1935 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında Tayyare Sineması'nda sahnelenmek üzere "*Sakarya*" isimli oyunun provalarına başlanmıştır[199]. 1932 yılından 1935 yılına kadar geçen üç yılın sonunda ise, toplam 28 oyun gösterime sunulmuş ve bu oyunları 20.000'e yakın seyircinin izlediği gözlenmiştir[200].

Komite; *"Akın"*, *"Çoban"*, *"Mavi Yıldırım"*, *"Belkıs"*, *"Özyurt"*, *"Himmetin Oğlu"*, *"Beyaz Kahraman"* isimli oyunlarını Orhaneli İlköğretim Okulu'nda Bursa C.H.P. İl Yönetim Kurulu'nun istemi üzerine sahneleyecektir[201]. 1936 Halkevleri yıldönümünde Tayyare Sineması'nda Halkevi Temsil Kolu İstanbul'da Darülbedayi tarafından oynanan *Tohum* adlı oyunu sergileyecektir[202]. Vali Şefik Soyer, Parti Müfettişi Remzi (Antep Milletvekili), Muhittin (Urfa Milletvekili), Parti ve Halkevi Başkanları'nın da izlediği oyuna halkın ilgisi oldukça fazla olmuştur[203]. 17 Haziran 1936'da Temsil Kolu, Milli Sinema'da *"Mavi Yıldırım"* isimli oyunu ücretsiz olarak halkın izlencesine sunmuştur[204]. Temsil Komitesi'ndeki faaliyetlerini günden güne çoğaltan Bursa Halkevi, temsil verecek eleman bularak bunları yetiştirme ve gösteri sanatlarına karşı Bursalıların ilgisini yönlendirme bakımından, 1937 yılında örnek Halkevi olarak seçilmiştir[205]. Bu yıl içerisinde Halkevi Gösterit Kolu "*Himmeti'in Oğlu*" isimli opereti 6 kez Halkevi Salonu'nda, bir kez de Tarım Okulu'nda, *Ana* isimli oyunu ise 10 kez Halkevi Salonu'nda, bir kez Tirilye Kazası'nda sahnelemiştir[206].

1938 yılında, Cumhuriyet'in 15 Yıldönümü nedeniyle yapılan Bursa'nın genel değerlendirmesinde, Halkevi'nin Temsil Komitesi'nin de altı yıllık süreç içerisindeki etkinliklerinin bilançosu çıkartılmıştır. Buna göre; Bursa merkez ve köylerinde, amatör oyuncularla büyük bir titizlikle hazırlanarak sahnelediği oyunlardan "*Akın*" ve "*Mete*"

---

[198] **Hakkın Sesi**, 27 Eylül 1935, s. 2.
[199] **Yeni Fikir**, 15 Ekim 1935, s. 2.
[200] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 58.
[201] **B.C.A.**, 6 Ocak 1936, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.1.
[202] **Hakkın Sesi**, 24 Şubat 1936, s. 2.
[203] **Hakkın Sesi**, 25 Şubat 1936, s. 2.
[204] **Hakkın Sesi**, 17 Haziran 1936, s. 2.
[205] **1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, s. 11.
[206] **Uludağ**, S:11, Haziran 1937, s. 39.

isimlerindeki piyeslerini sadece merkezde 9.000 kişi izlemiştir[207]. Şubat-Mart ayları içinde Bursa merkezi ve kazalarında "*Kör*", "*Kavga Sonu*", "*Sancağın Şerefi*", "*Kahraman*", "*Rüya İçinde Rüya*", "*Ayranoz Kadısı*" gibi oyunlardan oluşan 16 gösteri yapılmıştır[208]. Nisan Mayıs ayları içerisinde ise "*Gün Doğuyor*" ve "*Palavra*" isimli piyesler sekiz defa sahnelenmiştir[209]. Halkevi'nin kuruluşundan itibaren içerisinde "*Kahraman*" piyesinin de yer aldığı 122 temsil verilmiş, oyunlara halkın büyük ilgi duyması üzerine Halkevi'ne ait bir salon kurulması zarureti duyulmuş ve sonuçta şehrin en merkezi yerinde Atatürk Heykeli'nin karşısında, Halkevi tarafından bir salon inşa edilmiştir. Sadece merkezde değil kazalarda da temsil verebilecek yeterli eleman yetiştirilerek, buralarda da oyunlar sergilenmiştir[210]. Örneğin İznik Halkodası'nda görev alan Erdoğan Savaş[211] ilk defa tiyatro ve müsamereyi Halkodası'nda izlediğini ve izlediği oyunun isminin "*Nilüfer*" olduğunu anımsamaktadır.

Bursa Halkevi'nin 1932-1951 faaliyet döneminde Bursa ve kazalarında yaşamış, bizzat Halkevi içerisinde bulunmuş veya Halkevi çalışmalarını uzaktan takip etmiş, daha çok sanatsal ve kültürel anlamda Halkevi'nin yaptığı etkinliklere katılmış canlı kaynaklar, bilgi vermenin ötesinde, bu çalışma döneminde Bursa ve Halkevi'ndeki atmosferi bizlere yansıtmaktadır. 1915 doğumlu Beytiye Tuncer[212] *"Halkevi'ndeki müsamereleri izledik. Halkevi'nin arkasında ki bahçede bulunan açık hava sinemasına yabancı filmler gelirdi biz yine Halkevi'ne bunları seyretmek için giderdik"* diyerek erkek ve kadın Bursalıların sosyal hayata bu mekanda katıldıklarını belirtmektedir Bir süre önce vefat eden Murat Akgün[213] *"Halkevleri halkın kültür seviyesini için Atatürk tarafından meydana getirildi. Bursa Halkevi'nde gönüllü halktan kişilerin katıldığı Temsil Kolu 1932-1933'te kurulmuştu. Bende bu kolda çalıştım ve burada oyuncu olarak yer aldım, Kanun Adamı isimli oyunda mübaşiri oynamıştım. Ama oyunları sahnelerken en büyük sorunumuz kadın oyuncu bulmaktı"* demektedir. Bursa'da

---

[207] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 134.
[208] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 48.
[209] **Uludağ**, S. 22, Haziran 1939, s. 90.
[210] **C.H.P. 15 Bursa**, s.134.
[211] Erdoğan Savaş, 1933 İznik-Bursa doğumludur ve bugün hala İznik'te yaşamaktadır.
[212] Beytiye Tuncer, 1915, Bursa doğumludur ve bugün Bursa'da yaşamaktadır.
[213] Murat Akgün 1920 Bursa doğumlu olup 2003 yılında vefat etmiştir.

Halkevi'nin o yıllarda, özellikle gençlerin kültürel aktiviteleri yerine getirdiği çok önemli bir mekan olduğu bu söylemlerden anlaşılan bir olgudur. Ant Gazetesi'nde Murat Akgün'ün sözünü ettiği, bir süreden beri provaları yapılan "*Kanun Adamı*" isimli oyunun, 23 Aralık 1944 Cumartesi ve 24 Aralık 1944 Pazar geceleri büyük bir başarı ile gençler tarafından sergilendiği yazılmıştır[214].

Tüm komitelerde olduğu gibi, sadece gençlerin değil, Bursa'daki okul öğretmenlerinin ve öğrencilerinin faal olduğu Temsil Komitesi'nin, bu bağlamdaki etkinliklerinden bir tanesi, Öğretmen Hüsnü Ortaç yönetimindeki öğrencilerin, Necatibey Kız Enstitüsü'nde oynadığı "*İnci Gül Opereti*"dir[215]. Ayrıca Komite, Bursalılara daha nitelikli oyunlar seyrettirmek ve tiyatroya yetenekli kişileri yetiştirmek için tiyatro kursu açmış[216], böylece kadrosunu çoğaltmıştır. 1939 yılının son altı aylık çalışma devresinde sahnelenen 9 oyunu 4.250 kişi izlemiştir[217]. Bu yıl içinde *Ateş*, "*Zehirli Kucak*" piyesleri birçok kez oynanmış, "*Ceza Kanunu*" adlı piyesi hazırlamış ve gelecek aylarda yapılması planlanan "*Ahmet Vefik Paşa Gecesi*" için çalışmalarını hızlandırmıştır[218]. Bursa Halkevi Temsil Kolu, Genel Sekreterliğin düzenlediği ilk yurt gezisine 20 Nisan 1940'da başlamış ve bunu 30 Nisan 1940'da tamamlamıştır. 8 erkek 5 kadından oluşan Bursa Halkevi Temsil Grubu, sırasıyla Kütahya, Afyon, Burdur, Isparta, Denizli, Nazilli ve Aydın Halkevlerinde "*Hisse-i Şayia*" isimli oyunu sergilemiştir[219]. Turneden dönen Temsil Komitesi sanatçıları 1940 yılının son altı aylık çalışma döneminde 4.000 kişinin izlediği "*Beyaz Baykuş*" isimli oyunu sekiz defa sergilemiş, Ocak ayı içinde sahnelemek üzere "*Yedekçi Opereti*"nin provalarına başlamıştır[220]. 1941 yılının ilk üç ayı içinde 35 film matinesi hazırlanarak halka ve öğrencilere spor, devrim, ve bilim konuları hakkında çeşitli filmler gösterilmiştir. "*Yedekçi Opereti*" de dahil olmak üzere "*İstiklâl* ve *Kör*" piyesleri ile "*Mahcuplar*"

---

[214] **Ant**, 26 Aralık 1944, s. 1.
[215] **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1938, s. 3.
[216] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[217] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 49.
[218] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 51.
[219] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 60.
[220] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 44.

komedisi sahneye konmuş ve 19 kez sahnelenen oyunları 9.500 kişi izlemiştir[221]. Nisan 1941'de Halkevi Sineması'nda 3 filmin gösterildiği 15 matine yapılmış ve halka, beden eğitimi sorumlularına ve öğrencilere sunulan bu filmleri 6.600 kişi izlemiştir[222]. Mayıs ayı içerisinde 11 film Halkevi konferans ve temsil salonunda halka gösterildiği gibi ayrıca Hükümet Meydanı'nda kurulan portatif perde ile oluşturulan Meydan Sineması'nda gösterim yapılmış ve bu gösterilerin hepsine 12.000 kişi katılmıştır. Temsil Komitesi'nin oyuncuları tarafından yine bu ay içerisinde Sosyal Yardım Komitesi adına düzenlenen ve 2.675 kuruşluk bir gelir getiren temsilde "*Akın*" piyesi sahnelenmiştir[223].

Haziran 1941'de ayrı zamanlarda olmak üzere gösterit salonunda 600 ere, "*Kahraman*" piyesi temsil edilmiş ve sinema izlettirilmiştir. Cumhuriyet alanında, geceleri 16, Gösterit Salonu'nda 4 defa "*Stad İlâhı*" ve "*Olimpiyat Gençleri*" filmlerinin gösterimi yapılmış ve bunları 33.900 kişilik bir halk kitlesi izlemiştir. Ayrıca Yenişehir Halkevi gençleri Bursa Halkevi Gösterit Salonu'nda "*Kanun Adamı*" isimli oyunu sergilemişler, bir mandolin konseri vererek, milli oyunlar oynamışlardır[224]. 1941 Temmuz'unda 8 temsil, 16 defa meydanda sinema gösterisi yapılmıştır ve bunları 37.000 kişi izlemiştir[225]. Eyüp Halkevi Temsil Kolu, "*Belkıs*" ve "*Hisse-i Şayia*" isimli oyunu Ağustos 1941'de Bursa izleyicisinin gösterimine sunmuş ve yine aynı ay içinde Bursa Halkevi Temsil Kolu tarafından "*Yedekçi*" piyesi temsil edilmiş ve bu oyunu 2.000 kişi, ayrıca Meydan Sineması'ndaki film gösterimlerini 27.000 kişi izlemiştir[226]. Eylül-Ekim 1941 aylarında Halkevi Temsil Kolu "*Yedekçiler*" ve "*Andaval Palas*" isimli oyunları 7 kez sahnelemiş ve bu oyunlara 3.500 kişi katılmıştır. Halkevi Salonu ve Açıkhava Sineması'nda sinema gösterilmiş ve bu gösterilere 5.700 Bursalı katılmıştır[227]. 1941 Kasım ayında, Halkevi Temsil Salonu'nda 4'ü Halkevi Temsil Komitesi, 6'sı Burhanettin Taspsi tarafından olmak üzere 11 tane çeşitli piyes

---

[221] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 65.
[222] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 74.
[223] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 58.
[224] **Uludağ**, S. 36, Haziran 1941, s. 49.
[225] **Uludağ**, S. 37, Temmuz 1941, s. 48.
[226] **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 52.
[227] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.

sahnelenmiş ve bu temsillere 3.400 kişi katılmıştır. Ayrıca aynı ay, Atatürk'ün üçüncü ölüm senesi üzerine Halkevi önünde, açıkta Atatürk'ün Nutku ve cenaze töreni 2 defa halka gösterilmiş ve bu filmleri 7.000 kişi seyretmiştir[228]. Aralık 1941-Ocak 1942'de Halkevi Gösterit Salonu'nda "*Kör*" ve "*Mahçuplar*", *Doğru Yol*" ve "*Yedekçi*" piyesleri çeşitli tarihlerde 21 kere temsil edilmiş ve bu temsillere 9.850 kişi gelmiştir. Gösterit Salonu'nda ayrıca Sosyal Yardım Komitesi'ne yardım amacıyla kukla oynatılmış ve bu gösteriyi 830 kişi izlemiştir. Aynı aylar içinde C.H.P. Genel Sekreterliği tarafından gönderilen "*Hatay'ın Kurtuluşu*" ve Eğitim Müdürlüğü'nün gönderdiği "*Kara Dev*" filmi 9 defa gösterilmiş ve filmleri toplam 3.475 kişi seyretmiştir[229]. Şubat-Mart-Nisan 1942 çalışma döneminde Halkevi Gösterit Salonu'nda "*Bir Yağmur Gecesi*" piyesi sahnelenmiş, Orta oyunu oynanmış, 24 defa "*Kukla*" oynatılmış ve bunların hepsini toplam olarak 8.922 kişi izlemiştir. C.H.P. Genel Sekreterliği'nce gönderilen 5 film ile Eğitim Müdürlüğü'nün gönderdiği "*Tarzan*" filmi 8 defa gösterilmiş ve bu filmleri 3.600 kişi seyretmiştir[230]. Mayıs-Haziran 1942'de Halkevi önünde, meydanda halka 4 defa sinema gösterilmiş ve buna 6.500 kişi katılmıştır[231]. Temmuz-Ağustos'ta Halkevi Meydan Sineması'nda 7 defa halka çeşitli filmler gösterilmiş ve bunları 13.200 kişi izlemiştir[232]. Eylül-Ekim'de ise yine Halkevi Meydan Sineması'nda 3 defa gösterilen filmleri 3.300 kişi izlemiştir. Gösterit Salonu'nda canlı olarak sahnelenen Karagöz oyunu, 1 defa sahnelenen Orta Oyunu, 1 defa sahnelenen "*Kanun Adamı*" isimli oyunu toplam 2.430 kişi izlemiştir. Göstert Salonu'nda ayrıca Sosyal Yardım Komitesi'nin yararına Hokkabaz, Karagöz oynatılmış ve bunlara 6.720 kişi gelmiştir[233]. Kasım-Aralık'ta Gösterit Salonu'nda 2 defa canlı Karagöz oynatılmış, 12 defa kukla oynatılmış, 14 defa sinema gösterilmiş ve bunları ise 9.328 kişi seyretmiştir. Ayrıca Haydarpaşa Lisesi Öğretmenlerinden Cemâl Yener tarafından Gösterit Salonu'nda *"Türkiye'de Hayal ve Karagöz"* konulu konuşmanın ardından yapılan Karagöz ve film gösterilerini 500 katılımcı izlemiştir.[234].

---

[228] **Uludağ**, S. 41, Kasım 1941, s. 50.
[229] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[230] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 48.
[231] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 48.
[232] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 54.
[233] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 47.
[234] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 50.

1943 yılının ilk ayı, Ocak'ta Gösterit Salonu'nda Şen Sahne Kumpanyası tarafından 17, Temsil Şubesi tarafından 4 piyes temsil edilmiş ve bunları 4.500 kişi, Eğitim Müdürlüğü'nce İstanbul'dan getirilen farklı filmleri ise 3.536 kişi izlemiştir[235]. Şubat-Mart aylarında Gösterit Salonu'nda 2.000 izleyicinin katıldığı "*Sekiz İnci*" oyunu bir kez, "*Erkek Güzeli*" oyunu dört kez sahnelenmiştir. Aynı aylar içinde Bayer firmasınca hazırlanan; sağlık, spor ve kültür öğretimi filmleri Serbest ve Gösterit Salonları'nda 1.000 izleyiciye seyrettirilmiş, ayrıca İstanbul Eti Tiyatrosu tarafından 2.250 izleyici önünde geliri Sosyal Yardım Komitesi'ne aktarılmak üzere çeşitli oyunlar sahnelenmiştir[236]. Nisan ayında Halkevi Temsil Kolu tarafından Gösterit Salonu'nda "*Çakır Ali*" piyesi ile "*Palavra*" komedisi 3 gece oynanmış, halka ve öğrencilere 6 değişik kültür filmi gösterilmiş, İnegöl Halkevi Temsil Komitesi, Bursa Halkevi Gösterit Salonu'nda "*İnsan Sarrafi*" ve "*Kör*" piyeslerini sahnelemiştir[237]. Mayıs 1943'te, Kız Öğretmen okulu tarafından 4 defa "*Atillâ'nın Düğünü*" isimli oyun, Birinci Ortaokul tarafından "*Soyulan Hırsız*" oyunu, Temsil Şubesi tarafından 4 defa "*Himmet'in Oğlu*", 2 defa "*Sekizinci*" oyunu sahnelenmiştir. Aynı ay, okullara ve halka yönelik olarak düzenlenen film gösteriminde, kültür filmleri 9 defa izlettirilecektir[238]. Eylül-Ekim'de Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla Gösterit Kolu "*Yapışkanlar*" ve "*Himmet'in Oğlu*" oyunlarını oynamış, okullarda ise teknik filmler gösterilmiştir[239]. 21 Aralık'tan itibaren bir hafta süre ile Halkevi Gösterit Salonu'nda okul öğrencilerine kültür filmleri izlettirilmiştir[240]. Kasım-Ararlık-1944, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945 ayları içerisinde "*Kanun Adamı*", "*Akıl Taciri*", "*Çifte Keramet*" ve "*Süt Kardeşler*" piyesleri sergilenmiş, ayrıca çok sayıda izleyici karşısında Karagöz oynatılmıştır[241]. Mayıs-Haziran 1945'te repertuarda ki oyunlara "*Yanlış Yol*" isimli oyun eklenmiştir[242].

Komitenin oyuncuları sadece Bursa Halkevi faaliyetleri çerçevesinde kalmamış, sinema sektöründe kendilerini göstermek için fırsatlardan istifade etmişlerdir. Örneğin;

---

[235] **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 41.
[236] **Uludağ**, S. 56-57, Şubat-Mart 1943, s. 39.
[237] **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s. 42, 43.
[238] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 28.
[239] **Uludağ**, S. 61 Eylül-Ekim 1943, s. 47.
[240] **Uludağ**, S. 62 Kasım-Aralık 1943, s. 31.
[241] **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Aralık 1944, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 33.
[242] **Uludağ**, S. 71, Mayıs-Haziran 1945, s. 31.

Halkevi sanatkârları, Saadet Simer, Turgut Simer, Şükrü Şener, Halkevi Temsil Şubesi'nden Faik Er, Mustafa Şahin, Kadri Oğuz, Niyazi Karagöz, Haluk Gümüşterazi gibi isimler, bir Ankara projesi olan *"Büyük İtiraf"* isimli filmde Cahit Irgat'la birlikte rol almışlardır[243].

Halkın film izleme ortamını nitelikli hale getirmek için Halkevi Temsil Komisyonu'na ait temsil salonundaki sinema bir müteahhide verilerek yenilenmiş, bütün araç gereç ve donanımı değiştirilen sinema, 1947 Şubat'ında İstanbul Sineması adıyla işletmeye açılmıştır[244]. Sadece görsel etkinliklerle yetinmeyen Komite, zaman zaman gösteri sanatlarıyla ilgili toplantılar ve konferanslar düzenleyerek, halkı bu konuda bilinçlendirme çalışmalarında bulunmuş, bu bağlamda 19 Mart 1947'de Bursa'ya gelen yazar ve rejisör, Vedat Örfi Bengü'ye Halkevi salonunda *"Filmcilik ve Bir Film Nasıl Yapılır"* konulu bir konferans verdirilmiştir[245].

Bursa'nın ilçelerindeki Halkevlerinin Temsil Şubeleri de faal bir şekilde çalışmış ve hazırladıkları oyunları, kendi ilçelerinde sergiledikten sonra, diğer ilçelerde de sahneleyerek, bir bakıma aralarında bir dayanışma kurmuşlardır. Örneğin İnegöl Halkevi 23 kişilik bir grupla Mustafa Kemal Paşa'ya giderek "*İnsan Sarrafı*" ve "*Bir Cesaret Rekoru*" piyeslerini halka sunmuş[246], buna karşılık olarak Mustafa Kemal Paşa Halkevi Temsil Kolu, İnegöl'e giderek "*Kızıl Çağlayan*" piyesi ile "*Bir İlân Hatası*" komedisini oynamışlar[247], sonrasında her iki ilçenin Halkevi'nin Temsil Komiteleri Bursa'ya gelerek İstanbul Sineması'nda oyunlarını sahnelemişlerdir[248].

1948 Kasım'ın da Halkevi tarafından büyük bir tiyatro festivali yapılmış ve her ayın 10. günü verilen temsil gösterimi gerçekleştirilmiştir[249]. 1949 yılında salon sıkıntısı nedeniyle temsillere bir süre ara verilmek zorunda kalınacaktır. Temsil

---

[243] **Ant**, 15 Ağustos 1946, s. 2.
[244] **Ant**, 19 Şubat 1947, s. 2.
[245] **Ant**, 19 Mart 1947, s. 3.
[246] **Ant**, 5 Temmuz 1947, s. 2.
[247] **Ant**, 22 Temmuz, s. 2.
[248] **Ant**, 23 Temmuz 1947, s. 2.
[249] **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık 1948, s. 3.

salonunun inşaatının henüz bitmemesi, temsil vermek için kiralanmak istenen sinemaların ise bir iki gün öncesinden hazırlık yapılmasına izin vermemesi ve de fazla kira istenmesinden dolayı gösterimler askıya alınacaktır. Bu eksikliği gidermek için başka çareler aranmış ve İngiliz Kültür Heyeti'nden sağlanan filmler Halkevi'nin 16 mm.'lik sinema makinesi ile her ayın 15-18. günleri parasız olarak çeşitli yerlerde halka gösterilmiştir[250].

Komite'nin 1932 yılından 1941 yılına yaptığı gösteriler ve izleyicilerin sayısı şu şekildedir[251]:

Yıllar	Piyes Sayısı	Temsil Sayısı	Seyirci Sayısı
1932	1	5	4000
1933	2	25	148000
1934	1	8	3350
1935	1	4	3600
1936	8	48	24000
1937	11	53	265000
1938	10	191	95500
1939	4	18	9000
1940	7	32	16000
1941	15	73	36500
TOPLAM	**66**	**477**	**233250**

Ahmet Vefik Paşa'dan itibaren Bursa'da bir tiyatro kültürü olmasına rağmen Halkevi sayesinde tiyatro ve sinema kültürü Bursa'da daha da yayılmış, kadın ve erkeklerin gösterimleri birlikte izlemesi, kadınların sosyal yaşama katılımın kolaylaştıracak ve sosyalleşmeyi sağlayacaktır.

---

[250] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 15.
[251] **Uludağ**, S. 44, Şubat 1942, s. 30.

D. Kütüphane (Kitapsaray) ve Yayın (Neşriyat) Komitesi'nin Çalışmaları

1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde halk bilgisinin ilerlemesinde temel koşul olarak gösterilen kütüphane ve okuma odalarının bütün Halkevlerinde meydana getirilmesi düşüncesi vardır. Binası uygun olan Halkevlerinin ayrı kütüphane ve okuma odası meydana getirmeleri, uygun olmayanların ise bir kitap dolabı ve rafını bulundurmalarının zorunlu olduğu belirtilir. Eski ve yeni çıkan kitapların izlenerek kütüphaneye koyulması, bunların düzenli bir şekilde tüm künyesiyle birlikte deftere kaydedilmesi ve de kendi yayınları yapması kararı alınmıştır[252].

1932'de Kütüphane ve Yayın Komitesi'nin oluşturulmasını takiben bu kol çalışmalara derhal başlamış ve ilk aşamada Halkevi'nde halktan kitap toplamak suretiyle bir kütüphane açmak için girişimlerde bulunulmuştur. Ardından ise, Bursa'da o yıllarda mevcut olan 14 kütüphanenin hepsini Orhan Camii Kütüphanesi'nde toplayarak, büyük bir kütüphane oluşturmak için hazırlıklara girişilmiştir. Ayrıca Komite bütün Şubelerin faaliyetlerini bir düzen içinde yayınlayarak, halkın yararına açacak bir program düzenlemiştir[253]. Kütüphane ve Yayın Komitesi Orhan Camii'nin kütüphane haline dönüştürülmesi için yaptığı çalışmaları Halkevi'nin ikinci devre etkinlikleri sırasında da sürdürecektir[254] ve 1936 yılına gelindiğinde Orhan Cami yanındaki kütüphanede 10.000 kitap bulunmaktadır[255].

Kitapsaray Kolu'nun özverili çalışmaları sonucu olarak, 1933 yılında düzenleme işinin bitiminin hemen ardından, Halkevi'nin kütüphanesi halkın kullanımına açılmıştır[256]. 560 kitapla küçük bir odada işe başlanmış, bir yıl sonra bu rakam 1.458'e çıkartılmıştır[257]. 1935'te artık Kütüphane daha faal bir biçimde halka hizmet sunmaktadır ve bu yıl içinde toplam 2.092 kişi kütüphaneden yararlanmıştır[258].

---

[252] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 11-13.
[253] **Halkevi Bursa 1933**, s. 4.
[254] **A.g.e.**, s. 7.
[255] **Yeni Fikir**, 4 Şubat 1936, s. 2.
[256] **Halkevi Bursa 1933**, s. 23.
[257] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 140.
[258] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.

Bursa Halkevi kitap salonunu zenginleştirmek için, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne başvurarak, şimdiye kadar yayınladığı kitap ve dergilerden isteyecektir. Bu istem üzerine Rektörlük Bursa Kültür Direktörlüğü aracılığıyla, Halkevi'ne edebiyat-tarih-ilahiyat-hukuk-felsefe-tıp gibi konuları içeren kitaplar ile Türkiyat Mecmuası gibi dergilerden oluşan 271 adet eseri göndermiştir. Bu kitaplarla birlikte Halkevi Kütüphanesi'ndeki kitap sayısı 1.500 olmuş ve kütüphaneyi 1.102 kişi ziyaret etmiştir[259].

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki 1938 tarihli bir belgede[260] Bursa Halkevi Kütüphanesi'ne kayıtlı eserler ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Buna göre o yıllarda Halkevi Kütüphanesi'nde bulunan kitap ve dergiler arasında; Genelge Bildirimleri, Adliye Cerideleri, Çocuk Hukuku, Boğazlar Meselesi, Türk Çocuğu Yaşamalıdır, Edison-Hayatı, Genç Şairlerimiz, Kemalizm, Türk Şairleri, Kartal, Şeyhî Divânı'nın Tetkiki, Genel Nüfus Sayımı, Atilla, Aksüs, Bayanlar İçin Günlük Jimnastik, Aşkın Manası, Atatürk, Kızlarımız ve Oğullarımız, Uyanış Mecmuası, Emirler Dergisi, Kültür Dergisi, Ekonomi Postası, Ar Dergisi, Gündüz Mecmuası gibi farklı konu başlıkları altında toplanabilecek yapıtlar bulunmaktadır.

Kitap ve okuyucu sayıları ile ilgili verilen rakamlardan bir tanesini 1932-1935 yılını değerlendiren raporda bulmak mümkündür ve buradaki verilere göre üç yılın sonunda Halkevi kütüphanesinin kitap sayısı 1.485, bir yıllık okuyucu sayısı ise 38.000 olmuştur[261]. Bursa merkezinde kurulan kütüphanenin yanı sıra Halkevi tarafından ilçe ve köylerde okuma odaları oluşturulmuş ve bu bağlamda 24 köye 1.200 kitap ve dergi dağıtmıştır[262]. Şubat-Mart 1938'de Halkevi Kütüphanesi'nin okuyucu sayısı 2.396 kişi[263], 1939 yılının son altı aylık çalışma döneminde ise, çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu 1.453 kişi, kütüphanede bulunan ve sayıları 2.714'ü bulan kitap, dergi ve gazetelerden yararlanmıştır[264]. Mart 1940'a kadar olan zaman diliminde kütüphaneden

---

[259] **Yeni Fikir**, 24 Eylül 1935, s.3.
[260] **B.C.A.** 22.11.1938, Dosya: 5. Büro, Fon kodu: 490..1.0.0, Yer No: 829.273..1.
[261] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 106.
[262] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 126.
[263] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 50.
[264] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 49, 50.

yararlanan Bursalıların sayısı 7.712'yi bulmuştur[265]. Kütüphaneden daha fazla vatandaşın yararlanmasını sağlamak için her gün gece saat 23:00'e kadar kütüphanenin açık kalması sağlanmış, 1940 yılı ikinci altı aylık çalışma döneminde ayrıca fakir okul çocuklarının yararlanması için gelecek yılın okul kitapları kütüphaneye koyulmuştur[266]. Haziran 1941'de Genel Kütüphane'den 441, Çocuk Kütüphanesi'nden 880 kişi[267]., Temmuz ayında, Genel Kütüphane'den 600, Çocuk ve Öğrenci Kütüphanesi'nden 284 kişi[268], Ağustos'ta Genel Kütüphane'den 632, Çocuk Kütüphanesi'nden 349 kişi[269], Eylül-Ekim 1941'de Genel Kütüphane'den 1791, Çocuk Kütüphenesi'nden 753 kişi[270], Kasım 1941'de Genel Kütüphene'den 834, Çocuk Kütüphanesi'nden 565 kişi[271], Aralık 1941-Ocak 1942'de Genel Kütüphane'den 2.217 kişi, Çocuk Kütüphanesi'nden 1.701 kişi[272], Şubat-Mart-Nisan 1942'de Genel Kütüphane'den 2.864 kişi, Çocuk Kütüphanesi'nden 2599 kişi[273], Mayıs-Haziran 1942'de Genel Kütüphane'den 746, Çocuk Kütüphanesi'nden 886 kişi[274], Temmuz-Ağustos'ta Genel Kütüphane'den 997, Çocuk Kütüphanesi'nden 732 kişi[275], Eylül-Ekim 1942'de Genel Kütüphane'den 1189, Çocuk Kütüphanesi'nden 500 kişi[276], Kasım-Aralık'ta Genel Kütüphane'den 1050 kişi, Çocuk Kütüphanesi'nden 1.318 kişi[277], Ocak 1943'te Genel Kütüphane'den 799, Öğrenci Kütüphanesi'nden 991 kişi[278], Şubat-Mart aylarında Genel Kütüphane'den 1.500 kişi, Çocuk Kütüphanesi'nden 1.000 kişi[279], Nisan ayında Genel Kütüphane'den 768, Öğrenci Kütüphanesi'nden 520 kişi[280], Mayıs'ta Genel Kütüphane'den 422, Öğrenci Kütüphanesi'nden 210 kişi[281], Eylül-Ekim 1943'te Genel Kütüphane'den 647,

---

[265] **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 71.
[266] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 44.
[267] **Uludağ**, S. 36, Haziran 1941, s. 48.
[268] **Uludağ**, S. 37, Temmuz 1941, s. 48.
[269] **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 52.
[270] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.
[271] **Uludağ**, S. 41, Kasım 1941, s. 50.
[272] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[273] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[274] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 49.
[275] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 55.
[276] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[277] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 51.
[278] **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 42.
[279] **Uludağ**, S. 56-57, Şubat-Mart 1943, s. 40.
[280] **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s. 43.
[281] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 29.

Çocuk Kütüphanesi'nden 1.246 kişi[282], Kasım-Aralık'ta Genel Kütüphane'den 945, çocuk Kütüphanesi'nden 1.893 kişi yararlanmıştır[283]. 1947 yılında kitapsaraydan yararlanan okurların sayısı ise 1000-1200 dolayındadır[284].

1932 Bursa Halkevi'nin açılışından 1938 yılına kadar olan zaman diliminde Kütüphane'deki kitap ve okuyucu sayısı aşağıdaki biçimdedir[285].

Kitap Sayısı	Okuyucu Sayısı	Yıllar
-	-	1932
-	-	1933
600	-	1934
1458	2092	1935
1855	6747	1936
2017	9779	1937
2110	5147	1938 (İlk Altı Aylık)
8040	**23767**	**TOPLAM**

1948 yılı başlarında 7690 ciltlik bir kitaplığa sahip olan ve 09:00-12:00 ile 13:30-18:00 saatleri arasında açık olan Halkevi'ndeki kütüphane eserlerinin konularına göre dokümanı Uludağ Dergisi'ne şu şekilde yansımıştır:

1901	Cilt	Genel bilgileri içeren eserler
238	Cilt	Felsefi bilgileri içeren eserler
38	Cilt	Dini bilgileri içeren eserler
1033	Cilt	Sosyal bilgileri içeren eserler
528	Cilt	Nazari bilgileri içeren eserler
475	Cilt	Tatbiki bilgileri içeren eserler

[282] **Uludağ**, S. 61 Eylül-Ekim 1943, s. 47.
[283] **Uludağ**, S. 62 Kasım-Aralık 1943, s. 32.
[284] **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937,s. 40.
[285] **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 68.

2044	Cilt	Ebedi bilgileri içeren eserler
959	Cilt	Tarih-Coğrafya bilgileri içeren eserler
295	Cilt	Güzel Sanatlara dair bilgileri içeren eserler

1948 yılı boyunca bu kitaplardan yararlananların sayısı 17.738 kişi olacaktır[286]. 31 Mayıs 1949'a kadar 7586 kişinin yaralandığı kütüphanedeki kitapların sayısı 8.387'dir. En fazla 50 kişinin aynı anda yararlanabildiği okuma salonu yeterli gelmediği için ikinci kısın inşaatına başlanmıştır. İnşaat bitince 1.000 kişilik son sistem, modern bir kütüphane kurulmuş olacaktır[287].

1939 yılında Atatürk'ün ölümünden sonra doğrudan doğruya Atatürk'e yönelik hazırlanan bütün kitap, gazete, broşür ve dergiler satın alınarak, özel olarak Bursa Sanat Okulu'nda yaptırılan kütüphaneye konulmuştur. Böylece Bursa Halkevi'nde bir Atatürk Kütüphanesi oluşturulmuştur[288]. Bursa'nın merkez ve kazalarındaki kütüphaneler ile köylerdeki okuma odalarının, kitap ve okuyucularının sayıları yıllar içerinde artmaya devam etmiş, bunlara ek olarak 1941'de Bursa Halkevi tarafından bir tane Çocuk Kütüphanesi açılmıştır[289]. Halkevi'nin biri genel biri çocuklara ait olmak üzere iki kütüphanesindeki kitap sayısı 1942 yılında 5.600'ü bulmuştur[290].

Halkevi yetkilerinin toplumun aydınlanmasının aracı olarak gördüğü yazılı kültür ürünlerinin Bursa halkına ulaştırılmasını kolaylaştıracak en büyük hizmet olan Bursa Halkevi Kütüphanesi'nin zenginleştirilmesi için çaba harcanırken, ayrıca bunların korunarak daha fazla insanın yararlanmasını sağlamak için gelen her yeni kitabı ciltleyerek kütüphaneye koymayı bir alışkanlık haline getirmiştir[291]. Halkevi'nin kütüphanesinden bugüne ulaşabilen kitapların hepsinde siyah bir cilt ve deri cilt üzerine "*Bursa Halkevi*" ifadesinin yazılı olduğu dikkati çekmektedir. Halkevi'nin açık olduğu yıllarda kütüphanede bulunan ve sayıları oldukça fazla olduğu anlaşılan kitaplardan ne

---

[286] **Uludağ**, S. 87, Ocak-Şubat 1948, s. 12.
[287] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 15.
[288] **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 120.
[289] **Açık Ses**, 29 Mart 1941, s.1.
[290] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[291] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 12.

yazık ki bugün sadece birkaç örnek kalmıştır. Halkevlerinin kapatılmasının ardından bütün diğer Halkevlerinde olduğu gibi Bursa Halkevi'nin mallarının devletleştirilmesi sürecinde kütüphanesine de el koyulmuştur. Bursa Halkevi'nin kapatılışı ve mallarının devletleştirilmesi sırasında kütüphanenin devir tesliminde görevli olan Selahattin Tansel *"Halkevi Kütüphanesi'nin devir teslim işlemlerini 1952'den 1955 yılına kadar ben yürüttüm. Halkevi'nin kitaplarının hepsi sümen şeklinde bir deftere kaydedilmişti, biz tek tek buradaki kitaplarla karşılaştırarak tek bir eksik olmadan kitap ve dergileri devr aldık. Fakat dergiler Halkevi Kütüphane defterinde kayıtlı değildi bunları ve aldığımız diğer tüm eserleri tasnif fişlerine ve de Bursa Şehir (Atatürk) Kütüphanesi'nin demirbaş defterine kaydettik. Böylece hiç eksiksiz olarak bütün kitaplar Bursa Şehir (Atatürk) Kütüphanesi'nde tekrar halkın kullanımına açıldı. Böylece genel kütüphanede bulunmayan ama Halkevi Kütüphanesi'nde bulunan bir çok kitap, MEB'in basmadığı fakat özel yayın evlerinin yayınladığı kitaplar, Bursa Halkevi'nin kendisinin ve diğer bütün Halkevlerinin yayınlarının hepsi dağılmadan buraya koyuldu. Örneğin Falih Rıfkı Atay'ın Zeyindağı'nın ilk baskısı da devredilen kitaplar arasında bulunuyordu. Halkevi'nin yabancı dil kurslarını düzenleyen British Council'in bütün kitapları ise Altıparmak semtindeki Kaymakamlığın deposuna koyuldu, fakat bu kitapların daha sonra ne olduğunu bilemiyorum"* demektedir. British Council'e ait kitapların bugünde nerede olduğu bilinmemektedir.

Bursa Halkevi Yayın Şubesi, 1932'lerde Bursa'da yayınlanmakta olan Resmi Bursa, Yeni Fikir, Hakkın Sesi, Gazi Yolu, Kardeş gazetelerini birleştirmek ve tek bir gazete çıkartmak için gazete temsilcilerini toplayarak girişimde bulunmuş[292], bunlardan Halkevi'ne mal edilen Resmi Bursa Gazetesi, 30 Ağustos 1933 Zafer Bayramı'ndan itibaren Kütüphane ve Yayın Komitesi ve diğer Komite üyeleri tarafından verilen yazılarla çıkmaya başlamış[293] ve bu gazetenin yayınladığı her sayısından birer nüsha köylere gönderilmiştir[294]. Bursa Halkevi'nin yanı sıra İznik Halkodası, *İznik Oda Gazetesi* ismiyle bir duvar gazetesi çıkartmıştır[295]. İnegöl Halkevi ise ilk olarak 1936

[292] **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1932, s. 4.
[293] **Halkevi Bursa 1933**, s. 19.
[294] **10 Yıl İçinde Bursa**, Yazanlar:Ticaret Odası Başkâtibi H. Cemal ve Yayın Müdürü Sadrettin, s. 3.
[295] Erdoğan Savaş, 1933 İznik doğumludur ve İznik'te yaşamaktadır.

yılında *Yarımay* isimli bir dergi yayınlamış, bir yıl sonra dergi *Salık* adını alarak II. Dünya Savaşı'na kadar düzenli olarak yayınlanmıştır. Savaş döneminde bir taraftan İnegöl Halkevi elemanlarının silah altına alınmaları, bir taraftan da kâğıt sıkıntısı nedeniyle yayınına ara verilen İnegöl Halkevi Dergisi 1949'dan itibaren kapanışa kadar *Amaç* ismiyle çıkartılmıştır[296].

1934 yılında üç ayda bir çıkartılmak üzere ön hazırlıkları yapılan, Bursa Halkevi Uludağ Dergisi'nin ilk sayısının çalışmaları hızlandırılmıştır[297]. 1935 yılında yine rutin olarak devam eden çalışmaları görmek olasıdır; ki bunlardan birincisi her üç ayda bir Uludağ Dergisi'nin çıkarılması, ikincisi ise Bursa Gazetesi'ne yazım konusunda yapılan yardımlardır[298]. Gazete bir süre Halkevi Neşriyat Şubesi'nin yazı yardımı sayesinde varlığını sürdürebilmiştir[299]. Yayınlarla ilgili bilgilere ekleyebileceğimiz ilginç bir ayrıntı, her hafta yayınlanan "Son Yedi Gün" ismindeki salıktır[300]. Bursa Sesleri Gazetesi'nde Son Yedi Gün isimli gazetenin haftalık olarak Köycülük Komitesi tarafından çıkartıldığı ifade edilmekte ve burada gazetenin ön kapağının basit bir çizimini gösteren resimde bulunmaktadır[301]. Fakat Bursa Halkevi'nin diğer yayınlarının bir veya bir kaç örneği bugüne ulaşmasına rağmen her hafta yayınlandığı belirtilen Salıktan bugün bir örnek dahi yoktur. Köyler için hazırlanan salığın bir süre yayını durmuş, 1941'den itibaren tekrar yayınına başlanmıştır[302]. Yayın hayatını ve içeriğinin başlangıçtaki kalitesiyle götüren, özellikle Bursa ve çevresine ait tarihi değerleri araştırmaya yönelen ve üç ayda bir yayınlanan Uludağ Dergisi bu tarihlerden itibaren iki ayda bir çıkartılmaya başlanacaktır. Halkevi Dergileri içerisinde gerek inceleme, yazı ve yorumlamalarıyla, gerekse yazarları dolayısıyla seçkin bir yere sahip olan Uludağ Dergisi'nin 1935'te başlanan yayını 1950'ye kadar devam etmiştir. Bu dergiyi ayrıca bir bölüm halinde inceleyeceğimiz için burada fazla ayrıntıya girmedik.

---

[296] **Amaç** İnegöl Halkevi Dergisi, Sayı:1, 1 Ağustos 1949, s.1.
[297] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 27.
[298] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.
[299] **Bursa**, 18 Şubat 1950, s. 1.
[300] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38. ve **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 40.
[301] **Bursa Sesleri Cumhuriyetimiz Eki** , 29 Ekim 1936, s. 22.
[302] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 67.

Bursa Halkevi gazete ve dergilerin paralelinde gerçekleştirdiği inceleme ve konferansları da yazıya dökmüş ve çeşitli yayınlar yapmıştır. Bursa Halkevi'nin yayınları sırasıyla şu şekildedir:

Çocuklarımıza Nasıl Bakmalı, Bursa, 1934.

Bursa Hanları, Bursa, 1935.

A. Memduh Turgut Koyunluoğlu, İznik ve Bursa Tarihi, Bursa, 1935.

Sağlık Öğütleri, Bursa, 1935.

Hayvanlardan İnsanlara Geçen Hastalıklar, Bursa, 1936.

Tahsin Uygur, Geçmişte Bir Türkçeci: Bitikçi Ali Rıza, Bursa, 1936.

Verem, Sokaklara Tükürmenin Zararları, Bursa, 1937

Zührevi Hastalıklar Nelerdir?, Bursa, 1937.

Atatürk Bursa'da, Bursa, 1938

Köylülerimiz İçin Müsbaka Dersleri, Bursa, 1938[303].

C.H.P. 15 Bursa, Bursa, 1938[304].

Kemal Atatürk 1881-1938, Bursa, 1939[305].

Erhan Sanater, Güneş Dil Teorisinde Müsbet ve Menfi anlamları, Bursa, 1939[306]

Hikmet Turhan Dağlıoğlu, On altıncı Asırda Bursa, Bursa, 1940.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Bursa Müverrihlerinden Mehmed Şemseddin Hayatı ve Eserleri, Bursa, 1941.

İhsan Uzer, Bursa Suları, Bursa, 1941.

Şefik İbrahim İşçil, Précipitine Terim (Bilimsözü9 ve Türevlerinin (Müştekâtının) Öz Türkçeleri İçin Bir Soruya Karşılık, Bursa, 1942.

A. Rıza Yılgın, Anadolu'da Türk Damgaları, Bursa, 1943.

İznik, İstanbul, 1943.

Bursa Hamamları, Bursa, 1943[307].

Mahmut R. Gazimihâl, Bursa'da Musiki, Bursa, 1943.

---

[303] Hasan Taner, **Halkevleri Bibliyografyası**, Ankara, 1944, s. 72.
[304] Orhan Özacun, **C.H.P. Halkevleri Yayınları Bibliyografyası**, İstanbul, 2001, s. 46.
[305] Hasan Taner, **Halkevleri Bibliyografyası**, Ankara, 1944, s. 71.
[306] **C.H.P. 1939'da Halkevleri**, Ankara, 1939, s. 11 ve Özacun, **a.g.e.**, s. 44.
[307] Hasan Taner, **Halkevleri Bibliyografyası**, Ankara, 1944, s. 72.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu, XVI. Asırda Bursa, Bursa, 1943.
Bugünkü Bursa Suları, (soğuk), Bursa, 1943.
Bugünkü Bursa Suları, (sıcak), Bursa, 1945[308].
Neşet Köseoğlu, Tarihte Bursa Mahalleleri (XV. Ve XVI. Yüzyılda), Bursa, 1946.
A. Süheyl Ünver- Mehmet Zeki Pakalın, Bursa'da Fatih'in Oğulları Mustafa ve Sultan Cem ve Türbeleri, Bursa, 1946[309].

1945 yılında *Sultan Cem* adlı, renkli klişelere de yer verilecek olan ve Bursa Ant Basımevi'nde basılacak olan eserin yazımına 1945'te başlanmış ve basımı 1946'da gerçekleştirilmiştir[310].

Halkevi tarafından yayınlanan kitapların çoğunluğu ilk önce broşür olarak hazırlanmış daha sonra ciltli kitap haline dönüştürülmüştür. Bursa Hanları ve Bursa Hamamları isimli kitaplarda 1935 yılında önce broşür olarak basılmıştır. Bursa'daki han ve hamamların ne zaman, kimler tarafından ve ne kadar paraya yapıldığı tamamen tarihi belgeler ve şeriye sicillerine dayanılarak ortaya koyulmuştur. Köycülük Komitesi tarafından çıkartılan Sağlık Öğütleri ve Hayvanlardan İnsanlara Geçen Hastalıklar isimli broşürlerle; köylerin sıhhi bir görünüme kavuşması ve köylülerin sağlık konularında bilinçlendirilerek salgın hastalıkların önünün kesilmesi amaçlanmış ve bu amaca yönelik bilgileri içeren broşürler Bursa'daki bütün köylere dağıtılmıştır. Tahsin Uygur'un kaleme aldığı Geçmişte Bir Türkçeci (Bitikçi Ali Rıza) isimli eserde, Bitikçi Ali Rıza'nın 1899'da Öz Türkçe olarak hazırladığı Okuma-Yazma ve Yeni Yazı isimli eserleri derlenmiştir[311]. Özellikle devrim bağlamında Öz Türkçeleştirme çalışmaları hızla devam ederken, bu kitapta bu çalışmaların kökenine inme açısından bir katkı olarak algılanacaktır diyebiliriz. 1938 yılında Hulusi Karadayı'nın hazırladığı *Bursa'nın Yapılışı* isimli bir broşürün basılması kararı alınmıştır[312].

---

[308] **Ülkü**, Ocak 1947, Cilt: I, S: 1, s. 45.
[309] Özacun , **a.g.e.**, s. 125.
[310] **Ant**, 24 Temmuz 1945, s. 1.
[311] **Uludağ**, S. 6, Nisan 1936, s. 62, 63.
[312] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 50.

Kitapsaray ve Yayın Şubesi'nin merkezin övgüsünü kazanan bir uygulaması her Salı Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi ile birlikte bir eserin özetinin Halkevi'ne gelen davetlilere anlatılması olmuştur[313]. *Kitap özü* olarak isimlendirilen ve her hafta yapılan toplantılarda en yeni kitapların ilgili meslek sahipleri tarafından halka tanıtılması amacı güdülmüştür[314].

Kültürel mirasın kalıcılığının sağlamasına yaptığı katkı nedeniyle önemli olan Bursa Halkevi Kütüphane ve Yayın Komitesi'nin yayınladığı broşür ve kitaplar, Bursa tarihi ve folkloruna dair yapılan araştırmaların yazılı kültür eserleri olarak günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Uludağ Dergisi ise içeriği, yaptığı araştırma ve irdelemelerle tüm Halkevi dergileri içerisinde ayrı bir yere sahip olmuştur. Ayrıca zaman içerisinde zenginleşen kütüphanesiyle Bursa'da okuma alışkanlığı oluşmasına katkıda bulunacaktır.

E. Müze ve Sergi (Tarih) Komitesi'nin Çalışmaları

Halkevleri 1932 Talimatnamesi'nde Müze ve Sergi Şubesi: a) Halkevi müzesi, b) Sergiler olmak üzere ikiye kola ayrılmıştır. Müze grubunun işlevi; gerekli kurumlarla işbirliği içerisinde çalışarak bulunduğu bölgedeki tarihi eser ve abidelerin iyi korunmasını sağlamak, müze varsa bunun zenginleştirilmesini sağlamak eğer yoksa müze yapılmasını sağlamak, tarihi abideleri fotoğraflamak, alçıdan kopyalarını yaparak kalıcılıklarını sağlamak, tarihi yönden önem taşıyan eski yazılar, ciltler, tezhipler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar, nakışlar, milli kıyafetler, eski kılıçlar, tüfekler, sedef, altın, gümüş ve sair kakmaları toplayarak bir etnografya müzesinin kurulmasını sağlamaktır. Sergi komitesinin görevi ise; ressam, heykeltıraş, mimar, hattat, tezhipçilerin eserlerin sergilenmesini sağlamak, ayrıca bu eserlerin satımında aracı

[313] 18 Haziran 1937 tarihili yukarıda adı geçen pusula, s. 1.
[314] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 140.

olmaktır[315]. 1940 yılında Tarih Kolu'nun Dil-Edebiyat Kolu'ndan ayrılarak Müze ve Sergi Komitesi'ne bağlanmasıyla birlikte Komite, müzecilik ve sergi etkinliklerinin yanı sıra tarih araştırmaları ve konferanslarının düzenlemesi için de çalışacaktır.

Müze ve Sergi Komitesi Bursa Halkevi'nin açılmasından hemen sonra yapılan ilk devre etkinlikleri sırasında yeterli üye katılmadığı için oluşturulamayınca bu alanda çalışmalara geç başlanmıştır[316]. Ancak Şubat 1932'den sonra etkinliklerini programlamaya başlar ve Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirmek üzere bir *İnkılâp Müzesi* açmak için işe koyulur. Müzede bir tarafta Cumhuriyet dönemine ait diğer tarafta ise Saltanat dönemine ait; kıyafet, takvim, harf, dil, sosyal yapı ve coğrafi durumu gösteren haritaları, tablo ve resimleri halka sunarak değişimi göstermek düşüncesi benimsenmiştir[317].

1934'te Mimar Sedat tarafından yapılan Bursa Abidatı'nın relöve levhaları bir hafta süreyle Halkevi'nde gösterilmiş, iki konferans verilmiş ve çevrede bulunan bazı eski eserleri Halkevi kendi korumasına almıştır[318]. Bursa ve çevresinde yaptığı keşif gezileri sonrasında bulduğu tarihi eserlerin sayısını arttırmış ve bunları sergilemek üzere bir müze temelini atmıştır[319]. Bursa'nın kumaşlarından oluşan bir koleksiyon hazırlamak için çalışan Komite, çok sayıda eski kumaş ve kadife örnekleri toplamıştır[320]. 1939 yılının son altı aylık çalışma döneminde Müze ve Sergi Komitesi Bursa şehrindeki tarihi, etnografik ve sosyal bakımdan irdelenmesini sağlamak için şehirdeki bütün kazalar ile bazı köylerde inceleme gezileri yapmıştır[321].

1940 yılında Tarih Kolu Müze ve Sergi Komitesiyle birleştirilmiş ve 1940 yılında takdirle anıldığı belirtilmiştir[322]. Özellikle Tarih Kolu'nun katılımıyla etkinlik alanı genişleyerek çeşitlenecek olan Komite tarafından çeşitli uzmanlara tarih

---

[315] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 14, 15.
[316] **Halkevi Bursa 1933**, s. 5.
[317] **a.g.e.**, s. 21.
[318] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 28.
[319] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.
[320] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 50.
[321] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 51.
[322] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodalarının 1940 çalışmaları**, Ankara, 1941, s. 70.

konularıyla ilgili konferanslar verdirilmiştir. Bu bağlamda 1941 yılında düzenlenen konferanslar; Profesör Ziyaettin Fahri'nin gösterit salonunda verdiği *"Türk Tefekküründe Ademi Merkeziyet ve Bursa'nın Ehemmiyeti"*, Profesör İsmail Hami Danişmend'in Tayyare Sineması'nda verdiği *"Türklük"* isimli sunumdur. Danişmend konferansın ardından aynı gece yapılan Aile Toplantısına Vali Refik Koraltan'la gelmiş ve yanında getirdiği Şair Abdülhak Hamid'e ait bazı mektupları, *"Makber"* şiirinin esin kaynağı Fatma Hanım'ın resmini, kullandığı kalem ve *"Saradnapal"* isimli eserinin ilk ve tek müsveddesini Halkevi'nde bir köşe yapılmak üzere hediye etmiştir. Ardından da Hamid'in hayatına ait ilginç anektodlar anlatmıştır[323]. Nisan 1941'de Mimar Sedat Çetintaş Tayyare Sineması'nda *"Türk Mimari tarihinde Bursa Eserleri"* isimli bir konferans verecektir[324].

Mayıs 1941'de Tarih-Müze Komitesi üyelerinden Hüseyin Kocabaş tarafından hazırlanan bir kitap sergisi açılmıştır. Sergide matbaacılığın gelişim sürecini gösteren kitaplarla birlikte, değerli ve nadir eserlerde izlenime sunulmuştur. Komite ayrıca bütün Bursa ve İznik havzasını içine alan bir gezi yapmıştır. 6 kişiden oluşan gezi heyeti önemli belgelerin fotoğraflarını çekerek, tarihsel bilgileri not almış ve tüm bunları bir broşür halinde yayınlamak için girişimlerine başlamıştır[325].

Komite ayrıca çevredeki araştırmalarına devam etmiş ve Ağustos 1941'de Dağ Ardına (Uludağ) bir gezi düzenlemiştir. 1941 yılında Tarih ve Müze Komitesi'nin Başkanı olan Hilmi Tüzmen tarafından düzenlenen bu gezinin, amaçları ve sonuçları ayrıntılı bir şekilde rapor edilmiştir. Rapora göre; gezinin yapılamasının Kyoks Kalesini, Kallidiyon Kulesini ve Asarcık (Hisarcık) Kalesini bulmak şeklinde üç nedeni vardır. Bu amaçlar dolayısıyla yapılan gezinin sonuçta elde edilen verileri ise raporda şu biçimde yer almaktadır; Bursa'ya altı saat uzaklıktaki Soğukpınar Kaza'sının merkezinde Bizans devrine ait üç para, üzerinde meçhul damgası olan naterzan bir küp parçası bulunmuş, Grek-Romen dönemlerine ait bir çok tuğla, kiremit ve küp parçaları elde edilmiştir. Ayrıca Güneybudaklar Köyü'nde cami duvarına koyulmuş Roma

[323] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 64, 65 ve **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 56.
[324] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 73.
[325] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 59, 60.

dönemine ait, üzerinde kabartma panzehir (tebabet) sembolü yer alan bir eser, Baraklı Köyü Hisarcık'tan çıkan Bizans devrine ait taşlar, bir çok sütun, yazılı sütun başları bulunmuş ve bunlar fotoğraflarla belgelenmiştir. Deliler (Delililer) Köyü çevresinde ise çok sayıda tuğla parçaları, iki mermer sütun, bir tunç hurdanlık çıkartıldığı haber alınmışsa da bu köye uğranılmadığı için gezi heyeti eserleri görememiştir. Gezi sonucu Komite; Uludağ'ın güney eteklerinin de Romalılardan önce bir yerleşim mekanı olduğunu, burada ileri bir uygarlığın yaşadığı ve vilayetin ilk sakinlerinin Bitinyalıların, Romalıların bölgeye yerleşiminden sonrada burada varlıklarını sürdürdüğünün elde edilen bulgularla onaylandığını belirtecektir[326].

Eylül-Ekim 1941 aylarında Haydarpaşa Lisesi Tarih Öğretmeni Cemal Yener *"Osmanlı Türk Mimari Eserleri"* isimli, başka bir konuşmacı ise aynı aylar içinde *"Cumhuriyet"* hakkında bir konferans vermiştir[327]. 1942 Temmuz-Ağustos ayları içinde C.H.P. Vilayet Katibi Hayri Gürmen tarafından "*Montrö*" ve "*Lozan*" konularında konferanslar, "*Anadolu'da incelemeler yapmış İngiliz gezginleri ve eski devirlerdeki Bitinya şehirlerinin tarihi*" hakkında Profesör S.Y.M.E. tarafından iki konferans verilmiştir[328].

10 Ocak 1944'te Hayri Gürmen tarafından hoparlörle "*Birinci İnönü Zaferi*" hakkında, Mahmut Şevket İsca tarafından ise seri halinde devam eden "*Beşer Tarihinde İnkılâplar*" konulu konferanslar halka sunulmuştur[329]. 18 Nisan'da Müze Müdürü Ali Rıza Yalgın "*Anadolu Kazıları*" isimli bir sunum yapmıştır[330].

Komite; Bursa'da bulunan tarihi kitabeleri belirlemek isteyen Türk Tarih Kurumu'nun Bursa'da ki kitabelerle ilgili bir heyet oluşturma düşüncesine olumlu

---

[326] Bursa Halkevi Müze-Tarih Komitesi tarafından kaleme alınan 20 Ağustos 1941 tarihli, daha önce yayınlamamış orijinal rapor.
[327] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.
[328] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 55.
[329] **Uludağ**, S. 63, Ocak-Şubat 1944, s. 56.
[330] **Uludağ**, S. 64-67 Mart-Ekim 1944, s. 65.

yaklaşarak, söz konusu kurul ile birlikte çalışma istemini C.H.P. Genel Sekreterliği'ne iletmiştir[331].

Bursa Halkevi'nin Müze ve Sergi (ve Tarih) Komitesi diğer Şubelerle karşılaştırıldığında daha pasif kalmıştır. Üye sayısı bakımından da kısır kalacak olan Komite yinede Bursa için önemli işler yapacaktır. Alan araştırmaları yaparak topladığı arkeolojik eserleri müzeye getirmiş veya bulundukları yerde koruma altına almış, etnografik eserleri toplayarak ulusal kültürün korunmasına katkıda bulunmuş, bir İnkılâp Müzesi oluşturmuş, çeşitli sergiler düzenleyerek hem sanatçılara hem de Halkevi'ne maddi katkıda bulunmuş, Tarih kolunun katılmasının ardından çeşitli konferans verdirmiş ve araştırmalar yaptırmıştır.

[331] **B.C.A.**, 3 Mart 1944 ve 17 Nisan 1944, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.2.

IV. BÖLÜM

BURSA HALKEVİ'NİN SOSYAL ŞUBELERİ'NİN ÇALIŞMALARI

Halkevlerinin sosyal şubelerini oluşturan Köycülük Komitesi, Sosyal Yardım Komitesi, Spor Komitesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi, çalışmalarıyla bulundukları bölgelerinde yaşayan insanların gereksinimlerini karşılamışlar, spor etkinlikleriyle sosyal bir hareketlilik sağlamışlar, köylere ulaşarak ekonomik-sosyal-kültürel açılımlar getirmişler, hayatı zenginleştirmişler, yaygın ve örgün eğitimde eksik kalan noktaları doldurmuşlardır. Bursa Halkevi'nin sosyal kolları da aynı bağlamda çalışmalar gerçekleştirmişlerdir.

A. Spor Komitesi'nin Çalışmaları

1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde spor ve bütün beden hareketlerinin, gençliğin eğitimi ve milli eğitimin vazgeçilmeyecek temel ve önemli bir direği olduğu ifade edilmektedir[1]. Bu yüzden Türk gençliği ve Türk halkının spor ve beden hareketlerine ilgi duymasının gerekli olduğu ve sporun bir kütle hareketi, milli bir faaliyet haline getirilmesinin zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Talimatneme'de tüm spor kuruluşlarının açılması, çeşitli spor dallarına (jimnastik, futbol, eskrim, boks, güreş, otomobil, bisiklet kullanma, yüzme, ata binme, avcılık, atıcılık, cirit, dağ ve kış sporları, yelkencilik, gülle gibi spor dallarına) önem verilerek, hem dersler verilmesi hem de çeşitli yarışmalarla bu sporların özendirilmesi, ayrıca yurdun her köşesinin sevilmesi için geziler düzenlenmesi isteniyordu..

Bu doğrultuda çalışmalarına başlayan Bursa Halkevi'nde 7 Mart 1932 tarihin de ilk kurulan Komite Spor Komitesi olmuştur. Komite öncelikle, 1) Beden terbiyesi ve terbiyevi oyunlar, 2) Futbol, voleybol, tenis, hokey, 3) Avcılık, binicilik, atıcılık, izcilik,

[1] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 7-9.

4) Sporcu gençleri aydınlatmak için terbiyevi, fenni, ahlâki ve sıhhi konferansların düzenlenmesi, 5) Gazi Stadyumu'nun su ve duş yeri gibi noksanlarının kısmen olsun yenilenmesi, gibi bir dizi maddeden oluşan programı, sırayla takip ederek uygulamak üzere kabul etmiştir.

Kısmen tadil edilen stadyum 3 Haziran 1932 Cuma günü kalabalık bir halk topluluğu karşısında yapılan çeşitli spor eğlenceleriyle açılmış ve Vilâyet Encümeni'nin 30 Haziran 1932 tarihli toplantısında aldığı kararla stadyuma *Gazi Stadyumu* ismi verilmiştir[2]. Komitenin stadyum ile ilgili çalışmaları daha sonraki zaman dilimi içerisinde devam etmiş ve yeni bir mıntıka heyeti seçilerek, stadyumu idare heyeti kurulmuş, Cumhuriyet Bayramı'nın gecesinde bütün spor teşkilatı yararına bir balo verilerek, hasılatı Gazi Stadyumu'na aktarılmıştır. Ayrıca stadyumda bu yıl açılması planlanan tenis ve poligon sahalarının proje ve keşifleri yaptırılarak toprak düzeltilmesine başlanmıştır.

21 Mart 1933'te Muradiye'de bir spor kulübü kurulmuş, aynı tarihlerde askerlerin yardımıyla kulüplerde binicilik ve atıcılık dersleri verilmiş[3], daha sonraki süreçte, diğer kulüplere ek olarak tenis ve dağcılık kulüpleri kurulmuş, bunlardan Avcılık kolu yardım için Halkevi'nden aldıkları 40 lirayla 17 Mart 1933'te Aksu Boğazı'nda bir sürek avı düzenlemiştir. Bina ve çalışma sahası sorunlarını gidermek için Halkevi'nin girişimleri devam etmiş ve bu bağlamda, İdman Yurduna Karakaş, İnkişaf Yurduna İsmail Hakkı tekkeleri verilmek suretiyle bu kulüplerin kira problemi giderilmiştir[4].

Uludağ sayesinde dağcılık ve kış sporlarında büyük bir avantaja sahip olan Bursa Halkevi Spor Komitesi, hem bu sporu geliştirmek, hem de bu spor sayesinde kış turizminin potansiyelini arttırmak için çaba sarf etmeye başlamıştır. Uludağ'a çıkarak kayak sporuna dair inceleme yapacak olan heyetten Miralay İsmail Hakkı B. ile Her Abraham, 25 Nisan 1933 gecesi Halkevi salonunda dağ ve dağcılık hakkındaki

---

[2] **Halkevi Bursa 1933**, s. 3.
[3] **A.g.e.**, s. 7.
[4] **A.g.e.**, s. 14.

deneyimlerini anlatarak bir konferans vermişlerdir. Sonra gezinti ve görüşlerini anlatarak, Uludağ'ın özellik ve tehlikelerini saymış, projeksiyonla dağa ait resimler göstermiş, resimlerle dağ ve kayak sporunun nasıl yapıldığını sergilemiş ve beş gün öncesinden itibaren Sanatkârlar Kulübü'nde kayak dersleri vermeye başlamıştır[5]. Bu arada Spor Komitesi dağcılık kolu örgütlenmesini tamamlamıştır.

Aynı tarihlerde Halkevi'nde sporcuların sağlık yoklamaları yapılmış, askeriyeden sağlanan malzeme ve subay öğretmenle atış derslerine devam edilmiş, avcılık kulübü kendisine ayrı bir bina sağlayarak yine askeriyeden sağladığı bir subay öğretmen ve silahlarla dersler vermeye başlamıştır. Ayrıca Avcılık kolu 25 Temmuz 1933 Cuma günü Sungur Köyü söğütlüğünde köylülerinde katılımıyla avcılar bayramını kutlamıştır[6].

Bakım ve yardım işlerine devam edilerek, Halkevi tarafından Komiteye ayrılan paranın bir kısmıyla, Gazi Stadyumu'ndaki tamirat sürdürülmüş, kalanı da kulüplere dağıtılmıştır. Ayrıca T.İ.C.İ. Başkanlığı'ndan stadyum ve koşu pisti için 1.300 lira yardım sözü alınmıştır. Aynı tarihlerde Atçılık Spor Kulübü'nün oluşturulması için hazırlıklara başlanmış ve beş kişilik bir yönetim kurulu seçilmiştir

Komitenin dağ sporları kolunun çalışmaları daha yoğun alarak gerçekleştiğinden o dönemki yayınlarda bu kolun faaliyetleriyle ilgili daha çok bilgi ve haber yer almıştır. Girişimcilerinin, 22 Nisan 1933 tarihli ikinci toplantısında kurulan dağcılık kulübünün seçtiği beş kişilik yönetim kurulu geçici bir kısa bir süre sonra fiilen hizmete geçmiştir. Kulüp kurulduktan hemen sonra Uludağ'a üç kış yürüyüşü düzenlenmiştir. Dağ sporları içerisinde yer alan ve Bursa'da zamanla ağırlık kazanmaya başlayan, kayak sporuna ilgi duyan şahısların, aktivitelere katılabilmesi belirli kurallara uymalarıyla mümkün olmaktadır. Kayak sporunun mevsimi olan kış ayları yaklaşınca, Bursa Halkevi'nin bu kolundaki hazırlıkları yoğunlaşmaya başlamaktadır. Kayak sporuna ilgi duyanların bu sporu yapabilmeleri için; Spor Komitesi üyelerinin Halkevi'nden kayak hüviyet

---

[5] **Yeni Fikir**, 27 Nisan 1933, s. 1.
[6] **Halkevi Bursa 1933**, s. 18, 19.

cüzdanlarını almaları, yeni kayıt olmak isteyenlerin ise iki resimle beraber Halkevi'ne her yıl Aralık ayının 15'inde, başvurarak kayıtlarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir[7]

Komitelerin, faaliyetlerini düzenli ve örgütlü bir biçimde yapabilmeleri için gerekli olan, bürokratik işlemler devam ederken, asıl çalışma zamanı kış mevsimi olan dağcılık kulübü, yaz döneminde dağda yapılacak etkinliklerden çok, reklam, özellikle de yapıların ve donanım örgütünün meydana getirilmesi işiyle uğraşmıştır. Dolubaba, Kirazlıyayla, Deregözü, Devetaşı, Otelgözü mevkilerinde asker tarafından inşasına başlanan sığınakları tamamlanmak için çalışmalara devam edilmiştir. Bu beş sığınaktan dördü 4x10, biri 3x6 ebadındadır. Tamamen biten Dolubaba sığınağının üzerine saç, Kirazlıyayla-Devegözü-Devetaşı sığınaklarının üzerlerine toprak çekilmiş, kapı ve pencerelerinin yerlerine takılmasına başlanmıştır. Otelgözü mevkiindeki sığınak daha muntazam bir plana göre, tamamen birbiri üzerine koyulmuş ağaçlarla yapılmış, fakat üzerlerinin kapatılma, kalafatlama ve diğer ayrıntıları henüz bitmemiştir. Bunlardan başka Karabelen mevkiinde komisyon tarafından ihale edilen ve müteahhit tarafından yapılmakta olan bir salon, iki oda, ve mutfaktan meydana gelen, çatısı ahşap ve saç, diğer aksamı taştan olan Kayakevi'nin inşaatına devam edilmiştir. İnşaatların yanı sıra emniyet örgütü de meydana getirilmektedir. Karabelen'den zirveye kadar olan yere 50=100 metre aralıklarla uzun işaret direkleri yerleştirilmiş, kayak yolu her zaman görünür bir şekle getirilmiş, zirvede aynı zamanda işaret nirengi noktası yapılmış ve buraya bir kasa yapılarak hatıra defteri koyulmuştur. Telefon hattının doğrudan doğruya Bursa'ya bağlanması için, işaret direkleri izlenerek bir teşkilat kurulması için çalışılmıştır. Saydığımız tüm bu donanım ve binaları yapmak için; Kolordu, Bursa'da bulunan kıtaat, T.İ. İ. C. Genel Merkezi, Vilâyet ve Bursa Halkevi ortak olarak hareket etmiştir. Halkevi içerisinde ise Spor Komitesi'nin eksikliklerini tamamlamak için hazırlıklar devam etmiş, kıyafet ve kayak malzemeleri alınmış, uluslararası dağcılık rozeti kabul edilmiş, kayak hüviyet cüzdanları bastırılarak sporculara dağıtılmış ve İstanbul'daki dağcılık kolu ile yakın ilişkiler kurulmuştur[8].

---

[7] **Ant**, 7 Aralık 1944, s.2 .
[8] **Halkevi Bursa 1933**, s. 23-26.

1934 çalışma döneminde Spor Komitesi, dağcılık, avcılık, binicilik, yelkenli uçuş, futbol, güreş, atletizm, eskrim sporlarının canlanmasına ve yayılmasına çalışmış, on beş konferans verdirmiş, güreş turnuvası ve avcılık bayramı düzenlemiştir[9]. Spor Komitesi'ne bağlı kollar içerisinden eskrim kolu İstanbul Eskrim Federasyonu'na bağlı olarak kurulmuş ve günde üç gün olmak üzere antrenmanlarına başlamıştır[10]. 1935'te ise güreş kolunda çalışan 36 gencin katılımıyla dokuz tane güreş teşvik müsabakası yapılmış[11], bu dokuz müsabakadan ilki 28 Mart 1935 gecesi Millet Sineması'nda yüzlerce seyirci önünde gerçekleştirilmiştir. Önce milli takım güreşçilerden Balkan Şampiyonu Acar Spor Kulübü'nden Hüseyin ile Akın Spor Kulübü'nden Memduh 10 dakikalık bir güreş sergilemiş, takiben yapılan güreşlerde: 58 kiloda Akın Spor'dan Hüsnü, 61 kiloda İdman Yurdu'ndan Ahmet, 66 kiloda Acar Spor'dan Hikmet, 72 kiloda İdman Yurdu'ndan Hakkı, 79 kiloda İdman Yurdu'ndan Hüseyin, 87 kiloda İdman Yurdu'ndan Hüseyin birinci olmuşlardır[12]. Ayrıca Güreş kolu, bir köy kulübünün kurulmasına yardım etmiştir.

Bursa Halkevi, merkezde bir tenis kulübü oluşturarak, spor etkinliklerini çeşitlendirmiştir. Komite bunların haricinde, dağ kulübünü federe ettirmiş, atletlerin katılımıyla iki sokak koşusu düzenlemiş[13], yarışlarda Acar Spor'dan Mustafa-İbrahim takımı birinci, Sebat Kulübü'nden Selahattin-Ahmet takımı ikinci, Acar Spor'dan İbrahim-Selahattin takımı üçüncü olmuştur[14]. Ayrıca Komite Kılıç-kalkan kolunu oluşturarak bir gösteri yapmak için Ankara'ya yollamış, bir spor bayramı düzenlenmiş, avcı kulübü ise tek ve sürek avları gerçekleştirmiştir. Şube yetkilileri, spor yarışmaları ve etkinliklerinin yanı sıra sayıları, 908'e kadar çıkan sporcuların, ihtiyaçlarını gidermek için çalışmış ve güreşçilere mayo, 60 kişiye de ceket almıştır[15]. Aynı yıl Vali

---

[9] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 26.
[10] **Hakkın Sesi**, 4 Aralık 1934, s. 2.
[11] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 37.
[12] **Hakkın Sesi**, 1 Nisan 1935, s. 1.
[13] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 37, 38 ve **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 74, 76.
[14] **Yeni Fikir**, 25 Nisan 1935, s. 1.
[15] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 37, 38 ve **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 74, 76.

Fazıl Güleç ve bütün kulüplerin üyelerinin katılımıyla Komite tarafından bir spor kongresi düzenlenmiştir.

Halkevi Spor Komitesi Başkanı Tahir Bey'in başkanlığındaki kongrede, ülkenin çeşitli spor sorunları tartışılmış ve kongre sonunda beş yıllık bir program çerçevesinde, stadyum çevresindeki duvarların yükseltilmesi, koşu pistinin genişletilmesi, futbol sahasının düzeltilmesi, tribün yapılması, stadyuma bir atış poligonunun eklenmesine karar verilmiştir[16]. Mayıs ayında düzenlenen ve katılımın oldukça yüksek olduğu ikinci sokak koşusunda, kulüpler arasında Sebatspor birinci, Acarspor ikinci olurken, şahıslar kategorisinde Sebatspor'dan İsmail, Acarspor'dan da Selahattin birinci olmuştur[17].

Gerek 1937 Halkevleri Broşüründe gerekse merkezden İçişleri Bakanı ve C.H.P. Genel Sekreteri adına Giresun Milletvekili'nin gönderdiği pusulada; spor faaliyetlerine katılımı sağlaması, etkinlikler düzenlemesi, köylere kadar uzanan çalışmalar yapması, gayretle çalışması gibi nedenler dolayısıyla, Bursa Halkevi Spor Komitesi kutlanmıştır[18].

Halkevlerinin açılışından 1938'e kadar geçen beş yılda, yukarıda adlarını andığımız spor kulüplerinin açılması ve bu kulüplerdeki çalışmaların devam etmesinin yanı sıra, konferanslarla Bursa halkının aydınlatılması işlevine de devam edilmiştir. Doğrudan doğruya sporla ilgili konferanslar düzenlenirken, Cumhuriyet'in 15. Yıldönümü için hazırlanan Bursa değerlendirmesinde, bulaşıcı hastalıklar, frengi, kokain ve benzeri gibi konuları içeren ve sayısını arttırabileceğimiz, daha çok Sosyal Yardım Komitesi'nin konferans etkinlikleri arasında yer alan faaliyetler, sağlıklı bir neslin aynı zamanda spor çalışmalarıyla sağlanabileceği düşüncesiyle, Spor Komitesi faaliyetleri arasında anılmıştır. Aynı esere göre, spor faaliyetlerinin genişlemesi için kasaba ve yakın kazalarda spor kolları kurularak bunların birbiriyle bağlantıları sağlanmış, 1936 yılında kılıç-kalkan daha organize bir şekle getirilerek eleman sayısını

---

[16] **Hakkın Sesi**, 15 Nisan 1935, s. 2.
[17] **Hakkın Sesi**, 6 Mayıs 1935, s. 2.
[18] **1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, s. 13 ve 18 Haziran 1937 tarihili yukarıda adı geçen pusula.

arttırmak için emek harcanmış, gençliğin spor alanında yaptığı gelişimi gösteren filmler izlettirilmiş, 1937 yılında büyük bir sporcu kafilesi Uludağ'ın güneyindeki Keles ve çevresindeki köylere bir gezinti yaparak, halka canlı örneklerle sporu sevdirmek için gösteriler yapmış, yine aynı yıl içinde dörder kişilik iki bisiklet takımı hazırlanarak bunlar Bandırma, Balıkesir, İzmir, Çanakkale, İstanbul ve İzmit'i dolaşmak üzere yirmişer günlük turlara çıkmışlardır[19]. Ayrıca 15 kişinin katılımıyla 30 kilometrelik bir bisiklet yarışı düzenlenerek, 50 kişilik bir kafile ile yine bir dağ gezisi yapılmıştır[20]. 1938 yılında Balıkesir'den getirilen bir öğretmen sayesinde gençlere zeybek oyunları öğretilmiştir. Bunun yanında Eskişehir'den de bir öğretmen getirilerek cirit oyunları üzerinde çalışılması kararı alınmıştır[21]. Ocak ayında Halkevi tarafından bir kupa maçı düzenlenmiştir[22].

1940 yılında Halkevi'nin yeni binası tamamlanarak hizmete açılmıştır. Cihan Borçbakan'ın söylemiyle *"Bursa Halkevi binasının arkasından giriş verilerek yapılan kısım Halkevi'nin spor salonu olarak kullanılmıştı ve burada istekli-yetenekli gençlere dersler veriliyordu. Hatta spor salonu olarak kullanılan bu kısımda Dinarlı Mehmet güreş, bir eskrim öğretmeni de eskrim dersleri vermişti. Ayrıca Halkevi'nde kılıç-kalkan ekibi vardı"* Sözlü kaynaklarında onayladıkları gibi çeşitli kollarda etkinliklerini sürdüren, Spor Komitesi bu tarihlerden itibaren özellikle kayak ve kılıç-kalkan ekibiyle dikkat çekmiştir. Halkevlerinin 12. Yıldönümü dolayısıyla kılıç-kalkan oynayacak 12 kişinin Ankara'ya davet edilmesi ve Kayakevi'nin tamiratı için C.H.P. Genel Sekreteri'nin gösterdiği ilgi ve yardım, bu alanlardaki çalışmaların merkezin dikkatinden kaçmayarak takdirini topladığını ortaya koymaktadır[23]. Ankara'ya giden kılıç-kalkan ekibi, İnegöl Halkevi'nden üç kişinin kendilerine katılımıyla 15 kişilik bir kafile halinde Halkevlerinin 12. Yıldönümü töreninde yer almış[24] ve yine 1946 tarihli raporda kılıç-kalkan oyununa harcanan emeğin örnek oluşturduğu ifade edilmiştir[25].

---

[19] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 142.
[20] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 55.
[21] **Uludağ**, S.16, Nisan 1938, s. 49.
[22] **Uludağ**, S.20, Şubat 1939, s. 118.
[23] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[24] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, Ankara, 1945, s. 24.
[25] **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları** , Ankara, 1946, s. 16.

C.H.P. Genel Sekreterliği tarafından yayınlanan esaslara uygun olarak Bursa köylerinde Halkevi adına Spor Yuvaları kurmak için 21 Nisan 1940'dan itibaren çalışmalara başlanmıştır. Spor Komitesi üyeleri Gürsu, Demirtaş, Gündoğdu ve Çalı köylerine giderek Spor Yuvalarını oluşturmuşlardır. Bunlarda ilk iş olarak 19 Mayıs Bayramı'na dörder atletle katılacaktır. Gelecek aylar içinde dağ köylerinde de Spor Yuvaları kurmak için çalışmalara başlanması kararlaştırılmıştır[26].

1940 yılının ikinci altı aylık çalışma dönemi içinde gerçekten çok faal bir şekilde çalışan Spor Komitesi, 15 Eylül'de Geçit Köyü'nde 400 avcının katıldığı bir avcılar bayramı düzenlemiştir. Önce Atatürk Anıtı'na çelenk koyulduktan sonra bayram yerinde atış yarışmaları yapılmıştır. Kazananlara çeşitli ödüllerin verildiği yarışmada Minareli Çavuş Köyü'nden Muharrem Bey ile Bursa Avcılar Kulübü'nden Fahri Kurşun birinci olmuşlardır. Eylül ayı içinde Havuzlu Park'ta yüzme yarışmaları düzenlenerek, dereceye girenlere ödüller verilmiştir. Yeni Köy Spor Yuvaları'nın kurulması ve eskilerinin geliştirilmesi için yoğun bir biçimde çalışılmış ve Spor Öğretmeni Dinarlı Mehmet Pehlivan bunun için görevlendirilmiştir. Her hafta köylere giden Spor Komitesi süngü kullanımı, bomba atımı, koşu, beden hareketleri, halat çekme, ve güreş çalışmaları yaptırmıştır. Halkevi salonunda masa tenisi dersleri verilmiş, İnegöl'de yapılan kayak yuvası için buradan seçilen iki genç Uludağ'a gönderilmiştir. Ayrıca Uludağ'ın kuzeyinde bulunan Elma Çukuru Köyü'nde bir kayak yuvası kurulmuş ve köylü gençlerin bu sporu yapması için gerekli malzeme dağıtılmıştır. 15 Aralık'ta Dimboz bölgesinde bir sürek avı düzenlenmiş, 22 Aralık'ta şehir içinde 144 atletin katıldığı sokak koşusu yapılmış, 27 Aralık'ta[27] 50 atletin katıldığı ve şehir içinde 3.000 metre olarak yapılan[28] Atatürk Koşusu'nda derece alanlara Halkevi adına bronz bir heykel ödül olarak verilmiştir[29].

1941 yılında çok daha çeşitli spor dallarında yarışmalar düzenleyen Spor Komitesi aynı zamanda üye sayısı bakımından da dikkati çekmektedir. Komite'nin

---

[26] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 58.
[27] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 41, 42.
[28] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 68.
[29] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 41, 42.

düzenlediği faaliyetlerden ilki iki hafta süren ping pong yarışmasıdır. Uludağ'da düzenlenen kayak yarışmasına ise Kütahya'dan 6, İnegöl'den 3, Elma Çukuru'ndan 6, Bursa'dan 7 kayakçı katılmış, iki aşamalı olarak düzenlenen yarışmanın birinci aşaması 1.000 metre olarak belirlenmiş ve yarışmada birinciliği Bursa, ikinciliği İnegöl Halkevi'ne bağlı kayakçılar kazanmıştır. İkinci aşama olan 150 metre irtifalı, 800 metre inişli sürat kayak yarışmasında yine Bursa Halkevi'ne üye kayakçılar birinciliği almıştır. Ayrıca aynı yıl içinde Genel Sekreterlik tarafından çeşitli etaplardan oluşan Köy Spor Yuvaları ve Halkevleri koşuları yapılmıştır. 3.000 metre üzerinden yapılan koşuya 18 köylü, 40 şehirli, 4.000 metre üzerinden yapılan koşuya 20 köylü, 16 şehirli, 5.000 metre üzerinden yapılan koşuya ise 25 köylü, 18 şehirli yurttaş katılmış ve bütün etaplarda başarılı olanlara çeşitli hediyeler verilmiştir. İzmir'de yapılan İnönü koşusuna Bursa Halkevi'nden de bir atlet gönderilmiştir. Bu yarışmaların yanı sıra, Halkevi üyelerinden oluşan 17 kişilik bir kafile dağa çıkarak bir gün burada kalmışlar, beden eğitimi sorumlularından 60 kişilik bir başka kafile ise kış sporlarını çalışmak üzere dağa gönderilmiştir[30]. 5 Ocak 1941 Pazar günü Yenişehir yolu üzerindeki Çataltepe mıntıkasında Karanlık Dere denilen yerde bir sürek avı düzenlenmiştir[31]. Mayıs ayında güreş, kılıç kalkan çalışmaları sürdürülürken, yine Spor Komitesi tarafından düzenlenen masa tenisi oyununa 872 kişi, voleybol yarışmasına 700 kişi katılmıştır[32]. Haziran ayında masa tenisi, kılıç kalkan oyunu ve güreş çalışmalarına katılanların sayısı 955 olmuştur[33]. Aralık 1941-Ocak 1942'de Beden Terbiyesi Bölge ve Halkevi güreş idmanlarında 226 güreşçi çalışmıştır[34]. Mart-Nisan 1942 çalışma döneminde kılıç-kalkan oyunu derslerine yeniden başlanmıştır[35]. Şubat-Mart-Nisan 1942'de güreş egzersizlerine 566, masa tenisine 306[36]. Mayıs-Haziran 1942'de güreş çalışmalarına 216, masa tenisine 275[37]. Temmuz-Ağustos'ta güreş çalışmalarına 134, masa tenisine 104[38]. Eylül-Ekim'de güreş çalışmalarına 176 kişi katılmıştır[39]. 13 Aralık 1942 günü

---

[30] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 68.
[31] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 53.
[32] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 60.
[33] **Uludağ**, S. 36, Haziran 1941, s. 47.
[34] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[35] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 39.
[36] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[37] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 48.
[38] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 55.

mevsimin ilk kır koşusu 2.000 metre olarak gerçekleştirilmiştir. Koşuya Erkek Lisesi, Ticaret Lisesi ve Bölge Sanat Okulu'ndan toplam 226 kişi katılmıştır. Yarış sonunda, Erkek Lisesi'nden N. Uzuner birinci, yine Erkek Lisesi'nden Z. Evrent ikinci, Ticaret Lisesi'nden İ. Tekintaş üçüncü olmuştur. Takım olarak ise Erkek Lisesi birinci, Sanat Okulu ikinci, Ticaret Lisesi üçüncü olmuştur. 1942-1943 yılı kışının ilk dağ çıkışına Spor Komitesi'den 42 kişi katılmış ve Kayakevi'nde üç gün kalmışlardır[40]. Kasım-Ararlık-1944, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945 ayları içerisinde, devamlı etkinlikler arasında yer alan; Atatürk Koşusu, kılıç-kalkan gösterisi, boks, voleybol maçları ve çalışmaları sürdürülürken, Halkevi Spor Komitesi yeni çalışma yılı programını belirlemek için bir toplantı düzenlemiştir. Komitenin hazırladığı ve dört çalışma alanının belirlendiği rapora göre; 1. Kılıç-kalkan-cenk oyunu çalışmalarının yanında, ulusal oyunlardan birisi olan Bengi oyununa da önem verilmesi kararlaştırılmış ve komitenin bu bölümünün B. Tahtakıran ile B. Baturel'in yönetmesi kabul edilmiştir. 2. Kayak ve dağcılık çalışmalarına önem verilerek, bu bölümün de B. Aykaç tarafından yönetilmesi onaylanmıştır. 3. Voleybol ve basketbol çalışmalarının, bölge kapalı salonunda B. Topaç tarafından yönetilmesi kararı alınmıştır. 4. Yeniden atletizm şubesinin açılması kararı alınarak, başına B. Akbaş'ın getirilmesi kabul edilmiştir[41].

Halkevi'nin spor salonları ve oyun sahaları kendi faaliyetlerinin yanı sıra, özellikle okul öğrencilerinin spor aktiviteleri için okullara tahsis edilmiştir. Örneğin; okullar tarafından düzenlenen futbol ve voleybol karşılaşmalarından voleybol karşılaşması 9 Aralık 1944 Cumartesi günü Halkevi sahasında yapılmıştır. Maçların bitiminde Ticaret Lisesi, Erkek Lisesi, Orman Okulu, Erkek Sanat Enstitüsü'nün oyuncu ve öğretmenleri Halkevi salonunda çay ve pasta ile ağırlanmıştır[42]. Halkevi, bir anlamda o dönemin Bursa'sının önemli okullarının öğrencilerini spor, ardında da çaylı bir toplantıyla bir araya getirerek, sosyal bir kaynaşma ve toplumsal bir hareketlikle

---

[39] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[40] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 49, 50.
[41] **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Ararlık-1944, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945 s. 32, 33.
[42] **Ant**, 12 Aralık 1944, s. 1.

sağlamış, böylece Bursa'nın canlandırılması işlevini üstlenmişlerdir. Ayrıca çevre illere maçlara giden Halkevi futbol takımı, Balıkesir'de iki maç yapmıştır[43].

Faaliyet sahasını günden güne genişleten Spor Komitesi'nde, 1946 yılından itibaren, Beden Terbiyesi ve Spor Bölge Antrenörü Halit Kılıçesin'in girişimleriyle eskrim dersleri verilmeye başlanmış[44], ardından aynı yıl içinde, 27 Aralık 1946'da yapılan Atatürk Koşusu'nu takiben, Halkevi salonunda iki ping pong masasından oluşan spor salonu, Halkevi Başkanı Tahir Yetmen ve Ticaret Lisesi Beden Terbiyesi Öğretmeni Cemal Sayman tarafından açılmıştır[45]. Ayrıca Bursa Halkevi; Halkevi Futbol Kupası Maçları ile Halkevi Spor Komitesi'nin organize ettiği Gayrı Federe Takımlar Arası Kupa Maçları gibi spor organizasyonları düzenleyerek, spor etkinlikleri, spora katılım ve sporun gelişmesi bakımından Bursa'da önemli bir görev üstlenmiştir[46].

Bursa'da, Halkevi bünyesinde gerçekleştirilen aktivitelerin gazetelerde yer almasının ötesinde, gazetelerin Halkevi'nde meydana gelen tüm hareketleri izlediği ve gerektiğinde uyarılarda bulunulduğu anlaşılmaktadır. Halkevi'nin de yapılan bu uyarıları dikkate alarak yaptığı incelemelerin sonuçlarını, yine gazeteler aracılığıyla halka ilettiği gözlenmektedir. Örneğin Halkevi Kupası'yla ilgili Pınar Spor Kulübü'nün haksızlık yapıldığı şeklinde yaptığı eleştiri Ant Gazetesi'nin 12 Ekim 1947 tarih ve 808 sayılı nüshasında yer alan *"Halkevi Başkanlığı'ndan Tekrar Soruyoruz"* başlıklı yazıyla tartışmaya açılmıştır. Bu yazı üzerine Halkevi tarafından konu araştırılır ve araştırma sonucu elde edilen bulgular Ant Gazetesi aracılığıyla halka ulaştırılır. Açıklama yazısında kupanın tertip heyeti kararının çoğunluğun katılımıyla sahibine verildiğinin anlaşıldığı bildirilmiştir[47]. Aslında bu bize, Halkevi'nin Bursa'da devamlı göz önünde olduğunu, Bursa basını ve halkı tarafından sahiplenildiğini, herhangi bir aksama belirtisi hissedildiğinde bir denetim mekanizması kurularak bunların giderilmeye çalışıldığını göstermektedir.

---

[43] **Uludağ**, S. 75, Ocak-Şubat 1946, s. 48.
[44] **Ant**, 25 Ekim 1946, s. 2.
[45] **Ant**, 28 Aralık 1946, s. 2.
[46] **Ant**, 5 Mayıs 1947, s. 2.
[47] **Ant**, 21 Ekim, 1947, s. 1.

Halkevi bu arada çalışmalarına devam etmektedir ve 1948 Kasım ayında boks, eskrim, güreş kursları açılarak, dağcılık gezileri düzenlenmiştir[48]. 17 Şubat 1949'da yapılan kulüp delegeleri toplantısı sonunda, Futbol Kolu Başkanı Faik Timel yönetimindeki Komite, 27 Şubat 1949 Pazar günü kupa maçlarının başlamasına karar vermiş, ilk hafta Çelik-Merinos ile Yıldırım-Acarlar kulüplerinin karşılaşmaları onaylanmış[49], 1949 yılında ayrıca boks ve eskrim kursları açılmış, eskrim yarışmaları ve 6.000, 4.00 metre koşuları düzenlenmiştir[50]. Daha sonraki zaman diliminde ise, güreş sporuna ilgi duyan gençleri toplayarak, Halkevi'nde özel olarak hazırlattığı yerde, güreşe alıştırıcı idmanlarını başlatmıştır[51].

Diğer Komiteler gibi Spor Komitesi'de Bursa için önemli işlevler üstlenecektir. Boks, güreş, ping pong, futbol, voleybol, atletizm, kılıç-kalkan çalışmaları sayesinde spor etkinlikleri yapılırken, toplumsal bir birlikteliği ve heyecanı yaratmak da mümkün olmuştur. Bursa Halkevi Spor Komitesi'nin Bursa açısından, özellikle kayak ve dağ sporları dolayısıyla büyük bir önemi olacaktır. Uludağ'ın Türkiye'nin en önemli kayak merkezlerinden birisi haline gelmesi ve kış turizminin canlanmasına katkıları göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Ayrıca Spor Komitesi Bursa Halkevi'nde en fazla üyeye sahip Komite olacaktır.

B. Sosyal Yardım (İçtimai Muavenet) Komitesi'nin Çalışmaları

1932 Talimatnamesi'nde Şube'nin birincil görevleri; Halkevi'nin bulunduğu bölgedeki yardıma muhtaç kimsesiz kadın, çocuk, gazi, ihtiyar ve hastalara, hapishanelerde bulunan muhtaçlara, kimsesiz okul çağındaki çocuklara yardım olarak sıralanmıştır. Ayrıca ihtiyaç sahibi hastalar ile köylerden gelen hastaların tedavi masraflarının karşılanması, işsizlere iş bulunması kararı da alınmıştır[52].

---

[48] **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık 1948, s. 2.
[49] **Bursa**,18 Şubat 1949, s. 1.
[50] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 15.
[51] **Bursa**,7 Şubat 1950, s. 2.
[52] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ank., 1932, s. 9, 10.

29 Haziran 1932 tarihinde kurulan Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi, etkili bir şekilde çalışabilmek için, halkla doğrudan doğruya temas kurmayı planlamış ve, Bursa'daki tüm mahalleler de ihtiyaç sahiplerini tespit etmeye çalışmıştır. Mükemmel bir iletişim ağı kurabilmek için de, mümkün olduğunca çok üyeye sahip olma endişesini taşımış ve başlangıçta aza kaydını arttırmak için çaba harcamıştır. Üye kayıtlarını gerçekleştirirken aynı zamanda, ihtiyaç sahibi kişilerin maddi ve manevi gereksinimlerini içeren bir çalışma programı hazırlamış ve de yapılan programın yürümesi, kurumlardan veya halktan gelecek yardımlara bağlı olduğundan, bunlardan yardım istemiştir[53].

Hazırlanan program çerçevesinde faaliyetlere başlayan Komitenin bugüne kadar ulaşabilen belgelere göre, yaptığı çalışmalarından ilki, Bursa'da sayıları 4.000 civarında olan sanatkâr işçilere yönelik bir "*yardım sandığını*" kurma girişimidir. İşçilere çok yararlı olabilecek sandığın kurulması sırasında yasal alt yapıyı hazırlayabilmek için, Komite üyeleri T.B.M.M.'nin görüşmekte olduğu İş Kanunu Yasası'na bu hususta bir maddenin eklenmesini istemiştir[54]. Sosyal Yardım Şubesi'nin istemi üzerine Bursa Halkevi Yönetim Kurulu, C.H.F. Genel Sekreterliği'nden, işçilerin çok olduğu yerleşim alanlarının hepsinde yardım sandığı oluşturulmasının, T.B.M.M.'nin hazırladığı İş Kanunu'yla bir zorunluluk haline getirilebileceği ve böylece ihtiyaçların kolayca karşılanabileceğini belirterek, ricada bulunmuştur[55].

Yasal boşlukların giderilmesi girişimlerinin paralelinde, çalışmalarını daha etkili bir hale getirerek, mümkün olduğunca maddi yardım sağlamak ve böylece Bursa halkına daha fazla sosyal yardım yapabilmek amacıyla, Komite birtakım önlemler almaya başlayacaktır. Örneğin; Şube yetkilileri, Bursa Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na yazdığı bir dilekçeyle, diğer illerde bulunan Halkevlerinin bünyesindeki tüm komitelerin işbirliğinden örnekler vererek, bu sayede Sosyal Yardım Komitelerinin

---

[53] **Halkevi Bursa 1933**, s. 7.

[54] Bursa Halkevi İçtimai Yardım Şubesi'nden Halkevi İdare Hey'eti Riyaseti Âliyesi'ne 20 Aralık 1932'de yazılan ve daha önce yayınlanmamış orijinal belge.

[55] Bursa Halkevi İdare Heyeti Riyaseti'nden C.H.F. Kâtibi Umumiliği'ne 28 Aralık 1932'de yazılan ve daha önce yayınlanmamış orijinal belge.

maddi sorunları bir ölçüde aştığını ve böylece daha yararlı olduklarını belirtmiştir. Oysa, kendilerinin bağış makbuzlarıyla başladıkları yardım toplama işinde, Aralık 1932'ye kadar gelinmesine rağmen büyük bir gelişme sağlayamadıklarını, mahallelerdeki örgütlenme faaliyetine devam edilmesi girişiminde de ne derece başarılı olabileceklerinden emin olamadıklarını, çünkü davet edilen 30 bölgeden sadece 5-6'sının çağrıya olumlu cevap verdiklerini anlatmışlardır. İşte bu nedenlerden dolayı, diğer Halkevlerinin Sosyal Yardım Komitelerinin çalışmalarına benzeyen bir plan hazırlayarak, Bursa Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na bunu sunmuşlardır. Planda kabul edilen başlıklar şunlardır:

1. Terbiyevi sinema filmi getirterek, bunların haftada 2-3 defa, Muallimler Birliği'nde cüzi bir giriş ücreti karşılığında okul öğrencileri ile halka gösterilmesi ve böylece hem maddi kazanç sağlanması hem de öğrencilerle, halkın ahlâkı üzerinde bir etki yaratılması.

2. Temsil Komitesi'nin hiç olmazsa ayda bir defa Sosyal Yardım Komitesi adına bir temsil, Müzik Kolu'nun ise on beş günde veya ayda bir Eski Türk Ocağı kahvesinde bir adet konser vermesinin sağlanması.

3. Ramazan ayında, iki veya üç gece devam edecek bir gösteri için, uygun bir ücretle, Deniz Kızı namıyla oldukça ünlenen Eftalya Hanım'ın İstanbul'dan getirtilerek Muallimler Birliği'nde konser verdirilmesi.

Sonuç olarak; sinemanın yardım çalışmaları için açtırılması, Temsil ve Müzik Şubelerinin Sosyal Yardım Komitesi hesabına faaliyete geçmesi ve Eftalya Hanım'ın, İstanbul Halkevi aracılığıyla Bursa'ya gelmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gibi isteklerini Sosyal Yardım Komitesi Bursa Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na 21 Aralık 1932 tarihinde bildirmiştir[56].

---

[56] Bursa Halkevi İçtimai Yardım Şubesi'nden Halkevi İdare Hey'eti Riyaseti Âliyesi'ne 21 Aralık 1932'de yazılan ve daha önce yayınlanmamış orijinal belge.

1933'den itibaren Komite yardım çalışmalarına başlamış, Halkevi'nin verdiği ve bazı bağışlarla toplanan 200 lirayla, Ramazan ayında 148 fakir ve kimsesiz çocuğun ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ayrıca kumar, esrar, kokain gibi zararlı maddelerin okul çağındaki, kimsesiz çocukların kullanmasını engellemek için, okul ve diğer ihtiyaçları sağlanarak bu tür zararlı bağımlılıklardan uzak tutulması kararı benimsenmiştir. Yukarda da belirttiğimiz gibi, bütün Parti ve Halkevi örgütleri, Bursa'daki çalışma alanını ve mekanını büyütmek, bütün ihtiyaç sahiplerine yardım edebilmek amacıyla 27 Mart 1933'te, ivedi bir biçimde işe başlanması hususunda ısrar etmiştir. Fakat bu toplantıyı takip eden ilk Cuma, Kurban Bayramı'na denk geldiği için bayramdan sonra gelen ve 12 Nisan 1933 tarihine isabet eden Cuma günü, Bursa'nın 12 yerinde, 12 kişi tarafından "*yardım sandığı*" konusunda konferanslar verilerek işe girişilmiş, ardından da, yardım sandıkları ve Halkevi'nin Sosyal Yardım Komitesi'ne bağlı üyeler aracılığıyla her Cuma, bütün halkın verdiği kırkar lira toplanmaya başlanmıştır. Toplanan paralar yine aynı örgüt ve mahalle heyetleri tarafından, kesin olarak ihtiyaç sahibi oldukları bilinen ve başkalarının yardımı olmaksızın geçinmeleri mümkün olmayan kişilere dağıtılmıştır. Bütün bunların sonucu olarak, sokaklarda dilencilik yapanlardan, gerçekten yardıma ihtiyaç duyanları bu örgüte bağlanmış ve dilenciği iş haline getiren ahlâksız kişiler de bu sayede belirlenerek, zabıta ve belediyenin dikkatli izlenimiyle ortadan çekilmiştir. Ancak altı hafta süren ve bu süre içinde 800 kişiye yardımda bulunan örgütün, para toplama tarzının toplumdan para toplama kanununa aykırı olduğu gerekçesiyle, Hükümet tarafından durdurulmuştur. Yasal boşluktan kaynaklanan ve hem para vererek yardımda bulunanların hem de yardım görenlerin, oldukça memnun olduğu, üstelik altı hafta zarfında 594 lira gibi bir yekûna ulaşan ve böylece bir çok muhtaç kişiye yardım eden sistemin durdurulmasının meydana getirdiği bu aksiliği gidermek için, resmi hükümler hazırlanmış ve Danıştay'da görüşülmesine başlanmıştır. Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi yasal düzenlemeleri takiben bu faaliyetlere yeniden başlanınca, iş evleri ve kreşler açarak, çalışmayı daha etraflı hale getirmek fikri benimsenmiştir[57].

[57] **Halkevi Bursa 1933**, s. 9-11.

Oysa Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'nin yaptığı mahalle örgütlenmesi ile yardım sandığı uygulamasından Cumhuriyet Gazetesi'nde övgüyle söz edilmiştir. Gazetede *"Bursa Halkevi, bütün Halkevlerine bir numune ve bir misal olacak teşkilat yapmıştır. Bu teşkilat, Halkevi İçtimai Yardım Komitesi'ne bağlı olarak her mahallede teşkil olunan birer yardım kolu vasıtası ile şehirde muhtaç ve fakir kimselere doğrudan doğruya yardım etmeyi gaye edinmiştir. Mahallelerdeki yardım kolları haftada bir defa vaktü hali yerinde olanların evlerini dolaşarak Halkevi'nden verilmiş olan kutulara her aileden birer kuruş toplamaktadır. Haftada bir sigara eksik içilmiş kadar ehemmiyetsiz bir şeye karşılık olan, bu bir kuruşu herkes seve seve vermektedir. Hatta fakir aileler bile kendilerinden daha muhtaç kimselere yardım edileceğini öğrendiklerinden bu vazifeyi onlarda yapıyorlar. Her hafta toplanan birer kuruş mühim bir yekûn tutmaktadır. Şu hesaba göre Bursa'da muhtaç ve fakir kimselerin doğrudan doğruya Halkevlerine girmiş bulunacağı anlaşılmaktadır"*[58] denilmektedir.

1933 yılında yardım kutularıyla para toplanabilmesi için Bursa ve Ankara'da çalışmalar süre gelirken, Temsil Komitesi Cumhuriyet Bayramı için piyesler hazırlamaktadır[59]. Aynı yıl ayrıca, Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla Halkevi'nde, çok fakir ve kimsesiz 80 çocuğa elbiselik, çorap, ayakkabı ile tamamen çıplak oldukları için hapishane revirinde yatırılan iki mahkuma ise giyim yardımında bulunulmuştur[60].

Halkevleri 1934 Yılı Faaliyet Raporu'nda Komitenin yardım çalışmalarını artık yoğun bir hale getirdiği gözlenmektedir. Yılın birinci üç ayı içerisinde okullarda bulunan 130 yoksul öğrenci giydirilmiş, çok fakir 11 tane vatandaşa para yardımı yapılmış, fazla kar yağışı dolayısıyla köylerine dönemeyen 70 köylü yurttaşa köylerinin yolları açılıncaya kadar yemek verilmiş, cüzam hastalığına yakalanmış bir kişi tedavi için İstanbul'a gönderilmiş, Sosyal Yardım Komisyonu'nun halktan topladığı 14.000 parça çamaşır[61], 2.400 vatandaşa dezenfekte edildikten sonra Belediye aracılığıyla dağıtılmış, ayrıca ihtiyaç sahibi kişilere 400 çift ayakkabı sağlanmış, topladığı 690 parça

---

[58] **Cumhuriyet**, 9 Mayıs 1933, s. 5.
[59] **Halkevi Bursa1933**, s. 17, 18.
[60] **A.g.e.** ,s. 22.
[61] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 26. ve **Hakkın Sesi**, 11 Aralık 1934, s. 2

eşyayı yeni doğan çocuklara dağıtılması için Çocuk Esirgeme Kurumu'na iletmiş, 4 Türk işadamına ufak sermayeler verilerek iş sahibi olmaları sağlanmış, Bursa yoksullarına yardım kurumuna 241 lira yardım temin etmiş ve bu para koruma kurulları olmayan okullara verilmiştir[62].

Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi, organik bir şekilde kendileriyle iletişim kuran okul öğrencilerinin, öğrenim hayatlarını devam ettirebilmeleri için gereken yardımı yapmakta ve böylece Bursa'daki ve genel olarak Türkiye'deki eğimli-kültürlü-nitelikli bir toplum yaratma organizasyonuna olumlu katkılarda bulunmaktadır. Ancak şu da belirtilmelidir ki Halkevi'ne başvuran her kişiye gözü kapalı bir biçimde yardım edilmemiştir. Öncelikle yardım başvurusunda bulunan şahısların gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadıkları araştırılmış, sağlıklı bir araştırma yapmak amacıyla ise, şahsın ailesinin veya kendisinin yaşadığı mekanlardaki kamu kurumları, yardım kuruluşları ve diğer Halkevleriyle bağlantı kurarak ve yoğun bir yazışma sirkülasyonu sonucunda, gerçekten ihtiyaç sahibi olduğu anlaşılınca yardım edilmiştir. Örneğin; Süleyman Nazif isimli bir şahıs, 27 Ocak 1934'te Bursa Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği dilekçeyle, Bursa'da başladığı okul hayatına İstanbul'da devam ettiğini, İstanbul Halkevi'nin yardımlarıyla okuduğunu, ama İstanbul Halkevi'nin yardımlarını kısmak zorunda kalması nedeniyle öğrenim hayatına son vermek zorunda kalacağını belirtmiş ve Bursa Halkevi'nden öğrenim hayatına devam edebilmek için yardım isteğinde bulunmuştur[63]. Bu istem üzerine; Bursa Halkevi Yönetim Kurulu Başkanı imzasıyla, şahsın söylediklerinin doğruluğunu araştırmak üzere 19 Şubat 1934'te hem İnegöl Kaymakamlığı'na[64], hem de İstanbul Halkevi Başkanlığı'na[65] birer dilekçe yazılmıştır. İstanbul Halkevi Başkanlığı, kendilerine gönderilen dilekçe karşılığı olarak, 27 Şubat 1934 tarihinde yazdığı dilekçeyle, şahsın Kadırga Yurdu'nda barınması için kendilerine düşen sorumluluğu yerine getireceklerini, fakat para yardımına maddi olanaksızlıklar

---

[62] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 26.

[63] Süleyman Nazif isimli kişinin Bursa Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlamamış 27 Ocak 1934 tarihli orijinal belge.

[64] Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın İnegöl Kaymakamı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 19 Şubat 1934 tarihli orijinal dilekçe.

[65] Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın İstanbul Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 19 Şubat 1934 tarihli orijinal dilekçe.

dolayısıyla devam edemeyeceklerini, ailesinin durumu hakkında tam anlamıyla bilgi sahibi olmadıkları gibi, kendilerinin durumunu araştıracak bir konumda olmamaları sebebiyle, Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'nin gerekli etüdü yaparak, gerekiyorsa yardım yapmasını rica etmiştir[66]. Sonuç olarak; Bursa Halkevi Başkanı tarafından İstanbul Halkevi Başkanlığı'na 3 Nisan 1934'te yazılan dilekçeyle, araştırma sonucuna dayanılarak, ders yılı sonuna kadar şimdilik ayda beşer lira yardım yapılmasına karar verildiği ve posta ile gönderilen paranın İstanbul Halkevi yetkilileri tarafından Süleyman Nazif isimli öğrenciye iletilmesini istemiştir[67].

Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi vatandaşlara maddi, manevi veya iş yardımı sağlanması konularında, diğer Halkevleri, kurumlar ve kuruluşlarla iletişim kurmakla yetinmeyerek, kendi iç yapısındaki, Şubeler ve Kollar arasında bir koordinasyon oluşturmuştur. Örneğin; Bursa Halkevi Başkanı tarafından 29 Mayıs 1934'te Sosyal Yardım Komitesi'ne yazılan bir dilekçeyle, 19 lira maaşla hapishanede gardiyan olarak çalışmak üzere, yardıma muhtaç, bu işi yapabilecek ve ahlâkına güvenilir bir kadının, Komite tarafından belirlenerek, Hapishane Müdürü Cemil Bey'e gönderilmesi rica edilmiştir[68].

1935 yılına gelindiğinde Komitenin faaliyet sahası ve çalışmaları daha da artacaktır. Sosyal Yardım Komitesi; daha önce kurmuş olduğu *Bursa Yoksullarına Yardım ve Bakım Kurumu*'na, kiraladığı sinema binasını vermiş, burada yaptığı ucuz sinema gösterilerinin hasılatı ile yoksullara yardım etmiş, 3 yoksul öğrenciyi giydirmiş, cezaevinden çıkan 3 kişiden birine iş bulmuş, diğer ikisini memleketlerine yollamış, 3 yoksula sermaye vermiş, 13 yoksula para yardımında bulunmuş, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nu Bursa'ya getirerek geliri yoksullara dağıtılmak üzere bir temsil verdirmiş, cezaevine yiyecek yardımında bulunmuş, 30 kişiye giyecek dağıtmış, 21 yoksul kadına

---

[66] İstanbul Halkevi Başkanlığı'nın Bursa Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 27 Şubat 1934 tarihli orijinal belge.

[67] Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın İstanbul Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 19 Şubat 1934 tarihli orijinal dilekçe.

[68] Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın Sosyal Yardım Komitesi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 29 Mayıs 1934 tarihli orijinal dilekçe.

manto yaptırmıştır[69]. Yoksul kadınlar için Komitenin yaptırdığı manto adedi 1936 tarihli bir raporda 980 olarak belirtilmektedir[70]. Ocak 1936'da Halkevi Sosyal Yardım Komitesi para sağlamak için Tayyare Sineması'nda İstanbul Şehir Tiyatrosu oyuncularına bir oyun oynatmıştır. Bedia (Muvahhit), Hazım, Vasfi Rıza (Zobu), Kemal, Mahmut gibi oyuncuların rol aldığı *Çam Sakızı* isimli oyun büyük bir beğeni toplamıştır[71].

İstanbul'a yakınlığı nedeniyle ulusal basın tarafından daha yakın ve dikkatli bir biçimde talip edilebilen Bursa Halkevi ile ilgili haberler, basın-yayın organlarına yansımaktadır. Bu haberlerden bir tanesi, Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'yle ilgili olarak, Ocak 1935 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almıştır. Sosyal Yardım Komitesi'nin çalışmalarının özeti şeklinde olan haberdeki söylemler, Halkevleri Faaliyet Raporları'ndaki bilgilerle karşılaştırıldığında, çok ufak tefek farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Diğer kaynaklarla karşılaştırma şansımız olmadığından, ne yazıktır ki, bu ufak tefek bilgi farklılıklarının hangisinin doğru olduğunu saptamak imkansız olmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi'nde ki haberin tamamı ise şu şekildedir[72]

> *"Bursa Halkevi şubelerinin çoğu diğer evlere örnek olacak kadar verimli işler başarıyor. Köycülük şubemizin yarattığı ve Halkevleri Genel Merkezi'nin bile beğendiği bazı işlerden sonra bu sene de Halkevimizin İçtimai Yardım Kolu Bursa fakirlerine şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde fiilen yardıma başladı. Bu komite ile beraber çalışan Bursa Yoksullara Yardım Cemiyeti ve Cumhuriyet Halk Fırkası ocakları elbirliği yaparak halkın hamiyetine müracaat ettiler. Kapı kapı dolaşılmak suretiyle toplanılan giyilecek eşya 14.000 parça oldu. Bu eşya Belediye etüdünden geçirildikten sonra şu suretle dağıtılmıştır.*
>
> *13 okulun 600 fakir çocuğuna, mektebe gitmeyen 1.200 fakir çocuğa, kadın-erkek 600 muhtaç ve yoksula 2.400 giyim eşyası verilmiştir. Verilen eşyaların*

---

[69] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.
[70] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 91.
[71] **Yeni Fikir**, 19 Ocak 1935, s. 2.
[72] **Cumhuriyet**, 4 Ocak 1935, s. 5.

adedi 4.002'dir. Dağıtılan ve bu rakama konmayan yüzlerce çorap olduğu gibi yeni doğan çocuklara yarar 690 parça eşyada Çocukları Esirgeme Kurumuna verilmiştir. Ayrıca 400 parça eski tek ayakkabı satılarak tutarı gene yoksullara harcanacaktır.

Yoksullara Yardım Cemiyeti'nin her ay topladığı taahhütlerden başka Valimizin de yardım ve delaletiyle memleketimizin iyiliksever ve varlıklı yurttaşlarından 261 lira toplanmış, bu para himaye heyetleri olmayan mekteplere tevzi edilmiştir. Bu gibi mekteplerin yoksul çocuklarına yemek için onar kilo pirinçte verilmiştir. 15 mektebin yoksul çocuklarına mektep formasına göre elbise yapılmak üzere 118 metre yeni lacivert kumaş gönderilmiştir. Halkevi İçtimai Yardım Komitesi'nin ve Bursa Yoksullarına Yardım Cemiyeti'nin çalışmalarını kolaylaştıran ve bu çalışmaları candan himaye eden, hatta kuvvetlendiren Valimiz Fazıl Güleç'tir. Haftada 2-3 gece Onu bu teşekküllerin toplantılarında görüyoruz. Memleketin fakirleri ve muhtaçları hesabına gösterilen bu yüksek alaka ve şefkat için Halkevi teşkilatını, Yoksullara Yardım Cemiyetini, Cumhuriyet Halk Fırkası ocak heyetlerini takdirle anmayı bir borç bilirim.

Bursa Muhabiri Musa Ataş"

Komite geçen yıllar içerisinde gerek teşkilatlanması, gerekse yardımları yaparken benimsediği ilkelerle özgün çalışmalar gerçekleştiren bir karaktere sahip olmuştur. 1937 yılının ilk altı aylık çalışma dönemine ait raporda, Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'nin bu özgünlüğünü ortaya koyan bilgiler bizlere ulaşmıştır. İlk kuruluştan itibaren Komitenin gerekli şekilde çalışabilmenin koşulu olarak kabul edilen, her mahallede sosyal yardım işine bağlı üyelerin bulundurulması anlayışına yine önem verilmektedir. En yakın mahalleden en uzak semte kadar bütün Bursa'da sosyal yardım örgütü kurulmuş ve 52 Parti Ocağı'nda 130 kişi tüm güçleriyle sosyal kalkınma için çalışmışlardır. Komite kendi örgütlenmesi ve üyeleriyle etkili bir biçimde faaliyetlerini yürütürken Bursa'da daha fonksiyonel bir çalışma ortamı oluşturmak için diğer yardım kuruluşlarıyla da yakın temasta bulunmuştur. Bu bağlamda Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, Yoksullara Yardım Kurumu, Belediye (Uray) ve diğer

vatandaşa para yardımı yapılmıştır. Çalışabilecek güçteki ihtiyaç sahibi yurttaşlara yardım edebilmek için, Bursa'daki mevcut fabrikalar, dokuma tezgahları ve özellikle Sümerbank'ın yeni açmakta olduğu Merinos Fabrikası ile görüşmeler yapılarak, kadın ve erkek işçilere ihtiyaç duyduklarında, öncelikle Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'nden iş gücü isteminde bulunmaları hususunda anlaşma sağlamışlardır. Bu işbirliğinin sonucu olarak, Sosyal Yardım Mahalle Örgütü'nün işe sokulacak kişilerin durumunu incelemesi ve doktor kontrolü sonrasında bir buçuk ayda 18 kişi fabrikalara işçi olarak yerleştirilmiştir. Geçim sıkıntısı yaşayan yurttaşlara iş bularak, bu toplumsal sorunsalı çözme düşüncesinin başarılı bir biçimde hayata geçirilmesi üzerine Halkevi'ne iş istemiyle gelenlerin sayıları günden güne artmaya başlayacaktır. İş isteklerinin çoğalması Sosyal Yardım Komitesi'nin bu konuda da planlı hareket etmesini zorunlu hale getirmiş ve sonuçta iş isteyenler için bir defter düzenlenmiştir. İş istemek için başvuruda bulunan kadın ve erkekler, istediği ve yapabileceği iş karşısına not edilmekte, açık bir iş bulunduğunda Komite bu deftere kayıt edilmiş adresleri alınan yurttaşları derhal çağırarak işe yerleştirmektedir. Bu yöntemle fabrikalara yerleştirilen işçilerden başka 3 kadına ev hizmetçiliği, 3 kişiye de çeşitli işler bulunmuştur. Ayrıca kimsesiz ve yatacak yerlerinin bulunmadığı iddiasıyla Komiteye başvuran 4 ailenin incelemeler sonucu doğru söyledikleri anlaşılınca bunlara yatacak yer sağlanmış, yetmiş yaşını geçkin bulunduğu, hastalıklı olduğu ve küçük çocukları olduğu için çalışamayacak vaziyette olan 3 aileye devamlı surette yiyecek temin edilmiştir. Çalışmak için iş isteyen fakat küçük çocuklarını bırakacak kimseleri bulunmayan 7 işçi kadının çocuklarına, Çocuk Esirgeme Kurumu aracılığıyla süt, yoğurt, şeker ve sabun sağlanarak, Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmiştir. Bu arada iş isteyenler defterinde kayıtlı 80 yurttaşa ise iş bulmak için çalışmalara devam edilmiştir.

Komite maddi yardımlarla birlikte sosyal yardım işlerini de yerine getirmiş, yoksul ve hasta olup uzman doktorlara muayene olamayan ve uzakta bulunan Memleket (Devlet) Hastanesi'ne kolaylıkla başvuramayan yoksul hastalara Bursa'daki doktor ve diş doktorlarının yardımını sağlanmıştır. Haftanın belirli bir gününü, Sosyal Yardım Komitesi'nden gönderilen hastaları kontrol için ayıran doktorlar, 17 kişiyi parasız olarak tedavi etmişlerdir. Doktorların yazdığı reçetelerdeki ilaçlar ise Komite

tarafından satın alınmıştır. Ayrıca ilkokul çocuklarının sağlık durumlarıyla Komite'nin kültür doktorları ilgilenmiştir. Fakat Halkevi'nde çocukların diş bakımlarının yapacak diş doktorları bulunmadığı için Bursalı diş doktorları ile görüşmeler yapılmış ve sonuçta çocukların diş kontrollerine başlanmıştır. Ancak görüşme sonucu ders yılı bitimine denk geldiği için, 7-8 bin öğrenciden 3.015 tanesinin diş kontrol yapılmıştır. Düzenli bir biçimde kontrolleri sürdürmek amacıyla her öğrenci için fenni bir tarzda hazırlanan diş fişlerinden birer tane doldurulmuştur. Doğrudan tedaviye yönelik faaliyetlerle birlikte, sağlık bilgilerini kitlelere ulaştırarak, hastalanmadan gerekli önlemleri almak için çeşitli yayınlar yapılmıştır. 1937 yılında, ilk olarak *"Verem"* adında iki formalık, ardından *"Zührevi Hastalıklar Nelerdir"* adında bir formalık iki broşür yayınlanmıştır. Her birinden 2.000'er adet basılan bu broşürler bütün okullara, bütün kurumlara ve mahalle örgütü aracılığıyla bütün mahallelere dağıtılmıştır.

Bu çalışmaların yanı sıra 1937 yılında, Sosyal Yardım Komitesi Halkevi'nin Ar ve Gösterit Komiteleriyle işbirliği sağlamış ve geliri Sosyal Yardım işlerine harcanmak üzere temsil ve konserler verilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Tüm hazırlıkları tamamlanan ve Temmuz'un birinci haftası içinde sahnelenmesi planlanan ilk temsilin gelirinin 7-15 yaş arasındaki özürlü çocuklara, Ağustos ayında yapılacak ikinci temsillerin gelirinin de çocuk kampına harcanmasına karar verilmiştir[73].

Bursa'daki bütün sosyal sorunlara bir ölçüde çözüm sağlayarak, çeşitli nedenlerden dolayı yardıma ihtiyaç duyan kişilere el uzatmayı bir gönül işi haline getiren Sosyal Yardım Komitesi, 1937 yılında maddi sorunları olduğundan düğün hazırlıklarını yapamayan 4 çift için elbiseler diktirmiş ve diğer eşyalarını da hazırlamıştır[74].

Komitenin faaliyetlerini değerlendiren ve C.H.P. Genel Sekreterliği adına M. Akkaya imzasıyla gelen yazıda, çalışmalarıyla Bursa'da olduğu kadar merkezde de takdir topladığı vurgulanmaktadır. Sosyal Yardım Şubesi'nin diğer yardım

---

[73] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 1-5.
[74] **Bursa Sesleri**, 4 Eylül 1937, s. 2.

kurumlarıyla el ele vermesi, şehirdeki doktor ve dişçilere yoksul hastalar için muayene saatleri ayırttırılması, yaz mevsiminde okul çocukları için kamp kurması ve işsizlere iş bulmasının övgüye değer çalışmalar olduğu burada belirtilmektedir[75].

1938 yılında Sosyal Yardım Komitesi'nin mahalle örgütlenmesinde çalışan gönüllülerin sayısı her mahalleden ikişer temsilci olmak üzere 124 kişiye ulaşmıştır. Bu yıl içinde yoksullar için hazırlanan fişlerin yazımına devam edilmiş, doktor ve diş doktorlarının parasız muayeneleri sürmüş ve ilaçlar yine Halkevi tarafından alınmıştır. İlkokul çocuklarının diş kontrolleri yapılmış, iki yıldır gelenek haline getirilen yoksul çiftlerin evlendirilmesi işi sürmüştür. Diğer yardım kurumlarıyla işbirliğine devam edilmiş ve bu bağlamda Kızılay tarafından yoksullara un ve kömür dağıtılırken, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kreş çocuklarını giydirmek üzere bu yıl 200 liralık yardım yapması sağlanmıştır. Bursalılardan toplanan 6.600 parça eşya dezenfekte edildikten sonra ihtiyaç duyanlara verilmiş, fakir okul çocuklarına kitap ve başka okul malzemesi dağıtılmış, bazı ortaokul öğrencilerine de yemek yardımı yapılmıştır[76]. Kitap yardımı yapılırken, kitap önce öğrencinin okulunun demirbaşına kayıt edilmekte sonra ihtiyaç sahibi çocuğa verilmektedir. Ayrıca son derece zor durumda olan bazı öğrencilere kışlık palto v.b. giyecek eşya dağıtımı yapılmıştır[77]. Dilencilikle mücadeleye, işsizlere iş bulmaya devam edilmiş[78], bu bağlamda sadece Nisan 1938 öncesindeki bir ay içinde Merinos Fabrikası'na 250-300 kadın işçi yerleştirilmiştir. Merinos ve Sümerbank Fabrikaları'nda daha 400 işçiye daha gereksinim duyulduğu iletisi üzerine mahallelerdeki uç örgütlerine haber gönderilerek gerekli çalışmaların yapılması istenmiştir. Bunların dışında iş isteklilerine başka işler de aranmış ve bir kısmı da başka işletme, şirket ve bayındırlık işlerinin yol yapım çalışmalarına işçi olarak yerleştirilmiştir[79]. Hastalık, ölüm, yangın ve kış dolayısıyla yolların kapanması gibi olağanüstü hallerde yoksul duruma düşenlere, para veya yiyecek yardımında bulunulmuştur. Şubeye gelir sağlamak için Temsil Komitesi ile beraber temsiller

---

[75] 18 Haziran 1937 tarihili yukarıda adı geçen pusula.
[76] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 56.
[77] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 47.
[78] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 56, 57.
[79] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 46, 47.

verilmiş, Spor Komitesi'yle pehlivan güreşi düzenlenmiş ve bir ay devam etmek üzere büyük bir eşya piyangosu organize edilmiştir[80].

C.H.P. tarafından hazırlanan ve Cumhuriyet Bursa'sının 15 yılını anlatan kitapta yer alan, Komitenin 1932'den 1938'e kadar geçen zaman diliminde yapmış olduğu etkinliklerinin özeti içerisinde, yukarıda verdiğimiz bilgilerin yanı sıra başka faaliyetleri ve Komitenin diğer özelliklerini de yakalamak mümkündür. Kitapta öncelikle Bursa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'nin çalışmalarını gerçekleştirirken üç noktayı göz önünde tuttuğu vurgulanmaktadır; birincisi her şeyden önce halka sosyal yardım hakkında bir terbiye vermek ve onları bu yolda hazırlamak, ikincisi gerektiğinde vatandaşlara fiili yardımda bulunmak, üçüncüsü çalışmaları daima bir plan çerçevesinde gerçekleştirmektir.

Bu ilkeleri çalışmalarında temel unsur olarak kabul eden Komite, mahalle örgütlenmesi ile eşgüdüm içerisinde yardım işlerini yürümeye devam etmiştir. Her yılın belirli bir gününü "*hayır günü*" olarak kabul eden Komite, bizzat üyeleriyle aracılığıyla halkın yaptığı yardımları toplamış ve ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır. Bursa şehri içinde sayıları 4.000'e yaklaşan işçilerin işsiz kalmaları veya herhangi bir olağanüstü durumla karşılaştıklarında ihtiyaçlarını sağlamak için bir "*yardım sandığı*" kurma hazırlıklarına da bu dönemde başlanmıştır. Halktan toplanan yardımların yanı sıra Halkevi'nin bütçesinden bu Komiteye ayrılan para belirli bir disiplin içersisinde dağıtılmış, fakir bazı bayanlara manto yaptırılmış, bir çok öğrenciye kitap, giyecek ve yiyecek yardımında bulunulmuş, İstanbul'da öğrenim gören Bursalı çocuklara ayrıca yardım edilmiştir.

Daha fazla yardım yapabilmek için yeni gelir kaynakları aranmış ve bu bağlamda Bursa merkezinde sinema işletilmiş, İstanbul Şehir Tiyatrosu getirtilerek oyunlar sahnelettirilmiştir. 1938 yılında 10.000 parçadan oluşan bir eşya piyangosu organize edilmiş ve buradan 540 lira net gelir sağlanmıştır. Ayrıca parasız doktor muayeneleri sürdürülmüş, Mudanya'da 45 yoksul çocuk için bir kamp kurulmuş ve

[80] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 56, 57.

Bursa'da en çok görülen hastalıklar hakkında (sıtma, verem, zührevi hastalıklar, alkol, keyif veren zehirler, kumar alışkanlığı gibi) broşürler basılmış, konferanslar verilmiş, 6 çiftin düğünleri yapılarak eşyaları alınmış, 3015 ilkokul öğrencisinin dişleri kontrol ettirilmiştir[81]. Halkevi adına parasız diş kontrolü yapanlardan birisi Cihan Boçbakan'ın bizlere verdiği bilgiye göre Fahir Komman olmuştur[82]. Tüm bu yardım işleri gerçekleştirilirken Komite başlangıçtan itibaren vurguladığımız gibi geçici çözümlerle sorunu bir süreliğine geçiştirmek değil, kalıcı çözümler bulmak anlayışını devam ettirmiş ve bu bağlamda ihtiyaç sahiplerine iş bulma girişimini sürdürmüştür[83].

1938 yılında ayrıca Bursa Maarif Cemiyeti Kız Lisesi (Kız Öğretmen Okulu)'nde okuyan iki öğrenciye öğrenimleri için yardımda bulunulmuştur[84]. Bunların yanında, ders yılı boyunca devam etmek üzere, Orta okullardaki yoksul öğrencilere öğle yemekleri verilmiş, çalışkanlıklarıyla dikkat çeken yine yardıma ihtiyaç duyan öğrencilere palto, elbise ve kitap yardımı yapılmıştır[85]. Şubat Mart 1939 tarihinde iki aile toplantısı yapılmıştır[86]. 1939 yılının son altı aylık çalışma devresinde ise yoksul hastalara bakmak, işsizlere iş bulmak, fakir gençleri okutmak gibi yardımlarını sürdüren Komite bu devrede özellikle Erzincan depreminde zarar görenlere yardım etmek için Kızılay ile işbirliğine önem vermiştir[87].

1940 yılının son altı aylık çalışma devresinde Komite tarafından ; yoksul okul çocuklarına 200 liralık kitap ve ders malzemesi yardımı, okul yönetimleri tarafından çalışkanlıkları belirlenen 3 lise ve bir orta okul öğrencisine yeme ve yatma masraflarının karşılanması için yardım yapılmıştır. Halkevi Resim Atölyesi'nden yetişerek Güzel Sanatlar Akademisi'nin ikinci sınıfına kabul edilen Bursalı bir öğrenciye okul masraflarını karşılaması için Ocak ayından itibaren ayda 10 lira yardım yapılmaktadır. Sokak çocukları için Çocuk Esirgeme Kurumu'nun katılımıyla kreş

---

[81] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 146-150.
[82] Cihan Borçbakan, 1926 Bursa doğumludur ve Bursa'da yaşamaktadır
[83] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 149.
[84] **Ülkü**, S. 72, Şubat 1939, s. 55.
[85] **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 119.
[86] **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 90.
[87] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 51.

binasında *Kimsesiz Çocuklar Yurdu* açılması için hazırlıklara başlanmış, Halkevi binasında Aralık sonuna kadar 122 hastanın diş tedavisi yapılmıştır. Sınır görevindeki erlere kışlık hediye sağlamak için Kızılay ve kadınlar şehrin 16 yerinde oluşturdukları örgütlenmeyle önemli miktarda eşya sağlamış, hasta, yoksul ve kış nedeniyle zor duruma düşenlere para yardımı yapılmıştır. İlkokullardaki muhtaç çocuklara yiyecek sağlamak için Eğitim Müdürlüğü ile ilişki kurularak kaynak aramasına başlanmış, giderleri Komite tarafından karşılanmak üzere ilkokul öğrencilerine parasız ve faydalı filmler göstermek için çalışmalar yapılmış, işsizlere iş aranmaya devam edilmiş, 11 Eylül Bursa'nın Kurtuluş Günü'nde Komite adına davetiyeli bir balo organize edilmiş ve çiçek dağıtımı yoluyla elde edilen gelir Komiteye bırakılmıştır[88].

1941 yılında geliri Sosyal Yardım Komitesi'ne kalmak üzere, Belediye Salonu'nda yerel ve ulusal giysilerin belirlenmesi bakımından da çok yararlı olan kıyafet balosu verilmiştir. Bu yıl içinde diş taramalarına devam edilmiş ve üç ay içinde 119 hasta tedavi edilmiş[89] ve bu tedavilere Nisan ayı boyunca devam etmiş[90], Mayıs ayında diş tedavisi yapılan hastaların sayısı ise 60 olmuştur[91]. Haziran ayında Yardım Sevenler Cemiyeti'yle iki toplantı yapılmış ve bu toplantılara 52 bayan üye katılmış, diş, göz, kulak ve boğaz muayenelerinde 68 hasta tedavi edilmiştir[92]. Temmuz'da Halkevi Sosyal Yardım Komitesi, 44 bayanın katıldığı ve Yardımsevenler Derneği ile ortak olarak iki toplantı düzenlemiştir. Bunlardan 15 doktorun bulunduğu tıbbi toplantıda *"Çocukların Yaz İshali ve Gıda Bozukluğu"* hakkında konuşmalar yapılmış ve iki hasta kontrolden geçirilmiş, diş, kulak, boğaz, burun muayenelerinde 37 hastaya bakılmıştır[93]. Ağustos 1941'de ise Yardımsevenler Derneği bu sefer 17 bayanın katıldığı bir toplantı yapmış, tedavilere devam edilmiş ve 118 kişinin diş, 7 kişinin kulak, burun, boğaz muayeneleri gerçekleştirilmiştir[94].

---

[88] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 40,41.
[89] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 65, 67.
[90] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 75.
[91] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 60.
[92] **Uludağ**, S. 36, Haziran 1941, s. 47, 48.
[93] **Uludağ**, S. 37, Temmuz 1941, s. 48.
[94] **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 52.

Eylül-Ekim 1941 aylarında ise 131 diş, 4 kulak-burun-boğaz[95], Kasım 1941'de 96 diş, 15 kulak-burun-boğaz[96] , Aralık 1941-Ocak 1942 çalışma döneminde 102 diş, 9 Kulak-burun-boğaz[97], Şubat-Mart-Nisan 1942 çalışma döneminde 309 diş, 12 kulak-burun-boğaz[98], Mayıs-Haziran 1942'de 275 diş, 10 kulak-burun-boğaz[99]. Temmuz-Ağustos'ta 198 diş, 8 kulak-burun-boğaz[100]. Eylül-Ekim'de 176 diş, 3 kulak-burun-boğaz[101], Kasım-Aralık aylarında 144 kişinin diş muayenesi[102] yapılmıştır. Ocak 1943'te 85 kişinin diş[103], Şubat-Mart aylarında 195 diş[104], Nisan'da 125 diş[105], Mayıs'ta 132 diş, 3 kulak-burun-boğaz[106], Eylül-Ekim'de 166 diş, 8 kulak-burun-boğaz, 41 cilt[107], Kasım-Aralık'ta 170 diş, 9 kulak-burun-boğaz, 16 cilt[108] tedavisi gerçekleştirilmiştir. Ocak-Şubat 1944'te cilt, kulak-burun-boğaz ve diş muayeneleri sürdürülmüş[109], 1947 yılı süresince 1391 kişinin sağlık kontrolleri yapılmış ve bazı kişilerin reçeteleri Halkevi tarafından alınmıştır[110].

Sosyal Yardımla ilgili bir başka haber ise 1947 tarihli Ant Gazetesi'nde yer alan ve Mustafa Kemal Paşa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi'ne aittir. Bu haberde Mustafa Kemal Paşa Halkevi'nin 200 yoksul çocuğun doyurulması için bir aşevinin kurulduğu yazılmaktadır[111]. 1948 Kasım ayında ise Sosyal Yardım Komitesi 210 kişinin sağlık kontrollerini yaptırarak ilaçlarını almış, ihtiyaç sahibi öğrencilerin okul gereçleri sağlanmıştır[112]. Ant Gazetesi'nin 1949 yılına ait sayısında yine Mustafa Kemal Paşa Halkevi Sosyal Yardım Komitesi ile ait bir haber bulunmaktadır. Burada Belediye

---

[95] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.
[96] **Uludağ**, S. 41, Kasım 1941, s. 50.
[97] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[98] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[99] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 48.
[100] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 55.
[101] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[102] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 51.
[103] **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 42.
[104] **Uludağ**, S. 56-57, Şubat-Mart 1943, s. 40.
[105] **Uludağ**, S.5 8, Nisan 1943, s. 43.
[106] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 29.
[107] **Uludağ**, S. 61 Eylül-Ekim 1943, s. 47.
[108] **Uludağ**, S. 62 Kasım-Aralık 1943, s. 32.
[109] **Uludağ**, S. 63 Ocak-Şubat 1944, s. 57.
[110] **Uludağ**, S. 87, Ocak-Şubat 1948, s. 11.
[111] **Ant**, 7 Mart 1947, s. 2.
[112] **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık 1948, s. 3.

Sağlık Memuru Osman Altuncan ile yardımcısı Lütfü Kaya tarafından köyler hariç 6.533 kişiye tifo, tifüs ve karma, 7.011 kişiye de çiçek aşısının yapıldığı ve bu işe ileriki dönemlerde de devam edileceği belirtilmektedir[113].

Komite tarafından yönetilen diş polikliniğinde 1949 yılı başından 31 Mayıs 1949 akşamına kadar 485 kişinin muayenesi ve tedavisi yapılmıştır. Kız Lisesi'nde okuyan bir öğrencinin tüm ihtiyaçları sene boyunca Halkevi tarafından karşılanmış, kimsesiz ve yoksul öğrencilerin okul malzemeleri ile bazı yoksul vatandaşlara da para, yatak ve yorgan yardımında bulunulmuştur. Bu işler için düzenlenen iki konserden 80.750 kuruş hasılat elde edilmiş ve bunun 500 lirası harcanmıştır[114].

Bursa Halkevi bütün bu çalışmalarıyla örnek bir şekilde toplumsal huzuru ve dengeyi sağlamada büyük bir başarı göstermiştir. Özellikle toplumsal bir yara olan dilenciliğin önlenmesi, fakirlere yardım edilmesi, çocukların ve gençlerin eğitsel ve sağlık sorunlarının giderilmesi bu etkinliklerin can alıcı noktalarıdır. Ayrıca kurduğu mahalle örgütlenmesi sayesinde gerçekten ihtiyaç duyanlara yardım eli uzatılması ve kalıcı çözüm çareleri arayarak ihtiyaç sahiplerine iş bulma yoluna gidilmesi de Bursa Halkevi'nin Sosyal Yardım Komitesi'nin ayrıcalıklı çalışmaları olacaktır.

C. Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi'nin Çalışmaları

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin görev sahası 1932 Halkevleri Talimatnamesi'nde; okuma-yazma, yabancı dil, fen derslerine yönelik kurslar açmak ve sanat dersleri vermek olarak belirtilmiştir. Böylece halkın kültür seviyesi yükseltilecek, yetenekleri geliştirecek kurslar sayesinde ise kişilerin hem sanat geliştirmesi hem de bütçeye katkıda bulunmaları sağlanacaktır[115].

---

[113] **Ant**, 9 Ocak 1949, s. 2.
[114] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 14.
[115] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 10, 11.

Bursa Halkevi'nin Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, 7 Nisan 1932'de kurulmuş ve ilk aşamada hayata atılmak zorunda kaldıklarından öğrenim yaşantılarını yarıda bırakmak zorunda kalan gençler için çalışmaya başlamıştır. Bu çalışmanın yanında dil kursları düzenleyerek, 105'i İngilizce'de, 145'i Fransızca'da olmak üzere 250 öğrenciye dil dersleri vermiştir[116]. Dil kurslarına katılma isteği fazla olduğundan Halkevi'nin 1932 yılındaki ikinci dönem çalışmaları sırasında da dil derslerine devam edilmiştir. Bu dönemde 3 Fransızca, 2 İngilizce sınıfı açılmış ve bunlarda toplam 230'un üzerinde öğrenci ders almıştır[117]. Ekim1932 .yılında başlayıp Nisan 1933'e kadar süren üçüncü devre kurslarında kurs sayısı ve saatleri daha da artacaktır. Bu kurslarda haftada 7 saat Fransızca, 4 saat İngilizce, 2 saatte Almanca dersi verilmiştir. Yalnız Teğmen Kâmil (Kepeci) Bey'in okuttuğu Fransızca dersleri bu dersi alan 60 öğrencinin istemi üzerine devam etmiştir. Üçüncü devre çalışmaları sırasında Komite etkinlik sahasını genişletmek için başka girişimlerde de bulunulacaktır. Bu bağlamda her Cuma günü 10-12 yerde konferanslar verilmesi ve Almanya'dan gelmek üzere olan film makineleri ile halkın ayağına kadar gidilerek terbiye, ahlâk, sağlık ve benzeri konularda projeksiyonla konferanslar sunulması yönünde karar alınmış ve hazırlıklara başlanılmıştır[118]. Film ve makinelerin Almanya'dan gelmesi beklenirken, beşinci devre içerisinde 4 Kasım 1933'ten itibaren, derslerin verilmesi için Fransızca, Almanca, İngilizce kursları için hazırlıklar başlamış ve bir hafta zarfında 170 kişi kurslara kayıt olmuştur[119]. Bu rakam 1933 yılı sonunda 320'ye ulaşmıştır[120]. Bursa Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi'nin düzenlediği dil kurslarının Bursalılar arasında ilgi uyandırdığını kendisi uzun yıllar İngilizce Öğretmenliği yapmış olan İffet Alton[121] bizlere vurgulamıştır. Söyleşimizde bizlere *"20 yaşlarındayken neler öğretildiğini merak ederek birkaç kez İngilizce kurslarına katıldım Fakat benim İngilizcem çok iyi olduğundan, hiç İngilizce bilmeyenlere verilen bu kurslar bana düşük seviyeli geldi. Ben de bu yüzden kurslara devam etmedim. Fakat Bursalıların ilgisi yoğundu ve sadece gençler değil yaşlılarda kurslara geliyorlardı"* demiştir. Kurslar hakkında bilgi

---

[116] **Halkevi Bursa 1933**, s. 4.
[117] **A.g.e.**, s. 6,7.
[118] **A.g.e.**, s. 13.
[119] **A.g.e.**, s. 21, 22.
[120] **10 Yıl İçinde Bursa**, Yazanlar:Ticaret Odası Başkâtibi H. Cemal ve Yayın Müdürü Sadrettin, s. 3.
[121] İffet Alton, 1911 Bursa doğumlu ve bugün Bursa'da yaşamaktadır.

veren bir başka canlı kaynak Murat Akgün[122] olmuştur. Oda konuşmamızda kurslarla ilgili şunları söylemektedir: *"Halkevi'nde dil, matematik gibi derslerle ilgili kurslar bulunmaktaydı. Ben burada lise son sınıfta ikmale kalınca İngilizce kursuna gittim. Halkevi İngilizce kurslarını British Council ile bağlantılı olarak verirdi. Fransızca ve Almanca içinde ilişkili olduğu kurumlar bulunmaktaydı. Öğrencilere yönelik kursların yanı sıra bir çok kere okuyup-yazma kursu da düzenlemişlerdi".* Akgün'ün kardeşi Selahattin Tansel[123] ise *"British Council'ün yeri Altıparmak semtindeydi bir çok da yabancı kitabı bulunuyordu. Halkevi'nin İngilizce derslerini ise biz 1941'lerde Setbaşı semtinde Mahvel Kahvehanesi'nin arkasındaki bir binada aldık. Kız ve erkek öğrenciler vardı ama dersleri ayrı ayrı yerlerde alırdık"* diyerek o dönem Bursa'sının toplumsal yapısını ve Halkevi'ni bizlere aktarmıştır.

1934 yılında Bursa Halkevi Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Bursa Erkek Sanat Okulu Öğretmenleri tarafından verilmesi düşünülen inşaat, boyacılık, ve nakkaşlık dersleri için onay almış[124] ve böylece Fransızca, Almanca, İngilizce kurslarının yanında ticaret ve inşaat kursları da açılmış ve bu kursların hepsine toplam olarak 530 öğrenci katılmıştır. Kursların kesildiği yaz aylarında filmli konferanslara başlanmış ve bu bağlamda Bursa'nın çeşitli köylerinde, çeşitli konularda 10.348 vatandaşın katıldığı 34 konferans verilmiştir[125]. 1935 yılında açılan üç yabancı dil kursuna katılan 132 kişiye 333 saat ders okutulmuş ve kursun sonunda yapılan sınavda 74 kişi dil sertifikası almıştır[126]. 1935 yılında haftada iki gün verilen[127] Almanca kursları özellikle çok ilgi görmektedir. Bavyeralı Her Friç Barnes tarafından verilen derslere birçok bayan, doktor, öğretmen ve meslek sahibi yaşlı kişiler katılmaktadır[128]. Ayrıca filmli konferanslar sürdürülmüş ve 44 konferansı 4.510 kişi izlemiştir[129]. Aynı yıl içinde genel merkezin yayınladığı başka bir kaynakta, Bursa Halkevi Halk Dershaneleri ve Kursları Komitesi'nin, dil kursları bakımından oldukça başarılı olduğu

---

[122] Murat Akgün 1920 Bursa doğumlu olup 2003 yılında vefat etmiştir.
[123] Selahattin Tansel 1927 Bursa doğumlu ve bugün Bursa'da yaşamaktadır.
[124] **B.C.A.**, Tarih: 13 Ağustos 1934, Fon Kodu: 490..0.1.0, Yer No: 829.273.1
[125] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 27.
[126] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.
[127] **Hakkın Sesi**, 12 Kasım 1935, s. 2.
[128] **Hakkın Sesi**, 17 Aralık 1935, s. 2.
[129] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.

ve bu kurslara öğrencilerle birlikte özel girişimciler ile memurlarında da katıldığı ve de Halkevi sinemasının bu Komite tarafından kullanıldığı ifade edilmektedir[130].

1936 yılına ait Bursa Sesleri Gazetesi'nin ekinde ise 1928'den 1936'ya kadar geçen zaman diliminde Halk Dershaneleri'nden başarı sertifikası alanların sayıları verilmektedir[131]. Burada yer alan rakamlar aşağıdaki şekildedir;

YIL	ERKEK	BAYAN	TOPLAM
1928-1929	32.703	31.356	64.059
1929-1930	6.400	5.562	11.962
1930-1931	2.845	2.055	4.900
1931-1932	1.895	1.764	3.659
1932-1933	2.981	1.516	4.497
1933-1934	1.330	608	1.938
1934-1935	1.817	501	2.318
1935-1936	803	143	946

Yine aynı kaynağa göre, bayanlar için 76 kişilik bir biçki-dikiş ve çiçek düzenlenmesi gibi el sanatlarına yönelik kurslarla, Bursalı kadınların sanatsal gelişimini sağlamak bağlamında piyano kursları açılmıştır[132].

Komitenin 1937 yılı çalışmalarının odak noktasını oluşturan faaliyetler; yabancı dil kursları, cezaevinde verilen dersler, biçki-dikiş kursları ve geceleri Komite tarafından belirlenen iki bölgede okuyup-yazması olmayanlara verilen derslerdir. İlk olarak 1936 yılının Ekim ayında başlayan okuma-yazma kursları 1937 Mayıs'ına kadar sürmüştür[133]. Deneme niteliğinde başlatılan ve Vefikpaşa Okulu'nda 4 gün 1 sınıf olarak gündüz ve İncirli Okulu'nda 4 gece 1 sınıf olmak üzere gece verilen derslerin[134]

---

[130] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 99, 101. ve **Türkün**, S. 6, Nisan 1936, s. 6.
[131] **Bursa Sesleri Cumhuriyetimiz Eki**, 29 Ekim 1936, s. 13.
[132] **a.g.e.**, s. 22.
[133] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**,s. 1.
[134] **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 40.

başarılı bir şekilde geçmesi üzerine, Komite tarafından gelecek ders devresinde bütçe imkanları çerçevesinde "*halk gece derslerinin*" daha da genişletilmesi kararı alınmıştır. Almanca, Fransızca ve İngilizce kurslarından özellikle Almanca kurslarına ilgi oldukça fazla olmuştur[135]. Dil derslerinden Fransızca ve İngilizce 1, 2 kur, Almanca 1, 2, 3, 4 kur olarak her biri hafta 16 saat verilmiştir[136]. Her geçen yıl katılımın artması nedeniyle gelecek çalışma döneminde Almanca pratiği hakkında bir kurs açılması düşüncesi de Komite tarafından onaylanmıştır. İlginin ve sonuçların verimli olduğu bir diğer kurs ise cezaevindeki tutuklulara verilen derslerdir. Haftada 4 gün düzenli olarak öğretmenler tarafından verilen derslere katılan mahkumların, defter, kalem ve okuma kitabı gereksinimleri yine Halkevi tarafından karşılanmaktadır[137]. Ayrıca güzel sanatlarla ilgilenen ve yeteneği olan kişileri yetiştirmek üzere açılan resim ve biçki-dikiş-nakış dersleri haftada 16 saat, piyano dersleri 8 saat olarak ilgilenenlere verilecektir[138]. Yapılan tüm bu çalışmaların merkez tarafından övgüyle karşılandığı Komiteye C.H.P. Genel Sekreterliği'nden gönderilen ve yukarıda diğer Komitelerin etkinlikleri sırasında andığımız yazı ile bildirilmiştir[139].

C.H.P. Vilayet Kongresi 1938 Yılı Hizmet Raporu'ndaki bilgilere göre; 1938 yılında dil kursları devam etmiş, 1937 yılında açılan biçki-dikiş kursunun sonunda öğrencilerin yaptığı işler sergilenmiş, 1938 Temmuz'undan 15 Ağustos'a kadar 45 gün süren ve ortaokul öğrencilerinin bütünlemeye kaldıkları derslere yönelik olarak matematik, fizik, kimya, Fransızca, İngilizce ve Almanca kursları açılmış ve bu kurslara 380 öğrenci katılmıştır[140].

1932'de açılışından 1938'e kadar olan altı içerisinde Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi'nin faaliyetlerinin genel bir panoramasını anımsatan C.H.P yayınına göz attığımızda; dillerinin öğrenerek yabancı kültürlerden yararlanmak için dil kurslarının açıldığı vurgulanmaktadır. Bursa Halkevi'nde dil kurslarının paralelinde

---

[135] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**,s. 1.
[136] **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 40.
[137] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**,s. 1.
[138] **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 40.
[139] 18 Haziran 1937 tarihili yukarıda adı geçen pusula, s. 2.
[140] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 55.

mesleki bilgilere yönelik olarak; ticaret, muhasebe, bankacılık kursları da bulunmaktadır. İlkokul ders programı göz önünde tutularak verilen cezaevi kursları için iki devreli iki sınıf açılmıştır. Okuma-yazma bilmeyenler için 4 bölgede halk gece dersleri devam ederken, orta ve ilkokul öğrencilerinden bütünlemeye kalanlar için yazın bütünleme kursları düzenlemiş ve 1938 yılında bu derslere 378 öğrenci katılmıştır[141]. Cezaevi kurslarına katılanlarda dahil olmak üzere kurslara katılanların toplam sayısı 685, verilen ders sayısı 126'dır. Ayrıca Almanca derslerine devam etmiş öğrenciler tarafından tamamen Almanca oynanacak olan bir kukla oyunu için hazırlıklara başlanılmış, hatta oyunun dekorları hazırlanmıştır[142]. 1939 başlarında dil kursları, İstiklâl okulundaki gece dersleri, cezaevinde verilen dersler ve daktilo kurslarına devam eden Bursalıların sayısı 700'e ulaşmış[143], Mayıs ayı sonunda ise bu kursların sınavları yapılmış ve birinci olanlara hediyeler verilmiştir[144].

1939 yılının son altı aylık çalışma döneminin yaz aylarında 376'sı kız 589'u erkek olmak üzere toplam 965 öğrenciye İngilizce, Almanca, Fransızca, fizik, kimya, matematik derslerinde 45 gün devam eden ikmal kursları verilmiştir. Bütün çalışma dönemlerinde olduğu gibi dil kursları sürdürülmüş ve kız ve erkek toplam olarak; Fransızca'ya 130, İngilizce'ye 41, Almanca'ya 95 kişi kursları takip etmiştir. Ayrıca ilkokulun 4-5 ve 2-3. sınıflarını bitirememiş olanlar ile hiç okuma yazma bilmeyenlere yönelik olarak üç sınıflı bir gece okulu açılmış ve bunlara 124 kişi katılmıştır. Bu derslere devam edenlerden yardıma ihtiyacı olanların kitap, defter gibi gereksinimleri Halkevi tarafından karşılanmıştır. Ayrıca yaşları on sekizi geçmiş ve hiç okuma yazma bilmeyenler için, birisi Muradiye diğeri İstiklâl okulunda olmak üzere iki halk gece dershanesi daha açılmıştır. Bunlarla birlikte Halkevi'nin açtığı kurslara devam edenleri sayısı 490'a ulaşmıştır. Bunlara ek olarak Cezaevi'nde 120 kişilik bir kurs daha açılmıştır[145].

---

[141] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 141.
[142] **Uludağ**, S. 16, Nisan 1938, s. 48.
[143] **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 119.
[144] **Uludağ**, S. 22, Haziran 1939, s. 90.
[145] **Uludağ**, S. 25, Ocak 1940, s. 50.

Mart 1940'a gelindiğinde çeşitli kurs ve derslere katılanların sayısı 1659'u bulmuştur. Kurs ve derslere karşı özellikle büyük bir ilginin olduğu gözlemlenebilmektedir. Halkevi'nin düzenlediği dil kurslarına devam edenlerin sayısı 268, cezaevindekine 120, resim atölyesine 74, gece kurslarına 177 kişidir. Koro ve daktilo kurslarına ilgi ise yine aynı derece de olacaktır[146].

1940 yılını ikinci altı aylı çalışma devresinde Fransızca ve Almanca kursları üçer devreli olarak devam ettirilmiş, İngilizce kursu için hazırlıklar yapılmıştır. Ders yılı sonunda Fransızca, İngilizce, Almanca, matematik, kimya, fizik derslerinde 280 kız, 560 erkek olmak üzere toplam 840 öğrencinin katıldığı bir ikmal kursu açılmış, İlk öğrenim kursu 1-2 ve 3-4 ve 5. sınıflar olmak üzere 3 sınıf halinde devam etmiştir[147]. 1941 yılı başlarında Fransızca ve Almanca dersleri 3 kur halinde devam ederken, fabrika, ticari işletmeler ve kooperatiflere kalifiye iş gücü yetiştirmek için ilkokul ve daha yüksekokullardan mezun olanlara yönelik ticaret kursu açılmıştır[148]. Nisan ayında ticaret kursu ile üç devre halinde yapılan Almanca, Fransızca dil kurslarına devam edilmiş[149], Mayıs ayında Fransızca, Almanca, akşam ilkokulu, ve cezaevi kurslarının bitirme sınavları yapılmış, Fransızca'dan 120, Almanca'dan 25, ilkokuldan ve cezaevinden 22 öğrenci bitirme diploması almış, 130 öğrenci de sınıflarını geçmiştir[150]. Temmuz 1941'de ise mandolin, halk sazları, resim, fotoğraf, güreş, masa tenisi kurslarına devam edilmiş ve bu çalışmalara 903 kişi katılmıştır[151]. Ağustos'ta keman ve dokumacılık kurslarına 60, spor kurslarına 450 kişi[152], Eylül-Ekim 1941'de keman ve dokumacılık kurslarına 70, spor kurslarına 930 kişi [153], Kasım 1941'de keman kursuna 180, güreş kursuna 214 kişi[154], Aralık 1941-Ocak 1942 çalışma döneminde Fransızca kursuna 990, İlkokul akşam kursuna 1.033, biçki-dikiş kursuna 240, ticaret kursuna 278,

---

[146] **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 72.
[147] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 41.
[148] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 67, 68.
[149] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 75.
[150] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 60.
[151] **Uludağ**, S. 37, Temmuz 1941, s. 48.
[152] **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 52.
[153] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.
[154] **Uludağ**, S. 41, Kasım 1941, s. 50.

Piyano kursuna 91, toplam olarak 2.632 kişi kurslara devam etmiştir[155]. Mart-Nisan 1942'de İlkokul, Fransızca, biçki-dikiş, keman, piyano, ticaret, İngilizce, Almanca, resim kurslarına 6.626 kişi[156], Mayıs-Haziran 1942'de Fransızca, İngilizce, Almanca, Keman, Piyano, Biçki-Dikiş kurslarına 1.491 kişi katılmıştır[157]. Temmuz-Ağustos'ta matematik, fizik, kimya, İngilizce, keman, piyano, resim, fotoğraf kurslarına 16.980 kişi[158], Eylül-Ekim'de piyano, resim, keman kurslarına 679 öğrenci[159], Kasım-Aralık'ta Fransızca, İngilizce, Keman, piyano, resim, biçki-dikiş kurlarına 6.350 kişi katılmıştır[160].

Ocak 1943'te Fransızca, İngilizce, keman, piyano, resim, felsefe, biçki-dikiş kurslarına 2.738 kişi[161], Şubat-Mart aylarında Fransızca, İngilizce, piyano, resim ve biçki-dikiş kurslarına 3.520 kişi katılmış[162], Nisan ayında Fransızca, İngilizce, Almanca, felsefe, piyano, koro, resim, biçki-dikiş kurslarına devam edilmiştir[163]. Mayıs ayında bu kurslara ek olarak kalkan kursu açılmış[164], 1943'te biçki yurdundan 14 öğrenci mezun olmuş ve kendilerine törenle diplomaları verilmiştir[165]. Eylül-Ekim aylarında, ticaret, İngilizce, piyano, resim ve kalkan kursları devam etmiş[166], Kasım-Aralık'ta İngilizce, piyano, resim ve kalkan kursları sürdürülmüş ve bu kurslara Fransızca, koza ipek ve filatür kursları eklenmiştir[167].

1944'te Komite tarafından İpek filatür kursu açılmış, yine Halkevi tarafından açılan resim kursunda, ders vermek üzere merkezden öğretmenler gönderilmiş ve bu öğretmenler gittikleri yerlerde ikişer ay çalışmışlardır[168]. Aynı yıl dershanelerdeki dil

---

[155] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[156] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[157] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 49.
[158] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 55.
[159] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[160] **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 51.
[161] **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 41.
[162] **Uludağ**, S.5 6-57, Şubat-Mart 1943, s. 40.
[163] **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s 43.
[164] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 29.
[165] **Bursa Ajans Servisleri**, 8 Temmuz 1943, s. 2.
[166] **Uludağ**, S. 61 Eylül-Ekim 1943, s. 47.
[167] **Uludağ**, S. 62 Kasım-Aralık 1943, s. 31.
[168] **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, s. 14-16.

kursları ile cezaevinde ve Bursa'nın çeşitli semtlerinde verilen okuma-yazma kursları açılmış[169], Ocak-Şubat aylarında İngilizce, Almanca, Fransızca, piyano, resim, koza ipek ve filatür, kalkan, koro orkestra kursları çalışmaları sürdürülmüş[170], Mart-Ekim ayları arasında İngilizce, Fransızca, Almanca, fizik, kimya, matematik, okuma-yazma, resim, piyano, keman, mandolin, kılıç-kalkan kursları devam etmiştir[171].

1945 yılına ait çalışma programında ise 80 kurs açılması için hazırlıklar yapılmıştır. İnegöl, Mustafa Kemal Paşa ve Bursa'da Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıkları yetkilileri ile işbirliği yapılarak fabrikalarda, iş yuvalarında, cezaevlerinde okuma-yazma kursları açılmış ve Bursa'da açılan kurs sayısı dört olmuştur[172]. Komite ayrıca sadece öğretmenlere yönelik bir resim-yazı-müzik kursu açmak için Milli Eğitim Müdürlüğü ile bağlantı kuracaktır. 20 Ağustos 1945'te ortaokul bütünleme kurslarının başlamasıyla birlikte yaz bütünleme kursları sona ermiştir[173]. Komite tarafından organize edilen İngilizce kurslarına kadın ve erkek olama üzere 320 kişi katılmış ve haftada 18 saat verilen dersler kadın ve erkeklere ayrı ayrı günlerde koyulmuştur. Mesleki İngilizce kursları için ise öğrenci kayıtları Aralık 1945'te hala sürmektedir[174].

Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi, 1947 tarihi Ocak ayından itibaren faaliyete geçecek cezaevi kursu açılmasını, hem Halkevi'nde hem de Çırpan Mahallesi'nde açılan okuma-yazma kurslarının büyük bir rağbet görmesi dolayısıyla birer kurs daha düzenlemesini ve ayrıca hesap derslerinin de verilmesini kararlaştırmıştır[175]. Yine Ocak 1947'de , Dr. Tahir Yetmen'in başkanlığında toplanan Yönetim Kurulu tarafından Halkevi'nde piyano ve keman kurslarına ilaveten mandolin kursu açılması onaylanmıştır[176]. 1947 yılında Halk Dershaneleri'nin ilkokulu bitirme

---

[169] **"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı**, s. 74.
[170] **Uludağ**, S. 63 Ocak-Şubat 1944, s. 57.
[171] **Uludağ**, S. 64-67 Mart-Ekim 1944, s. 66.
[172] **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları** , s. 19, 20.
[173] **Ant**, 21 Ağustos 1945, s. 2.
[174] **Ant**, 22 Aralık 1945, s. 3.
[175] **Ant**, 29 Aralık 1946, s. 2.
[176] **Ant**, 30 Ocak 1947, s. 2. ve **Yarın Pazar**, 1 Şubat 1947, s. 1.

kursundan 50 kişi diploma almış, 177 kişi okuma-yazma öğrenmiş, 212 kişi İngilizce, 46 kişi Fransızca kursuna devam etmiştir[177].

Bursa Merkez'deki Halkevi gibi ilçelerdeki Halkevleri de Komiteleri aracılığıyla kurslar düzenlemişlerdir. Bu bağlamda İnegöl Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi 58 öğrencinin katıldığı ve elektrik baş makinisti Servet Yorucu'nun öğretmenlik yaptığı motorculuk kursu açmış[178], dört ay devam eden benzin ve dizel motorları pratik kursunun bitiminde yapılan sınavda 13 genç başarı göstererek kendilerine birer sertifika verilmiştir. İnegöl Halkevi gelecek kış döneminde motor kursuna ek olarak elektrikçilik kursu da açmayı kararlaştırmıştır[179]. Mustafa Kemal Paşa Halkevi'de, Üçüncü İlkokul Başöğretmeni Mustafa Tüzün'ün dersleri vereceği bir okuma-yazma kursu açmış[180], Yenişehir Halkevi Başkanı Süleyman Tuzkan ile Öğretmen Halil Acun ise Yenişehir'de Fransızca kursu düzenleyerek derslere başlamışlardır[181].

Yaz dönemi gelince Bursa Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi tarafından tekrar bütünleme kursları düzenlenmiş ve bu defa ki kursa 150'den fazla öğrenci katılmıştır[182]. Ekim 1947'den itibaren ise Hasan Aksoy'un öğretmenliğini yaptığı Almanca kursu açılmış[183], yine aynı yıl Bestekâr Necati Başaran tarafından bir halk türküleri ve saz kursu açılması için hazırlıklara başlanmış[184], Kasım 1948'de İngilizce, Fransızca dil kursları ile cezaevindeki okuma kurslarına devam edilmiştir[185].

10 Ocak 1949'da başlamak üzere Fransızca kursunun hazırlıklarına başlanmış[186], ayrıca aynı yıl Bursa'nın ekonomik durumunu göz önünde bulunduran Halkevi yönetimi bir ticaret kursu açmış ve 16 Mart 1949 Çarşamba akşamı çalışmalara

---

[177] **Uludağ**, S. 87, Ocak-Şubat 1948, s. 12.
[178] **Ant**, 9 Şubat 1947, s. 3.
[179] **Ant**, 5 Temmuz 1947, s. 2.
[180] **Ant**, 9 Şubat 1947, s. 2.
[181] **Ant**, 7 Şubat 1947, s. 2.
[182] **Ant**, 18 Temmuz 1947, s. 2.
[183] **Ant**, 31 Ekim 1947, s. 2.
[184] **Ant**, 15 Kasım 1947, s. 2 ve 8 Kasım 1947, s. 2.
[185] **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık 1948, s. 3.
[186] **Ant**, 7 Ocak 1949, s. 2.

girişilmiştir. Bu olay nedeniyle yapılan törene, Milli Eğitim, Ticaret Lisesi, Erkek Lisesi, Ziraat Bankası Müdürleriyle diğer bankaların mali kurumlar müdürleri katılmışlardır. Halkevi Başkanı kursun önemi ve anlamı hakkında bir konuşma yaparak kursta ders verecek tüm öğretmenlere teşekkür etmiş, Milli Eğitim Müdürü'nün konuşmasının ardından Öğretmen Fahri Gülser ilk steno dersini vermiştir. Kursta muhasebe, ticaret aritmetiği, muhaberat, yayın ve stenografi derslerinin gösterilmesi kararı alınmıştır[187].

Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi; ilkokul öğretimini yarıda bırakmış veya hiç okula gidememiş kişileri birer birer davet ederek 2 Ocak 1949'da akşamları bir ilkokul bitirme kursu açmış ve bu öğrencilerin kitap, defter, kalem vs. okul malzemeleri Halkevi tarafından dağıtılmıştır. 32 öğrenciyle başlayan kursun, sonuna kadar devam edenler için 31 Mayıs 1949'da, Milli Eğitim Müfettişliği tarafından sınav vapılmış ve alınarak, sınavdan başarılı olan 15 öğrencinin ilkokul bitirme diplomaları verilmiştir. Diploma alma başarısını gösterenlerden bir kısmı Gedikli Erbaş Okulu ile Sanat Enstitüsü'ne başvurmuştur. Ayrıca Komite tarafından Cezaevi'nde de bir okuma-yazma kursu açılmış, dil kurslarından; 24 öğrencinin katıldığı Fransızca kursu 10 Ocak 1949'da açılarak, 31 Mayıs 1949'da sona ermiştir. Hiç bilmeyenler, az bilenler ve bilenler şeklinde üç kur halinde açılan İngilizce kursuna ise 113 öğrenci gelmiş, akşam ticaret bilgileri (muhasebe, muhaberat, steno, ticaret aritmetiği ve ticaret bilgi ve belgeleri) kursları 15 Mart 1949'da sona ermiş ve bu derslere 38 öğrenci katılmıştır[188].

Komite'nin açtığı İngilizce, Fransızca ve Almanca kurslarına Bursalıların son derece ilgi gösterdikleri, hem raporlardan hem de sözlü kaynakların verdikleri bilgilerden anlaşılmaktadır. İş sahibi olunması bağlamında önem taşıyan lisan bilgisinin ayrıca kişilerin kültürel pozisyonunun belirlenmesinde önem taşıması bu ilginin ardındaki nedenler olacaktır. Şube'nin diğer önemli çalışması olan okuma-yazma kursları sayesinde; çeşitli nedenlerden dolayı okuyamamış kişiler ile özellikle hapishanedeki suçlulara verilen okuma-yazma kurslarıyla bu kişiler topluma

---

[187] **Ülkü**, S. 28, Nisan 1949, s. 45. ve **Ant**, 6 Mart 1949, s. 3.
[188] **Uludağ**, S. 95, Mayıs-Haziran 1949, s. 14.

kazandırılmaya çalışılacaktır. Sanat ve mesleğe yönelik diğer dersler ise daha çok iş bulmaya çalışana kişilere sağladığı alt yapı dolayısıyla önem taşıyacaktır.

D. Köycülük Komitesi'nin Çalışmaları

1932 Talimatnamesi'nde Köycülük Şubesi'nin esas görevi, köyde yaşayanların sağlık, kültür, medeniyet gelişimi ile köylerin güzelleştirilmesini sağlamak olarak belirtilmiştir. Özellikle Dershane ve Kurslar Şubesi'nin Köycülük Komitesi ile birlikte çalışarak okuma-yazma kurları açması ve köylülerin çeşitli kitapları okuyarak dünyayı tanımasının sağlanması temel amaçlar arasında belirtilmiştir. Sosyal Yardım Komitesi'yle işbirliği ile hasta köylülerin şehirde kontrollerinin sağlanması yönünde çalışılması gerektiği de burada vurgulanmaktadır. Komitenin köylerde daha etkili bir şekilde çalışabilmesi için en büyük görevin köy öğretmenlerinde olduğu burada kabul edilen bir başka olgudur[189].

Köycülük Komitesi, Bursa köylerinde yaşayan halkı eğitmek, bilgi düzeyini yükseltmek, üretimini arttırmak, çeşitli sağlık konularında aydınlatmak için bir programlama yapmış ve bu çerçeve içinde oldukça etkili bir biçimde çalışmıştır. Köylerin ziraat alanında yeni gelişmelerle tanışmasını sağlayarak üretimi arttırmak, hayvanlarını sağlıklı bir biçimde yetiştirmek için emek harcayacaktır. Köylerde özellikle savaş gazileri ve şehit çocuklarının korunması, köylerde yaşayanların resmi işlerinin yapılması mümkün olanlarının yerine getirilmesi, yapılamayacak olanların ise o iş izlenecek yolların gösterilmesi için çalışmalar hızlandırılmıştır. Ayrıca kır bayramı ve çeşitli nedenlerle şehirden köylere gezi düzenleyerek ve köyde yaşayan insanları şehre davet ederek köy ve şehir arasında bağlantı kurulması düşüncesi hayata geçirilmiştir. Tüm bu işler yapılırken Halkevi ile köylüler arasındaki bağlantıyı, Köycülük Komitesi'nin doğal üyesi olarak kabul edilen, köy öğretmenleri yerine getirmiştir[190].

---

[189] **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, 1932, s. 13.
[190] **Halkevi Bursa 1933**, s. 2, 3.

Bu arada Komite, köyleri hiç olmazsa haftada iki kez dolaşarak Köy Kanunu'nun uygulanmasını sağlamak, ziraatı geliştirilerek üretimi arttıracak önlemleri almak ve çalışmaların etkili bir biçimde sürdürülmesini sağlamak için bir otomobilin acilen alınması için Halkevi Yönetim Kurulu Başkalığı'na başvuruda bulunacaktır[191].

Köylerde yaşayan Bursalılara okuma alışkanlığı kazandırmak ve böylece kültür arttırmak için yapılan çalışmalar daha seri şekilde yerine getirilmiş ve ayrıca Köy Kanunu'nun 13. maddesinin 12. fıkrası uyarınca köy odaları yaptırılarak bunlar okuma odası olarak da kullanılmıştır. Şehirde çeşitli bölgelere koyulan kutulara gazete, dergi ve kitap atılması sağlanarak okuma odalarının kitap ve gazete gereksinimini karşılanmıştır. Ayrıca bütün köylerde bayrak direği yaptırılarak her Cuma günü törenle bayrak çekilmesi alışkanlığı kazandırılmıştır.

Bilgilendirme etkinlikleri paralelinde ise; gelecek sene içinde pirinç, tütün ve mısır ürünlerinin dünyada az olacağı açıklanarak özellikle bunların ekimi özendirilmiş, hatta tohumları dağıtılmıştır. Tifo hastalığı görülen köylerde hastalığın özellikleri ve korunma yolları açıklanarak, sağlık önlemleri alınmış, köylerde mandalar için yapılan bataklıkları ortadan kaldırmak, köy evlerini kireçle badana ederek hem mikropları dezenfekte etmek hem de köyleri güzelleştirmek için çalışılmıştır. Ayrıca köylerde ev ve ahır yapacaklara krokiler çizilmiş, tütün tohumlarını elemek isteyenlerin merkezdeki makineden yararlanmaları sağlanmıştır[192]

Maddi ve manevi yardımlarını zamanla daha da arttıran Köycülük Komitesi şehre asılan kitap kutuları ile kulüp izcilerinin Cuma günleri ev ev dolaşarak topladıkları 1.500'den fazla kitap ve gazeteyi 30 köye dağıtacaktır. Pancar tohumu isteyen 21 köye, Uşak ve Alpullu şeker fabrikalarından getirtilen 55 kilo pancar tohumunu dağıtmış, meyve cinslerinin ıslahı için Ziraat Mektebi ile çeşitli çiftliklerden alınan 400 cins kalem aşısını bir çok köye vermiştir.

---

[191] Köycülük Komitesi'nden Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na yazılan 2 Temmuz 1932 tarihli daha önce yayınlanmamış orijinal dilekçe.

[192] **Halkevi Bursa 1933**, s. 6. ve **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları**, s. 24.

Köylülerle doğrudan doğruya temaslarını da sürdüren Komite 21 Mart 1933'te yapılan toprak bayramında 14 köyü dolaşarak bilgi almışlardır. 31 Mart 1933'te Halkevi'ne davet edilen köy öğretmenleriyle köylülerin yetiştirilmesi konusunda görüş alış verişinde bulunulmuş ve köy ihtiyar heyetinin doğal üyesi oldukları halde köy işleriyle ilgilendirilmedikleri yönünde gelen eleştirileri iletmişlerdir. 14 Nisan 1933'te ise Kestel Kazası'na bağlı 47 köyün ihtiyar heyetleri Kestel'e toplattırılarak görüşmeler yapılmıştır. Köy Kanunu'nun ihtiyar heyetlerine öğretilmesi için, 8 Mayıs 1933'ten itibaren Köycülük Komitesi üyesi Avukat Hulusi Köymen tarafından Bursa'da dersler verilmiştir. Uzak köylerin ihtiyar heyetleri de en yakın kaza merkezlerinde Kaza Müdürleri tarafından verilen derslere katılmışlardır. Ayrıca sağlık bilgilerinin verilmesi ve temiz öğütlerinin tekrarına devam edilmiştir. 23 Nisan 1933'teki Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı dolayısıyla özellikle öğretmeni olan köylere birer program gönderilerek, bayramlara katılım ile heyecanlı ve renkli bir şekilde kutlanması sağlanmıştır[193].

17 Mayıs 1933'ten 10 Temmuz 1933'e kadar devam eden Bursa Halkevi dördüncü devresinde, 94 köy ihtiyar heyetinin katıldığı köy kanunu dersleri sürdürülmüştür. Şube üyeleri her Cuma köyleri inceleme gezileri yaparak sorunları yüz yüze görüşmüşler, 15 Temmuz 1933'te Köycülük Şubesi ile Halk Fırkası'nın üyeleri Soğukpınar-Bağlı yolunun açılış törenine katılmışlardır. 5 Eylül 1933'ten itibaren başlayan ve bir hafta devam eden bir köylü haftası düzenlenmesi kararı alınmış, evlerinin iç ve dış cephelerini badana etmek üzere köylünün ihtiyacı olan kireç, orman idaresinden izin alınmak ve bir çok köyde ocak açtırmak suretiyle sağlanmıştır.

Köylere gönderilen resmi belgelerle köy halkına ait mektupların kayıplarını engellemek için üzerine her köyün ismi yazılmak suretiyle postaneye 186 posta kutusu koyulmuştur. Bir anahtarı köy muhtarlarında olan kutularda biriken belge ve mektuplar Bursa'ya gelen muhtarlar tarafından alınarak sahiplerine dağıtılmıştır[194]. Bu sorunu posta kutusu uygulamasıyla çözen Komite başlangıçta Jandarma Alay Komutanı

---

[193] **A.g.e.**, s. 11, 12. ve **A.g.e.**, s. 24.
[194] **Halkevi Bursa 1933**, s. 17.

Muhittin Bey'e başvurarak, jandarma karakolları aracılığıyla gönderilen belge ve mektupların yerlerine iletilmediğini belirtmiş ve konu üzerinde gerekli uygulamaların yapılması için yardım istemiştir[195].

Komite 1933 Temmuz ayından itibaren, köylülerin işlerinin yoğunluğu dolayısıyla köylülerle yaptığı etkinliklere ara vermiş ve gelecek çalışma dönemi için hazırlıklar yapmıştır. Bu bağlamda; Bursa'nın kurtuluşuna denk gelen hafta içinde bir köy bayramı yapılması planlanmış, her köyün isminin kökeni, tarihçesi, hane ve nüfusu, arazi miktarı, üretim şekilleri ve miktarı, köylülerin sağlık durumları, adet, ahlâk ve lehçeleri, dinsel ilgileri, öğretim düzeyleri, ekonomik durumları ve benzeri konuları içeren araştırmalar yapılarak, yapılacak görüşmelerin fotoğraflarla da zenginleştirilmelerini, verilen öğütlerin yerine getirilip getirmediğinin incelenmesini, köylerde ulusal kültüre ait destan, koşma, şarkıların derlenmesini, köylerdeki genel eğlence ve spor şekilleriyle ilgili araştırmalar yapılmasını, kadınların giysilerinin yenilenmesi için çalışmasını, Cumhuriyet'in değerleriyle ilgili köy öğretmenleriyle de işbirliği sağlanarak toplantılar organize edilmesini, köylere gidildiği zaman bir haftalık dünya haberlerinin anlatılmasını içeren bir program hazırlanmıştır. Sonuç olarak, Eylül ayından itibaren köy incelemelerine başlanılmış ve üç hafta içinde 26 köy dolaşılmıştır[196].

Etkinlikler düzenleyerek bunları hayata geçirmek için hummalı bir şekilde çalışan Bursa Halkevi Köycülük Komitesi ayrıca köylerdeki yönetsel mekanizmayı ve yöneticileri de denetleyecektir. Örneğin Misi ve Beşevler Köyleri'nin Muhtarları'nın görevlerini kötüye kullandıkları ve devrim karşıtı hareket ettikleri belirlendiğinden görevden alınmaları için gerekli işlemlerin yapılması köy ihtiyar heyetlerinden istenecektir[197].

---

[195] Halkevi Köycülük Komitesi tarafından Jandarma Alay Komutanlığı'na gönderilen 11 Şubat 1933 tarihli daha önce yayınlamamış orijinal dilekçe.

[196] **Halkevi Bursa 1933**, s. 20, 21 ve **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları**, s. 24.

[197] Köycülük Komitesi'nden Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na yazılan 14 Haziran 1933 tarihli daha önce yayınlanmamış orijinal dilekçe.

1934 yılının kış mevsimine rastlayan ilk üç ayında köy öğretmenleri tarafından konuşma tarzında dersler verilmiş, köylerde öğretmenlerin öncülük ettiği ağaç dikme bayramları yapılmış, 21 Mart 1934 günü Köycülük Komitesi üyelerini köylere göndererek toprak bayramını kutlamışlardır. Koza zamanında ise köylünün fazla faiz vermesini önlemek için İş Bankası'ndan kredi sağlanmış ve daha kaliteli ürün almak için ipek böcekçiliği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca köy içi yollarının yapımı için köylerin hazırlık yapması sağlanmış ve yol yapımı için taşlarını hazırlayan köylere Halkevi'nden mühendis gönderilerek yol yapımına başlanmıştır. Komite Gündoğdu Köyü'nde bir okuma bir de ihtiyar heyeti odası yaptırmış, Köyde yaşayanların bilgilendirilmesi gibi önemli bir misyon büyük bir sorumluluk ve yüklenen köy öğretmenleri tarafından köylülere tarihi bilgiler verilmiş, yurt içi ve dışında olup bitenleri göstermek ve okuma alışkanlığını kazandırmak için açık Türkçe ile yazılmış birçok gazete ve dergiyi köy odalarına göndermeye devam etmiştir[198].

Aynı yıl köylerde verilen bilgilerin verimini görmek için 95 köy arasında bir yarışma açılmış, ve yarışmaya katılan 16 köy arasından Armutköy ve İhsaniye Köyü Köy Kanunu'nu en iyi uygulayan ve verilen dersleri en iyi kavrayan köyler olarak seçilmiştir. Yarışmanın birincilik ödülü olan 50 lira, diğer köylerinde katıldığı bir törenle, köy sandığına koyulmak üzere bu köylere verilmiştir[199] Bu köylerden İhsaniye'ye ödül verme töreni bir köy bayramı şeklinde gerçekleşmiş ve tören gazetelere ayrıntılı bir şekilde yansımıştır.

> *"...Bayrama Vali Fazlı Bey, Eğitim Müdürü, Halkevi Başkanı ve üyeleri ile bir çok davetli katıldı. Köye çevre köyler ve şehirden gelenlerde vardı ve San'at Okulu'nun yaptığı portatif bir sahnede kurulmuştu. Bir buçukta mızıkanın çaldığı İstiklâl Marşı'nı 500'e yakın köylü ayakta dinledikten sonra Köycülük Komitesi Başkanı Avukat Hulusi Bey, Cumhuriyet Hükümeti'nin köy siyaseti hakkında bir nutuk söyledi. Sonra gene Komite'den Zehra Hanım yalnız köy kadınlarıyla konuştu. Daha sonra köyün imamı Akif Efendi Cumhuriyet*

[198] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 27, 28.
[199] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s, 28. ve **Hakkın Sesi**, 12 Kasım 1934, s. 2.

köylüsünün duygularını anlatan bir nutuk söyledi. Bir köylü arkadaşta birkaç kelime ile sevinçlerini anlattı. Lise öğrencilerinin sergilediği bir perdelik İstiklâl piyesinin ardından Kız Öğretmen Okulu'ndan Ayhan Hanım bir şiir okudu. Özellikle sapanın başında Türk köylüsü cümlesi şiddetle alkışlandı. Sonra köy muhtarına köyün ödülü verilerek köy gezildi.

Bu bayramı biz şehirdekilerden daha samimi ve cana yakın bulduk. Köylüler o gün bayramlık elbiselerini giymişler, evlerini bayraklarla süslemişler, köy meydanına bir tak kurmuşlardı. Hakikaten seviniyorlardı. Halkevi doğrusu iyi bir teşvik konusu bulmuştu.

İhsaniye Köyü'nde karşılaştığımız diğer bir manzara: Dün hayalimizde yaşayan, bugün gerçekleşen Cumhuriyet köylüsünün simgesi ve ta kendisiydi. En dikkati çeken unsur köylü hanımlarla erkeklerin karmakarışık bir araya toplanmış olmalarıydı. Köylümüzün sosyal hayatta şehirden geri kalmış değil, bilakis ileride olduğu açıktı. Köylü kadınların çoğunluğunda topuklu ayakkabı ve ipek çorap görüyorduk. Kızların elbiseleri de şehirdekilerden hiç farklı değildi. Biraz sonra köyü geziyoruz; çamur olmasın diye sokaklara kum ve çakıl döşenmiş. Yollarda gübre şöyle dursun, bir çöp bile görülmüyor.
Köy imamının nutku: Halkevi'nden köyümüze geçen sene ilk defa iki hanımla birkaç efendi gelmişlerdi. Bunlar bize temizlik için bir çok şeyler söylediler ve dinledik. Onlar gittikten sonra doğrusunu söylemek lazımsa güldük. Bunlar köyü de şehir zannediyorlar dedik. Hiç şehirdeki temizlik köyde olur mu? Biz hayvanlarımızla çift yoldaşlığı yaptıkça evimizde gübre, odamızda pire ve sinek eksilmez. Gel de bunu şehirliye anlat! Bunların bir daha gelecekleri yok ya! dedik. Kımıldamadık bile....Aradan iki hafta geçti, bu hanımlar ve efendiler bir daha geldiler Onları görünce biz birer birer savuştuk. Muhtarın etrafını sardılar, ne dediklerinin bilmiyoruz. Gittikten sonra muhtar bizi topladı.... "[200]

[200] **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1934, s. 5.

1935 yılında Köycülük Komitesi bir gelenek haline getirilen köyler arası yarışma için hazırlıklara başlamış ve 100 lira para ödülü verme kararı alınmış ve ayrıca yarışma birinciliğini almak için gereken kıstaslar da açıklanmıştır. Köyün içinde ve dışında su birikintisi olmaması, bataklık bulunmaması, abdeshane kuyularının derin olması ve üstlerinin örtülmesi, kuyu ve çeşmelerin düzenli olması, bütün evlerin ve ahırların iç ve dışlarının beyaz kireçle badana edilmesi, köy içinde gübre bulundurulmaması, Cumhuriyet alanındaki bayrak direğinin düzgün olması, okuma odasına sahip olması, köyü şoseye bağlayan yoldan otomobil geçebilmesi, köyde yıkılmaya yüz tutmuş binalar bulunmaması, köy çocuklarının temiz ve bakımlı olması, iki yıldan beri dikilmiş ağaçların çok olması, bütün bunlar birincilik şartları içinde yer almaktadır[201].

Komite, aynı yıl köy gezilerine devam ederek 56 köyde Köy Kanunu'yla ilgili çalışmalarını sürdürmüştür[202]. Komite'nin ziyaret ettiği köyler; Mürseller, Kirazlı, Bağlı, Hüseyinalanı, Yiğitali, Odunluk, Misi, Gökçeviren, Doğanca, Dağyenice, Kayapa, Maksempınarı, Balyaz, Armutalanı, Kuruçeşme, Hasanağa, Fodra, Yaylacık, Kite, Çayırköy, İnesi, Doğanköy, Tahtalı, Büyükbalıklı, Kadırga, Başköy, Anahor, Zıtrafa, Ermiye, İrfaniye, Görükle, Çeltik, Soğanlı, Kazıklı, Karahızır, Barakfakıh, Iğdır, İsmetiye, Timurtaş, İsabey, Adaköy, Kanmazlar, Hamitler, Fethiye, İhsaniye, Armutköy, Biladiyunus, İzvat'tır. Bu köylerden İsmetiye, Biladıyunus, İzvat ve Yiğitali köylerine üçer defa gidilmiştir[203]. Halkevi üyelerinin gittiği köylerden; Maksempınarı, Balyas, Armutalanı gezisine katılan Avukat Hulusi Köymen izlenimlerini Uludağ Dergisi'nde okuyucularıyla paylaşacaktır. Otomobil yolu olamadığından Kayapa Köyü'nden edinilen atlara binilerek köyler dolaşılmış, muhtarlar ve köylülerle yapılan konuşmalarda *Yedi Gün*'deki yazıların okunduğu, öğüt ve önerilerin dikkate alındığı, zararlı alışkanlıklardan uzaklaşma ve verimli bir üretim sağlamak bağlamındaki Köycülük Komitesi'nin çalışmalarına destek olunduğunu Köymen özellikle vurgulamıştır[204]. Bursa Halkevi Köycülük Komitesi köylerde yaşayan Bursalılara

---

[201] **Kardaş**, 9 Mayıs 1935, s. 2.
[202] **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, s. 38.
[203] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 119.
[204] **Uludağ**, S. 4, Ekim 1935, s. 31-34.

okuma alışkanlığını kazandırmak bağlamında köy okuma odalarının açılması için çalışmalarını yürütmüş ve sonuçta 1935 yılında İrfaniye, Gündoğdu, Armutalanı ve Bağlı Köyleri'nde okuma odalarını tamamlamış, Karaislâh, Zırafta ve Barakfakıh köyleri ise okuma odalarını bitirmek için çalışmalarına devam etmiştir. Ulusal Savaş sonrası zor ekonomik koşullar içerisinde, toplumunda katkılarıyla kamu hizmetlerini yürütmeyi sağlayan bir aracı niteliğine de sahip olan Halkevleri, Bursa'da da bu anlamda köylerde faaliyet gösterecektir. Köylerin imarı için halkında özverili bir şekilde çalışması Komite'nin işlevselliğini arttıracaktır. Köylüler ile Komite üyelerinin bu bağlamdaki çalışmaları çerçevesinde, İsabey Köyü'nde bir okul inşasına başlanmış, Köy'ün sokaklarına fenerler asılmış, ayrıca köy hamamının atık sularını akıtmak üzere bir kanalizasyon teşkilatı yapılmıştır. Adaköy'de bir kaldırım, Hamitler Köyü'nde köyü genel şoseye bağlayan bir yol, Tahtalı Köyü'nde bir hamam, Mürseller Köyü'nde bir çeşme, Izvat Köy meydanında bir havuz yapılarak, meydan ve yollara tamamen kaldırım taşları döşenmiş, böylece köyün çamurdan kurtulması sağlanmıştır. Ayrıca, Canbazlar Köyü'nde bataklığı kurutmak için uğraş verilmiştir. Köylerde ağaç dikme çalışmaları ve köyün görünümünün güzelleştirilmesi için boya ve temizlik işleri de sürdürülecektir. Hatta köy korucuları temizliği kontrol ederek evinin önünü temizlemeyenleri uyararak, temizlenmesini sağlamışlardır. Köylerin dış görünümünü güzelleştirerek, sıhhi bir ortam oluşturmak için yapılan çalışmaların yanı sıra köyde yaşayan insanların bilgi, görgü ve etik değerlerini dönüştürerek yeni bir değerler dünyası yaratmak için çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Özellikle köy öğretmenlerinin Komite ile işbirliği içerisinde gerçekleştirdiği çalışmalara önem verildiği gözlenmektedir. Örneğin Köycülük Komitesi'nin hazırlayarak, köylere gönderdiği yurt bilgisi hakkındaki raporlar köy öğretmenleri tarafından haftada bir gece köylülere anlatılmıştır. Bu şekilde gece konuşmaları düzenleyen; İhsaniye, Çataltepe, Abolyont, Fodra, Derekızık, Adaköy, Karaislah, Demirci, Kayapa, Fidyekızık, Yalacık, Akçeler, İsabey köylerinde, hazır bulunanların miktarı ayrıca raporlarla Komiteye iletilmiş ve toplam 2521 kişi bu dersleri dinlemiştir. Bu köylerin dışında Demirtaş, Barakfakı köylerine Komite heyeti bizzat kendisi giderek okumanın yaşama kattığı önem ve değerler hakkında konuşmalar yapmışlardır[205]. Ayrıca Komite, Türkiye ve dünyada

[205] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı,** s. 120-122.

meydana gelen gelişmeleri köylülere ulaştırarak, bu bağlamda bilgiyi arttırmak için her hafta Komite üyelerinin, bir hafta boyunca meydana gelen gelişmeleri bütün olayları gazetelerden derleyerek hazırladıkları "*Son Yedi Gün*"[206] isimli gazeteyi her köye parasız olarak göndermiştir. Aralıksız olarak çıkan gazetenin 52. sayısının ardından çıkartılan 53. sayısı ile gazete ikinci yılına girmiş ve 54 sayısı da yayınlanan Son Yedi Gün gazetesinin yanı sıra "*Yurt Gazetesi*"[207] isimli bir gazete daha yayınlanmış ve buda Bursa'daki tüm köylere gönderilmiştir. Ayrıca köylüleri sağlık konularında bilinçlendirebilmek amacıyla "*Sağlık Öğütleri* ve *Hayvanlardan İnsanlara Geçen Hastalıklar*" isimli broşürler yayınlayarak, ücretsiz olarak köylere göndermişlerdir. Komite köylerle iletişiminde en önemli sorumluluğu üstlenmiş olan köy öğretmenleri ve muhtarlarla çaylı toplantılar düzenleyerek burada çalışmaların etkili bir biçimde yürütülmesi için yapılması gerekenler hakkında görüş alışverişinde bulunmuş ve köylerde gerçekleştirilen gelişmelerle ilgili haberler alınmıştır. Üzerinde çalışılan bir başka konu ise, köy kahvelerinde ki kumar oyunlarını kaldırarak başka aktivitelerin düzenlenmesi olmuştur. Bu bağlamda İsabey Köyü'nde kumar oyunları kahvehanelerden kaldırılarak, bunların yerine hikâye okuma, saz çalma v.b. oyunların yerleştirilmeye çalışılmıştır. Şehirde kışın ısınmak amacıyla kömür kullanımının yaygınlaşarak oduna olan talebin azalabileceği ve meydana gelen değişiklikler dolayısıyla özellikle ekonomik sıkıntı yaşanabileceği öngörüldüğünden, dağ köylerinde iklime uygun zirai faaliyetlerin başlatılması için gerek Son Yedi Gün Gazetesi aracılığıyla gerekse doğrudan temasla uyarılarda bulunulmuştur. Devrimle birlikte getirilen değişimleri köylere kadar ulaştırmak için olan çabalarda sürer ve soyadı alımını kolaylaştırmak için her köye ayrı ayrı soyadı listeleri gönderilir. Cumhuriyet Bayramı'nda köylüye sunulmak üzere hazırlanan Cumhuriyet nutku bütün köylere gönderilmiştir[208]. Ayrıca Komite; Cumhuriyet Bayramı'na elden geldiğince çok sayıda köylünün katılmasını sağlamak ve bayramdan sonra köyler arasında yapılacak

---

[206] Hakkın Sesi isimli dönemin Bursa gazetesinde, Halkevi Köycülük Komitesi tarafından Son Yedi Gün İçinde Dünyada Öğrenmeye Dair İşler başlığı altında yararlı yazılar ve öğütleri içeren bir gazete olduğu belirtilmektedir. **Hakkın Sesi**, 12 Mart 1936, s. 2.

[207] Bursa Halkevi Köycülük Komitesi tarafından çıkartılan Son Yedi Gün ve Yurt Gazeteleri aralıksız olarak yayınlanarak, Bursa'daki bütün köylere düzenli bir şekilde gönderilmelerine rağmen, bugün her iki gazeteden de tek bir örnek dahi yoktur.

[208] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 119-122.

yarışmalara temel olacak hazırlıkları kontrol etmek için 13. Ekim 1935'te köylere bir gezi düzenleyecektir[209]. 1935 yılındaki Cumhuriyet Bayramı'na şehirde kutlamak için köylerden gelen 490 kişilik grup Atatürk anıtına çelenk koymuşlar, daha sonra da Halkevi'nde çaya katılmışlardır. Aynı şekilde Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile ilgili programda Halkevi tarafından hazırlanarak köylere gönderilmiştir[210]. Aynı yıl Ziraat Okulu'nda Vali, Parti ileri gelenleri, Halkevi üyeleri ve köylülerinde katılımıyla bir Toprak Bayramı düzenlenmiştir[211]. Bursa köylerinde doğrudan doğruya köylülerle bağlantı kurarak çalışan Köycülük Komitesi ekonomi, sağlık, medeni bilgileri içeren konferanslar vermiştir[212].

Bursa Halkevi Köycülük Komitesi bütün köylerde "*İleri Kol*" isimli bir gençlik örgütlenmesi oluşturmak için 1937 yılında hazırlıklara başlayacaktır ve bu örgütlerin, köylerin sosyal hayatını düzenlemesi ve Halkevleri bağlamında yapılacak tüm çalışmaları organize etmesi düşüncesi bulunmaktadır. Ulusal bayramlarda tezahüratı yönetecekler, köyün karşılaşacağı herhangi bir tehlike karşısında ilk önlemleri alacaklar. köye gelen devlet adamlarını karşılayacaklar, cirit oyunları-halk şarkıları, ulusal marşları öğrenerek, köyde yaşayanlara öğreteceklerdir. Gençlik örgütünün birer kol başısı olacak ve her üç ayda bir seçimle belirlenecektir. Ayrıca Pazar günleri ve ulusal günlerde bayrak töreni de bu kollar tarafından yapılacaktır. Yalnız bu örgüt şimdilik Köy Kanunu bakımından durumları ileride olan köylerde uygulanacak, diğerleri aşama aşama geçeceklerdir[213].

Halkevi köylerdeki ulusal bayram kutlamalarını yakından izleyerek durumu ve değişimleri merkeze bildirmektedir ve Bursa Halkevi köylerde Pazar günleri ve ulusal bayramlarda yapılan bayrak törenine kadınlarında katılması nedeniyle bütün ülkedeki diğer köylere örnek olarak gösterilmektedir. .

---

[209] **Yeni Fikir**, 15 Ekim 1953, s. 2.
[210] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 119-122.
[211] **Hakkın Sesi**, 25 Mart 1935, s. 2.
[212] **Bursa Sesleri, Cumhuriyetimiz Eki**, 29 Ekim 1936, s. 22.
[213] **Bursa Sesleri**, 1 Mayıs 1937, s. 2.

Komite tarafından yardım çalışmaları bağlamında çocuklara çiçek aşısı yaptırtarak, nadide meyve fidanları ve sebze tohumları dağıtmıştır. Örneğin Alpullu şeker fabrikasından getirtilen pancar tohumları ücretsiz olarak köylülere verilmiştir[214]. Ayrıca, köylerde okuma odaları açarak, köy okuma odaları ve kahvehanelerinde köylüler arasına sokularak köylü ağzıyla uyarılar yaparak, her köy için bir çalışma ve düzenleme programı düzenlemiştir[215]. Devrimin niteliklerinin köylere ulaştırılması dolayısıyla ayrı bir önem verilen Köycülük Komiteleri, okuma odaları, toplanma yerleri ve Cumhuriyet meydanları düzenleyerek, bu mekanlarda çalışmaları ve etkinlikleri organize ederek köylülerle buluşmuşlardır[216].

1938 yılına gelindiğinde Komite beş yıl önce çizilen ve Bursa'nın 140 köyünde, köylere gidilerek yazılı ve sözlü çalışmalarla uygulanmaya çalışılan program çerçevesinde hareket etmektedir. Çalışmaların sonucunda köylerde temiz devlet daireleri, kapısında bekleyen korucusu ve içinde telefonu bulunan muhtar odaları, yeni okul binaları dikkati çekmektedir. Özellikle okuma alışkanlığının kazandırılması için uğraş verilmekte, aydınlanmayı daha da sağlamlaştırmak amacıyla başka faaliyetlerde yapılmaktadır, konferans çalışmaları, portatif ve sesli bir sinema makinesiyle gösterilen eğitici filmler gibi[217]. Eğitici filmleri göstermek için gerekli olan seyyar, portatif ve sesli sinema makinesi 1938 sonlarında Halkevi tarafından satın alınmıştır[218]. Köylere götürülmek istenen hizmetler arasında özellikle devlet ve hükümet, millet ve kanun duygusu, vergi ve askerlik bilgileri vermek, köylerde sıkça rastlanan sıtma v.b. gibi hastalıklara karşı bilinçlendirerek önlemler almak önem taşımıştır[219]. Köycülük Komitesi'nin sosyal ve giysi yardımlarının yanı sıra toplu eğlenceler düzenlemesi için yaptığı çalışmaları yakından görmek için ve köylülerle birebir görüşerek yanlarında olduklarını hissettirmek için Komite üyeleri köylere geziler yapacaklardır[220]. Bu

---

[214] N. Yusuf Mardan, **Bursa**, İstanbul, 1937, s. 20.
[215] **1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, s. 19.
[216] **Halkevleri 1932-35 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s. 125.
[217] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, s. 56.
[218] **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 120.
[219] **C.H.P. 15 Bursa**, s. 46.
[220] **Bursa Ajans Servisleri**, 12 Temmuz 1943, s. 2.

gezilerden bir tanesi Nisan 1941'de[221] diğeri 25 Temmuz 1943'te düzenlemiş[222], Haziran 1941'de ise Kestel ve Yiğit Ali köylerine gidilmiştir[223].

Köycülük Komitesi'nin haftada bir çıkarttığı ve bir süre için yayına ara verilen "*Salık*", Komite tarafından bu sefer ayda bir defa olmak üzere 1942'den itibaren tekrar yayınlamaya başlamıştır[224]. Şubat-Mart-Nisan 1942 çalışma döneminde Toprak Bayramı dolayısıyla Kestel ve başka sekiz köyde "*Ekimi Arttırma*" hakkında konferanslar verilmiş[225], Mayıs-Haziran'da çeşitli köylere geziler düzenlenerek, köylülerin sağlık ve sosyal durumlarıyla ilgili incelemelerde bulunularak, çeşitli konularda öğütlerde bulunulmuştur[226].

2 Mayıs 1943'te Köy Bayramı'nı kutlamak için Halkevi üyeleri ile bir çok şehirli vatandaş İhsaniye Köyü'ne gidecektir. Çevre köylerden de katılımın olduğu ve akşama kadar süren bayramda, güreşler, oyunlar ve çeşitli eğlenceler yapılmış[227], Mart-Ekim 1944 döneminde 16 Mayıs'ta Çeltik Köyü'nde, 15 Haziran'da Biladi Yunus Köyü'nde, 8 Ekim'de Misi Köyü'nde köy bayramı düzenlenmiştir[228].

Her yıl düzenlenen Halkevlerinin açılış yıldönümünde gelenek halini alan yeni Halkevleri ve Halkodalarının hizmete girişi görkemli kutlamalara ve açılış törenlerine sahne olmaktadır. 1946 yılındaki kutlamalarda Bursa Halkevi üyeleri köylerde yeni Halkodalarının açılış törenlerine katılmış ve Çalı, Yaylacık, Kayapa, Hasanağa, İsmetiye Köyleri ile Demirtaş Bucağı'nda yeni Halkodaları açılmıştır[229].

Komite çalışmalarını düzenli ve verimli bir biçimde yürütebilmek için zaman zaman tüm köylerden gelen temsilcilerin katıldığı toplantılar düzenleyecektir, ki 11

---

[221] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s.75.
[222] **Bursa Ajans Servisleri**, 12 Temmuz 1943, s. 2.
[223] **Uludağ**, S. 36, Haziran 1941, s. 48.
[224] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 39.
[225] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[226] **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 49.
[227] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 28.
[228] **Uludağ**, S. 64-67 Mart-Ekim 1944, s. 66.
[229] **Ant**, 26 Şubat 1946, s. 1, 3.

Ocak 1947'deki Köycülük Kongresi bunlardan bir tanesi olacaktır[230]. Üretimi arttırmak bağlamında çalışmalarına devam eden Halkevi Köycülük Komitesi isteyenlere 20 kuruşa, köklü olarak Kanada Kavağı satışına başlamıştır[231]. Ekim 1949'da ise Misi Köyü'nde Halkevi Köycülük Komitesi tarafından düzenlenen üzüm bayramı kutlanacaktır[232].

Köylere yaptığı gezilerle buradaki sorunları yakından izlemeye çalışan Bursa Halkevi Köycülük Komitesi; düzenlediği çeşitli yarışmalarla Halkevi'nin çalışmalarına katılımı özendirmeye çalışırken, çeşitli zirai yardımlarla üretimi attırmaya çalışacak, açılan okuma-yazma kursları ile köylerdeki okuma-yazma oranının yükselmesini sağlayacak, kurulan köy odaları ve buraya koyulan kitaplar sayesinde kültürel seviyenin yükseltilmesini sağlayacaktır.

---

[230] **Yarın Pazar**, 30 Kasım 1946, s. 1.
[231] **Ülkü**, Ocak 1947.,C: I, S. 1, s. 45. ve **Ant**, 2 Şubat 1947, s. 2.
[232] **Bursa**, 11 Ekim 1949, s. 2.

V. BÖLÜM

BURSA HALKEVİ YÖNETİM KURULU'NUN ÇALIŞMALARI

Bursa Halkevi'nin Komiteleri oldukça etkili bir biçimde faaliyetlerini sürdürürken, Halkevi'nin yönetim Kurulu'da konferanslar düzenleyerek, ulusal gün ve bayramlarda yıldönümü çalışmaları yaparak, Devrim Tarihi ve Bursa açısından önem taşıyan kişilikleri anma geceleri düzenleyerek ve diğer il ve ilçelerdeki Halkevleri ile işbirliği içinde çalışarak etkinlikleri daha da renklendirmişlerdir.

A. Yönetim Kurulu'nun Düzenlediği Anma Geceleri, Yıldönümleri ve Konferans Çalışmaları

1. Halkevleri Yıldönümleri

19 Şubat Halkevlerinin açılış yıldönümleri her yıl Bursa'da büyük bir coşku ve heyecanla kutlanmakta, Halkevi'nin düzenlediği kutlamalara etkinliklerine katılan halk hem hazırlanan sunumları izlerken hem de Cumhuriyet'in kazanımlarını yansıtmaktadır. Bursa Halkevi yetkilileri de yıldönümü kutlamalarına büyük önem vererek, hazırlıklar yapmakta ve bunlarla Halkevi ruhunu canlı tutmaktadır.

Halkevlerinin yıldönümleri aynı zamanda bir önceki yıl veya daha önceki yılların değerlendirilmesinin de yapıldığı toplantılara sahne olmuştur. Halkevlerinin ikinci yıldönümünde Bursa Halkevi'nin iki yıllık süresince yaptığı çalışmalar, Vali Abidin Bey, Milletvekili Rüştü Bey, Halkevi Başkanı Osman Niyazi Bey ile Halkevi üyelerinin katıldığı bir toplantıda değerlendirilmiştir[1].

---

[1] **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1934, s. 5.

Bursa Halkevi'nin üçüncü açılış yıl dönümü kutlamaları ise Milli Sinema'da yapılmıştır. İstiklâl Marşı ile başlayan törenin açış konuşmasını Lise Edebiyat Öğretmeni Mümtaz Ergin gerçekleştirmiş, ardından Rıza Yücer eski Türk Ocakları ile Halkevlerini kıyaslayan bir konuşma ile Halkevlerinin anlam ve hedeflerini anlatarak, Bursa Halkevi'nin bir yıllık çalışmalarını özetlenmiştir. Ali Ulvi (Elöve)'nin okuduğu "*Kahraman*" adlı şiiri, Namdar Rahmi Karatay ile Orta Mektep Müdürü Murat Bey'in konuşmaları izlemiş, Kız Öğretmen Okulu Müdür Baş Yardımcısı Nuriye Siliöz "*Kadınlığa*" dair bir konferans vermiştir. Şiirler ve Cumhuriyet Marşı ile kutlama töreni sona ermiştir[2].

Halkevlerinin dördüncü yıl dönümünde de Bursa Halkevi'nde bir kutlama programı hazırlanmıştır. Resim sergisinin açılması ile başlayan program, İstiklâl Marşı'nın okunmasıyla devam etmiş, ardından Hulusi Bey tarafından bir konuşma yapılmıştır. Daha sonra Lise öğretmenlerinden Tahsin Bey Halkevleri hakkında bir konuşma yaparken, Fahir Rüştü Komnan da Halkevinin 1935 yılı çalışmalarını değerlendirerek, gelecek yıllardaki amaçları belirtmiştir. Lise öğrencilerinin konser ve zeybek gösterilerinin ardından Bursa'nın dağ köylüleri tarafından milli havalar ve Bursa Zeybeği oynanmıştır. 10. Yıl Marşı söylenerek bitirilen anma gününün gecesinde Halkevi salonunda çaylı bir toplantı yapılarak eğlenilmiştir[3].

On birinci yıldönümü nedeniyle Bursa'da gerçekleştirilen törenler; Atatürk Anıtı'na çelenk koyularak başlamış, Başbakan'ın Ankara Radyosu'ndan verilen nutkunun Halkevi salonunda dinlenmesiyle devam etmiştir. Gün boyu devam eden etkinlikler, akşam Belediye salonunda yapılan aile toplantısıyla sürmüştür. Açış konuşmasını izleyen konserin ardından, dans edilmiş, şiirler ve halk türküleri söylenerek halkoyunları oynanmıştır[4].

On dördüncü yıldönümü Tayyare Sineması'nda yapılan törenle kutlanacaktır. Bu yılki törenlerde; bir grup ilkokul öğrencisinin söylediği İstiklâl Marşı'nın ardından,

---

[2] **Yeni Fikir**, 28 Şubat 1935, s. 1.
[3] **Hakkın Sesi**, 22 Şubat 1936, s. 1.
[4] **Uludağ**, S.56-57, Şubat-Mart 1943, s. 39.

Atatürk'ün anısına saygı duruşunda bulunulmuş, daha sonra Halkevi Başkan Yardımcısı Mümtaz Ergin açış konuşmasını yapmıştır. Ardından sırası ile oda müziği, Halkevi korosu, bengi ve piyesler seyredilmiş ve dinlenmiş, bu arada öğrenciler şiirler okumuştur. Halkevi kılıç ve kalkan öğretmeni Mustafa Tahtakıran ve öğrencilerinin sunduğu oyun büyük bir ilgi uyandırmış, Erkek Lisesi'nden Ekrem Güven, Halit Gelişken, Kız Lisesi'nden İsmet Dayanış, Süheyla Bengi, Kız Öğretmen Okulu'ndan Bahriye Akgül, Ayten Açmış, Sabriye Özyapı, Sahavet Atanucu'nun okuduğu şiirler beğeni toplamıştır. İldeki törenlerin paralelinde Bursa'nın köylerinde yeni açılacak olan Halkodalarında da hem yıldönümü kutlamaları yapılmış hem de açılış törenleri gerçekleştirilmiştir. C.H.P. Merkez Kaza Başkanı Turgut Karatal, Belediye Meclis üyelerinden Refik Demirkesen, Öğretmen Vecihi Aykaç, Parti Sekreterlerinden İsmet Tekintaş ve Ant Gazetesi adına Faruk Taşkıran köyleri dolaşmışlar ve törenlere katılmışlardır[5].

15. yıldönümü kutlamaları saat 13:00'de Cumhuriyet alanında Atatürk anıtına çelenk koyularak başlayacak, törenin ikinci kısmına yeni açılan İstanbul Sineması'nda devam edilecektir[6]. Davetiye ile çağrılan 800 konuğun katılımıyla yapılan kutlama töreninde; Vali Haşim İşcan, Milletvekilleri, Vali Yardımcısı, C.H.P. İl Başkanı ve üyeleri, Halkevi Başkanı, Emniyet Direktörü, daire amirleri, banka direktörleri, yüksek rütbeli ordu mensupları hazır bulunmuştur. Toplantıyı Halkevi Başkanı Tahir Yetmen bir konuşma ile açmış, ardından Şair Haşim Nezihi Okay bir yıllık çalışma raporunu okumuştur. Halkevi Orkestrası'nın konserinden sonra, gençler şiirler okumuşlar, 50 kişilik büyük koro çeşitli marşlar ve halk türküleri söylemiştir. Ardından Halkevi Temsil Kolu *Mahcuplar* isimli tek perdelik bir komediyi oynamış, son olarak da Amerikan hayatına ait kültürel filmler gösterilmiştir[7].

Halkevlerinin on altıncı yıldönümü dolayısıyla İstanbul Sineması'nda bir tören düzenlenmiş, İstiklâl Marşı ile başlayan törende şiirler okunmuş ve milli oyunlar oynanmıştır. Ayrıca Halkevi'nin ikinci kısım inşaatının temel atma töreni

[5] **Ant**, 26 Şubat 1946, s. 1-3.
[6] **Ant**, 23 Şubat 1947, s. 1.
[7] **Ant**, 24 Şubat 1947, s. 1, 3.

gerçekleştirilmiştir[8]. Halkevleri 17. yıldönümü ise Tayyare Sineması'nda kutlanacak ve törende Halkevi Başkanı'nın konuşmasının ardından Halkevi orkestrası ve korosu birer konser vermiş, Karadeniz ve kılıç-kalkan oyunları oynanmıştır[9].

Açılışından kapanışına kadar geçen on dokuz yıl süresince Halkevlerinin tüm açılış yıldönümleri Halkevi üyeleri ve Bursa halkı tarafından büyük bir heyecanla kutlanmış ve bu kutlamalar Bursa'ya sosyal bir hareketlenme getirmiştir.

2. Anma Geceleri ve Yıldönümleri

Bursa Halkevi'nin önem göstererek hazırlandığı ve kutladığı etkinliklerden bir diğeri; ulusal günler, bayramlar, tarihsel olay ve kişilikleri anmak için yapılan anma günleri ve bayramlardır. Bu bağlamda gerçekleştirilen etkinliklerden ilki; 1933 yılı Ulusal Egemenlik Bayramı'nda Halkevi'nin girişimleriyle düzenlenen törenlerdir. Şehir merkezinde ki kutlamaların yanı sıra, C.H.F. ve Halkevi adına bir heyet; Kestel, Aksu ve Susurluk köylerine giderek köydeki çocukların bayramını kutlayacaktır[10].

Tarihsel kişilikleri anma bağlamında yapılan ilk etkinlik; 23 Nisan 1934 gecesi, Ulusal Mücadele döneminde başarılarıyla dikkat çeken ve Bursalılara Kurtuluş Savaşı menkıbelerini ilk defa anlatan, bu nedenle Bursalıların gözünde ayrı bir yere sahip olan, Berlin Büyükelçisi Kemaleddin Sami Paşa'nın Almanya'da ölümü üzerine, Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi tarafından C.H.F. binasında, Kemalettin Sami Paşa'nın yüksek adını anmak ve kahramanlıklarını canlandırılmak üzere düzenlenen büyük toplantıdır[11]. Aynı yıl Menemen'de irticaya kurban giden devrim şehidi Kubilay için Enstitü Salonu'nda bir anma töreni gerçekleştirilmiştir. Tören sırasında pek çok konuşmacı söz

---

[8] **Doğru**, 23 Şubat 1948, s. 1
[9] **Bursa**, 22 Şubat 1949, s. 1
[10] **Yeni Fikir**, 26 Nisan 1933, s. 1
[11] **Yeni Fikir**, 26 Nisan 1934, s. 1.

alarak Kubilay ve devrim hakkında konuşmalar yapmışlar, bunlardan özellikle Hulusi Bey'in konuşması son derece etkileyici olarak nitelendirilmiştir[12].

1937 yılında Çanakkale Zaferi nedeni ile düzenlenen gecede Kurmay Stajyer Yüzbaşı Tevfik Doğantan bir konferans vermiş, Halkevliler tarafından şiirler okunmuş, halk türküleri söylenmiştir[13].

11 Eylül 1941 Bursa'nın kurtuluş günü kutlamalarında, Öğretmen Murat Alpalaç ve Muzaffer Alper tarafından birer tane gece konferansı verilmiştir. Aynı yıl Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla kentin çeşitli yerlerinde farklı konularda halkı bilgilendirmeye yönelik konferanslar verilmiş, gece Tayyare Sineması'nda bir toplantı düzenlenmiş gecenin sonunda Atatürk'ün cenaze merasimine ilişkin bir film izlenmiştir[14].

1942'de ise Halkevi üyeleri, öğretmenler ve öğrencilerin katıldığı Namık Kemal'i Anma Gecesi ile Mehmet Akif'i Anma Gecesi düzenlenmiştir[15]. 1942'de ayrıca; Atatürk'ün ölümünün dördüncü yıldönümü nedeniyle Halkevi tarafından anma töreni yapılmıştır. Anma töreni saygı duruşu ile başlamış, Naci Kurtul Atatürk'ün hayatı ve hizmetlerini anlatan bir konuşma sunmuş, Turgut Karatal İsmet İnönü'nün 21 Ekim 1938'de B.M.M'nde okuduğu beyannameyi tekrarlamıştır. Daha sonra şehir bandosunun seslendirdiği Şophen'in *Yas Marşı*'nın ardından okul öğrencileri saat 11:00'den 20:00'ye kadar Halkevinde konuşmalar yapmışlardır. Saat 21:00'de ise Tayyare Sineması'nda toplanılarak, Ömer Sıtkı, Nazım Yücelt, Murat Alp, Naci Kurtul'un Atatürk hakkında ki konuşmaları dinlenilmiş, sonrasında Fakihe Odman, Yusuf Ziya Uğur, Necati Sayar, Orhan Fersoy Atatürk için şiirler okumuşlardır. Törenin sonunda Atatürk'e ait filmler ile cenaze merasimini konu alan film gösterilmiştir[16].

---

[12] **Yeni Fikir**, 27 Aralık 1934, s. 1.
[13] **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 40.
[14] **Uludağ**, S. 31, Ocak 1941, s. 39,40.
[15] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48,49.
[16] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.

Başka bir etkinlik, Mimar Sinan'ın ölüm yıldönümü dolayısıyla 1943 yılında gerçekleştirilen anma toplantısında, Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora ile Yüksek Mühendis Berki Tunçağ birer konuşma yapmışlardır. Aynı dönemde Ahmet Vefik Paşa'nın ölüm yıldönümü nedeni ile de bir toplantı yapılmış, Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora, Mümtaz Ergin, İsmet Bozdağ Ahmet Vefik Paşa'nın hayatı ve anılarını anlatmışlar, Haşim Nezihi Okay ise "*Zor Nikah*" adlı eserden parçalar okumuştur[17].

1945'de Lozan Antlaşması'nın yıldönümü nedeniyle Halkevi Salonu'nda Apturahman Konuk bir toplantı gerçekleşmiş[18], Kız Lisesi öğrencileri ölümünün 57. yıl dönümü nedeniyle Namık Kemal'i anma gecesi düzenlemişlerdir. Gecede misafirlere özel olarak yaptırılan Namık Kemal rozetleri takılmış, Halkevi Başkan Yardımcısı Mümtaz Ergin Namık Kemal'in hayatı ve eserleri ile ilgili bir konuşma yapmış, öğrencilerin okuduğu şiirlerin ardından Hüsnü Ortaç'ın yönetimindeki koro Namık Kemal'in bestelenen bazı parçalarını söylemiştir[19].

II. İnönü Zaferi'nin yıldönümü dolayısıyla 1946 yılında Halkevi Salonu'nda Öğretmen Muhtar Şevket İsça tarafından bir konferans verilmiş[20], 1947'de Çanakkale Zaferi'nin otuz ikinci yıl dönümü nedeniyle Halkevi salonunda bir anma programı yapılmıştır. Ticaret Lisesi Tarih-Coğrafya Öğretmeni Rüknettin Akbulut'un konuşmasıyla başlayan gecede, Haşim Nezihi Okay ve liseli öğrenciler şiirler okumuşlar, halk sanatçısı ve Orman Okulu İdare Müdürü Necati Başaran sazıyla türküler söylemiştir[21].

1949 yılında Kız Öğretmen Okulu Resim Kolu Halkevi Salonu'nda Cemal Nadir Güler'in ikinci ölüm yıldönümü dolayısıyla bir tören düzenlemiş, aynı zamanda Cemal Nadir'in renkli karikatürlerinin de örneklerinin bulunduğu ve 100'den fazla eserden oluşan bir sergi açılmıştır[22]. 1950 yılında yine büyük ustayı anmak için hazırlıklara

---

[17] **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s. 43.
[18] **Ant**, 24 Temmuz 1945, s. 2.
[19] **Ant**, 11 Aralık 1945, s. 2.
[20] **Ant**, 2 Nisan 1946, s. 1.
[21] **Ant**, 19 Mart 1947, s. 2.
[22] **Bursa**, 25 Şubat 1949, s. 1.

başlanmış ve Cemal Nadir'e ait anıları olanların 25 Şubat tarihine kadar Halkevi bürosuna başvurmaları istenmiştir. Ayrıca Cemal Nadir'in yakın arkadaşı Rıza Yüceer ile karikatürist Sururi ve Selma Emiroğlu'na davetiye gönderilmiştir[23].

3. Konferanslar

Bursa Halkevi'nde her Cumartesi ve Salı değişik konularda halkı bilgilendirmek amacıyla konferanslar verilmesi kabul edilmiş ve Cumartesi günleri Devrim Tarihine ait konferanslar, Salı günleriyse değişik konularda konferanslar verilmesi ilke olarak benimsenmiştir. Salı günleri verilecek konferanslardan halkın haberdar olmasını sağlamak için konferansın adı, bir iki gün öncesinden kara tahtalara yazılmış ve gazete haberleri ile duyurulmuştur. İlk yıllar Halkevi salonu küçük olduğu için bir süre Milli Sinema binasının Halkevi'nin kullanımına sunulmasına karar verilerek, konferansların bu mekanda yapılması sağlanmıştır[24].

Halkevi yönetimi tarafından düzenlenen ilk konferans 11 Eylül 1934 gecesi eski Milli Eğitim Bakanı Esat Bey'in Halkevi'nde sunduğu "*Milli Kültür ve İnkılâp*" konulu konferanstır[25]. Aynı yıl Halkevinin olağan toplantısı Kız Enstitüsü Salonu'nda gerçekleştirilmiş, toplantıda sıtma mücadelesi reisi Dr. Tevfik Halil Bey sahneye çıkarak Amerika izlenimlerini anlatmış ve New York kentindeki binaların resimlerini projeksiyonla göstermiştir. Projeksiyon gösterisinin ardından Erkek Lisesi Orkestrası çeşitli parçalar çalmıştır[26].

1935'te Halkevi'nde Dr. Tröpper tarafından "*Malarya ve Hormonlar*" konulu bir film gösterimi gerçekleştirilmiştir[27]. 1936 Ocak ayında Üniversite profesörlerinden

---

[23] **Bursa**, 18 Şubat 1950, s. 2.
[24] **Yeni Fikir**, 11 Nisan 1935, s. 1.
[25] **Yeni Fikir**, 13 Eylül 1934, s. 1.
[26] **Hakkın Sesi**, 19 Kasım 1934, s. 1.
[27] **Hakkın Sesi**, 1 Aralık 1935, s. 2.

Braun "*Bulaşıcı Hastalıklar*" konulu bir konferans vermiş ve Prof. Dr. Osman Şerafettin Bey'de konferansın çevirisini yapmıştır[28].

Halkı özellikle sağlık ve hijyenle ilgili konularda bilgilendirmek için çeşitli toplantılar düzenlenmiş ve 1937 yılı Haziran ayında Cumhuriyet alanında anfilikatörle bu bağlamda iki konferans verilmiştir. Bunlar Hayri Gürmen tarafından "*Verem*" ve "*Zehirli Hastalıklar*", Dr Mesut Bey tarafından ise "*Verem*" konu başlıklı konferanslardır. Aynı ay içinde Halit Akiş "*Kadastro*" isimli bir konferansı Halkevi Salonu'nda sunmuş, kentin çeşitli bölgelerinde ise, farklı zamanlarda bizzat halkın ayağına gidilerek, "*Vergi*", "*Spor*", "*Sosyal Eğitim*", "*Kemalizm*" ve "*Zehirli Gazlar*" konularında Dr. Osman Niyazi Beyatlı, Murat Alp, Turgut Karatal, A. Muhtar Aykuş, Zehra Budunç, Hulusi Köymen, Ziya İltap, Nazım Yücelt ve Hüsnü Bey tarafından konferanslar verilmiştir[29]. Temmuz 1937'de ise Halkevi Salonu'nda Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Öğretmen Reşat Ekrem Koçu tarafından *"Memleket Çocukları"* isimli bir konferans sunulmuştur[30].

Mart 1938'de çocuk doktoru Şemsettin Bey (Dora), "*Çocuk Bakımı*", Kurmay Binbaşı Nizamettin Bey, "*Savaş Zamanında Tayyare Hücumlarında Şehirlerin Müdafaası*", Kurmay Yarbay Sami Koçak, "*Gençlerin Savaşa Hazırlanması*" adlı konferanslar vermişler[31], Mayıs'da Mimar Sinan hakkında Leman Canatay tarafından "*Mimar Sinan'ın Hayatı ve Şahsiyeti*", Belediye Mühendisi Hulusi Karadayı tarafından "*Mimar Sinan'ın Eserleri*" ile ilgili projeksiyonlu bir konferans düzenlenmiştir[32]. 1939 yılında da sağlığa yönelik konferanslar sürmüş; Namdar Karatay, Dr. Şemsettin Dora ve Dr. Semahat Yaşat tarafından çocuk sağlığı ve bakımı hakkında konferanslar verilmiştir[33].

25 Mart 1940 tarihinde Nihat Erim tarafından "*Milletler Cemiyeti Nedir*" konulu, 30 Mart'ta Mümtaz Turhan tarafından "*Beden Terbiyesi, Seciye ve Mizaç*

---

[28] **Hakkın Sesi**, 27 Ocak 1936, s. 2.
[29] **Uludağ**, S.11, Haziran 1937, s. 38.
[30] **Bursa Sesleri**, 24. Temmuz 1937, s. 1.
[31] **Uludağ**, S. 15, Mart 1938, s. 69,70.
[32] **Uludağ**, S. 16, Mayıs 1938, s. 50.
[33] **Uludağ**, S. 22, Haziran 1939, s. 90.

Arasında Münasebet" başlıklı, 5 Nisan'da Tarık Artel tarafından "*Türkiye'de Fiziki Tedrisatın İnkışafı*", 27 Nisan'da Süheyla Derbil tarafından "*İdari Davalar*", 11 Nisan'da Mithat Yenen tarafından "*Türkiye Şehirlerinin İmarı Davası*" başlıklı konferanslar sunulmuştur[34].

1941 yılında Selim Sırrı Tarcan, Tayyare Sineması'nda "*Spor Felsefesi*" konusunda üç konferans, Sadrettin Celal Antel Halkevi Gösterit Salonu'nda "*Meslek Seçimi ve Testler*", Prof. Dr. Ziyaettin Fahri aynı salonda "*Türk Tefekküründe Adem-i Merkeziyet ve Bursa'nın Ehemmiyeti*", Doç. Orhan Alishah "*İlimde İstisnalar*" konularında konferanslar vermişlerdir. Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise Tayyare Sineması'nda yaşamını konu alan bir konuşma yapmıştır[35]. Aynı yılın Nisan ayında Halk Partisi Rize Milletvekili Fuat Sirmen Tayyare Sineması'nda "*Bugünkü Dünya Şartları Arasında Türkiye*", Halkevi Konferans Salonu'nda Prof. Dr. Tevfik Ali Çınar "*Orman ve Kara Avının Memleket İktisadiyatındaki Rolü*", Mimar Sedat Çetintaş Tayyare Sineması'nda "*Türk Mimari Tarihinde Bursa Eserleri*", Namdar Karatay Halkevi Konferans Salonu'nda "*Folklor*" konulu konferansları sunmuşlardır[36]. Mayıs ayında ise Dr. Vamık tarafından "*Suyun Türkiye Ziraatinde Ehemmiyeti*", Lise Tarih Öğretmeni Muhtar Şevket İşca tarafından "*Türk İnkılâbı*", Halkevi Başkanı Avukat Tevfik Aycan tarafından "*Hukuk*" konularında[37], Temmuz'da Dr. B. Fevzi Aybers tarafından "*Tifo Hastalığı ve Korunma Çareleri*", Mimar Sedat Çetintaş tarafından "*Sıhhat ve Terbiye Bakımından İdeal Ev*" konularında[38], Ağustos'ta Hayri Gürmen tarafından "*Hava Hücumları ve Sinir Mukavemeti*", Yardım Sevenler Cemiyeti Genel Müfettişi Diş Dr. Celal Bey tarafından "*Sosyal Yardımda Vatandaşın Hak ve Vazifeleri*" konularında[39], Eylül-Ekim'de Haydar Paşa Lisesi tarih öğretmeni Cemal Yener birisi "*Türk Mimari Eserleri*" diğeri "*Cumhuriyet*" hakkında iki konferans, Kazım Alparslan "*Ziraat*" hakkında bir konferans vermişlerdir[40].

---

[34] **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 57,58.
[35] **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 63,64.
[36] **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 73,74.
[37] **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 58.
[38] **Uludağ**, S. 37, Temmuz 1941, s. 48.
[39] **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 52.
[40] **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 68.

1942 yılının konferansları Murat Alpalaç'ın "*Güzel Sanatlar*", Dr. Şemsettin Dora'nın"*Milli Korunma Kanunu*" sunumlarıdır[41]. Mart-Nisan'da Ziraat Enstitüsü Profesörlerinden Rüştü İzmen tarafından Tayyare Sineması'nda verilen "*Ziraai Seferberliğimiz ve Ekimin Bir Kat Daha Arttırılması*" hakkındaki konferansa 900 kişi katılmıştır[42]. Temmuz-Ağustos'ta Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi Filoloji Doçenti Macit Cerkal tarafından "*Köy Ekipleri*" adlı bir konferans verilmiştir[43]. Eylül-Ekim'de Haydar Paşa Lisesi öğretmenlerinden Cemal Yener tarafından Gösterit Salonu'nda verilen "*Türkiye'de Hayal ve Karagöz*" adlı konuşmaya 500 kişi katılmış, konuşmanın ardından bir Karagöz gösterisi yapılmıştır[44].

Mayıs ayı 1943 yılında Londra ve Melbörn Üniversiteleri profesörü H. R. Molay tarafından "*Çocuk Psikolojisi*" hakkında Gösterit Salonunda bir konferans verilmiş, bu konferansa kentin eğitim camiası katılmıştır[45]. Haziran-Temmuz-Ağustos döneminde İstanbul'daki İngiliz Kültür Heyeti Müdürü Thompson "*İngiliz Anayasası*", İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden P. Duval "*İngiliz Üniversitelerinin Tarihi*" konulu konferanslar vermişlerdir[46]. Eylül-Ekim aylarında ise Hayri Gürmen tarafından "*Hava Kurumu*", Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora "*C.H.P'nin XX. Yıldönümü*", Mimar Sedat Çetintaş Halkevi Gösterit Salonunda Erkek Lisesi öğrencilerine "*Yeşil Ay*", Bursa Milletvekili Sadi Konuk Halkevi Salonunda "*Dünya Ahvali*" konularında konuşmalar yapmışlardır. İstanbul Üniversitesi Medeni Hukuk Profesörü Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Tayyare Sineması'nda büyük bir dinleyici kitlesine "*Evlenmenin Hukuki Neticeleri*" konulu bir konferans vermiştir[47].

1944 yılında Niran Yetmen "*Garp Müzik Sanatlarını Tanıyalım*" başlığı altındaki seri konferanslarının ilkini "*Mozart*", ikincisini "*Mendhelson*" hakkında yapmıştır. Halkevi Salonunda Dr. C. Pauri "*İngiliz Adli Sistemi*" hakkında bir

---

[41] **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 48.
[42] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 48.
[43] **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 54.
[44] **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 48.
[45] **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 27.
[46] **Uludağ**, S. 60, Haziran-Temmuz-Ağustos 1943, s. 58.
[47] **Uludağ**, S. 61, Eylül-Ekim 1943, s. 46.

konferans vermiş[48], 1944 ve 1945 yılları içinde konferans serisi sürmüş ve gezici Başöğretmen Mahir Çağla Halkevinde "*Arıcılık*" hakkında bir konferans sunmuştur. Ali Berk "*Ormancılık*", İrfan Alıcıoğlu " *İstediğimiz Gençlik*", Dr. Ali Ömer Yörük "*Verem*", Niran Yetmen "*Beethoven ve Veber*" başlıkları altında konferanslar vermişlerdir[49]. Ayrıca aynı dönemde Artırma Haftası dolayısıyla Halkevi'nde Merinos Fabrikası muhasebecisi Sedat Sidel *"Fabrikacılık"*, Fahri Dalsar ise *"Para"* konulu konferanslar hazırlamışlardır[50].

Özellikle gençliğin eğitimi ve kültürel bakışını zenginleştirmek, aydınlanma devrimini özümsemiş bireyler yetiştirmek misyonunu bir görev olarak üzerine almış olan Halkevi'nin bu bağlamda ki konferanslarından birisini Maarif Müdürü İrfan Altıcıoğlu "*İstediğimiz Gençlik*" konu başlığıyla Şubat 1945'te yapmıştır[51]. Aynı yıl yapılan bir başka toplantı Doğumevi Başhekimi Dr. Arif Sözen'in 7 Aralık gecesi verdiği *"Atom Işığı Altında Sosyal Cereyanlar"* adlı bir konferans olmuştur[52].

1947 yılının ilk aylarında çok yoğun bir programla konferanslara devam edilmiştir. Ocak ayında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinden Rauf Mutluay "*Yeni Şiir ve Tepkileri*" isimli tartışmalı bir konferans [53], Halkevi Salonu'nda Cihan Borçbakan "*Ülkedeki Tuz Kaynakları*" ile ilgili[54], Askeri Lise Felsefe Öğretmeni Rahmi Kurul Halkevi Salonu'nda *"Demokrasi"* isimli[55], Halkevi Salonu'nda Prof. E. V. Gatonby tarafından "*Yabancı Dil Öğreniminde Başarısızlık Sebepleri"* konulu[56], Bursa Erkek Lisesi son sınıf öğrencilerinden Kâmuran İnan tarafından Halkevi salonunda "*J. J. Rousseau"* hakkında[57], Diş doktoru Fahri Komnan tarafından Halkevi salonunda "*Diş Hıfzısıhhası*" konulu konferanslar

---

[48] **Uludağ**, S. 63, Ocak-Şubat 1944, s. 56.
[49] **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Aralık 1944-Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 32,33.
[50] **Ant**, 14 Aralık 1944, s. 1. ve **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Aralık 1944-Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 33.
[51] **Bursa**, 2 Şubat 1945, s. 1.
[52] **Ant**, 11 Aralık 1945, s. 2.
[53] **Ant**, 7 Ocak 1947, s. 2.
[54] **Ant**, 17 Ocak 1947, s. 2.
[55] **Ant**, 18 Ocak 1947, s. 2.
[56] **Ant**, 18 Şubat 1947, s. 2.
[57] **Ant**, 25 Şubat 1947, s. 2.

sunulmuştur[58]. Halkevinde konferans vermeyi kabul eden bilim adamları arasında Burhan Felek, Ziyaeddin Fahri, Fındıkoğlu Mustafa Şekip Tunç, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Fahrettin Kerim Gökay, Galip Arıcan gibi isimler de bulunmaktadır[59]. Ayrıca Vedat Örfi Bengü Halkevi'nde bir konuşma yapacaktır[60].

1948'de Halkevi salonunda Ord. Prof. Salih Murat Uzdilek "*Atom Enerjisi ve Bombası*" konulu bir konuşma yapmış ve bu arada Bursa Halkevi yıl içinde düzenlediği konferansların zamanını ve içeriklerini halka daha yaygın biçimde ulaştırabilmek için kentin altı semtinde altı hoparlör sistemi kurmuştur[61]. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi asistanlarından İ. Kılıçkökten Halkevi Salonu'nda bir konferans vermiştir[62].

1949 yılında ise Ticaret Lisesi yönetiminin isteği üzerine Halkevi Başkanı Dr. Arif Sözen Ticaret Lisesi öğrencilerine *"Ahlâk ve Terbiye"* konulu bir konferans sunmuş[63], 1950'de Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil Halkevi Salonunda "*İnsan Hakları ve Dünya Beyannamesi*" konulu, Ankara Milletvekili Muammer Eriş "*1950 Bütçesinin Umumi Hatları ve Bu Seneki Yenilikler*" konulu, kimyager Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu "*Bursa'nın Toprak Altı ve Toprak Üstü Kıymetleri*" konulu, İstanbul Yüksek Ekonomi Ticaret Okulu Profesörlerinden İsmet Alkan "*Türkiye'nin Kalkınmasında İktisadi İmkanlar*" konulu, Milli Türk Talebe Birliği İktisat Derneği Genel Sekreteri Fahrettin Tunçöz "*Andığımız Manada Milliyetçilik*" konulu, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Fen Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkan Yardımcısı Mehmet Taşdemiroğlu "*Uludağ'ın Teşekkülü, Jeolojik Yapısı ve Bugünkü Durumu*" konulu konferanslar vermişlerdir[64]. Aynı yıl Sigorta İşleri Müdürü Sadri Aksoy Halkevi Salonu'nda "*Değişen Analık ve Kaza Sigortaları Kanunu*" hakkında, Ord. Prof. Mustafa Şekip Tunç tarafından "*Tabiat Alemi ve İnsan Dünyası*" konusundaki konferansları sunmuşlardır[65].

---

[58] **Ant**, 2 Mayıs 1947, s. 2.
[59] **Ant**, 28 Nisan 1947, s. 2.
[60] **Ant**, 3 Mart 1947, s. 2.
[61] **Doğru**, 19 Şubat 1948, s. 1.
[62] **Ant**, 1 Eylül 1948, s. 2
[63] **Bursa**, 28 Ocak 1949, s. 1.
[64] **Uludağ**, S.100, Yeni Seri: 1, Mart-Nisan 1950, s. 30,31.
[65] **Uludağ**, S.101, Yeni Seri: 2, Mayıs-Haziran 1950, s. 31.

4. Diğer Etkinlikler

Halkevi bünyesinde sosyal ve geleneksel seremonilerin düzenlendiği çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. 1932 yılında Bursa'da ipek işçileri için bir okul açılması düşüncesini benimseyen Halk Fırkası, Halkevi üyeleri ve fabrikatörlerin katılımı ile bir toplantı düzenlenmiştir. Halkevi Başkanı Yusuf İzzettin Bey'in başkanlığındaki toplantıya Sanayi Müfettişi Cevat Bey, İpekçilik Enstitüsü Müdürü Tahir Bey, fabrikatörlerden Mebus Rüştü, Osman Nuri, Şevkizade Tevfik, Cumalı Yusuf Ziya, Hacı Sabri, İbrahim Zühtü, Gaffarzade Mehmet ve Mehmet Kamil Bey katılmışlardır[66].

Halkevinde ilk kez bir nişan töreni 28 Ekim 1935 tarihinde gerçekleşmiştir[67]. 1941 yılında Halkevi Salonu'nda bir aile toplantısı yapılmış, toplantıya Vali Refik Koraltan, C.H.P. İl başkanı Necip Kartalkaya, Prof. Dr. Hami Danişmend ile Halkevi üyelerinden kalabalık bir grup katılmıştır[68]. Halkevinde evlenme ve nişan törenleri devam etmiş ve 1942 yılında yapılan dört nikaha toplam 850 kişi katılmıştır[69]. 1945 yılında her ay düzenli olarak tıbbi konulu müsamereler yapılmaktadır[70].

1947'de Halkevi tarafından Bursa'yı ziyarete gelen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerine bir çay verilmiştir. Vali Haşim İşcan, Milletvekili Aziz Duru, Belediye Başkanı Fahri Batıca, Halkevi Başkanı Tahir Yetmen, Özel Saymanlık ve Osmanlı Bankası Müdürleri ve Halkevi üyeleri çaya katılmışlardır[71].

B. Bursa Halkevi'nin Başka Kuruluşlarla Yaptığı Çalışmalar ve Bu Kuruluşların Bursa Halkevi'nde Gösterdiği Etkinlikler

1934 yılında kooperatif terimlerinin karşılıklarını belirlemek amacıyla yapılacak toplantıya Ticaret Odası'ndan gelen yazı üzerine, Dil-Tarih Komitesi'nden bir kişinin

---

[66] **Cumhuriyet**, 20 Ağustos 1932, s. 2.
[67] **Hakkın Sesi**, 29 Ekim 1935, s. 2.
[68] **Açık Ses**, 29 Mart 1941, s. 2.
[69] **Uludağ**, S.44-45, Mart-Nisan 1942, s. 49.
[70] **Bursa**, 2 Şubat 1945, s. 1.
[71] **Ant**, 2 Mart 1947, s. 1.

gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı yıl Edirne Lisesi'nden çıkanlar derneğinden gelen bir yazıyla, Edirne'nin Bulgarlar tarafından ele geçirilmesinin yıl dönümü dolayısıyla Halkevi'nce bir konferans verilmesi talebi İdare Heyetince faydalı görülmeyerek reddedilmiş, Türk sporu için Ok Meydanı'nı vakfeden İskender Paşa'nın Vakfiyesi Bursa'da bulunamadığından İstanbul Vakıflar Müdürlüğü deposunda bulunabileceği düşüncesiyle buraya gönderilen yazının cevabı olumsuz olmuş, İzmir'e ait bilgiler, İzmir Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti'nden istenmiş ve gelen 10 adet kitap Halkevi Kütüphanesi'ne koyulmuş ve Filibos Mahallesi'nin adının değiştirilip değiştirilemeyeceğine dair Belediyenin sorusuna tarihi bilgilere dayanarak olumsuz cevap verilmiştir[72].

Çıkaracakları broşürlere veya yapacakları köşelere koymak üzere Bursa'nın tarihi eserlerinin ve genel manzaralarının fotoğraflarını isteyen Halkevlerinden Uşak Halkevi'ne 1937 yılında 30 tane fotoğraf gönderilmiştir[73].

1942'de Yardım Sevenler, Kızılay, Çocuk Esirgeme, Terziler, Tütün Tüccarları, Demirciler Cemiyetleri, Halk Kooperatifleri, Akın Spor Kulübü, Koza Tarım Kooperatifleri Birliği Genel Kurulları, Halkevi salonlarında toplantılar düzenlemişler ve bu toplantılara 2364 kişi katılmıştır[74].

İpekböcekçiliği Enstitüsü Asistanlarından Yüksek Mühendis Necmi Umut, 1946'da İnegöl Halkevi'nde kalabalık topluluk önünde ipekböcekçiliği ile ilgili bir konferans vermiş[75], 1948 yılında Bursa Halkevi Salonu'nda Bursa Liselerinden Yetişenler Cemiyeti ikinci toplantısını yapmış[76], 1950'de Bursa İşçi Sendikaları Birliği Halkevi'nde toplanmıştır[77].

---

[72] **Bursa Halkevi 1934 Yılı İkinci Üç Aylık Faaliyet Raporu**, s. 1-3
[73] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu**, s. 2.
[74] **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 48.
[75] **Ant**, 16 Mart 1946, s. 2.
[76] **Doğru**, 19 Şubat 1948, s. 1.
[77] **Ant**, 27 Temmuz 1950, s. 2

C. Bursa Halkevi Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nin Önemli Bir Girişimi

Anlaşıldığına göre Bursa Halkevi Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi Bursa'nın yakın geçmişine yani Milli Mücadele Dönemi'ne ışık tutacak çok önemli bir girişimde bulunmuş idi. Burada ilginç olan, günümüzdeki tarih yöntemlerinden biri olan sözlü tarih yönteminin kullanılmış olmasıdır. Yani anket formları hazırlanarak ilgililere gönderilmiş ve bunların yanıtları istenmiştir. Bu anket formunun 1 Nisan 1935 tarih ve 124 sayılı olduğu anlaşılmaktadır. Elimizde bulunan ilk belge 1 Mayıs 1935 tarihinin taşımaktadır ve Zonguldak çıkışlıdır. Fakat ne yazık ki bu konuda elimizde bulunan belgeler sınırlıdır. Ancak sayın Yılmaz Akkılıç'ın bize vermek inceliğinde bulunduğu belgeler çerçevesinde konuyu işlemek zorunda bulunduğumuzu belirtmek gerekir. Bu belgelerden anlaşıldığına göre Komite canlı tanıklara başvurma ve bunlardan ayrıntılı bilgi almak gibi çok önemli ve olumlu bir çalışma sürecine girmiştir. Her halde bu konuda bizim elimizde bulunan belgelerden başka daha fazla yazışmaların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Burada sadece ulaşabildiğimiz belgelerin değerlendirilmesi yoluna gidilecektir.

Bununla ilgili en eski belge M. Altıok'un anılarıdır, 1936 yılında Zonguldak C.H.P. İl Başkanı olan M. Altıok, Bursa Halkevi'nin Ulusal Mücadele Dönemi bilgilerini toplamak bağlamında yaptığı çalışmaya 1 Mayıs 1935'te verdiği yanıtında önemli bilgiler verecektir: "*1 Nisan 1936'da tutuklanarak Bekir Ağa'ya gönderildiği için İzmir'in işgali sırasında Bursa'nın durumu hakkında bilgiye sahip değilim. 16 Mayıs 1936'da kaçarak Gemliğe geldiğim gün yada ertesi gün Çerkez Etem ve adamları Düzce-Bolu isyanını bastırmak için Bursa'ya gelmişlerdi. Bu sırada Bursa Valisi Hacim Muhittin, Fırka Başkanı Bekir Sami Bey, Müdafaa-i Hukuk Başkanı Hakkı Baha'ydı.* Altıok ilerleyen kısımlarda Çerkez Etem ve adamlarının eşkıya gibi hareket ettiklerini, aldıkları bir çok şeye karşı esnafa birer raspika verdiklerini ifade etmektedir. *"Etem'in adamlarının piyasaya dağıttığı raspikalar Müdafaa-i Hukuk'a gelmeye başalmıştı ve tutarı 62.000 liraya ulaşmıştı. İznik cephesindeki müfrezelerle diğer işlere harcanan paranın temel gelir kaynağını ise Mudanya iskelesinden alınan okturva vergisiydi. Okturvanın aylık geliri 120-130 bin lirayı buluyordu ve bu para merkeze*

gönderiliyordu." Hastalığı sırasında Bursa'ya geçtiğinde ise Bursa'nın işgal haberini duyduğunu belirtir. *"Bursa'daki Müdafaa-i Hukuk'ta eski saylav Necati, merhum Muhtar, fesçi Halit ve Hakkı Baha bulunan isimlerdir. O yıllarda Mudanya, Ankara ile İstanbul arasında önemli bir bağlantı noktasıydı. Ve Umurbeyli Mustafa kurye görevini yapıyordu. Hafta da birkaç defa bavul dolusu beyannamelerle, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ni İstanbul'a götürür, İstanbul'dan Anadolu'ya insanları geçirir ve silah kaçırırdı. Sonra İngilizler tarafından yakalanarak Bekir Ağa'ya atılmıştı,"*[78] Altıok eğer bu kişi bulunursa ondan daha önemli bilgiler elde edilebileceğini de ifade ederek, verebileceği bilgilerin bu kadar olduğunu eklemiştir.

Aynı şekilde aldığı telgrafa 22 Nisan 1936'da karşılık veren Ziraat Direktörü Refet Eker, Mücadele yıllarıyla ilgili şu bilgileri vermektedir: *"Mütarekeden sonra Bursa'ya Vali olarak gelen, Ebubekir Hazım Bey zamanında birkaç zabitin yönetiminde İngiliz askerleri ile Fransız Brisso isminde bir zabit Bursa'ya gönderilmiştir. O sırada Ziraat Mektebi'nde geçici iki sınıf açılarak öğretime devam edildi. İzmir'in işgali haberi üzerine direniş için örgütlenme kararı aldık ve Gümülcineli İsmail bize silah vermeyi vaat etti. Fakat Bursa Müftüsü ve İtilaf Kulübü Başkanı Ömer Fevzi'nin, durumu İstanbul'a bildirmesi üzerine bu girişim başarısız oldu."* Eker, Aznavur isyanı sırasında Bursa'da büyük bir korku yaşandığını ve çetenin saldırısına uğramamak için Mudanya Gümrüğü'nden getirilen paranın Anzavur'a verildiğini belirtmektedir. *"O sıralarda İstanbul'dan bir çok zevat kaçarak Bursa yoluyla Ankara'ya gidiyordu. Çerkez Etem'in kardeşi Reşit'le Koza Han'da sık sık görüşüyorduk. Ankara'dan gelen Muhittin Baha Bey bize memleketin kurtarılması için Bursa'da Yeşil Ordu isminde Bolşevik örgütünün kurulmasından söz etti. Bir gün Belediye'de Vali'nin yanındayken, Bekir Sami, Jandarma Kumandanı Remzi Bey ve birkaç kişi yemin ettik, sonra Hilal Matbaası'nda Cemiyet'in Nizamnamesi'ni bastırdık. Gizli olan bu Cemiyet üyeleri birbirlerini tanıyabilmek için parola olarak (Esselam) kelimesini söylenecekti."*[79] Refet Bey Cemiyet'in propagandasını yaparak, üye kaydediyor ve Celal Bey'in bacanağı olan Sezai Bey'in Koza Han'daki yazıhanesine gönderiyordu. Yunanlıların Bursa'ya

[78] Sayın Yılmaz Akkılıç'ın vermiş olduğu orijinal mektup.
[79] Sayın Yılmaz Akkılıç'ın vermiş olduğu orijinal mektup.

ilerlemesi üzerine Bursa'dan ayrılarak Ankara'ya gittiğinden ve işgal zamanında Bursa'da olmadığından dolayı bu dönemle ilgili bilgisinin bulunmadığını belirterek, mektubunu tamamlamıştır.

Ulusal Mücadele yılları Bursa'sı ile ilgili bilgi veren diğer bir kişi ise Yarbay Beşir Pakalın'dır. I. Dünya Savaşı yıllarında Ruslara esir düşen ve sonra kaçarak İstanbul'a gelen Pakalın, Bandırma Beşinci Ordu'ya atanmış, ordunun dağıtılmasından sonra ise Bursa'ya gelmiş ve burada Divan-ı Harbi Örfi Tevkifhane Müdürü tayin edilmiştir. 1936 yılında Ödemiş Askerlik Şubesi Başkanı olan Yarbay Beşir Pakalın, anılarını Halkevi'ne göndermiştir[80]. *"Bursa'da kurulan Redd-i İlhak Cemiyeti üyelerini tanımam çünkü emri Fırka'dan alıyorduk. Yine Fırka Kumandanı olan Bekir Sami Bey'den başkasını tanımam. Bursa'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni Vali Hacim Bey ve o dönem Jandarma Binbaşısı Mehmed Arif Bey'den öğrenmek daha doğru olur. Ayvalık Cephesi'ne gönderilen müfrezenin parayı nereden sağladığı hakkında da bilgim yok"* demektedir. Beşir Bey, Bursa'da kurulan ilk kuvvet Gökbayrak Müfrezesi'nin Kumandanıdır ve Yeni Yol'daki Pire Hüseyin'in Hanı'nı karargâh olarak kullanmaktadır. *"Macit Ağa'nın oğlu Cemal ve İnegöl'den hafız Abdullah'la müfrezeyi beraber oluşturduk ve örgütü genişletmek için maaş vaadiyle bir çok adam topladık. Bu müfrezedeki elebaşılarının isimleri şunlardır; Ali, Akıskalı İsmail, Püskülsüz İsmail, Karabacak İsmail, Dört köşe Bekir, Gavur Hacı, Gavur İmam, Gavur Ali, Dağistanlı Paşa ve Gemlik'ten Parasoğlu Hasan Ağa."* Bekir Sami Bey'in emri üzerine Orhangazi-Yalova bölgesindeki çetecileri yakalamış, Karamürsel bölgesinde Kuva-i İnzibatiye ile mücadele etmiş ve taburu Cemal Bey kumandasına bırakarak Bursa'ya dönmüştür. Çerkez Etem'in Bursa'ya geldiğinde Karamürsel'de olduğundan, burada ki olaylarla ilgili Muhiddin Bey'den bilgi alınabileceğini ifade etmektedir. Yunanlıların Bursa'ya girmesi üzerine ise İnegöl yoluyla Eskişehir'e çekilmiş olduğundan sadece gelen haberleri almıştır.

Anlaşıldığına göre bu konuda Komite'nin epeyce malzeme toplanmış bulunuyor. Fakat ne yazık ki bunların ışığında Milli Mücadele Dönemi'nde Bursa ile ilgili her

[80] Sayın Yılmaz Akkılıç'ın vermiş olduğu orijinal mektup.

hangi bir kitap yazıldığını göremiyoruz. Toplanan bu değerli malzemenin de dağıldığına şüphe yoktur.

1940'lı yıllarda Celal Bayar'ın da Milli Mücadele Dönemi'yle ilgili bir eser hazırlamak düşüncesinde olduğu ve malzeme toplamaya başladığı anlaşılmaktadır. Onun İzmir'de Anadolu Gazetesi sahibi ve başyazarı, çok yakından tanıdığı Haydar Rüştü Öktem'e[81] yazdığı mektup bu konuda bize önemli bir ip ucu vermektedir. Bu bağlamda Celal Bayar'ın Bursa Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Başkanlığı'na yazdığı 28. 02. 1942 tarihli son derece dikkat çekicidir. Bundan anlaşıldığına göre Komite, Celal Bayar'a değişik tarihlerde epeyce "not, hatıra ve bilgiler" göndermiştir ki bunlar "Milli İnkılâbımızı şiddetle alakadar etmektedirler". Bayar'ın bu önemli mektubunu tarihsel bir değer taşıdığı için gibi aşağıya alınmasını uygun görüyoruz[82].

"Bursa Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Başkanlığı'na

Muhtelif tarihlerde gönderdiğiniz not, hatıra ve bilgileri memnuniyetle aldım, dikkatle okudum. İçlerinde, milli inkılâbımızı şiddetle alâkadar edenleri vardır. Bu himmetinizi takdir ve teşekküre layık bulurum. Aşağıda sırası ile yazacağım hususların tavzihini -mümkün ise- tevsikini rica ederim:

1- "Harp hareketi hakkında Yunanlıların neşrettikleri resmi harp tebliğleri her yerde bulunabileceğinden, bu derlemeye alınmamıştır (Muhtelif notlar ve kopyalar-sahife:3) denilmektedir.

Resmi tebliğler ancak Yunan işgali altında bulunmuş olan yerlerdeki gazetelerle neşrolunduğu için her yerde kolaylıkla bulmak mümkün değildir. Milli ordunun tebliğleri ile bunları karşılaştırmakta esaslı faide vardır.

---

[81] Ayrıntılı bilgi için bkz. Haydar Rüştü, **Mütareke ve İşgal Anıları**, Ankara, 1985.
[82] Sayın Yılmaz Akkılıç'ın vermiş olduğu orijinal mektup.

Bugün dahi, Birinci, İkinci İnönü, Altıntaş-Kütahya ve Sakarya Savaşları'na ait düşman tebliğlerini aramaktayım. O zaman ki İstanbul matbuatında gördüklerim beni tatmin etmemiştir. Derlemeye devamınızı dilerim.

2- Yunan Kralı Konstantin'in Bursa Hürriyet ve İtilaf Fırkası Reisi İsmail Şükrü'ye gönderdiği telgraf sureti (Yoldaş Gazetesi'nden notlar-sahife:5)

Hürriyet ve İtilaf Fıkası'nın kuruluş cidalindeki düşünüş tarzını, zihniyetini göstermesi itibariyle bu muharebe çok mühimdir. Bursa'daki eski İtilafçıların ele başlarını tanırım bu isimde kimseyi hatırlayamadım. Bedbaht kafileye, bu adam sonradan iltihak etmiş veya dışarıdan gelmiş olacaktır. Hüviyetinin tespitinde faide vardır. İhtimal ki Türk değildir.

Kralı "samimiyetle teşekküre" ve cevaba sevk eden tebrik yazısını merak ettim, ne olabilir? Yunan zaferini mi, müstevli Kralın kudumunu mu kutluyordu? Bunu da öğrenmeliyiz.

3- Nurettin Paşa'nın faaliyeti (notlar-sahife: 19-21). Bugün tarihin malı olması lazım gelen, merhumun bir de risalesi vardı. Kendinden, yaptıklarından uzun boylu bahsediyordu, bir nüshasını bulmak mümkün müdür?

4- Umurbeyli Mustafa'nın İstanbul ile Bursa arasında kuriye olarak hizmetleri (notlar-sahife: 4-5. Altıok'un mektubundan). Ben de bu hizmetleri hatırlıyorum. Mustafa, şimdi İstanbul Şehremanetinde küçük bir hizmettedir; kendisini bulmak, ne yaptığını öğrenmek mümkündür sanırım.

5- Ziraat Müdürü Refet Bey'in mektubu (notlar-sahife:5-7) Yeşil Ordu'ya ait – kısa olmakla beraber- kıymetli malumat vardır. Bu teşekkül hakkında şimdiye kadar kimse tarafından esaslı izahat verilememiştir. Bazı kitaplarda okuduklarım da doğru değildir. Doğrusunu öğrenmek ve tespit etmek için Ziraat

Direktörü'nün Bursa'da Hilal Matbaası'nda basıldığını söylediği gizli nizamnamelerden bir tanesini olsun elde etmek lazımdır.

6- (Allah rahmet eylesin) Çaycı Bekir Hoca'nın mektubundan: (notlar-sahife: 7-9) Miralay Rahmi Bey'e ait kısımları derinleştirmek isterim, inkılabımızın sessiz, fakat kahraman şehidini tanırım, kendisinden pek az bahsedilmiştir. Münevver, feragat sahibi bir zat olan merhumun hal tercümesini ve hizmetlerini tafsilatıyla bildirmenizi çok rica ederim.

7- Bursa Kuva-i Milliyesi'nin tanınmış simalarından Miralay Osman Bey ile – Kasap Osman'da denir- Gökbayrak Taburu Kumandanı Cemal Bey'in İstiklâl Mahkemesi'nce mahkumiyetlerine ait bilgileriniz nelerden ibarettir?

8- Bursa'nın Yunanlıların eline düşmesi Ankara'da büyük heyecan uyandırmıştı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde; Hükümet, Bursa'nın Vali ve Kumandanı beceriksizlikle ittiham edilmek isteniliyordu, uzun ve ağır münakaşalar oluyordu. Bazı Mebuslar da, Bursa'nın elemine iştirak ettiklerinin bir nişanesi olmak üzere Meclis kürsüsünün "puşisa-i siyah" ile örtülmesini istiyorlardı. Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi ikinci cildinde bunlar tafsilatıyla yazılıdır.

Halkevimizin kütüphanesindeki kitapların arasında bu cildin ismine rastlamadım. Sizde yoksa gönderebilirim.

Yakından tanıdığım öğretmen Ahmet Muhtar ve Bayan Zehra'da size yardımcı olmaktan zevk duyarlar zannederim.

Beklediğim yeni bilgiler için teşekkürlerimi şimdiden sunar; başarılar dilerim."

Celal BAYAR

(İmzası)

Bayar'ın bu mektubuna Bursa Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Reisi Mümtaz Şükrü Eğilmez'in verdiği yanıtı da yukarıda ki belgeyi olduğu gibi buraya aktarıyoruz[83].

"Sayın Bay;

28.02.1942 tarihli mektubunuzu derin bir saygı ile aldım. Hayatımın en büyük mükâfatlarından biri olan takdirinize teşekkürler ederim.

Emir buyrulan hususlarla diğer mütemmim malumat için araştırma ve derlemeye devam ediyorum. Toplayabileceklerimi ayrı bir bölüm halinde ayrıca takdim edeceğim.

1- Yunanlıların harp tebliğlerinden bulunabilmiş olanları, sunacağım bölümde arz edeceğim.

2- İşgal zamanında Hürriyet ve İtilaf Fırkası Reisi, aynı zamanda Mücahirin Müdürü olan Aziz Nuri idi. Bilahare İsmail Şükrü, Aziz Nuri'yi zahiren istihlaf etti. İsmail Şükrü; uzunca boylu, zayıf, düşkün, perişan, derbeder bir zavallı idi. Enerjik bir adam değildi. Sinsi, yere bakan bir hali vardı. Uşak ruhlu, uşak tabiatlı, efendilerinin bazıca kukla durumunda idi. Yunan Kralı Konstantin'e çekilen telgraf hakkında incelemeler, araştırmalar yaparak varacağım neticeyi arz edeceğim. Bu telgrafı ihtiva eden nüshayı takdim ediyorum.

3- Nurettin Paşa hakkında Bursa gazetelerinde intişar etmiş olan yazılardan bulabildiklerimi de bu bölüme alacağım. İzmit'te bir zata yazdırdığını hatırladığım risalesini de bulmaya çalışacağım.

4- İstanbul Şehremaneti'nde küçük bir hizmette olduğunu bildirdiğiniz Umurbeyli Mustafa'yı arayacağım. Elde edilebilecek malumatı arz edeceğim.

---

[83] Sayın Yılmaz Akkılıç'ın vermiş olduğu orijinal mektup.

5- Ziraat Müdürü Refet Bet; hala İzmir Ziraat Müdürü'dür. Bir iki sene evvel, yazın, mezunen Bursa'ya gelmişti. Kendisiyle dostluğum vardır. Yeşil Ordu hakkında kendisinden mektupla malumat ve nizamname isteyeceğim. Ayrıca Burada da araştırmalar yapacağım.

6- Alay Kumandanı Rahmi Bey, 174. Alaya Mütareke'den sonra tayin edilmişti. Kendisini Bursa'da tanımıştım. Evvelce, bu alayın Kumandanı Kaymakam rütbesinde Alman Hunger idi. 1334 senesi ilkbaharında teşkil edilmiş olan (İzmir ve havalisi takibi eşkıya kolları) Kumandanı Miralay Şükrü Bey refakatine memur edilerek o vakit Söke'de bulunan alaydan ayrıldım İzmir'e gelerek Şükrü Bey emrine girdim. Miralay Şükrü Bey kumandasındaki kuvvetler İzmir havalisinde geniş bir tarama yaparak –hatırımda kaldığına göre- yirmi bin kadar asker kaçağı ve eşkıya yakalanmıştı. Takibat neticelendikten sonra, evvelce Divan-ı Harp Reisi olan, Miralay Şükrü Bey Menemen mıntıka kumandanlığına tayin edildi. Beni de, alayına iade etmeyerek, yaverliğine aldı. Bölüğümü (17. Kolordu 56. Fırka, 174. Alay, 1. Tabur, 2. Bölük) Yüzbaşı Yaşar Bey namında bir zata devir ve teslim ederek alayla alakamı kestim. Menemen'de iken, Alay Kumandanı Hunger'in Filistin'e gönderildiğini ve orada Araplar tarafından parça parça edildiğini işitmiştim. Rahmi Bey'i İzmir'den ve Alay'dan tanımıyorum. Merhumun, Hunger'den sonra alaya tayin edilmiş olması muhtemeldir. Bursa'ya Fırka Kumandanı Hürrem Bey, Kolordu kumandanı Şükrü Ali Bey'de gelmemişti...

Miralay Rahmi Bey; emrindeki kuvvetlerle Karacabey-Kirmastı-Bandırma-Manyas havalisinde tenkil ve tedibe hareketinde veya –pek iyi hatırlayamıyorum- avdetinde Sülüklü Han'da istirahat ederken ben de müfrezemle Han'a yaklaşmıştım. Kendisine, bir çetenin Han'a doğru gelmekte olduğunu haber vermişler. Derhal tenkilimiz için emirler vermiş...Bize karşı vaziyet alınca emrimdeki cahil, şuursuz çete efradı da mukabil vaziyet almak cesaret ve kahramanlığına (?) kalkıştı. Bittabi derhal kendilerine menğ, bulundukları yerden kıpırdamamalarını emir ve kumandayı Erzincanlı İsmail'e

tevdi ederek, elimdeki beyaz mendil ile Han'a geldim. Rahmi Bey'e kendimi takdim ve müfrezeme verilmiş olan vazifeyi arz ettim. Rahmi Bey, hareketimden memnun ve mütehassis olarak takdir ve iltifatta bulundu. Müfreze efradını Han'a celb ederek kendilerine yemek ikram etti.

Rahmi Bey'e ait hatıram bundan ibarettir. Mahiyetinde bulunmuş olan Yüzbaşı Cemal Bey halen Bursa'dadır. Kendisini gördüm. Milli harekata ve Rahmi Bey'e dair uzunca malumatı olduğunu ve bunları hazırlayarak vereceğini söyledi. Cemal Bey'den alacağım malumatı arz ederim.

7- Miralay Osman Bey'i –Kasap Osman- yakından tanırım. Mumaileyhle dostluğumuzda vardı. Kurtuluşu müteakip matbaa ve gazetecilikle iştigalim esnasında Osman Bey'de Bursa'da idi. Topçu Miralayı Mehmet Bey (Pire Mehmet), bilahare Paşa olan Miralay Şevki Bey, eski Polis Müdürü Manastırlı Nuri Bey, Ahzı Asker Kalem Reisi Miralay Şevki Bey ile sıkı münasebeti vardı. Ekseriya Bağdat Oteli'nin gazinosunda cadde üstünde,pencere önünde arz ettiğim arkadaşlar ile otururdu. Bazen ben de yanlarına gider, hatıra ve hikayelerini dinlerdim...Osman Bey, Heyeti Mahsusa Reisi ve aynı zamanda Hilal-i Ahzar Cemiyeti'nin de Reisi idi. Matbaa karşısındaki ahşap jandarma binası Cemiyet'in merkezi idi. Bir akşam üstü matbaada gazetenin yazılarını hazırlarken, Kartal'dan tanıdığım, arkadaşım ve dostum Jandarma Yüzbaşısı Sırrı'nın, matbaaya karşı olan pencere önünde yavaş yavaş, gizlice rakı içtiğini gördüm. Kendisine bir şaka, bir muziplik yapmak hevesine kapıldım. Esasen gazeteye de yazı lazımdı. (Mum dibine ışık vermezmiş...) başlıklı mizahi bir fıkra yazdım. Yazı gayet mülhemdi. Hiçbir kasıt ve tarizi ihtiva etmiyordu. Tamamen şaka, latife vadisinde yazılmıştı...Bu yazı intişar edince, Osman Bey buna içerlemiş...Akşam üstü Bağdat Oteli önünden geçerken beni çağırdı. Yanına gidince gülerek:

-Seni asacağım dedi.
-Niçin Osman Bey

-Sen kabahatini bilirsin...

-Kabahatim yok; yahut bilmiyorum. Hem de gülüyorsunuz; hükmü idam böyle gülerek mi tebliğ edilir?..

-Ben hep böyle, gülerek astım dedi ve ilave etti: Senin Paşa'nı da asacağım. Hem de Büyük Millet Meclisi önünde...

Sözlerinin şaka mı, yoksa ciddi mi olduğunu kestiremedim. Çok soğuk kanlı idi. Latife eder gibi söylüyordu. Gülüyordu...Ben işi şakaya buluşturarak ve gülerek:

-Onu Etem'de yapmak istedi; ama...yapamadı. Dedim.

Osman Bey ciddileşti ve şimdi aynen hatırlayamadığım bazı hezeyanlarda bulundu...Bir az sonra ben yanlarından ayrıldım. Bunu haber vermek takdirimce milli bir vazife idi. Fakat; bu ihbarın şu veya bu telakkiye uğraması; adi bir Sultan Hamit hafiyesi jurnalciliği şeklinde görülmesi; külah kapmak, şahsi menfaatler temin etmek, emel ve sevdası ile yapılmış zannına bürünmesi ihtimalleri karşında günlerce kararsızlılar, tereddütler, ızdıraplar içersinde kıvrandım kaldım...

Osman Bey, o kadar mühim hizmetlerine rağmen, paşalığa terfi edilmediğinden muğberdi ve basit bir adamdı. Gazi ve arkadaşlarından istihfaf ve istihza ile bahsederdi. Vahidettin ve Çerkez Etem 'le temasından, (tarikat-ı selahiye) den malumatım yoktu. Tevkifinden sonra bunlara İstanbul matbuatı neşriyatı ile muttali olmuştum

Ayak takımından olduğunu işittiğim Gökbayrak Cemali tanımıyorum. İki gözünün kör olduğunu, çiftliğine çekilerek orada yaşadığını işitmiştim.

8- Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi ikinci cildi Halkevi Kütüphanesi'nde ve diğer kütüphanelerde mevcut değildir. Bu cildin gönderilmesi pek büyük bir lütuf olacaktır.

Ahmet Muhtar Aykut'a vaat ettiği raporunu Halkevi bürosu delaleti ile hatırlattım; tacilini rica ettim.

Bayan Zehra mide hastalığından Vefik Paşa Hastanesi'nde tedavi altındadır. Ülser olduğunu tevatüren işittim. İade-i afiyet eylediği zaman emirlerinizi kendisine tebliğ ile yardımını rica edeceğim.

En derin saygılarımla muhterem ellerinizi öperim."

Bursa Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Reisi
Mümtaz Şükrü Eğilmez

Ulusal Mücadele'nin canlı tanıklarının anılarını toplayarak, sözlü tarih bağlamında ilk örnekleri vermek için çalışmaları başlatan Bursa Halkevi'nin topladığı anılara verdiğimiz bu örnekler Ulusal Mücadele Bursa'sı ile ilginç bilgiler sunmaktadır. Fakat bu bilgiler sadece doküman olarak kalmış ve kitaba dönüştürülmemiştir.

D. Bursa Halkevi'nin Kapatılışı

Yurt çapındaki tüm Halkevlerinin kapatılma nedenlerini genel olarak daha önce değinmiştik, ancak konumuzun öznesi olan Bursa Halkevi'nin ve genel olarak bütün Halkevlerinin kapatılmasının Bursa'daki yankılarını yerel basın ile Uludağ Dergisi'ndeki görüşlere ayrıca değerlendirmeye çalışacağız. Buradaki görüşlerde Halkevlerinin kapatılmasına karşı çıkanlar olduğu kadar kapatılması gerektiğini savunanlar da bulunacaktır.

Halkevi'nin kapatılmasına karşı çıkan görüşlerden ilki Halkevi üyelerinden M. Adalan'a aittir. Adalan Uludağ Dergisi'nde; Halkevlerinin CHP'nin bir organı olmadığını bütün partilerin üstünde bir kurum olduğunu belirtmiştir. Dergideki yazısında düşüncelerini şu biçimde ifade etmiştir:

> *"Memleketin selametini başka başka yollardan düşünen ve bunu sağlamaya çalışan bir takım siyasi partiler de meydana gelmiş olabilir fakat bunların hepsinin üzerinde yalnız tek bir ocak yanacak ve bir tek ocak alevlenecektir ki o da halkın ocağı.... İşte bugünkü Halkevlerimiz ilhamını halktan alarak açılmış bulunuyor. Halk adına bakıp da, onu Halk Partisi'nin malı gibi düşünmek doğru değildir. Gerçi bu Parti'nin adı da halk adıyla anılmaktadır. Fakat şurası bilinmelidir ki bu ana kaynak yine halkın kendisi olmuştur... Halkevlerinde hürriyetsizlik yok, hürriyetsizliği yanlış anlamak vardır, ortada düzenlenecek bir kurum yok iyi ve doğru işleyen bir kafa vardır"*[84].

Uludağ Dergisi'nde çıkan diğer bir yazıda Rüknettin Akbulut, Halkevleri hakkında zaman zaman birçok söylentilerin çıktığını ve bu söylentiler de belirtildiği gibi Halkevlerinin siyasi amaçlı kullanılmasının söz konusu olmadığını, Halkevlerinin iyi çalışmadıkları hakkındaki söylemlere ise katılmadığını ifade etmektedir. *"Halkevlerinin amacı olan başarıyı sağlamasında tuzumuzu biberimizi esirgemeyelim"*[85] diyerek Halkevlerinin bir aylık çalışmasını örnek göstererek Halkevi çalışmalarının küçümsenmemesi gerektiğini belirtmektedir. Halkevleri çalışmalarının, şu veya bu partiyle hiçbir alakası olmadığını düşünen Suat Bey, bugün isteyen her yurttaşın Halkevi'nin dokuz komitesinden herhangi birinde çalışabileceğini ifade etmiştir.

1949 tarihli Ant Gazetesi'nde Meclis'teki görüşmeler esnasında eski Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi tarafından gündeme taşınmak istenilen Halkevleri

---

[84] M. Adalan, "Halkevlerini Kendimize Değil Kendimizi Halkevlerine Uydurmalıyız", **Uludağ**, S. 92, Kasım-Aralık 1948, s. 3-4.
[85] Rüknettin Akbulut, "Halkevleri Vazifesini Yapıyor" , **Uludağ** S: 92, Kasım-Aralık 1948, s. 1-2. 77.

sorunu ve Halkevlerinin yerine yeniden Türk Ocakları'nın açılması haberi hakkında Nüvit Ateş yorumlar yapılmıştır.

"Meseleyi tarihimizden bu yana, kısaca hatırlayalım: Biliyoruz ki; milliyetçilik ve Türkçülük sahasında Ziya Gökalp'in açtığı yolu milli menfaatlerimiz için faydalı bulan Cumhuriyet idaresi bu davayı yürütebilmek için Türk Ocakları'nı yaşattı. Sonra orada lüzumlu diğer kültür mevzuları da inceledi. Bu teşkilat bir müddet çalıştı.

C.H.P. bu faydalı mevzuun daha verimli ve geniş bir şekilde yürütebilmek için ilgilendi. Elinden gelen maddi ve manevi yardımı esirgemedi, adına da (Halkevleri) diyerek, Türk Ocakları'na bu mahiyeti verdi. Yıllarca çalışıldı, milyonlar harcanarak binalar yapıldı. Memleket gençliğine, halka sonsuz hizmetler başarıldı.

Nihayet, D.P. kurulduktan sonra Halkevlerinin C.H.P. ile olan alakasına itiraz edildi. Bu şekil devam ettiği müddetçe, C.H.P.'den olmayanlar buraya girmek istemezler denildi. Buna karşın C.H.P.'de Halkevlerinin tamamen bağımsız ve parti ile ilgisi olmayan ve serbest seçimle yönetim kurulları oluşturulan bir kurum olarak çalışacaklarını kabul ve ilân etti. Tabii, sadece parasını vererek yaptırdığı binalar üzerindeki mülkiyet hakkını muhafaza etti. Simdi sormak istiyorum! -Halkevlerinin adı yine (Türk ocağı) olursa, ne fark edecektir?

Bugün her yaştaki vatandaşlarımızdan çalışmak ve milletin kültürüne hizmet etmek isteyenler oraya gidiyorlar. Bedava çalışıyorlar, yoruluyorlar. Bu Ocaklar'dan beklediğimiz fayda zaten bu değil midir? Millete hizmet etmek isteyen bütün Halkevleri açıktır. Orada en yakın alakayı ve kolaylığı görürler.

Amma, mesele ille bir parti davası yapılacak ve inat edilecekse, ona bir diyeceğim yok. Zira, tenkit ve muhalefet biraz da zevk meselesidir"[86].

Haberden anlaşılacağı üzere Halkevlerinin C.H.P. ile D.P. arasındaki rekabetin ortasında kalmıştır. Bir tarafta tek parti döneminde C.H.P.'nin toplumla bağlantısını kuran Halkevlerinin bu fonksiyonuyla siyasal bir güç elde etmesine karşı D.P.'nin direnci varken, diğer tarafta devrimin getirilerinden daha uzak bir söylem içerisinde olan D.P.'nin Halkevlerine hakim olmasına karşı C.H.P.'nin direnci açıkça anlaşılmaktadır. Buradaki diğer sorunsal ise Halkevlerinin mal varlığına karşı duruş ve bunun tamamen C.H.P. kontrolünden alarak kamulaştırması istemleridir. Halkevlerinin bulunduğu Türkiye'deki bütün yerlerde bu düşünceler üzerine tartışmalar devam ederken, Bursa'da da basındaki haber ve yorumlardan anlaşılacağı üzere şiddetli bir tartışma ortamı bulunmaktadır.

Bursa yerel basınında, Halkevlerine karşı olan görüşler Hakimiyet Milletindir ve Doğru Gazeteleri'nde yoğunlaşmaktadır. Haziran 1950 tarihli Hakimiyet Milletindir Gazetesi'nde "*Halkevlerinin İstiklâle İhtiyaçları Var mı?*" isimli iki sorudan oluşan bir anketin düzenlendiği belirtilerek, soruların yanıtları verilmiş ve daha sonraki sayılarda bu konu hakkında yorumlar yapılmıştır.

"*Soru 1: Halkevlerinin bugünkü gibi siyasi bir partinin organı olarak mı kalmasını yoksa istiklâle mi kavuşmasını istiyorsunuz? Niçin?*

Soru 2: İstiklâle taraftar iseniz nasıl bir formül teklif edersiniz?

Kazım BAYKAL (Lise Felsefe Öğretmeni); 1:Halkevlerinde alışan unsurların çoğu memur ve özellikle öğretmenlerdir. Memurlar resmen bir partide çalışamayacaklarına göre, bilmem Halkevindeki çalışmalarına devam edebilecekler mi. Evin başarısı partinin başarısıdır. Hizmet iyi olmakla beraber şeklen diğer partiler mensuplarını ve memurları içinde toplamayacak durumda

[86] **Ant**, 4 Mart 1949, s. 1, 3.

olan Halkevlerinin artık müstakil olması zaruri görülmektedir. 2.Genel kültür yeri olan bu müesseseyi Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlamakla, parti dışı sınıf vatandaşı içinde toplamış oluruz kanaatindeyim.

Hüseyin Şefik TÜRK; Halkevleri ve Halkodalarını Halk Partisi veyahut ta Halkevi namı altında kalması veya H.P.'nin kendisine mal etmesi doğru değildir. Bu binalar bütün milletin malı olması dolayısıyla kültürel olarak milletin malı kalmalı ve binalar Kütüphane şeklinde kullanılmasından her vatandaş bu yerden istifade ettiği gibi, partilerinde orta malı olması dolayısıyla istifade etmesi makul bir kanaattir zannederim. Bu binaların H.P. malı değil de ortalama millet malı kalmasını istiyorum ve kanaatim bundan ibarettir"[87]

Gazetenin diğer sayılarında da bu anketle ilgili haberler devam etmektedir ve hepsinde özetle; Halkevlerinin C.H.P.'nin denetiminden çıkartılarak, halka verilmesi gerektiği, mallarının da kamulaştırılmasının zorunlu olduğu ifade edilmektedir.

Diğer bir muhalif gazete Doğru'nun 19 Şubat 1948 tarihli sayısında; köylerdeki Halkodalarının bütün köylerde köy bütçelerine gereksiz yük getirdiği belirtilmektedir. Haberin devamında "*Mustafa Kemal Paşa kazamızda bazı köylerde Halkodaları tesis edilmiş ve bu odaların masrafları da köy bütçelerinden karşılanmıştır. Uzun zamandan beri devam eden bu masraflara karşılık bu odalardan vatandaşlarımız hemen, hemen hiç istifade edememektedir. Nitekim Güllüce Köyü'ndeki Halkodasının kapısında üç tabelanın yan yana bulunması, bu odaların ne maksatla muhafaza edildiğine güzel bir işarettir. Güllüce Köyü Halkodası'nın kapısının üstünde C.H.P. Bucağı, Halkodası, C.H.P. Ocağı'nın levhaları yan yanadır...*"[88] denilerek Halkodası-C.H.P. bağlantısı üzerinde durulmaktadır.

M. Kemalpaşa'da Demokrat Parti'nin yayın organı olan Dirlik Gazetesi'ndeki bir yorumda ise N. Aksoy, Halkevi'nin çalışmalarını eleştirmekte ve şunları

---

[87] **Hakimiyet Milletindir**, 25 Haziran 1950, s. 1, 4.
[88] **Doğru**, 19 Şubat 1948, s. 1.

söylemektedir; *"DP altmış yoksul aileye birer araba odun yardımda bulundu, Sosyal Yardım Komitesi'ne seslenmek isterim zannederim ki yedi aydır kapısını açıp, bir oturmadığınız odanızda sizde birkaç yoksulu sevindirmenin yollarını arayınız. Elinizdeki imkanlarla atmış değil altı yüz yoksulu sevindirecek güce sahipsiniz"*[89]. Halkevlerinin ellerinde çok fazla olanak olduğunu ve olanaklarla daha fazla çalışmaları gerektiğini iddia etmektedir.

Sonuç olarak; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1951 yılında aldığı 1580 sayılı kararla C.H.P.'ye ait mallara el koyulmuş[90] ve bütün Halkevleri gibi Bursa Halkevi'de çalışamaz duruma gelmiştir.

[89] **Dirlik**, 20 Aralık 1948, s. 1.
[90] **Hakimiyet Milletindir**, 8 Ağustos 1951, s. 1.

VI. BÖLÜM

BURSA HALKEVİ DERGİSİ "ULUDAĞ"

Halkevleri Komiteleriyle etkilerini güçlendirirken, dergileriyle ve bu dergilerdeki yazılarıyla kalıcılıklarını sağlayacaklardır. Bütün Halkevleri dergilerin yayınlanmasında yerel aydınlar önemli bir rol oynamışlardır. Çeşitli Halkevlerinin yayınladığı dergiler ve buradaki yazılar oldukça niteliklidir, ama bunlardan birkaç tanesi özellikle tarih, etnografya, kültür araştırmalarıyla ayrı bir sahip olmuşlardır. Bu bağlamdaki çalışmalarıyla Afyon'un Taşpınar, Manisa'nın Gediz, Çorum'un Çorumlu, Isparta'nın Ün[1] ve Bursa'nın Uludağ Dergisi dikkati çekmektedir.

A. Derginin Yayın Hayatının Tarihçesi

Halkevlerinin örgütsel yapısını oluşturan dokuz şube, yapmış oldukları çalışmalar sayesinde, sosyal ve kültürel canlanmaya ivme kazandırırken, Kemalist devrimin toplumsallaşması sürecinde önemli bir misyon üstlenmişlerdir. Halkevlerinin açıldıkları il ve ilçelerde sosyo-kültürel yaşamın gelişimine sağladıkları en önemli katkılardan birisi de yayınlamış oldukları dergilerdir. Halkevi dergileri; içerikleriyle bilimsel literatüre önemli katkılar sağlarken, bulundukları coğrafyanın tarihsel, folklorik ve kültürel değerlerini de irdeleyerek günümüze taşımışlardır. Bu bağlamda yerel tarih çalışmalarının da erken örneklerini vermişlerdir. Ayrıca dergilerde yazıları çıkan bir çok değerli ismi de sosyal bilimler dünyasına kazandırmışlardır.

Bursa Halkevi'nin yayınladığı Uludağ Dergisi'de Bursa tarihi ve kültürü açısından çok önemli bilgileri bizlere ulaştıracaktır. Uludağ Dergisi Kasım 1935'te[2]

---

[1] Dergilerin çalışmalarıyla ilgili olarak yapılan araştırmalara bir örnek, Zeki Arıkan, " Isparta Halkevi ve Ün Dergisi", **Isparta'nın Dünü-Bugünü-Yarını Sempozyumu-Bildiriler**, C: III, Isparta, 2001, s. 267-278.

[2] Sami N. Özerdim, "Halkevleri Dergileri 1932-1950", **Halkevleri Dergisi**, S. 64, Şubat 1972, s. 22.

yayınlanmaya başlanmıştır. Kasım 1935 - Nisan 1936 arasında Uludağ ismi ile yayın hayatına başlayan derginin adı, Nisan 1936 - Ocak 1937 yılları arasında yayınlanan 6-9. sayılarında "*Türkün*" olarak değiştirilmiş, fakat daha sonra yeniden "*Uludağ*" adı ile devam etmiştir. Kasım 1935 ile Şubat 1950 arasında 99 sayı, 1950 Mart ayında 100/1, Mayıs ayında 101/2 şeklinde çıkmış, bundan sonra ise yayını durdurulmuştur. Dergi başlangıçta üç aylık sonra ise iki aylık olarak yayınlanmıştır[3].

Derginin ilk adının neden Uludağ koyulduğuna dair, Dergi'de hiçbir açıklama yoktur, ama büyük bir olasılıkla Uludağ Bursa'nın simgesi olarak kabul edildiğinden, Bursa Halkevi'nin de simgesi olabileceği düşüncesi bu seçimde etkili olmuştur diyebiliriz. 6-7-8 ve 9. sayılarda "Türkün" isminin kullanılmasının nedeni ise Dergi'de aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

"*Dergimizin Adını Niçin Değiştirdik*"

Şimdiye kadar "Uludağ" adıyla evimizin çıkardığı dergiyi, bu sayıdan itibaren başlayarak "Türkün" adıyla yayım alanına koyuyoruz. Türkün, "Uludağ"ın üzerine aldığı bütün ödevleri başarmak, yapmak yönünden bir ad değişimiyle ayrılmış olmayarak, ucu ucuna o yoldan gidecektir.

Halkevlerimiz bu adı değiştirirken, "Uludağ" ın yerli ve özel anlaşılabilecek şimdiki renginden sıyrılarak bütün "Türkün" öz ve genel varlığına ve ülküsüne yarayacağını düşünmüş, bu yolu tutmuş bulunuyor.

Okurlarının sayısı gittikçe artan "Uludağ"ımızın yayılım alanında attığı geniş adımları görmekle derin bir sevinç ve kıvanç duyan Halkevlerimiz, hep o yolun yolcusu olan "Türkün" için de, sayın okurlarımızdan o sevgi ve isteğin esirgenmeyeceğini gür bir umutla düşünüyor.

[3] Mahmut H. Şakiroğlu, "Halkevleri Dergileri ve Neşriyat",**Kebikeç**, S. 3, 1996, s. 141.

"Türkün" adına gelince: Divan-ı lügat-üt Türk'te (Törkün) gibi ufak bir çeşitli okunuşla hep bir manayı anlatan bu söz için (C. I S. 368-369) da şöyle deniyor:

"Hüve meemağ, ül-ğaşîret,i ve beyt, ül-ümmi,i ve l'eb,i" asiretin (halkın) toplantı yeri + ana baba evi, baba evi:

Kız törkünike keldi. Kız baba evine geldi.

Bu anlatışlara göre "Türkün" (ki, lehçemize: "dürgün, dergin" gibi bir sözdür) hemen de (Toplantı yeri + Halkevi + Baba evi) anlamlarıyla, bizim için çok uygun bir söz göründüğünden, bunun dergimize pek yaraşır olduğunu, ve bu sözün ayrıca şimdiki lehçemize göre "Türke mahsus" gibi bir manaya da alınabileceğini düşünerek, bu adlamayı her iki yönden de elverişli bulduk.

Kendilerine dilediğimiz faydaları verebilecek bir derginin bu yeni adını da, okurlarımızın iyi karşılayacağını umarız[4].

Buradaki ifadelerden anlaşılacağı üzere, daha yerel bir anlamdan daha genel bir anlam ve kapsama ulaşmak amacıyla ad değişikliği gerçekleştirilmiş fakat daha sonra yine dergide hiçbir açıklamaya gerek duyulmadan "*Uludağ*" ismine geri dönüş yapılmıştır.

Dergi'nin çıkartılmasının ereği Uludağ'ın ilk sayısında yer alan Önsöz'de şu şekilde ifade edilmektedir:

"*(Uludağ) bir kültür cönkü olarak çıkıyor.*

Büyük Türk devriminin dalga dalga esrimleri içinde, yaşayışına sonsuz kıvançlarını duyan her Türk, bu cönkte kendini bulacak ve isterse, bu cönkün açık yapraklarına bilgisinden ışıklar serpecektir.

[4] **Uludağ**, S. 6, Nisan, 1936, s .2.

(Uludağ) inananların cönküdür. (Atatürk Devrimi) ne inananların cönkü...

Bunun için (Uludağ) ın her dizisinde inançtan ışıklar ulusal güreden alazlar; iç temizliğinden balkırlar parlıyacak.

(Uludağ) ın damgası tüm bir savgundur.

Cönkü o; engin bir savgunla utkular yaratana canla, başla bağlı olanların güçlü elleri, arı gönülleri üstünde yükselecek.

(Uludağ), Büyük devrim fırkasının kültür oklarını amaca ulaştırmaya çalışanlar arasına katılırken büyük devrimin anlamları içinde bilginin bir tutam alevi gibi yanacak...

(Uludağ) ın özü; altı okla işlenen büyük ülkünün vereceği güçlerle, sonsuz erdemlerle durmadan enginleşecektir[5]".

Burada daha çok devrimin topluma ulaştırılması ereği üzerinde durulsa da, Uludağ Dergisi'nin içeriği göz önüne alındığında; Bursa'nın tarihsel zenginliğinin[6], folklorunun, sanatsal kimliğinin, kültürünün kısacası kentsel kimliğine yönelik çalışmaların ön planda olduğu söylenebilir.

Dergi'de; edebiyattan folklora, tarihten sanata, felsefeden psikolojiye değin çeşitli sosyal bilimler disiplinlerinin metodolojilerine dayanılarak yapılan çalışmaların Bursa kültür ve bilim hayatına getirdiği açılımlar, Uludağ Dergisi'ni bugün olduğu kadar yayınlandığı dönemde de önemli kılmıştı. Ama sosyo-ekonomik yetersizlikler toplumsal yaşamı ve kurumları etkilediği gibi Halkevleri dergilerini de olumsuz etkilemiştir. Daha çok bağışlarla ve ödeneklerle çalışmalarını devam ettiren Halkevleri, dergilerin yayını sırasında çeşitli sorunlarla karşılaşacaklardır. Halkevleri dergileri,

[5] **Uludağ**, S. 1, Kasım 1934, s. 1.
[6] "Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlara Kısa Bir Bakış I- Halkevleri Dergileri", **Türk Kültürü**, S. 156, Yıl. XIII, Ekim 1975, s. 381.

mali sıkıntılar yaşayıp bazen yayınlarını durdurmak zorunda bile kalsalar, yılgın bir hava içinde değil, aksine koşullara direnerek çıkış yolları aramışlardır[7]. Düzenli bir şekilde çıkan Uludağ Dergisi'de, zaman zaman mali zorluklar hissetmiştir. Özellikle kâğıt ihtiyacının karşılanması, basımevine verilecek paranın aksaması, derginin geç yayınlanması gibi şikayetler Ankara Genel Merkeze ulaşacaktır.

Özellikle 1940'lardan sonra artan sorunlarla ilgili Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde belgelere rastlamak mümkündür. Burada C.H.P. Bursa Halkevi'nden Ankara'ya gönderilen bir dilekçede kâğıt sıkıntısı duyulduğu ifade edilmektedir.

"C.H.P. Genel Sekreterliği Ankara

24.06.1944 tarih, 6/91 ve 12.10.1944 tarih, 6/134 sayılı yazılarımızla İzmit Sümerbank Selüloz Sanayi Kâğıt Fabrikası'na

14.07.1944 tarih ve 6/98 sayılı yazımızla İstanbul Beşiktaş Bakanlığı Devlet Kırtasiye Depoları Müdürlüğü'ne

26.07.1944 tarih ve 6/103 sayılı yazımızla da Anlara Devlet Kırtasiye ve Matbaa İdaresi Umum Müdürlüğü'ne Halkevi'nin 2 ayda bir çıkarmakta olduğu Uludağ Dergisi'nin kâğıdı mevcudu soruldukta Umum Müdürü'nün 03.05.1944 tarih ve 20113-I/5924 sayılı yazılarla kâğıt stokunun istenen miktarda verilmesinin uygun olmadığı ve Sümerbank İzmit Kâğıt Fabrikası'ndan istenmiş 24-26 kiloluk ve 68-100'e ebadındaki 2. hamur kâğıdın mevcut olmadığı bildirildi.

Bu yüzden iç ve kapaklık kâğıtlar kalmadığı ve sorulan yerlerden tatmin edici cevap alınmadığından dergiyi çıkaramamakta olup piyasadan yüksek fiyatla sağlamak zorundayız.
Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora[8]".

---

[7] Şakiroğlu, **a.g.m.**, s. 131.
[8] **B.C.A.**, Tarih: 23 Eylül 1944, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.274.1

Dergilerin, Genel Merkez tarafından yayınlarının takip edildiği ve yayında bir aksama olduğunda uyarı aldıklarını da yine bir başka belgeden anlamak mümkündür. C.H.P. Genel Merkezi tarafından yapılan sorgulama üzerine Bursa Halkevi tarafından verilen yanıtta derginin çıkışındaki gecikmenin nedeninin bazı yazarların bir süreliğine Bursa'dan ayrılmalarının olduğu ifade edilmektedir[9].

Bir başka belgede ise basımevinin şikayetleri yer almaktadır. "*Bursa Halkevi'ne basmış olduğumuz; 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87. sayıların bedeli olan (700) liranın müracaatımıza rağmen ödenmemesinden dolayı Ankara'ya başvurdum ve mağduriyetimin giderilmesini istedim. Yeni Basımevi Ünlü Cadde, No: 7, Bursa Ahmet Yenal*[10] ".

Tüm bu aksamalar ve zorluklara rağmen, çalışanlarının özverisiyle çok iyi bir şekilde yayınlanan ve özellikle Bursa'nın tarihselliği, folkloru, hakkında önemli verileri gün ışığına çıkartan, bugünkü tarih yaklaşımı içinde gittikçe önem kazanan yerel-sözlü tarihçilik bağlamında ilk örnekleri sunan Uludağ Dergisi günümüz tarihçileri içinde çok önemli bir belgesel niteliğindedir.

B. Dergideki Yazıların Kritiği

Uludağ Dergisi'nde genel tarihten devrim tarihine, Bursa tarihinden sanatına, edebiyattan folklora, köy araştırmalarından sosyolojiye, felsefeden psikolojiye, jeolojiden coğrafyaya, anılardan çeşitli tartışmalara, ekonomiden sosyal yaşama kadar geniş bir yelpazeye sahip yazılar yayınlanmıştır. Bunlar içinde özellikle Bursa'nın sosyal-ekonomik ve kültürel yaşamıyla ilgili tarihsel araştırmalar, devrim tarihiyle ilgili incelemeler, Bursa'yı tanıtıcı yazınlar ve etnografik incelemeler dikkat çekicidir.

---

[9] **B.C.A.**, Tarih: 16 Ağustos 1947, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.274.1
[10] **B.C.A.**, Tarih: 8 Aralık 1948, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.245.1

1. Uludağ Dergisi ve Bursa Tarihi

Geçmişten bugüne tarih ve tarih araştırmacılığı denildiğinde; olaylara, belgelere, geçmişten kalan yazılı izlere dayanılarak, daha çokta bir ülkenin siyasi, ekonomik, kültürel yapısının toplamı ile ilgili yapılan incelemeler usa gelirdi. Ama artık bu bütüncül anlayışla yetinilmeyerek bir bölgenin, yerleşkenin, mahallenin, hatta bir evin özne edildiği araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. İşte bu noktada karşımıza yerel tarih kavramı çıkmaktadır.

Tarih ancak insan toplulukları mevcut olduğu sürece vardır ve toplumsal tarih, toplumda yaşayan farklı üretici ve kültürel zümrelerin tarihide olmalıdır. Yani yerel tarihi algılama zorunluluğu, bu yaklaşımla insanlar içinde yaşadıkları çevreye karşı sorumluluk hissi ve sahiplenme duygusu oluşturabilirler. Bir anlamda ülkesi ve çevresine sahip çıkmak yetisine sahip, yapıcı ve aktif bir vatandaşlık bilinci meydana getirebilirler.

"Yanı başımızdaki tarih[11]" deyimlemesiyle örtüşen, zamanımız tarih araştırmacılığı ve yazımında ön plana geçen yerel tarih yaklaşımının Bursa'daki ilk nüveleri Uludağ Dergisi'nde yer alacaktır.

Bursa; kent merkezi ve çevresindeki cami, çeşme, türbe, mezar taşları gibi eserleriyle, yazma kitapları, vakfiye ve sicilleriyle zengin bir tarihsel koleksiyona sahiptir. Türk Tarih Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı, C.H.P. Genel Sekreterliği ve İstanbul, Edirne gibi diğer Halkevleriyle de bağlantılar kuran Bursa Halkevi'nin tarih ve müze kolları öncelikle Bursa tarihine ait kaynakların toplanarak değerlendirilmesine başlamışlardır. Tarihi eserlerden ve daha çok belgelerden elde edilen bilgiler Uludağ Dergisi'nde yayınlanarak, topluma ve bilim dünyasına ulaştırılmıştır. Böylece daha önceki dönemlerde araştırılarak, değerlendirilmemiş olan tüm bu veriler Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, Bursa Halkevi'nin çalışmaları, kitapları ve Uludağ Dergisi'yle gün ışığına çıkartılmıştır.

---

[11] David E. Kyvig-Myron A. Marty, **Yanı Başımızdaki Tarih**, İstanbul, 2000, s. 69.

Bunlardan özellikle Uludağ Dergisi, Bursa kent tarihi araştırmaları açısından en önemli kaynaktır. Dergide ki, Bursa tarihinin çeşitli dönemlerine ait bütün makaleler, birinci elden kaynaklar, belgeler ve alan araştırmalarıyla bulunan verilere dayanılarak kaleme alınmıştır.

"*Uludağ Dergisi'nin tarih araştırmalarıyla dolu sayfalarından başka, Şeriye Sicilleri diye tanıdığımız ana belgelerden, ek olarak yayın yapması bir yenilik olarak kabul edilmektedir. Ne yazık ki, yöntem bakımından yanlış yol tutulması, istenen sonucu getirmedi. Yine de katkıda bulunanlar yararlı oldular. Tüm bu çalışmalar Bursa'da bulunan kitaplık ve yerel arşivin değerine dikkat çekerek, Bursa'yı çeşitli yönleriyle tanıtacaktır*[12]. Şakiroğlu'nun da ifade ettiği gibi Bursa tarihine dair araştırmalara Uludağ Dergisi'nin getirdiği önemli katkılardan birisi, Kâmil Kepeci tarafından hazırlanarak yayınlanan şeriye sicilleridir. Dergi'nin sekizinci sayısından itibaren yayınına başlanan ve ek şeklinde verilen sicillerin Türkçe transkripsiyonları, diğer sayılarda da zaman zaman yer almıştır. Evkaf Müdürlüğü'nün Kamil Kepeci başkanlığındaki Sicil Araştırma Kolu'na izin vermesinin ardından; Bursa Halkevi, İstanbul ve Edirne Halkevleriyle iletişim kurmuş, 1938 yılı itibariyle 855 tane şer'i mahkeme sicilini çevirerek, Uludağ Dergisi'nde yayınlamıştır[13].

Sicillerde XV-XVIII. yüzyıllar arası Bursa'sındaki ekonomik, sosyal, yönetsel gelişmeler ve yaptırımlar ile üretim araçlarına ve üretim ilişkilerine yönelik veriler yer almaktadır. Bu bilgilerin ortaya çıkartılması sosyo-ekonomik, idari yapıların tarihselliğinin açıklığa kavuşturulmasını sağlamıştır. Sicillerde Bursa'da üretim faaliyetleri içerisinde yer alan zanaat kolları; Nalbandlık, Hallaçlık, Çuhacılık, Kadifecilik, Haffaflık, Destgâhçılık (Sırmakeşlik-Simkeşlik)[14] olarak geçmektedir. Ayrıca sicillerden, Bursa'nın iktisadi yapısı içinde büyük bir öneme sahip olan ipek dokumacılığının standartlarının korunması için sürekli kontrollerin yapıldığı

---

[12] Mahmut Şakiroğlu "Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları II", **Tarih ve Toplum**, S. 28, Ocak, 1987, s. 9.
[13] **C.H.P. 15 Bursa**, Bursa, 1938, s. 133.
[14] **Uludağ**, S.8, Ekim 1936, Dergiye ek, s. 81-128.

anlaşılmaktadır[15]. Siciller sayesinde, şehirde Ermeni ve Yahudi nüfusunun yaşadığını ve bunların üretim ilişkileri ve sosyal yapı içerisindeki yerlerini ayrıntılı olarak öğrenmek de mümkündür[16].

Dergi'de eski belgeleri okuyarak, yayınlayan ve yukarıda belirttiğimiz bilgileri daha zenginleştiren önemli isimlerden bir diğeri ise Hikmet Turhan Dağlıoğlu'dur. Dağlıoğlu, İstanbul Hazine Evraklarında bulunan Mühimme Defterleri'ni, Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan belgeleri, Başbakanlık Arşiv Dairesi Dahiliye kısmındaki vesikaları, Başbakanlık Arşiv Dairesi Mühimme Defterleri'ni incelemiştir[17].

Osmanlı Devleti'nin başkentlerinden birisi olması, ipek ve diğer kumaş dokuma tezgahları, ekonomiye olan katkıları, zengin bir tarihi eser ve kültür mirasına sahip olması Bursa'yı tarihçiler için çekici bir kent haline getirmektedir. Geçmişe ait tüm bu izlerin, siciller dışındaki diğer kaynaklardan da araştırılarak ortaya çıkartılmasında Uludağ Dergisi'nin yadsınamayacak bir işlevi olmuştur. Dergi'de özellikle üzerinde durulan konunun, Osmanlı Devleti dönemine ait bilgiler olduğu göze çarpmaktadır.

Bu bağlamda Dergi'de yer alan yazılardan ilkinde Dr. Tevfik Edesen, Bursa'nın fetih gününü anlattıktan sonra Balabancık Kalesi'nin tarihini vermiştir. Mollaarap Mahallesi'nde bulunan Balabancık Kalesi, 1290'da önce bir İtalyan ardından bir Ermeni tarafından satın alınmıştır. Bu devrede önce Amerikan misyonerleri himayesinde bir Ermeni yetimhanesi olarak kullanılmış, sonra Mollaarap Mektebi'ne dönüştürülmüştür. Edesen; Kale Mektebi olarak da geçen yapının Balabancık Kalesi olduğunu kendisinin belirlediğini ifade etmiştir. Ayrıca Kamil Kepeci'nin sicillerinden yararlanarak, Demirkapı ile Kaplıca arasında ilk Mevlevi dergâhının olduğu yerde Ak Timur kalesinin yer aldığını da belirtmektedir[18].

---

[15] **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 78.
[16] **Uludağ**, S. 8, Ekim 1936, Dergiye ek, s. 1-31 ve 81-128
[17] **Uludağ**, S. 15, Mart 1938, s. 19-22, **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 91-95, **Uludağ**, S. 22, Haziran 1939, s. 75-82, **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 18-23, **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 2-13.
[18] Tevfik Edebey, "Bursa'nın Orhan Bey Tarafından Zaptı ve Balabancık Kalesi", **Uludağ**, S. 8, Ekim 1936, s. 48-51.

Nazım Yücelt; Bursa mahkeme sicillerine dayanarak hazırladığı makalesinde XVII. yüzyılda Bursa'daki kumaş ve kumaşçılar hakkında ilginç bilgiler sunmaktadır. Dokumacı esnafının başlangıçta uyduğu kuralları anlattıktan sonra, sistemin bozulması sonucu kalp kumaş üretiminin başladığını vurgulamaktadır. Bilgilere göre, 1630 yılında Bursa zanaatkârları arasında altınlı kumaş üretimi yapan arakiyeciler ile kadifeden üretim yapan kavukçular bulunmaktadır. Bunların dışında kadife, kemha kumaşı, fota, çanta ve yastıklık kumaş ile keçe üretimi yapılmaktadır. Belgeler ışığında Bursa'daki en önemli üretim kolunun dokumacılık olduğu ortaya çıkmaktadır ki, İstanbul'daki bayraklık kumaş ihtiyacının karşılanması gibi örnekler[19], Bursa'nın tüm Osmanlı ekonomik sistemi içinde önemli bir yerde olduğunu göstermektedir. Fakat bu arada Başkent'teki esnafın taşradaki üretim sonucu zarara uğraması durumunda, diğer illerdeki zanaatkârların kısıtlandığı da anlaşılmaktadır. Örneğin, İstanbul'dan gümüş alıp sırma çeken Bursa sırmakeşleri, İstanbul'daki Sırmakeş Kârhanesi Emini Asadur adındaki Ermeni'nin hükümete başvurarak şikayet etmesi üzerine 1648'te sırma işlemekten men olunmuşlardır. Ayrıca dokumaların en iyi kalitede olabilmesi için kurallar koyulmuş, zanaatkârlar merkez tarafından denetlenmiş ve kurallar bozularak kalp kumaş üretimi yapıldığında yaptırımlar uygulanmıştır[20]. Burada Osmanlı iktisadi anlayışının rekabete karşıtlığının ve merkezi idarenin ekonomik yaşamın parametrelerinin belirlenmesinde sahip olduğu yeri gözlemlemek mümkündür.

Mümtaz Şükrü Eğilmez'de "Tarihte Bursa Sanatları" isimli iki bölüm halinde yayınlanan makalesinde önce Bursa'nın uluslararası ticaretteki önemi üzerinde durmuştur. Buna dayanak olarak ise; Bey Hanı, İpek Hanı, Kapan Hanı, Pirinç Hanı, Tuz Hanı gibi çok sayıda hanın bulunması ve bu büyük han ve kervansarayların doğudan ve batıdan gelen tüccarlarla dolup taşmasını göstermiştir. İkinci bölümde, Bursa'nın ekonomik yönden ön planda bulunmasının temel nedeni olan kumaş dokumacılığı ve dokumacılık sanatının en iyi şekilde yapılması için getirilen yaptırımları, sicillerdeki bilgilere dayanarak ortaya koymuştur[21]. Mümtaz Şükrü'nün çalışmasında Bursa ile özdeşleşen ipek dokumacılığı hakkında da önemli veriler

[19] Bursalı dokumacılar 1594'te, donanma için bayraklık 800 zirağ tafta kumaşı üretmiştir.
[20] Nazım Yücelt, "17. Asırda Kumaş ve Kumaşçılar", **Uludağ**, S. 17, Temmuz 1938, s. 31-34.
[21] Mümtaz Şükrü Eğilmez, "Tarihte Bursa Sanatları I", **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 35-43.

bulunmaktadır. Bursa'da başlangıçta ipekler el ve ayak mancınıklarında çekilirken, ilk buharlı ipek fabrikası 1845'te Falkenstein adında bir İsviçreli tarafından kurulmuştur. Eğilmez, bu fabrikanın şimdiki Zafer Meydanı'nda, İtfaiye Parkı'nın olduğu yerde açıldığını Nis'te ölen fabrikatör Brot'tan öğrendiğini ifade etmektedir. Makaleye göre o dönemde dokunan diğer başlıca kumaşlar; kemha, gülistanlı kemha, seraser, zerbfet, arşın, dipşip, dimi, kutnu, şeştari, çekme hakir, canfes, kadife, altunlu kadife, sırmalı kadife, gümüşlü kadife, çiçekli kadife, döşemelik kadife, çatma, futa, abâni, keftiye, tafta, yiğit, tafta, bogası, alaca, peştamal, hamam takımları, gömlek ve çamaşırlık ipekliler, bürümcük'tür. Fakat zaman içinde dokumacılıkta önemli bir gerileme olmuş; 1856 yılında 411 olan ipek tezgahının sayısı, savaşlardan sonra 26 tezgaha, kadife tezgahının sayısı 1887'de 32 tezgaha düşmüştür.

Sicillere göre Bursa'da dokumacılık dışındaki diğer zanaatlar; boyacılık, silahçılık, bıçakçılık, mumculuk, kâğıt-kalem-mürekkepçilik, camcılık, toprak ve deri işleri, mutafçılık, demircilik, arabacılık, gülcülük, yağcılık, ıtriyatçılık, simkeşlik, gümüşçülüktür[22]. Küçük esnaf grupları ise; habbazanlar (ekmekçiler), kasaplar, bakkallar, başçiyan (baş satanlar), aşçiyan, bozaciyan, attarlar, çaşgirciyan, bazzazan (bez alıp satanlar), kazazan (ham ipekçiler, hayyatın (iplikçiler), papuççiyan, çizmeciyan, nalçaciyan, mutabyan, semerciyan ve yapıcıyanlardır[23].

Uludağ Dergisi'nde Bursa'nın kültürel durumu ve eğitim tarihi açısından da ilginç verilere rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki gelişmeler sonucu; Bursa'ya ilk Eğitim Müdürü 1879'da tayin edilmiştir. Bursa'daki Öğretmen Okulu 1882'de, Sanat Okulu Filibos Mahallesi'ndeki Türkmenoğlu Konağı'nda 1865'de, Kız Lisesi 1883'te önce Kız Öğretmen Okulu'nun alt katında açılmıştır, daha sonra 1884'te tiyatro binasına, 1895'te yeni binaya taşınmıştır. Ziraat Okulu 1890'da, Böcekçilik Enstitüsü 1886'da kurulmuştur. Bursa'da XIX. Yüzyıl sonlarında 33 medrese olup 1.264 öğrencisi vardır ve bunların dışında Rum, Ermeni, Protestan, Ermeni Katolik, Yahudi, Fransız, Amerikan okulları bulunmaktadır. Okulların çoğalması üzerine

---

[22] Mümtaz Şükrü Eğilmez, "Tarihte Bursa Sanatları II", **Uludağ**, S. 22, Haziran 1939, s. 62-74.
[23] Neşet Köseoğolu, "16. Yüzyılda Bursa Esnafları", **Uludağ**, S. 80, Kasım-Aralık 1946, s. 22-24.

1882'de yapılan eğitim toplantısında dörtte biri İstanbul'daki yüksek okullara, geri kalanı yerli okullara harcanmak üzere aşar ve musakkafat vergisine eğitim payı koyulmuş, ayrıca ipek ve tütünden eğitim payı alınmıştır. 1886 yılında il eğitim vergisinden İstanbul'daki yüksek okullara yollanan oran yarıya yükseltilmiş ve vergi oranı da arttırılmıştır. Bursa Müzesi ise ilk defa olarak 1901'de lise binasında açılmıştır. Aynı yıllarda Bursa'da 6729 cilt kitabı olan 9 kütüphane, Vilayet, Emri, Feraizcizade matbaaları vardır. Emri Matbaası'nda Bursa adında haftalık bir gazete ile Sanayi ve Fevait isimlerinde iki dergi[24], Feraizcizade Şakir Nilüfer adlı haftalık bir risale[25] yayınlanmıştır. Dergi'de, Bursa Askeri Lisesi (Işıklar Lisesi)'nin binasının yerinin belirlenmesi, öğretmenlerinin atanması, açılışı hakkında da bir belge yayınlanmıştır[26].

Uludağ'da Bursa tarihi ve kaynaklarıyla ilgili bunların dışında, farklı konularını içeren birkaç makale özellikle dikkat çekidir. Bunlardan ilki Bursa kütüphanelerindeki yazma tıp kitaplarıyla ilgili veriler sunan makale[27], ikincisi ünlü 1854 Bursa depremi, depremin getirdiği yıkımlar ve bunları gidermek için yapılan çalışmaları Evkâf Arşivi Atık Muhasebe Defterleri'ne dayanarak anlatan makale[28], üçüncüsü Murat Hüdâvendigâr zamanında yapılan Irgandı Köprüsü'yle ilgili makaledir[29]. Bursa tarihi ile ilgili bir başka makalede Tanzimat Dönemi Bursa'sını ve olaylarını anlatan çalışmadır. Makalede verilen bilgilere göre; 1841'de I. Abdülhamit'in Bursa'ya gelmesi üzerine Gökdere'nin doğusuna Hünkâr Köşkü yapılmış, 1862'de Abdülaziz Bursa'yı ziyaret etmiş, 1871'de Almanya Veliahdı Arşidük Şarl Bursa'ya gelmiş, 1871 Haziran'ında Bursa-Mudanya demiryolunun geçeceği yerler ölçülmüş, 1876'da I. Meşrutiyet'in ilânı ardından yapılan seçimlerde Bursa'dan Şeyh Bahaeddin, Rıza, İsak, Baronyan ve Pavlaki mebus seçilmişlerdir[30].

---

[24] Nazım Yücelt, "Otuz Yıl Önce Bursa'da Kültür Hayatı", **Uludağ**, S. 10, Şubat-Mayıs 1937, s. 21.
[25] Naci Kum, "Tanzimat Devri'nde Bursa 1856-1877", **Uludağ**, S. 24, Kasım, 1939, s. 36.
[26] Raşit Gökdemir, "Tarafi Hazreti Seraskeriye", **Uludağ**, S. 24, Kasım, 1939, s. 37-40.
[27] Nazım Yücelt, "Bursa Kütüphanelerindeki Yazma (Tıp) Kitapları", **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 31-34.
[28] Kazım Baykal, "1854(1271) Zelzelesi ve Tahribatı" **Uludağ**, S. 83, Mayıs-Haziran 1947, s. 17-19.
[29] Gazali Saltık, "Bursa'daki İlk Yapılan Köprü ve Garip Bir Olay", **Uludağ**, S. 83, Mayıs-Haziran 1947, s. -3.
[30] Naci Kum, "Tanzimat Devri'nde Bursa 1856-1877", **Uludağ**, S. 24, Kasım, 1939, s. 31-36.

Halkevi'nin Tarih ve Müze Kolları, Bursa'nın hiç kuşkusuz en büyük zenginliklerinden olan içinde barındırdığı tarihi eserleri, zaman zaman Bursa ve çevresinde alan araştırmaları yaparak belgelemişlerdir. Abideler, anıtlar, camiler, medreseler, türbeler ve vakıflar hakkında elde ettikleri bulguları, yazılı vesikalarla destekleyerek Uludağ Dergisi'nde yayınlamışlardır.

Bu bağlamda Dergi'de en çok yayın yapan kişi Birinci Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni Memduh Turgut Koyunluoğlu olmuştur. Koyunluoğlu hem yazılı kaynaklardan araştırmalar yaparak; camiler, eserlerin mimarları, türbeler, türbelerde meftun olanlar hakkındaki bulguları değerlendirmiş, hem de eserleri yerinde inceleyerek mimarileri, süslemeleri, görünüşleri hakkında bilgiler vermiş ve eserlerin kitabelerini okumuştur. Bursa'nın çeşitli bölgelerindeki tarihi eserlerle ilgili bu şekilde elde ettiği tüm verileri Dergi'de yayınlamıştır[31]. İncelenen eserler; Çekirge'deki Hüdâvendigâr Camisi ve Medresesi, Muradiye Külliyesi (cami, medrese ve on bir kümbet), Ulucami, Orhan Cami, Ahmet Dâi Cami, Ebu İshak Cami, Bedrettin Cami, İshakşah Cami, Kaygan Cami, Demirtaş Paşa Cami, Emirsultan Cami, Zeyniler Cami, Yeşil Cami ve Türbesi'dir.

Bursa'daki Tarihi varlıklar konusunda araştırma yapan bir başka isim Kâmil Kepeci ise, doğrudan sicil kayıtlarından yararlanarak Muradiye Türbeleri hakkında bilgiler vermiştir[32]. Vakfiyelerle ilgili üç belde de Dergi'de yayınlanacaktır. Mustafa Kemal Paşa Kazası Ayas Köyü'nde Ayas Bey Vakfiyesi[33], Aspurça Hatun Vakfiyesi[34] ve Omurbey Vakfiyesi[35].

---

[31] Memduh Turgut Koyunluoğlu, " Bursa Gezintilerinden – Abideler I", **Uludağ**, S.2, Nisan 1935, s. 30, 31; " Bursa Gezintilerinden – Abideler II", **Uludağ**, S. 3, Temmuz 1935, s. 14, 15; " Bursa Gezintilerinden – Abideler III", **Uludağ**, S. 4, Ekim 1935, s. 22-24; " Bursa Gezintilerinden – Abideler IV", **Uludağ**, S. 5, Ocak 1936, s. 9-11; " Bursa Gezintilerinden – Abideler V", **Uludağ**, S. 6, Nisan 1936, s. 23-37; " Bursa Gezintilerinden – Abideler VI", **Uludağ**, S. 7, Temmuz 1936, s. 27-30; " Bursa Gezintilerinden – Abideler VII", **Uludağ**, S. 8, Ekim 1936, 26-30.

[32] Kâmil Kepeci, "Muradiye Türbeleri I", **Uludağ**, S. 3, Temmuz 1935, s. 37-40; "Muradiye Türbeleri II", **Uludağ**, S. 4, Ekim 1935, s. 42-44.

[33] Naci Kum, "Ayas Bey Vakfiyesi", **Uludağ**, S. 27, Mayıs 1940, s. 32-34.

[34] İbrahim Uludağ, "Osman Gazi'ye Dair Mühim Bir Vesika Aspurça Hatun'un Vakfiyesi", **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 61-68; "(Aspurça) Hatun Vakfiyesinin Sonu", S. 29-30, Eylül-Kasım 1940, s. 5-18.

[35] Namdar Rahmi Karatay, "Bursa'da Omurbey Vakfiyesi ve Yeni Bulunan Mühim Bir Vesika", **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 15-30.

Bursa'nın yerleşim alanlarının şekillenmesi ve Osmanlı Devleti'nde sosyal yaşamdaki rolleriyle ayrıca öneme sahip olan dinsel yapıların, eserlerin incelenmesi; hem Bursa'nın sosyal yaşamının izdüşümlerini sunması hem de sanat tarihi açısından değerlidir.

Dergi'de yer alan dikkat çekici çalışmalardan bir diğeri Kazım Alpaslan'ın Bursa köy adlarının kökenlerini irdelediği makaleleridir[36]. Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun hazırladığı "Bursa Mezarları I" adlı makalede Bursa'daki mezarlıklar hakkında bilgiler bulunmaktadır[37]. Dağlıoğlu'nun makalesinde "I" ibaresinin bulunması yazının seri halinde devam edeceği izlenimini vermektedir, ama birinci makaleden sonra devamı gelmemiştir.

Tarihsel zenginliği bu kadarla kalmayan Bursa'nın önemli aileleri ve önde gelen simalarına ilişkin vesikalar ve bilgiler de Uludağ'da yayınlanan başlıklar arasındadır. Bu bağlamda vereceğimiz ilk örnekte; Kâmil Kepeci, Sultan II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet döneminin ileri gelelerinden Çakır Ağa'yı tanıtmıştır. Köken olarak Bursalı olan Çakır Ağa, özellikle Başbakanlık Arşivi'nde bulunan Çakır Ağa Defteri'nde geçen mal varlığı ve bunları bağladığı vakıflarıyla dikkati çekmektedir. Bursa'da bulunduğu bölgeye ismini veren Çakır Ağa Hamamı'nı yaptırmıştır[38]. Kepeci bundan başka sicillerden bulduğu kayıtlarla bir çok araştırma yapmıştır. Bu çalışmalarda; Fatih'in vezirliğine kadar yükselen İnegöllü İshak Paşa[39], önemli devlet kademelerinde ve askeri makamlarda görev alan Timurtaşpaşa ailesi[40], Okçu Baba[41] gibi Bursa kent tarihselliğinde yer edinmiş kişileri gündeme getirerek, kent idare tarihine yeni veriler kazandırmıştır.

---

[36] Kazım Alpaslan, "Bursa Köy Adlarının Tarihi Meşeleri", **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Aralık 1944/Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 5-9; "Bursa Köy Adlarının Tarihi Meşeleri", **Uludağ**, S. 74, Kasım-Aralık 1945, s. 26-30; "Bursa Köy Adlarının Tarihi Meşeleri", **Uludağ**, S. 77, Mayıs-Haziran 1946, s. 23-27; "Bursa Köy Adlarının Tarihi Meşeleri", **Uludağ**, S. 79, Eylül-Ekim 1946, s. 17-20.
[37] Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "Bursa Mezarları I", **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 23-26.
[38] Kâmil Kepeci, "Çakır Ağa", **Uludağ**, S. 12-13, Ekim 1937, s. 7,8.
[39] Kamil Kepeci, "İnegöllü İshak Paşa", **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 14-18.
[40] Kamil Kepeci, "Timurtaş Paşalar", **Uludağ**, S. 51-52, Eylü-Ekim 1942, s. 9-18.
[41] Kamil Kepeci, "Okçu Baba", **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 5-9.

Başka bir makalede Rıza Yüceer, Harami Mihalıçlı Derviş'in kurduğu Derviş çetesini ve bu çetenin, Samanlı ve Mudanya'da yaptığı eşkıyalık olaylarını belgelerden aktarmıştır[42]. Eşkıyalıklara son veren devlet adamları arasında yer alan Kocaeli ve Hüdavendigâr Valisi Bursalı Elhac Ahmet Aziz Paşa ise ayrı bir incelemede ele alınmıştır[43]. Bu çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma ve yıkılmasına neden olan ayaklanma, eşkıyalık, huzursuzluklara ve bunlara karşı alınan önlemlere bir örneklem olması açısından önemlidir.

Tarihsel simalar bağlamında yapılan araştırmaların başka bir bölümünü Bursa'nın yetiştirdiği değerli isimlerin hayatları ve esrelerini inceleyen biyografiler oluşturmuştur. Bu konuda yapılan incelemelere vereceğimiz ilk örnek, Bursa'da iken "*Güldeste*" isimli bir eser yazan Baldırzâde Şeyh Mehmet Efendi İbni Mustafa hakkındaki biyografidir[44]. Diğer çalışmalar; Bursa'nın son dönem Bektaşi şairlerinden olan Mustafa Rakım ve Ali Nafiz kardeşler[45], hiciv sanatındaki eserleriyle tanınan Bursalı şairlerden Zaik Efendi[46], hem kadılık yapan hem de şiirleriyle tanınan şair Pareparezade Ahmet Çelebi[47], Bursalı ünlü şair Lâmiî Çelebi[48], yazdığı tefsirlerle büyük bir ün kazanan İsmail Hakkı Bursavî [49] ve ünlü yazar Mehmed Şemseddin[50] hakkındadır.

Halkevi tarafından yönlendirilen ve Bursa tarihi incelemeleri içerisinde yer alan ve tamamen tarihsel belgelere dayanılarak hazırlanan biyografiler Bursa'nın kültürel durumunun ortaya koyulması açısından önem taşımaktadır. Sadece Bursa için değil,

---

[42] Rıza Yüceer, "Sicillere Göre Bursa-Meşhur Harami Mihalıçlı Derviş'in", **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 41-47.
[43] Rıza Yalgın, "Değerli Bir Hemşehrimiz Elhac Ahmet Aziz Paşa", **Uludağ**, S. 37, Temmuz 1941, s. 33-37.
[44] Zeki Pınar, "Baldırzâde Şeyh Mehmet Efendi İbni Mustafa Efendi", **Uludağ**, S. 14, Ocak 1938, s. 44-45.
[45] Naci Kum, "Bursa'nın Son Asır Bektaşı Şairlerden İki Kardeş (Mustafa Rakım-Ali Nafiz)", **Uludağ**, S. 29-30, Eylül-Kasım 1940, s. 32-36.
[46] Doğan Avcıoğlu, "Zaik Efendi", **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 27-31.
[47] Gazali Saltık, "Ahmet Çelebi (Pareparezade)", **Uludağ**, S. 96, Temmuz-Ağustos 1949, s. 17-24.
[48] "Lâmiî Çelebi", **Uludağ**, S. 72-73 Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim 1945, s. 5-8.
[49] Cemal Yener, "İsmail Hakkı Bursavî", **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 19-22.
[50] M. Şerefeddin, "Bursa Müverihlerinden Mehmed Şemseddin'in Hayatı ve Eserleri", **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 36-45.

Osmanlı Devleti'nin kültürel mozaiği içinde de son derece önemli bir yere sahip olan bu simaların hayatları ve çalışmalarının Bursa halkına ve tarih çevresine tanıtılması işlevini Uludağ Dergisi'nin üstlenmesi Dergi'nin değerini daha da arttırmaktadır. Ayrıca köken olarak Bursalı olan ve devlet mekanizmasında çalışan, idâreci olarak yetiştirilen kişilerin de biyografilerinin hazırlanması, sahip oldukları emlakler, bunların bağlı olduğu vakıflar ve yaptırdıkları vakıf eserleriyle çok fazla olmasa da Bursa'nın yerel elitlerinin, köklü ailelerinin bugün tanınmasını sağlamıştır.

Dergi'de devlet adamlarına yönelik araştırmalarda sadece Bursa'da yetişen ve devletin çeşitli kademelerinde görev alan yöneticiler hakkında irdelemelerde bulunulmamış, aynı zamanda Bursa'da görev yapan valiler hakkında çok sayıda makale yazılmıştır. Bunlar; Hüsnü Hüseyin Paşa[51], Süreyya Mustafa Paşa[52], İzzet Ahmet Paşa[53], Ahmed Cevdet Paşa[54], Ali Rıza Paşa[55], Hamdi Mahmut Paşa[56], Abdullah Galip Paşa[57], Saffet Paşa[58], İzzet Mehmet Paşa[59], Hüseyin Avni Paşa[60], Veliyûddin Paşa[61], Ahmet Paşa[62], Said Paşa[63], Ahmet Vefik Paşa[64], Mehmet Nazif Paşa[65], Ahmet Zühtü Paşa[66], Hüseyin Rıza Paşa[67], Mahmut Celalettin Paşa[68], Münir Ahmet Paşa'dır[69].

---

[51] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Hüsnü Hüseyin Paşa, **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 25.
[52] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Süreyya Mustafa Paşa, **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 55.
[53] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: İzzet Ahmet Paşa, **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1941, s. 27.
[54] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmed Cevdet Paşa, **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 31, 32.
[55] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Ali Rıza Paşa , **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 52.
[56] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Hamdi Mahmut Paşa, **Uludağ**, S. 41, Kasım 1941, s. 16.
[57] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Abdullah Galip Paşa , **Uludağ**, S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 27.
[58] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Saffet Paşa, **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 25.
[59] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: İzzet Mehmet Paşa, **Uludağ**, S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 32.
[60] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Hüseyin Avni Paşa, **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 34, 35.
[61] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Veliyûddin Paşa, **Uludağ**, S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 38.
[62] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmet Paşa, **Uludağ**, S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 22.
[63] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Said Paşa, **Uludağ**, S. 55, Ocak 1943, s. 28-30.
[64] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmet Vefik Paşa, **Uludağ**, S. 56-57, Şubat-Mart 1943, s. 17-26.
[65] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Mehmet Nazif Paşa, **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s. 34-36.
[66] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmet Zühtü Paşa, **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 21.
[67] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Hüseyin Rıza Paşa, **Uludağ**, S. 60, Haziran 1943, s. 53.
[68] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Mahmut Celalettin Paşa, **Uludağ**, S. 61, Eylül-Ekim 1943, s. 43-45.
[69] Necip Aksop, " Bursa'ya Gelen Valiler: Münir Ahmet Paşa, **Uludağ**, S. 64-65-66-67, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim 1943, s. 40-43.

Uludağ'da ayrıca İlkçağ ve Bizans dönemlerine ait araştırmalarda yapılmıştır. "Bitinya ve Mezar Taşları"[70], "Çekirge (Pitiya)'nın Tarihçesi"[71], "Bursa ve Yaşayan Anıtlar"[72] isimli makaleler burada örnek olarak verilebilir. Bu yönde çalışmaların gerçekleştirilmesi sadece Türk tarihi araştırılmalarıyla yetinilmeyerek, Anadolu'nun tüm mirasına ve tarihselliğine sahip çıkma bilinci içerisinde hareket edildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak; tarih konularının henüz çeşitlenmediği bir dönemde, amatör tarihçiler ve diğer meslek gruplarından kişiler tarafından Bursa'nın kültürel, sosyal, ekonomik, yönetsel, sanatsal bütün verilerinin değerlendirilmesi son derece önemlidir. Çalışmalar aynı zamanda yerel tarih araştırmacılığının ilk örnekleri olmasından dolayı da anlamlıdırlar. Bursa Halkevi liderliğinde tamamen bilimsel bir formasyon içinde yapılan Uludağ Dergisi'ndeki tarih araştırmalarının hepsi tek tek değer taşımaktadır.

Sicillerin mahkemelerin kaldırıldığı ve sicillerin mahkeme depolarında kendi hallerine terk edildiği dönemde, aydınların sicillerin değerini takdir ederek, üzerinde çalışmaya başlamaları üzerinde durulması gereken bir konudur. Kaldı ki Bursa şeri mahkeme sicilleri Fatih dönemine giden en eski sicilleri kapsayan bir kolleksiyondur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmayan Fatih'in çok önemli fermanların suretlerini Halil İnalcık bu sicillerden çıkartmıştır[73].

---

[70] Nazım Yücelt, "Bitinya ve Mezar Taşları", **Uludağ**, S. 11, Haziran 1937, s. 5, 6.
[71] Dil-Tarih Komitesi, "Çekirge (Pitiya)'nın Tarihçesi", **Uludağ**, S. 3, Temmuz 1935, s. 23, 24.
[72] Bülent Toygar, "Bursa ve Yaşayan Anıtlar", **Uludağ**, S. 5, Ocak 1936, s. 44, 45.
[73] Halil İnalcık, "Bursa'da Şer'iye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları. Unverröffentliche Erlasse Von Sultan Fatih Mehmed II., **Belleten**, C: XLV, XI/4 (1947), s. 693-703, 704-709. Sayın Prof. Dr. İnalcık bu makalesinden sonrada Bursa şer'iye sicilleri üzerinde çalışmalarını sürdürmüş ve Osmanlı tarihinin çeşitli sorunlarının çözümüne katkıda bulunan pek çok çalışma ortaya koymuştur. Halil İnalcık hakkında bilgi için bkz: ERGENÇ Özer, "Halil İnalcık Neden 'Büyük'?", **Doğu-Batı (Türk Düşünce Serüveni:Akademidekiler)**, Yıl: 3, S: 12, Ağustos-Eylül 2000, s. 121-141.

2. Uludağ Dergisi ve Folklor

Bursa Halkevi; Bursa ve çevresini sadece tarihi yönleriyle irdeleyerek, değerlendirmemiş, coğrafi, jeolojik, arkeolojik, sosyal, kültürel her yönüyle tanıtacak ilk ve geniş kapsamlı araştırmaları da yapmıştır. Halkevi'nin gerçekleştirdiği ve verilerini Uludağ Dergi'nde yayınladığı önemli alanlardan diğeri bölgenin folklorik özelliklerini ortaya koyan çalışmalardır.

Folklor açısından zengin bir birikimi bulunmasına rağmen Bursa'da, Halkevi'nin kuruluşuna kadar geçen sürede hemen hemen hiçbir araştırma yapılmamıştır. Halkevi tarafından başlatılan incelemelerde özellikle Bursa ve çevresinde görev yapan öğretmenler etkili olmuştur. Bursa merkezi, ilçeleri ve köylerinde halkla daha yakın temasta bulunma olanağına sahip olan öğretmenler, buralardaki insanlarla doğrudan iletişim kurarak, hikâyelerin, masalların, türkülerin, manilerin derlenmesinde, belirlenmesinde öncülük etmişlerdir. Ayrıca halk arasında yaygın olan inançlar, itikatlar, gelenekler, düğün-nişan gibi törenlere dair ve halk kültürünü oluşturan öğeleri toplamışlardır.

Bursa folkloru dendiğinde hemen akla gelen Karagöz oyununun, Halkevi'nin Temsil Komitesi tarafından gösterileri yapılırken, Dergi'de de Karagöz oyunuyla ilgili bir makale yayınlanmıştır[74].

Köy ve kazalara geziler düzenlenerek, alan araştırmaları yapılmış ve bu gezilerde elde edilen bulgular makale haline getirilmiştir. Aslında şu da ifade edilmelidir ki, folklorun her koluyla ilgili çok zengin bir birikime sahip olasına rağmen Dergi'de bulunan folklorik araştırmalar oldukça azdır.

Dergi'de yayınlanan merasimler bağlamında ki makalelerde; Misi Köyü nişan töreni adetleri[75], Orhangazi[76] ve Bursa[77] töreni düğün adetleri anlatılmıştır. Diğer

---

[74] Orhan Şaik Gökay, "Türklerde Karagöz", **Uludağ**, S. 15, Mart 1938, s. 62-68. Bu makale Alman Prof. Dr. Yakop'un "Gölge Tiyatrosu Tarihi" isimli yapıtının Türklere ait kısmından çevrilmiştir.

folklorik çalışmalar ise şunlardır; halk edebiyatı örnekleri[78], halk oyunları[79], ipekçilik sanatı[80], köylerdeki geleneklerle[81] ilgilidir.

Bütün bu folklorik renkler Bursa halkının dünya görüşünü, yaşam felsefesini ve estetik anlayışını yansıtmaktadır. Halkevi tarafından yapılmış olan folklor derleme ve araştırmaları bu kültürel ve sosyal öğelerin ortaya çıkartılması açısından önemi büyüktür.

3. Uludağ Dergisi ve Bursa

Uludağ Dergisi'nde Bursa'nın genel durumunu ortaya koyan geniş kapsamlı çalışmalara da yer verilmiştir. Bu çalışmalarda yine sosyo-ekonomik yaşama dair tarihsel verilere rastlamak mümkündür. Fakat bu bölümde alacağımız tarihsel veriler kapsam olarak daha farklıdır. Bursa denildiğinde hemen aklımıza gelen kaplıca ve hamamlar, sıcak-soğuk sular, yollar ve çeşmeler gibi bayındırlık işleri ile şehirleşme çalışmalarına ait bilgiler değerlendirme konularımız olacaktır.

Bayındırlık işleri bağlamında en fazla araştırma yapılan konu Bursa suları ile ilgilidir. Konuyla ilgili çalışmalar iki grup halinde ele alınabilir ki birincisi, İhsan Uzer tarafından hazırlanan bugünkü Bursa suları serisi, diğeri farklı yazarlar tarafından hazırlanan ve tarih içindeki Bursa sularını anlatan yazılardır.

---

[75] Naci Kum, "Misi Köyü'de Nişanlanma Töreni", **Uludağ**, S. 26, Mart 1940, s. 26-29.
[76] M. Enver Beşe, "Orhangazi Köylerinde Düğün", **Uludağ**, S. 74, Kasım-Aralık 1945, s. 1-3.
[77] Nazım Yücelt, "Geçmişte Bursa'da düğün Adetleri", **Uludağ**, S. 93, Ocak-Şubat 1946, s. 4-11.
[78] N. Rahmi Karatay, "Halk Edebiyatı Örnekleri", **Uludağ**, S. 35, Mayıs 1945, s. 11-13.
[79] Hüsnü Ortaç, "Bursa Halk Raksları", **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 53-57. ve Hüsnü Ortaç, "Halk Raksları", **Uludağ**, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 26-31.
[80] Ali Rıza Yalgın, "Bursa Folkloründen Bir Yaprak İpekçilik", **Uludağ**, S. 64-65-66-67, Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim 1944, s. 3-7.
[81] Zeki Akpınar, "Unutulan Gelenekler Köy Odaları", **Uludağ**, S. 68-69-70, Kasım-Aralık 1944/Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 10-12. ve Zeki Akpınar, "Bursa Köylerinde Unutulan Gelenekler:Dedeler", **Uludağ**, S. 74 Kasım-Aralık 1945, s. 9-12.

Belediye fen memurlarından İhsan Uzer "Bugünkü Bursa Suları" isimli serinin ilk makalesinde önce Bursa'da su işlerinin tarihselliğini, sonra ise Cumhuriyet döneminde Bursa'da su işlerinin durumunu vermiştir. Buna göre; şehrin içme suyunun projeleri 1885'te yapılmış, 1908'de font borulu, su filtreli, iki depolu su şebekesi kurulmuştur. Böylece eski (Pınarbaşı) su sistemi ve memba suları terkedilmiştir. 1930 yılında bu şebekeye Uludağ'ın memba sularını toplayan bir beton kanal ilâve edilmiş, Çekirge'de 300 tonluk ve Teferrüç (Teleferik) semtinde 1.000 tonluk iki depo daha yapılmıştır. 1935 Nisan'ında bütün sular Belediyeye devredilmiştir[82]. Tarihsel bilgilerin verildiği ilk makaleyi izleyecek olan bütün diğer makalelerde Uzer, o dönemde şehre gelen suların adları ve mevkilerini anlatmıştır[83].

Bursa sularıyla ilgili diğer makalelerin ilkinde Mümtaz Şükrü Eğilmez, çeşitli şairlerin Bursa sularıyla ilgili şiirlerinin bulunduğu "Güldeste-i Şuara" isimli kitabı tanıtmıştır[84]. Evliya Çelebi'nin "velhasıl Bursa sudan ibarettir" sözünün çok güzel ifade ettiği gibi Bursa suları ve kaynakları bakımından ününü edebiyata da yansıtmış ve Bursa suları hakkında şiirler yazılmıştır.

Başka bir makalede Turgut Karatal; içme suyu şebekesi ile şehrin büyümesinden kaynaklanan sorunlara değinmiş ve ilginç saptamalarda bulunmuştur. Karatal, "*Harp sonrası gelişmeleri, Bursa'nın her gün artan bir hızla sanayileşmeye doğru gitmesi, Bursa'nın demiryolları ile İç Anadolu'ya, Balıkesir hattı ile Ege Denizi'ne bağlanması, turistik gelişiminin günden güne artması ve göçmenlerin özellikle Bursa'yı tercih etmesi gibi çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerle şehrin nüfusunun 200.000'i bulması pek uzak bir olasılık değildir*"[85] diyerek bugün Bursa'nın sanayileşme sonrasındaki göç

---

[82] İhsan Uzer "Bugünkü Bursa Suları", **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 51-58.
[83] İhsan Uzer "Bugünkü Bursa Suları", **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 33, 34; S. 35, Mayıs 1941, s. 46-53; S. 36, Haziran 1941, s. 34-41; S. 37, Temmuz 1941, s. 40-45; S. 38, Ağustos 1941, s. 38-45; S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 60-67; S. 41, Kasım 1941, s. 42-46; S. 42-43, Aralık 1941-Ocak 1942, s. 34-39, S. 45-46, Mart-Nisan 1942, s. 40-47; S. 47-48, Mayıs-Haziran 1942, s. 40-47, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 44-51; S. 51-52, Eylül-Ekim 1942, s. 39-46; S. 53-54, Kasım-Aralık 1942, s. 39-46, S. 55, Ocak 1943, s. 38-40.
[84] Mümtaz Şükrü Eğilmez, "Bursa Suları", **Uludağ**, S. 34, Nisan 1941, s. 33,34.
[85] Turgut Karatal, "Bursa!nın İçme Suyu Durumu", **Uludağ**, S. 64-65-66-67 Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim 1943, s. 10-12.

sorunsalı, diğer göçler, nüfusun artması ve bunların yarattığı alt yapı problemlerine o yıllarda işaret etmiştir.

İçme sularının yanı sıra, sıcak su kaynakları[86] ile sağlık turizmi sayesinde Bursa'nın ekonomik gelir kaynaklarından birisi olan kaplıca-hamamlar hakkında da incelemelerde bulunulmuştur. Turgut Karatal hazırladığı çalışmada, 1336 yılından itibaren Bursa'da yapılmış olan çarşı hamamlarını belirlemiştir. Başlangıçtan itibaren açılan hamamlar; Mahkeme hamamı, Tomruk Pazarı hamamı, Eski Yeni Hamam (Orta Pazar'da), İbrahim Paşa Hamamı (Hisar'da), Orhan hamamı (Koza Han yanında), Yeşil hamamı, Mehmet Ağa hamamı (Kayan Balıkhane'de), Kadı (Perşenbe) hamamı, Atpazarı hamamı, Muallimzade hamamı, Umurbey hamamı, Oruçbey hamamı (Hisar'da), Emirsultan hamamı, Demirtaş hamamı (Gazhane), İnebey hamamı, Pınarbaşı hamamı, Hançerli Sultan hamamı (Piremir'de), Başçı İbrahim Bey hamamı, Kiremitçi hamamı, Yıldırım hamamı, Alâettin Bey hamamı, Muradiye hamamı (Dikimhane), Ali Paşa hamamı (Hamam Tekke), Reyhan hamamı, Şengül hamamı (Ulucami), Çömlekçiler hamamı, Haydarhane hamamı, İncirli hamamı, Tahtakale hamamı (İnebey'de imiş), Eski Yeni hamamı (harap halde), Çakır hamamı, Alboyacılar hamamı, Davutpaşa hamamı, Hasuhpaşa hamamı, Nalıncılar hamamdır[87]. Bunlardan o dönemde kullanılabilir durumda olanlar ise şunladır; Mahkeme hamamının yarısı (diğer yarısı tütün deposudur), Yeşil hamamı, Atpazarı hamamı, Umurbey hamamı, İnebey hamamı, Ulucami hamamı, Haydarhane hamamı, İncirli hamamı, Çakır hamam, Nasuhpaşa hamamıdır. Bunların dışındaki yıkılmamış ve işe yarar durumdaki dokuz tane hamam ise, tütün deposu, dökümhane, şeker fabrikası, dokuma fabrikası, ispirtolu içki deposu olarak kullanılmaktadır. Bu yazından anlaşıldığı üzere Bursa'nın sosyo-kültürel yapısı içinde çok önemli bir yere sahip olan kaplıca ve hamamlar yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır. Bugünde yukarıda belirttiğimiz hamamların birçoğu işlevselliğini kaybetmiştir ve hamam kültürü sönmektedir. Bu gelişmede en büyük etken doğal olarak modern yaşam mekanlarının, hamam gereksinimini ortadan kaldırmasıdır.

---

[86] Memduh Utku, "Bursa ve İmtidadi Ovalarla, Sıcak Su Membalarının Sureti Teşekkülü", **Uludağ**, S. 38, Ağustos 1941, s. 18-21 ve "Bursa Ovası ve Kaplıcaları II", S. 41, Kasım 1941, s. 33-36.
[87] Turgut Karatal, "Hamamlarımız?..", **Uludağ**, S. 74, s. 31, 32.

Ayrıca, bayındırlık konusu bağlamında Bursa'yı önemli ilçelere bağlayan yollar[88] ile Bursa çeşmeleriyle[89] ilgili araştırmalar da yazılmıştır. Dergi'de Bursa coğrafyasını, jeopolitik durumu, dağları, ovaları, ırmakları tanıtan[90], şehrin yerleşim durumu ile devlet dairelerinin yapılışını anlatan yazılar da ayrı bir öneme sahiptir. Necip Aksop, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Bursa'da yapılan devlet dairelerini ayrıntılı bir şekilde veren bir çalışma yapmıştır. Makaleye göre; Vali Kemal Gedeleç zamanında Hükümet, Adliye ve Defterdarlık daireleri, Vali Fatin Güvendiren zamanında Postane, Vilayet Matbaası, İstiklâl Okulu, Çelik Palas Oteli'nin birinci kısmı, Vali Haşim İşcan zamanında havuzlu ve şelâleli kırk merdiven, Çekirge yolunda Vali Konağı, Çekirge-Uludağ yolu, Setbaşı Maliye Şubesi yaptırılmıştır. 1948'de hala yapımı devam eden yapılar; Büyük hastane, Atatürk Stadyumu ek binası, Çelik Palas ikinci kısmı, Halkevi'nin ikinci kısmıdır. Adını andığımız bu yapıların hepsi bugünde varlığını sürdürmektedir ve Cumhuriyet döneminin ilk yılları mimarisinin Bursa'daki güzel örneklerinin oluşturmaktadırlar.

Bütün bunlara ilaveten Uludağ Dergisi ile Bursa'nın 1932-1951 yılları arasındaki zirai yapısını, ekimi yapılan ürünlerini ve köylerindeki yaşamını öğrenmek de mümkündür. Bağcılık, tütüncülük, nohut, buğday, susam, mısır ekimi, şeftali ve kestane üretimi yapılmaktadır. Köylerle ilgili yapılan çalışmalarda, yetiştirilen ürünlerle ilgili bilgiler dışında köyün yerleşim alanının coğrafi özellikleri, tarihleri, gelenekleri, yaşamlarına da yer verilmiş, köylerle hakkında yapılan çalışmalar, köy gezileri sonrasında derlenmiştir[91].

Görülüyor ki, Uludağ Dergisi Bursa'nın merkezi ve köyleriyle ilgili tarihi, coğrafi, folklorik, ekonomik, sosyal, zirai, sanatsal, mimari, mekansal her türlü araştırmayı gerçekleştirerek, pek çok bilgiyi-değeri gün ışığına çıkarması nedeniyle önemli bir kaynaktır.

---

[88] Hayrettin Ziya , "Bursa-Yenişehir-İznik Yollar", **Uludağ**, S. 58, Nisan 1943, s. 5-12.
[89] M. Atalamaca, "Bursa'nın Eski Çeşmeleri", **Uludağ**, S. 87, Ocak-Şubat 1948, s. 22-26.
[90] Memduh Utku, "İznik-Bursa Jeopolitik ve Coğrafi Tetkiki", **Uludağ**, S. 33, Mart 1941, s. 32-38.
[91] Mehmet Erdem "Orhaneli-Çınarcık Köyü", **Uludağ**, S. 62, Kasım-Aralık 1943, s. 25-27; "Misi Köyü", **Uludağ**, S. 68-69-70 Kasım-Aralık 1944/Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 13; Hüsnü Ortaç, "İrfaniye Köyü", **Uludağ**, S. 72-73 Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim 1945, s. 13.

4. Uludağ ve Türk Devrimi

Uludağ Dergisi'nde Ulusal Mücadele Dönemi ile Devrimler dönemindeki olaylar, Türk Devrimi'ni yorumlayan, savaşım ve devrimler sürecindeki Bursa'yı değerlendiren, devrimin getirdiği sosyo-kültürel, düşünsel değişimi ortaya koyan yazınlara da yer verilmiştir.

Dergi'nin ilk sayısındaki Önsöz'de de açıkça ifade edildiği gibi; Bursa'daki idareciler ile Halkevi'nin yönetici kadrosunun temel ereklerinden-misyonlarından birisi Türk Devrimi'nin Bursa halkı tarafından özümsenmesini sağlayabilmektir. Bu dönemle ilgili çalışmalara metodolojik yaklaşım gereği önce Ulusal Mücadele devresiyle başlamak gerekmektedir.

Uludağ'da Ulusal Mücadele dönemine ilişkin üzerinde durulan konular arasında; I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Mondros Ateşkesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Mudanya Mütarekesi, Ulusal Mücadele yıllarında Bursa, Lozan Antlaşması, 19 Mayıs, Büyük Taarruz ve 30 Ağustos bulunmaktadır. Bu konu başlıklarını içeren makaleleri ilk konudan itibaren genel olarak değerlendirmeye çalışacağız. Makalelerde öncelikle Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak çekilmesinin ardından, işgaller başladığı için önce Antlaşma'nın maddeleri ve sonuçları değerlendirilmiştir[92]. İşgallerin ardından başlayan direniş ve direnişte Mustafa Kemal'in yeri üzerinde durulmuş, tam bağımsızlık ülküsüyle hareket eden Mustafa Kemal'in daha ulusal direnişin başlarında dinamikleri bakımından farklı yeni bir Türk devleti kurma fikri ve eylemine sahip olduğu ve bu ereği yaşama geçirmek bağlamında, Atatürk'ün Samsun'a çıkmasının yani Anadolu'ya geçmesinin bir dönüm noktası olduğu ifade edilmiştir[93]. Ulusal Mücadele sürecine son noktayı koyan 30 Ağustos Zaferi[94], Atatürk'ün anlatılarından da alıntılar yapılarak detaylı bir biçimde

---

[92] M. Turgut Koyunluoğlu, "Cumhuriyet Nesline Türk Destanı-İkinci Ergenekon", **Uludağ**, S. 4, Ekim 1935, s. 12-17.
[93] Sabri Hazar, "19 Mayıs ve Atatürk", **Uludağ**, S. Haziran 1939, s. 14-17.
[94] Hayri Gürmen, "Zafer Bayramı", **Uludağ**, S. 61, Eylül-Ekim 1943, s. 1-3. ve Rüknettin Akbulut, "30 Ağustos Zafer Bayramı ve Baş Komutanlık Muharebesi", **Uludağ**, S. 96, Temmuz-Ağustos 1936, s. 3, 4.

anlatılmış, Türk halkının-ordusunun fedakârlıkları ve savaşımı üzerinde durulmuştur. Silahlı mücadelenin sona ermesinin ardından başlayan diplomatik evre hakkında da bir çok yazı yayınlanmıştır. Burada Mudanya Ateşkesi[95] ile Lozan Antlaşması'nın[96] hem imzalandığı koşullar, taraflar arasındaki dengeler ve tartışmalar, hem de antlaşmalarının maddeleri verilmiştir. Fakat makalelerde en çok da emperyalizmin yengisinin getirdiği kıvanç, onur ve tam bağımsızlık düşüncesine vurgu yapılmıştır.

Ulusal Mücadele dönemiyle ilgili yazınlarda dikkati çeken başka bir özellik ise, 19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos, 24 Temmuz-Lozan gibi Türkiye tarihi açısından dönüm noktası olan gün ve olayların yıldönümlerinde mutlaka konuyla ilgili bir makalenin yayınlanması ve burada olayların tarihselliği verildikten sonra, günün anlam ve önemi üzerinde durulmasıdır.

Dergi'de yer alan dönemle ilgili makalelerden önemli bir başka bölüm de Ulusal Mücadele dönemi Bursa'sı ile ilgili olanlardır. Burada öncelikle Bursa'nın 8 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgalinden 11 Eylül 1922 kurtuluşa kadar olan süreçte yaşanan sıkıntılar ele alınmıştır[97]. Ayrıca işgallere karşı Bursa'da ortaya çıkan direniş hareketi ve direniş örgütlerine yönelik ilginç bilgiler verilmiştir. Belgelere dayanılarak hazırlanan "Mücadele Yıllarında Bursa"[98] isimli makaleye göre; "*Bursa'da kurulan Redd-i İlhak Cemiyeti, daha sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılacaktır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1919 Temmuz'unda önce Setbaşı'nda Avcılar Kulübü denilen bir binada açılmış, aynı yılın Aralık ayında Edremit Oteli'ne taşınmıştır. Bursa'da kurulan ilk direniş milli kuvvetleri ise iki bölükten ibaretti. Bölükler altmış ikişer kişidir. Yüzbaşıya elli lira, imam, mülazım ve kâtibe otuz beşer lira ayrılmıştı. İlk günlerde bölüklerin toplam masrafı aylık 1380 liraydı, daha*

---

[95] Bahadır Alkım, "Mudanya Mütarekesi I", **Uludağ**, S. 4, Ekim 1936, s. 52-54; "Mudanya Mütarekesi, II" **Uludağ**, S. 6, Nisan 1936, s. 41-44; "Mudanya Mütarekesi III" **Uludağ**, S. 7, Temmuz 1936,s. 55, 56; "Mudanya Mütarekesi IV", **Uludağ**, S. 8, Ekim 1936, s. 52-56.

[96] Nazım Yücelt, "Lozan Muahedesi Nasıl İmzalandı", **Uludağ**, S. 23, Eylül 1939, s. 33-41; Hayri Gürmen, "Lozan", **Uludağ**, S. 60, haziran 1943, s.1-17; Hayri Gürmen, "Lozan Nasıl Kazanıldı?", **Uludağ**, S. 96, Temmuz-Ağustos 1936, s. 8-16.

[97] Ertuğrul Uğuralp, "8 Temmuz'dan 11 Eylül'e", **Uludağ**, S. 23, Eylül 1937.

[98] Nazım Yücelt, "Mücadele Yıllarında Bursa (Elimizdeki Vesikalara Göre), **Uludağ**, S. 16, Mayıs 1938, s. 17-19.

sonraları ücret ve efrat sayısı değişmiştir. İstanbul Hükümeti'ne bağlı Anzavur Ahmet 300 adamla Bursa civarında eşkıyalık yapiyordu. Adamları bizzat kendi yönetiyordu. Manyas, Biga, Mustafa Kemal Paşa, Apolyont çevresinde Bursa milli kuvvetleriyle çarpışıyordu, 10-15 defa çarpışma oldu. Bundan başka Soma, Nazilli cephelerine yeterli sayıda asker sevkedilmiş, Ayvalık cephesine 200 kişilik bir kuvvet gönderilmişti. Zaman zaman İstanbul'dan Bursa'ya zabit ve silah geçiriliyordu. Mücadele yıllarında, işgalden önce ve sonra durumu incelemek için istihbarat işine de önem verilmişti. İstihbarat işlerinde posta ve telgraf memurları çok çalışıyorlardı. İşgalden sonra bir grup istihbarat işlerini mükemmelen yönetmişti. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olmak üzere Gündüz adlı bir gazete çıkıyordu. Bursa halkı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bir kereliğine 139.000 lira hediye etmişti. Bundan başka Mudanya iskelesine okturva vergisi konularak gelir elde edilmişti. Bu paralarla Bursa'da oluşturulan kuvvetlerin ihtiyaçları karşılanmış ve hastanelere, okullara yardımda bulunulmuş, merkeze de bir defa 4.000 lira yollanmıştı." Görüldüğü üzere belgede yer alan bilgiler Ulusal Mücadele tarihimiz ve Bursa açısından önemli bir içeriğe sahiptir.

Kurtuluş Savaşı T.B.M.M ve ordusu tarafından, zaferle sonuçlandırılıp, emperyalist işgalci kuvvetler Lozan'la tamamen Anadolu'dan çekilmek zorunda kalmışlardı. Dış güçlere karşı olan savaş artık bitmişti fakat, Mustafa Kemal'e göre mücadele henüz tamamlanmamıştı. Atatürk'e göre; siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik tüm alanlarda yapılacak devrimlerle, çok zor koşullarda elde edilen bağımsızlığın sürdürülmesi sağlanabilirdi. Bu düşünce çerçevesinde Ulusal Önderlik zaman geçirmeden devrimlere başlamıştır. Saltanat kaldırılmış, Cumhuriyet ilân edilmiş, Halifelik kaldırılmış, Medeni Kanun kabul edilmiş, tekke-zaviye ve türbeler kapatılmış, harf-dil ve tarih devrimleri gerçekleştirilmiş, soyadı kanunu, şapka kanunu kabul edilmiştir. Türk Devrimi'ni meydana getiren bu gelişmeler Uludağ Dergisi'nde tek tek değerlendirilmeyecek, daha çok genel bir yaklaşımla Türk devriminin getirileri, ortaya çıkan gelişmeler ve değişim ele alınacak, Cumhuriyet'in getirdiği kavramların açıklamaları yapılacaktır.

Özellikle ağırlık verilen konu başlıklarından biri modernitenin getirdiği kavramların açıklanmasıdır ve bu bağlamda Dergi'de en fazla yazısı çıkan kişi Namdar Rahmi Karatay olmuştur. Karatay ilk çalışmasında[99] Cumhuriyeti halk egemenliği olarak tanımlamış, J.J. Rousseau, Durkheim, Sen Tomas gibi düşünürlerin kavramla ilgili yaklaşımlarını vermiş, ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün mucizesi olarak nitelediği Türkiye Cumhuriyeti'nin ereklerini yorumlamıştır. Başka bir makalesinde[100], ilk çağdan itibaren halk egemenliği ve demokrasi düşüncelerinin gelişimini anlatmıştır. Karatay ilerleyen sayılarda yazdığı diğer makalesinde ise Mutlakiyet ve Cumhuriyet[101] kavramları üzerinde durmuştur. Bu yazında da filozofların düşünceleriyle destekleyerek Cumhuriyeti açıklamış, sonra Cumhuriyet ile Mutlakiyet yönetimlerinin karşılaştırmasını yapmıştır. Murat Alpaca ise; Cumhuriyet ve Vatandaşlık [102] kavramları üzerinde durmuştur. Burada, Cumhuriyet ve Vatandaşlığın iç içe geçtiğini, kendi iradesiyle hareket edebilen insanların vatandaşı meydana getirdiğini ve vatandaş dendiğinde hak kavramının hemen arkasından geldiğini ifade etmiştir. Yazara göre ancak haklarını kullanabilen insanlar Cumhuriyet sistemini yürütebilir. Hürriyet kavramı Dergi'de ele alınan son kavramdır ve Malik Adalan[103] iki bölüm halinde yayınladığı makalesinde; hürriyeti sadece kendi duygu, düşünce ve ülkülerini kullanabilmek olarak değil, kendi kültürüne ve devrimin gerçeklerine uymak olarak nitelendirmiştir. Kendi kültürüne sahip çıkmak milliyetçi bir anlayışı getirecek buda devrimin gerçeklerine uyulmasını sağlayacaktır.

Ekonomik, sosyal, siyasal her yönden çağdaşlaşma ereğini taşıyan Atatürk ve Türk Devrimi'nin Aydınlanma Çağı'nın getirdiği felsefe ve kavramlardan etkilendiği kuşkusuzdur. Bu yüzden Dergi'de Türk Devrimi'nin aydınlamanın getirdiği düşüncelerin il kez uygulanmasını sağlayan Fransız Devrimi'yle karşılaştırmaları yapılmış ve Avrupa'nın Türk Devrimi'ne bakışı irdelenmiştir.

---

[99] Namdar Rahmi Karatay, "Cumhuriyet ve Atatürk", **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 1-5.
[100] Namdar Rahmi Karatay, "Cumhuriyet İdeolojisi", **Uludağ**, S. 24, Kasım 1939, s. 1-6.
[101] Namdar Rahmi Karatay, "Mutlakiyet ve Cumhuriyet", **Uludağ**, S. 39-40, Eylül-Ekim 1941, s. 38-41.
[102] Murat Alpaca , "Cumhuriyet ve Vatandaşlık", **Uludağ**, S. 24, Kasım 1939, s. 7-10.
[103] Malik Adalan, "Hürriyet Fikri", **Uludağ**, S. 90, Temmuz-Ağustos 1948, s. 1-7. ve "Hürriyet Fikri", **Uludağ**, S. 91, Eylül-Ekim 1948, s. 14-19.

Türk ve Fransız Devrimleri'nin karşılaştırıldığı makalede[104] Fransız Devrimi'nin gelişim süreci anlatıldıktan sonra, Türk ve Fransız Devrimleri'nin farklı yönleri ortaya koyulmuştur. Buna göre Türk Devrimini ayıran farklardan ilki hem işgalcilere hem de mevcut sisteme karşı yapılmış olmasıdır. Türkiye'de devrim Fransa'da olduğu gibi geri dönüşlerle gerçekleşmemiştir. Türkiye'de ayrıcalıklı sınıf saltanatın sona ermesiyle ortadan kalkmıştır. Türkiye'de Cumhuriyet devrinde ordu hiçbir zaman siyasi partilere karıştırılmamıştır. Türkiye'de kadın-erkek herkesin seçme-seçilme hakkı vardır. Yazara göre tüm bunlar Türk Devrimini, Fransız Devrimi'de dahil olmak üzere, benzer devrimlerden ayırır. Dergi'deki Avrupa'nın Türk Devrimi'ne bakışını irdeleyen yazı[105] ise aslında Prof. Dr. Enver Ziya Karal'ın 09.05.1936'da Bursa Halkevi'nde verdiği konferanstaki anlatılarıdır.

Uludağ Dergisi'nde Atatürk Devrimleri bağlamında en çok üzerinde durulan konu harf ve dil devrimleridir. Dil bayramları[106] dolayısıyla yayınlanan makaleler ile dil bilimsel bir şekilde dönüşümü ve devrim-dil ilişkisini inceleyen[107] makaleler bulunmaktadır. Dil, ulusal kültürün ve ulusal kimliğin oluşmasında çok önemli bir işleve sahip olan, ulus devletinde temel koşullarından birisi olarak kabul edilen bir öğedir. Bu bilinçle çalışan devrim kadrosu ve Halkevleri yayınlarında bu önemi vurgular içerikte bir hareket tarzına sahip olmuşlardır.

Dergi'deki devrimlerle ilgili değerlendirmelerin ilkinde Avukat Tevfik Aycan hukusal alandaki gelişmeleri ele almıştır. Aycan, Medeni Kanunla gelen eşitlik ve

---

[104] Nazım Yücelt, "Türk ve Fransız Cumhuriyetleri", **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 57-63.

[105] Enver Ziya Karal, "Avrupa Türk İnkılâbını Nasıl Görüyor? Başka Bir Tabirle, Avrupa Türk İnkılâbı Hakkında Neler Düşünüyor? I", **Uludağ**, S. 7, Temmuz 1935, s. 9-12. ve "Avrupa Türk İnkılâbını Nasıl Görüyor? Başka Bir Tabirle, Avrupa Türk İnkılâbı Hakkında Neler Düşünüyor? II", **Uludağ**, S. 8, Ekim 1936, s. 17-19.

[106] Şemsettin Dora, "Türk Dili Hakkında", **Uludağ**, S. 24, Kaısm 1939, s. 41-51; Emin Ülgener, "Dil Davamız", **Uludağ**, S. 49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s. 4-7; Arif Sözen, "Dil Bayramı", **Uludağ**, S. 91, Eylül-Eki 1948, s. 1-5. Konuyla ilgili bizim verdiğimiz örnek bunlardır, fakat bunların sayısını attırmak mümkündür.

[107] Şemsettin Dora, "Dil Meselesine Dair Birkaç Söz", **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 29-36; Şemsettin Dora, "Konuşma ve Yazma Dili Hakkında Birkaç Söz", **Uludağ**, S. 21, Nisan 1939, s. 8-12; Mümtaz Ergin, "Cumhuriyet Devrinde Dil", **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 20-22; Malik Adalan, "Dil Devriminin Tamamlanması Yolunda", **Uludağ**, S. 68-69-70 Kasım-Aralık 1944/Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s. 17, 18; Rüknettin Akbulut, "Osmanlıdan Türkçeye", **Uludağ**, S. 85, Eylül-Ekim 1947, s. 11-14.

yurttaşlık bilincinin yansımalarını Bursa özelindeki etkilerini, genel olarak köy kanununun sonuçlarını irdelemiş ve Cumhuriyet'in kanunlarının Cumhuriyet'in değerlerinin toplumsallaşmasına ivme kazandırdığını savlamıştır[108]. Başka bir incelemede Rıza Yüceer şapka ve kılık-kıyafet kanunlarının amacının; yeni rejimin, yeni medeniyet kurallarının dış görüntüsü olduğunu savunmaktadır. Yüceer'e göre; şalvar, kapalı peçe ve çarşafın atılması esaret zincirlerinin kırılması ve hareketli özgür insanların ortaya çıkartılmasını sağlamıştı[109].

Türk Devrimi içindeki bütün değişimler ve uygulamalar yeni bir sistemi, yeni bir anlayışı, yeni bir dünya görüşü ve felsefeyi beraberinde getirmiştir. Devrimlerin tamamlanmasının ardından 1930'lardan sonra Kadro ve Ülkü hareketlerinde olduğu gibi devrimin ve Atatürkçü düşüncenin formüle edilmesi çalışmaları başlamıştır. Devrim kadrosu ve bunun siyasi organı olan C.H.P.'de bunu "Altıok" olarak belirlemişti. Devrimin ve yeni devletin, sistemin düşünsel ve felsefi izdüşümlerini veren altı ilke Kemalizm'in anlaşılabilmesi için son derece önemlidir. Cumhuriyetçilik, Lâiklik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devrimcilik, Devletçilik.

Bursa Halkevi'nin Yönetim Kurulu ve Tarih Kolu'nun konferans çalışmalarında özellikle ilkelerle ilgili çalışmalara ağırlık verilmesi dikkat çekicidir. Dergi'de ise Atatürk ve devrimlerle ilgili makalelerde ilkelere atıflar yapılmış ama sadece ilkelere ağırlık veren tek çalışmalar çok az sayıda yazılmıştır. Bu çalışmalardan iki tanesi Namdar Rahmi Karatay tarafından gerçekleştirilmiştir. Karatay çalışmalarının ilkinde Devrimciliği[110] diğer beş okun dinamizmi olarak tanımlamıştır. Lâiklik[111] ise yeniliklerdir.

Uludağ Dergisi'nin değerini arttıran bir nokta da, güncel sorulara ve sorunlara ilişkin gerçekleri ve çözüm yollarını ortaya koymasıdır. Bu konulardan köy

---

[108] Tevfik Aycan, "Cumhuriyette İdari ve Adli İnkılâp", **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 32-36.
[109] Rıza Yüceer, " İnkılâbımızda İç ve Dil Değişim", **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 37, 38.
[110] Namdar Rahmi Karatay, " İnkılâpçılık", **Uludağ**, S. 20, Şubat 1939, s. 26-28.
[111] Namdar Rahmi Karatay, "Türk Demokrasisinin ve Layikliğin Gelişmesi", **Uludağ**, S. 22, Haziran 1939, s. 8-13.

sorunsalıyla ilgili incelemelerde, o dönemin köylerinin içinde bulunduğu durumu yakalamak olanaklıdır. Özellikle köylerde yaşam koşullarının zorluğu, sosyal ilişkiler ve kültürel yapı bakımından geri kalmışlık olan köylerin bu sorunlarının aşılması için öncelikle ekonomik yönden kalkındırılması, ardından da sosyo-kültürel yönden geliştirilmesi ve siyasal bilinçlenmenin kazandırılması ereği Halkevlerinin Köycülük Komiteleri tarafından yerine getirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'in örnek köy düşüncesi ve projeleri ile yapılan çalışmalara dair bilgilendirmeler ise Uludağ Dergisi'nde yayınlanmıştır[112].

Dergi'de Atatürk'ü her yönden tanıtan inceleme ve değerlendirmeler ise ayrı bir yere sahiptir. Dergi'nin bir çok sayısında Atatürk'e duyulan sevgi ve hayranlığı yansıtan yazılar ve şiirler bulunmaktadır. Özellikle 10 Kasım 1938 Atatürk'ün ölümünden sonra yayınlanan Aralık 1938 tarihli 9. sayı tamamen Atatürk'e ait çeşitli yazarlar tarafından yazılan anılar, yazılar ve şiirlerden oluşmuştur. Bunların dışında Ali Ulvi Elöve'nin yazdığı gibi Mustafa Kemal'le ilgili [113] başka yazılarda bulunmaktadır.

Son söz olarak; Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme alınan Dergi'deki bütün yazılar; siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel tarihimiz açısından önemlidirler, çünkü Halkevlilerin ve devrim kadrosunun görüşlerinin yansıtmaktadırlar.

C. Bursa Halkevi'nde Görev Alan ve Uludağ Dergisi'nde Yayınları Çıkan Önemli Simalar

Bursa Halkevi'nde gerçekleştirilen etkinliklerde ve Uludağ'da yazıları öne plana çıkan bazı isimler Türkiye'nin bilim dünyasında da önemli bir yere sahip olacaklardır. Özellikle Bursa ile ilgili araştırmalarıyla ön plana geçen ve yerel tarihçilik bağlamında örnekler veren Kâzım Baykal, şeriye sicillerini okuyarak Osmanlı Devleti dönemindeki

---

[112] Haydar Tolun, Cumhuriyet Devrinde Köyde Kültür", **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 17-19 ve Mümtaz Ergin, "Köyümüz ve köylümüz", **Uludağ**, S. 59, Mayıs 1943, s. 1-2.

[113] Ali Ulvi Elöve, "Mustafa Kemal, Selânik Rüştü Askeri Mektebi, Son Sınıf Talebesi İken", **Uludağ**, S. 18, Ekim 1938, s. 6-12.

araştırmalara ışık tutan Kâmil Kepeci ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Bursa'da öğretmenlik yaptığı yıllarda çok etkin bir biçimde çalışan ve Türk dili ve edebiyatı konusunda Uludağ Dergisi'nde bir çok yazı yayınlayan Ali Ulvi Elöve, yerel gazeteci kimliği ve Ulusal Mücadele dönemi anılarıyla ön plana geçen Mümtaz Şükrü Eğilmez, gerek Ulusal Mücadele, gerekse sonrasındaki faaliyetleriyle ön plana çıkan Zehra Budunç Bursa Halkevi'nde görev alan önemli simalar olmuştur.

1. Kâzım Baykal

Eğitimci, felsefeci, yazar ve yerel tarih araştırmacılığıyla tanınan Kâzım Baykal 1905'te Bursa'da doğmuş, 1993'te Bursa'da vefat etmiştir. İlk öğrenimini ve medrese eğitimini Bursa'da gördükten sonra, İstanbul Darülfünun'da İlahiyat ve Edebiyat Bölümleri'yle, Yüksek Muallim Mektebi'ni bitirdi . Bir süre Kayseri, Sivas, Niğde, Diyarbakır ve Kütahya'da öğretmenlik ve yöneticilik yaptıktan sonra 1945 yılında Bursa Erkek Lisesi'ne felsefe öğretmeni olarak atandı. Burada felsefe dışında tarih ve sosyoloji dersleri de verdi. Öğretmenlik yıllarında verdiği derslerle ilgili ders kitapları yazdı ve yazdığı mantık ve sosyoloji kitapları uzun yıllar okullarda ders kitabı olarak okutuldu. Ayrıca kendi görüşlerini içeren tez niteliğinde dinsel broşürler yayınladı[114]. Baykal'ın değerli bir bilim insanı olarak kabul edilmesinin en önemli nedeni kuşkusuz ki, yaptığı tarih araştırmaları ve kaleme aldığı tarih kitapları olmuştur.

Bursa'da bulunan tarihsel eserler ve yapılarla ilgili incelemeleriyle, Bursa'nın kentsel kimliğinin belirlenmesinde yerli ve yabancı bilim çevrelerince kaynak kitapların yazarı olarak tanındı. Bu bağlamda yaptığı başlıca yapıtları; 1950, 1982, 1993 yıllarında basıları yapılan "*Bursa ve Anıtları*", "*2000 Yıllık Bursa'nın Belediyesi*", "*Bursa'da Ulucami*", "*Tarihte Bursa Yangınları*", "*Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu Onarımları*" (16 broşür)'dır.

[114] Yılmaz Akkılıç, "Kazım Baykal", **Bursa Ansiklopedisi**, C: I, No: 3, 1. Baskı , Bursa, 2002, s. 233.

Çeşitli konularda yazınlar üreten Baykal'ın diğer eserleri; "*Diyarbakır Şehri*", "*Türk Tarihinde Diyarbakır*", "*Liseler İçin Sosyoloji*", "*Liseler İçin Mantık*", "*Hac Kılavuzu*", "*İslâm'da Yeni İçtihatlara Doğru*", "*Hikmet-i Teşri (İslâmiyet'in Emir ve Yasaklarında Amaçlar)*", basımı gerçekleştirilemeyen "*Felsefe ve Bilimler Tarihi*", "*Ahlâk Felsefesi Tarihi*", "*Ütilitarizm*"dir.

Halkevi Dergisi'nde de bir çok yazısı çıkan Baykal'ın Bursa için yaptığı bir başka büyük hizmet 1946'da, o dönemin Müze Müdür Yardımcısı Vecdi Kalyoncu ile birlikte, "*Bursa Eski Esreleri Sevenler Kurumu*" kuruluşunda önemli rol oynayarak ertesi yıl, derneğin kamu yayarına dernek statüsü kazanmasını sağlamasıdır. Ölümüne değin (27 Temmuz 1993) kurumun başkanlığını yaparak pek çok tarihsel yapının restore edilmesini sağladı. Baykal ayrıca, İstanbul Teknik Üniversitesi'nce Mimarlık Tarihi Enstitüsü üyeliği, Uludağ Üniversitesi tarafından onursal bilim adamı sanını aldı.

2. Zehra Budunç

Zehra Budunç Türkiye'nin ilk kadın belediye başkan yardımcısı, 8. dönem Bursa milletvekili, eğitimci, Kuva-i Milliyeci bir yurtsever[115]. 1896 yılında Selanik'te doğdu, 1956 yılında Büyükada'da vefat etti. Ulusal Mücadele döneminde Bursa'da Ankara!ya bağlı gizli bir örgüt kurdu ve direnişe destek verdi. Ancak bir süre sonra yakalanınca Yunanistan'a sürgün edildi, Lozan Antlaşması'ndan sonra tekrar Bursa'ya geri döndü. Kardeşleri Nazike, Saide ve Leman Hanımlarla, Cemal Nadir'in dersler verdiği, Muazzez İlmiye Çığ'ın eğitim aldığı[116] bir özel okulu, Bizim Mekteb'i kurdu. 1930 Belediye seçimlerinde Bursa Belediye Meclis üyeliğine seçildi. Kasım 1934'te Belediye Meclisi'nde yapılan oylama sonucu Belediye Başkan Yardımcılığına seçildi. Bursa Halkevi'nde konferanslar vererek ve Uludağ Dergisi'nde yazılar yayınlayarak

[115] Hacı Tonak, "Zehra Budunç", **Bursa Defteri**, S. 1, Bursa, Mart 1999, s.89.
[116] Muazzez İlmiye Çığ, "Bizim Mektep'li Yıllar", **Bursa Defteri**, S. 1, Bursa, Mart 1999, s.81-83.

çağdaş bir Türk Kadını portresini pekiştirdi. Ayrıca 1930'da İnkişaf İdman Yurdu bandosunun, 1937'de Bursa Belediye Müzikevi'nin kuruluşları için emek harcadı[117].

1946 seçimlerinde Bursa'dan aday oldu ve C.H.P. milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1950 yılında seçilemeyince siyasetten çekilerek, yaşamının sonuna kadar ikamet edeceği Büyükada'ya yerleşti.

3. Hikmet Turhan Dağlıoğlu

1900 yılında Suriye'de Deyrizor'da dünyaya geldi. Halkevi'ndeki tarih ve folklor araştırmalarıyla dönemin sosyal bilimler dünyasında adını duyurdu. Tarih ve folklor üzerine yaptığı araştırmalarını Bursa Halkevi'nin çıkardığı Uludağ Dergisi'nde yayınladı. Bu süreç içersinde Bursa'da öğretmenlik yapmaya devam etti. 1940 yılında "*XVI. Asırda Bursa (1558-1589")* adlı eserini yayımladı[118]. 1977 yılında İstanbul'da öldü.

4. Mümtaz Şükrü Eğilmez

1884/85 yılında İstanbul'da doğan Eğilmez'in Bursa tarihindeki serüveni I. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği 15 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Bursa'ya geçti. Ulusal Mücadele döneminde direniş için oluşturulan örgütlenmeler içine atıldı. İlk olarak işgallere son vererek bağımsızlığı amaçlayan arkadaşlarıyla birlikte "İhtiyat Zâbitanı Teâvün Cemiyeti"ni kurdu. Sonra Redd-i İlhâk ve Müdafaa-i Hukuk örgütlerinde yer aldı. Örgütlenmelerin yanı sıra, Bursa'ya gelen 56. Tümen'e katıldı, İngilizlerin 6 Temmuz 1920'de Mudanya'ya yaptıkları çıkarma harekâtında savunma birlikleri arasında yer aldı. 8 Temmuz'da Bursa'nın Yunan kuvvetleri tarafından işgalinden sonra, düşman gerisinde haber alma

---

[117] Yılmaz Akkılıç, "Zehra Budunç", **Bursa Ansiklopedisi**, C: I, No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 273, 274.

[118] Mahmut Şakiroğlu, "Hikmet Turhan Dağlıoğlu", **Sanat Tarihi Yıllığı**, 9 Ekim 1981, s. 44.

örgütlenmesinde görev aldı. Bursa'da ulusal direniş hareketi için gizli örgütlenme içinde çalıştığı esnada aynı zamanda gazetecilik yaptı ve Ertuğrul, İntibah, İntibah-ı Yoldaş gazetelerinde yazıları yayınlandı. I. İnönü Savaşı öncesinde tutuklandı ve 4 Ocak 1921'de Yunan Savaş Divânı'nda suçsuz bulunarak salıverildi.

Savaş sona ererken, Bursa'dan Yunan kuvvetleri çekilmeden bir gün önce, 10 Eylül 1922'de yerel yönetime katılmaya çağrıldı ve ertesi gün Belediye'de kurulan geçici hükümet tarafından polis müdürü olarak atandı. Kısa süreli bu görevinin ardından Ertuğrul Gazetesi'nde başyazar olarak yazılar yayınlamaya başladı. Ancak bu gazetedeki yazıları dolayısıyla 18 Ocak 1923'te tutuklandi. Kurulan olağanüstü mahkemedeki yargılanmasında suçsuz bulunarak 22 Şubat 1923'te serbest bırakıldı. Serbest kaldıktan sonra Ertuğrul Gazetesi'nde yine gazeteciliğe devam etti. Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetlerinden dolayı İstiklâl madalyasıyla ödüllendirildi. 1924'ten 1944'e kadar Bursa Ticaret Borsası'nda borsa komiserliği yaptı. Bu görevini sürdürürken 1932 yılında açılan Halkevi'ndeki çalışmalara başladı. 1942 yılında Halkevi'nin Tarih ve Müze Komitesi başkanlığında bulundu ve Uludağ Dergisi'nde tarih başta olmak çeşitli konularda yazıları yayınladı. 1944'de İzmir'e yerleşen Eğilmez, 1949'da Bursa'yı ziyareti sırasında burada vefat etti[119].

Beşinci bölümde belirttiğimiz 1940'lı yıllarda Celal Bayar'ın Ulusal Mücadele dönemiyle ilgili kitap hazırlıkları sırasında 1936'da Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nin düzenlediği soruşturmaları ve kendi anılarını içeren bilgileri günümüze ulaştırdı. 1936 yılında yapılan soruşturmaya verdiği yanıtlar ile diğer yanıtlar ise sonradan İhsan Ilgar tarafından derlendi. Bu derleme, 1981'de Atatürk'ün ölümünün 100. doğum yılı anısına Tercüman Tarih Yayınları arasında "*Milli Mücadele'de Bursa*" ismiyle yayınlandı.

---

[119] Yılmaz Akkılıç, "Mümtaz Şğkrü Eğilmez", **Bursa Ansiklopedisi**, C: II, No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 593, 594.

5. Ali Ulvi Elöve

Türkiye'nin önemli dil bilimcileri arasında yer alan Elöve, 1880'de Selanik'te doğmuştur. Bursa Kız Öğretmen Okulu'nda Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği yapmıştır. Çocuk edebiyatı alanında öncü çalışma olarak kabul edilen ve hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerden oluşan "*Çocuklara Neşîdeler*" ismiyle 1912 yılında bir kitap yayınlamıştır. 1917 yılında yazdığı ve "*Dağ Başını Duman Almış*" dizesiyle başlayan şiiri, İsveç Halkevleri Marşının müziğine uyarlanarak, önce İzcilik marşı sonra Gençlik marşı olarak benimsenmiştir. Cumhuriyet döneminde ise daha çok dil bilgisi çalışmalarına yönelmiştir ve Bursa'da öğretmenlik yaptığı 1930'lu yıllarda Uludağ Dergisi'nde dil bilgisine yönelik hazırladığı bir çok değerli makaleyi yayınlamıştır[120].

Dil bilgisi üzerine yaptığı çalışmalarıyla Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve Türk Dil Kurumu üyeliğine seçilmiştir. Ayrıca Bursa Halkevi'nin bilimsel terimlerin Öz Türkçe karşılıklarının bulunması çalışmalarında oldukça etkin bir biçimde çalışmıştır. Daha sonra Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Türk dili ve edebiyatı dersleri vermiş ve üniversite öğretim elemanı olarak çalışarak profesörlük makamına kadar yükselmiş, 1975'te İstanbul'da vefat etmiştir.

Dil bilim çevresinde yer edinmesine neden olan yayınları ise şunlardır; Kütahyalı Abdurrahman Hoca'nın "*Mikyas-ül Lisan ve Kıstas-ül Beyan (Konuşmanın ve Dilin Ölçüleri)*" adlı yapıtının açıklamalı çevirisi, Jean Deny'nin "*Grammaire de la Langue Turque (Türk Dili Grameri)*" eserinin açıklamalı, düzeltmeli ve tamamlamalı çevirisi, Dr. Şefik İbrahim İşcil'le "*Türkçe Hekimlik Terimleri Üstüne Bir Deneme*" ismiyle hazırladığı sözlük ve bir çok dergide yayınlanmış dil bilgisi üzerine makaleler.

---

[120] Yılmaz Akkılıç, "Mümtaz Şükrü Eğilmez", **Bursa Ansiklopedisi**, C: II, No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 635.

6. Kâmil Kepeci

1878'de Gebze'de doğan Kâmil Kepeci, İstanbul Harbiye'den mezun olduktan sonra ilk görev yeri olan Manastır'a gitti. Burada Manastır Askeri Rüştiyesi'nde (Ortaokulunda) Coğrafya ve Tarih dersleri verdikten sonra, İzmir ile Bornova redif taburlarında ve Bergama askerlik şubesinde çalıştır. Trablusgarb, Balkan, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda görev aldı. 1928'de binbaşı oldu ama çok kısa bir süre sonra 1930'da yaş haddinden emekli edildi ve Bursa'ya yerleşti.

Halkevleri açılır açılmaz, 1932'den itibaren, Bursa Halkevi'nde çalışmaya başladı. Halkevi'nin Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nde oldukça etkin bir biçimde çalıştı. Komite tarafından Şeri Mahkeme Sicilleri'ni incelemekle görevlendirildi ve yaptığı çeviriler, özgün çalışmalar ve değerlendirmeler Uludağ Dergisi'nde yayınlandı. 1934-1935 yılları arasında Ankara'da Hazine-i Evrak Tasnif Heyeti (Başbakanlık Arşiv Dairesi) başkanlığında görev almış ve 1952'de Ankara'da ölmüştür[121].

Kepeci'nin Bursa tarihi ile yaptığı bir çok önemli çalışma bulunmaktadır. "*Bursa Kütüğü*", "*Bursa Hamamları*", "*Bursa Hanları*", "*Bursa Camileri*", "*Bursa İmaretleri*", "*Bursa Türbeleri ve Bursa Zâviyeleri*", "*Bursa Medreseleri*" Bursa yerel değerleriyle ilgili kaynak eserler olmuştur. Diğer eseri Tarih Mecmuası eki olarak verilen "*Tarih Lûgatı*"dır.

[121] Yılmaz Akkılıç, "Kamil Kepeci", **Bursa Ansiklopedisi**, C: III, No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 1045.

SONUÇ

Kurumsal ve mekânsal arka planında Türk Ocakları bulunan fakat işlevselliği açısından daha farklı hareket eden Halkevleri, 19 Şubat 1932'de 14 ilde resmen açılmış ve 8 Ağustos 1951'de kapatılana değin aralıksız olarak çalışmalarını sürdürmüştür. 1940 yılından itibaren Halkevleri düşüncesi kırsal kesimlere Halkodaları şeklinde yayılırken, 1950 yılında ülke çapında Halkevi sayısı 478'e, Halkodası sayısı ise 4322'e ulaşmıştı. Halkevleri yönetsel olarak C.H.P.'nin kontrolü altında olmasına rağmen sadece devriminin ideolojisinin yayılmasında değil, Türk toplumunun bütün gelişim safhalarında, 1930 ile 1950 yılları arasındaki toplumsal dönüşüm sürecinde işlevsel bir rol üstlenmişlerdir.

Bursa Halkevi'de 19 Şubat 1932'de ilk açılan on dört Halkevinden bir tanesidir. Tarihsel süreç içinde coğrafi konumu ve ekonomik yönden önemi dolayısıyla bir çekim noktası olan Bursa'da, Halkevi'nin açılışından sonra Halkevi'ne karşı ilginin yoğun olduğunu, dönem gazetelerindeki verilere dayanarak söyleyebiliriz. Zaman içinde üye sayısı giderek artan Halkevi, ilk çalışmalarını Setbaşı'ndaki Türk Ocağı binasında gerçekleştirmiştir. Fakat Halkevlerinin fonksiyonu açısından binanın fiziksel yetersizliği yeni bir mekana taşınmayı gerekli kılmış ve 1940'dan itibaren yeni binasında etkinliklerine devam etmiştir. Bugün Kültür Bakanlığı'na bağlı Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu olarak kullanılan Bursa Halkevi binası, dönemin ideolojik yapısını ifade edecesine C.H.P.'nin binasıyla birleşik olarak ve "imparatorluktan", "ulus devlete" geçişte iktidarı ve dönüşümü temsil eden Cumhuriyet meydanında, Atatürk heykelinin karşısında yapılmıştır.

Çalışma mekanını zaman içinde genişleten, Bursa Halkevi açılır açılmaz 1932 Halkevleri Talimatnamesi gereği, örgütlenmesini başlatmış ve Spor, Temsil, Güzel Sanatlar, Köycülük, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Dil-Tarih-Edebiyat, Sosyal Yardım, Kütüphane ve yayın komiteleri hemen 1932 yılında, Müze ve Sergi komitesi 1938 yılında oluşturulmuştur. 1940 yılında Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi birbirinden ayrılmış, Tarih Kolu Müze ve Sergi Komitesiyle birleştirilmiştir.

Açılışından itibaren yerel elitlerin çekim noktası olan Bursa Halkevi üyelerinin toplumsal statüleri incelendiğinde daha çok devlet memurlarının üye olduğu dikkati çekmektedir. Ağırlıkla öğretmenler faal olarak görevler üstlenmişler, devlet memurları dışında ayrıca avukat, doktor, esnaf, ve çiftçi gibi meslek gruplarından kişilerde üyeler arasında yer almışlardır. Örneğin; 1933 yılında Bursa Halkevi'nde faal olan üyelerin 2'si avukat, 12'si doktor, 601 erkek 42'si kadın olmak üzere 102 öğretmen, 134'ü çeşitli meslek sahibidir. Bu istatistikler Halkevlerinde farklı kimliklerin bir araya geldiğini gösterirken, bu yapılanma Halkevi'nin Bursa'da toplumsal yaşamı etkilemesini kolaylaştırıcı bir işlev görmüş olmalıdır.

Gerek düzenlediği çeşitli etkinlikler gerekse yayınlarıyla Bursa'nın sosyal ve kültürel yaşamının değişiminde ve gelişiminde önemli bir misyon yüklenen Bursa Halkevi'nin yazın ile kültürel alana en önemli katkısı kuşkusuz Uludağ Dergisi'dir. Uludağ Dergisi yazıları, çeşitli alanlardaki incelemeleri ve yazarları dolayısıyla dönemin sosyo-kültürel yapısına damgasını vurmuştur. Özellikle Türk dili, tarih, coğrafya, felsefe ve güncel konular, Bursa'nın iktisadi, coğrafi, jeolojik, kültürel, köylerini konu alan yazılar dergide yer almıştır. Yazılar analiz edildiğinde, yazarlarının derin bir bilgi birikimi ve sağlam bir yöntem bilim ile yaptıkları araştırmaların sonuçlarını kaleme aldıkları anlaşılmaktadır. Bu yazılar devrimin halka anlatılmasını sağlayacak sadelikte olduğu gibi bazı makalelerin akademik düzeyde kaleme alındığı görülmektedir.

Özellikle Bursa ile ilgili olan yazıların, imparatorluktan ulus devlete geçiş aşamasında, yeni rejimin oluşturmaya çalıştığı "ortak idealler" in Bursa halkı tarafından paylaşılmasını, anlaşılmasını sağlamada fonksiyonel olduğu söylenebilir. Öte yandan tarihten gelen kültürel mirasın Cumhuriyet'in kazanımlarıyla zenginleştirilerek çağa taşınmasında yine Uludağ Dergisi'nde Bursa'ya ilişkin etnografik, coğrafi, sosyal ve kültürel yazıların Bursa'nın kimliğinin gelişmesinde yadsınamaz etkileri olduğu tartışılmaz.

Yalnız dergiler değil yine o yıllarda Bursa'nın kent değerlerini anlatan, zenginleştiren, araştıran kitaplara da Halkevi yayınları arasında rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra Bursa Halkevi Neşriyat Şubesi, Resmi Bursa, Gazi Yolu Gazeteleri'ni çıkartmıştır. Bu gazetelerin basımıyla Halkevi'nin Bursalıların kentteki, Türkiye'deki ve dünyadaki gelişmelerden haberdar olması olanağını da yarattığını belirtmeliyiz.

Bursa Halkevi'nin açılışının hemen ardından yukarıda adı geçen komiteler farklı zamanlarda çalışmaya başlamışlardır ve Ant Gazetesi ve Uludağ Dergisi'nde yayınlanan çalışma raporlarından izleyebildiğimize göre Bursa Halkevi'nin en faal komiteleri Dil-Edebiyat-Tarih, Sosyal Yardım ve Köycülük Komiteleridir. Bunlardan Sosyal Yardım Komitesi; Bursa'da eğitim, sağlık gibi önemli sosyal alanlarda etkinlik göstererek başta yoksul öğrenciler olmak üzere çeşitli kişilere yiyecek, giyecek ve nakdi yardım ve ilaç sağlamış, bunun yanı sıra kamuya açık ücretsiz sağlık kontrolleri, ve haftanın belli günlerinde de diş taramaları yaparak toplum sağlığına ve sosyal devlet ilkesine yerel anlamda önemli bir katkı sağlamıştır. Böylece toplumsal bir yara olan ekonomik yetersizliklerden kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmaya çalışmış ve her bireye eşit yaşama koşulları sağlamak bağlamında devrim kadrosunun Halkçı bir politika izlemesinde aracı olmuştur.

Bursa köylerine çeşitli hizmetler ve modern tarım yöntemleri götürmenin yanı sıra, sosyal ve kültürel dönüşümü sağlamak için Halkevi'nin diğer komiteleriyle iş birliği yapan Köycülük Komitesi köylerde yaşayan yurttaşlara devrimin kazanımlarını ulaştırmak bağlamında bir zemin hazırlamıştır. Bursa Köycülük Komitesi'nin çalışmaları, kırsal alandaki ekonomik sorunlar çözülmedikçe düşünsel ve siyasal bilinçlenme gerçekleştirilmedikçe, devrimin getirilerinin temellendirilmesinin güç olduğu bilinci ile gerçekleştirilmiştir.

Halkevi'nin en yoğun çalışan komitelerinden Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi'nin Tarih Kolu, öncelikle diğer Halkevleri gibi T.T.K. ile ilişki içerisinde ve kuruma paralel çalışmalar yaparak, devrimin temel ereklerinden birisi olan ulus devlet ideali bağlamında faaliyet göstermiştir. Ayrıca Bursa'nın zengin tarihsel geçmişini bilimsel

yöntemlerle ortaya koymak için pek çok çalışma da Tarih Kolu tarafından gerçekleştirilmiştir. Özellikle Kamil Kepecioğlu, Kazım Baykal, Namdar Karatay, Nazım Yücelt ve Rüknettin Akbulut'un Bursa'nın tarihinin çeşitli dönemleriyle ilgili yaptıkları çalışmalar kent tarihi açısından son derece değerlidir ve Halkevi'nin yaptığı tarih çalışmaları Bursa ile ilgili araştırmacılar için vazgeçilmez başvuru kaynakları olmuştur. Dil-Edebiyat Kolu ise; halkın bilgisini arttırmak ve devrimin halk tarafından benimsenmesini sağlamak için konferanslar düzenlemiş, Türk dili ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarla ulus devletin temel öğelerinden birisi olan ulusal dili geliştirmeye çalışmışlar ve Bursa özelinde bunda başarılı olmuşlardır.

Kültürel etkinlikleriyle ön plana geçen Güzel Sanatlar Komitesi; öncelikle Halkevi koro ve orkestrasını oluşturmuş ve Bursa merkezi ile ilçelerinde çeşitli konserler vermiştir. Bu sayede Bursalıların tek sesli klasik Türk müziği ve Halk müziğinin yanı sıra çok sesli klasik batı ve çağdaş çok sesli Türk ve Batı müziğiyle tanışmaları sağlanmıştır. Kırsal alanda yapılan derlemeler aracılığıyla halk kültürünün özgün boyutlarını ön plana çıkarılırken, köy ile kent arasındaki kültürel boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Resim sergileri ve yarışmalar da düzenleyen Komite, Bursa'da resim sanatının geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle resme ilgi duyan gençler teşvik edilirken diğer yandan yerel ve ulusal sanatçıların eserleri de Halkevi aracılığıyla Bursa halkına tanıtılmıştır.

Bursa'da kültürel etkinlikleri yoğunlaştıran diğer Komite olan Temsil Komitesi; Halkevi Salonu'nda Halkevi oyuncuları tarafından tiyatro gösterileri sergilemiş ve yine Halkevi Salonu'nda film gösterileri düzenlemiştir. Kadın ve erkek bütün toplumsal kesimlerden insanların katıldığı Temsil Komitesi faaliyetleri, Bursa'da kültürel bir canlılık sağlarken, kadın ve erkeklerin bir arada olduğu ortamlar yaratarak sosyalleşme açısından da önemli bir misyon yüklenmişler ve bunda da başarılı olmuşlardır. Bütün Bursalıları bir araya getiren bir başka saha spor çalışmaları olmuş ve Bursa Halkevi Spor Komitesi bu bağlamda güzel organizasyonlar ve etkinlikler hazırlamıştır.

Okuma yazma, dil, biçki-dikiş, matematik, fizik, kimya, daktilo, motor kursları gibi çok çeşitli alanlarda kurslar açarak kalifiye insanlar yetiştirilmesinde etkin olmaya çalışan Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi gibi, nitelikli bireyler yetiştirilmesinde faal olan Kütüphane ve Yayın Komitesi; Halkevi bünyesinde zengin bir kitaplık oluşturarak Bursalıların kullanımına açmış ve özellikle Türk Devrimi'nin öznesini oluşturan değerler ile Bursa'yı konu alan kitapların yayınlanmasında önemli bir işlev görmüştür. Komite Halkevi'nin kütüphanesinde bulunan klasikler, müzik, resim, heykel, arkeoloji, felsefe, tarih, coğrafya, sanat tarihi, iktisat, tıp, antropoloji gibi alanlarla ilgili kitaplarla bilgiyi herkese ulaştırmak sorumluluğunu yerine getirmiştir. Ayrıca bu Komite köylerdeki Halkodaları'nda okuma odaları oluşturarak devrimin ve aydınlanmanın kırsal alana yayılmasına çalışmıştır.

Türk Devrimi'nin toplumsallaştırılmasında büyük bir işlev yüklenen Halkevleri ve Dergileri hakkında yapılan tüm araştırmalar, lisans ve lisans üstü tezler, hem devrim tarihi, hem de yerel tarihçilik açısından büyük bir değer taşımaktadır. Bursa Halkevi de Erken Cumhuriyet Dönemi Bursa'sının sosyal ve kültürel yaşantısını, yayın hayatını canlandıran bir işleve sahip olmuştur. Bu bağlamda Bursa Halkevi çalışmaları ve Uludağ Dergisi ile ilgili ilk defa böyle bir çalışmanın yapılması, devrimin Bursa'da toplumsallaştırılması sürecinin tarihsel arka planının anlaşılmasına sağlayabileceği katkı açısından önemlidir. 1932 ile 1951 arasındaki dönemde Bursa kent tarihine ilişkin siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel veriler, imparatorluktan cumhuriyete geçiş süreciyle ortaya çıkan değişimde Halkevlerinin merkezi yönetim açısından hayati bir görev üstlendiğini göstermektedir. Fakat Bursa'nın kültürel mirasının araştırılması ve cumhuriyet dönemine aktarılması ile devrimin felsefesinin kitleselleşmesinde son derece etkili biçimde çalışan Bursa Halkevi'nin akıbeti de diğer Halkevleri gibi olacak ve 1951 de Demokrat Parti iktidarında Köy Enstitüleri ile aynı kaderi paylaşacaktır.

KAYNAKÇA

GAZETE VE DERGİLER

Gazete-Dergiler	***Basım Yeri***
Açık Ses	Bursa
Amaç İnegöl Halkevi Dergisi	Bursa
Ant	Bursa
Bursa Ajans Servisleri	Bursa
Bursa Gazetesi	Bursa
Bursa Mecmuası	Bursa
Bursa Sesleri Cumhuriyetimiz Eki	Bursa
"Bursa Servetleri" İktisadi Yürüyüş Dergisi Özel Sayı	Bursa
Cumhuriyet	İstanbul
Dirlik	Bursa
Doğru	Bursa
Hakimiyet	Bursa
Hakimiyet-i Milliye	Ankara
Hakimiyet Milletindir	Bursa
Hakkın Sesi	Bursa
Hüdavendigar	Bursa
Kardaş	Bursa
Uludağ	Bursa
Ülkü	Ankara
Yarın Pazar	Bursa
Yeni Fikir	Bursa

BELGELER

B.C.A., 17 Mart 1934, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.1

B.C.A., Tarih: 15 Mayıs 1934, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.1

B.C.A., Tarih: 13 Ağustos 1934, Fon Kodu: 490..0.1.0, Yer No: 829.273.1

B.C.A., Tarih: 6 Ocak 1936, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.1

B.C.A., Tarih: 3 Mart 1944, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.2.

B.C.A., Tarih: 23 Eylül 1944, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.274.1

B.C.A., Tarih: 17 Nisan 1944, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 829.273.2.

B.C.A., Tarih: 13 Aralık 1945, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.

B.C.A., Tarih: 23 Şubat 1946, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.

B.C.A., Tarih: 4 Mart 1946, Fon Kodu: 490.01, Yer: 829.275.1

B.C.A., Tarih: 8 Mayıs 1947, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.

B.C.A., Tarih: 11 Ekim 1947, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1.

B.C.A., Tarih: 16 Ağustos 1947, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.274.1

B.C.A., Tarih: Şubat 1948, Fon Kodu: 490,.0.1., Yer: 829.275.1.

B.C.A., Tarih: 8 Aralık 1948, Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.245.1

B.C.A., Fon Kodu: 490..0.1., Yer: 829.275.1

Bursa Halkevi 1934 Yılı İkinci Üç Aylık Faaliyet Raporu, s.1-3. Kaynak daha önce yayınlamamış ve doğrudan doğruya Bursa Halkevi'ne ait olan daktilo sayfalarıdır.

Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu, s.1. Kaynak daha önce yayınlamamış ve doğrudan doğruya Bursa Halkevi'ne ait olan daktilo sayfalarıdır.

Köycülük Komitesi'nden Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na yazılan 2 Temmuz 1932 tarihli daha önce yayınlanmamış orijinal dilekçe.

Bursa Halkevi İçtimai Yardım Şubesi'nden Halkevi İdare Hey'eti Riyaseti Âliyesi'ne 20 Aralık 1932'de yazılan ve daha önce yayınlanmamış orijinal belge.

Bursa Halkevi İçtimai Yardım Şubesi'nden Halkevi İdare Hey'eti Riyaseti Âliyesi'ne 21 Aralık 1932'de yazılan ve daha önce yayınlanmamış orijinal belge.

Bursa Halkevi İdare Heyeti Riyaseti'nden C.H.F. Kâtibi Umumiliği'ne 28 Aralık

1932'de yazılan ve daha önce yayınlanmamış orijinal belge.

Halkevi Köycülük Komitesi tarafından Jandarma Alay Komutanlığı'na gönderilen 11 Şubat 1933 tarihli daha önce yayınlamamış orijinal dilekçe.

Köycülük Komitesi'nden Halkevi Yönetim Kurulu Başkanlığı'na yazılan 14 Haziran 1933 tarihli daha önce yayınlanmamış orijinal dilekçe.

25 Aralık 1933 tarihli Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi Reisliği tarafından Halkevi İdare Heyeti Reisliği'ne gönderilen , *Bursa'mızda, Türk şivesine aykırı olup Halkevimizin Dil-Tarih Komitesi tarafından Türkçeleştirilip iycabı yapılmak üzere Belediye riyasetine verilen Bursa mahalle isimlerinin cetveli ve esbabı mucibesi* başlıklı daktilo sayfalarından oluşan orijinal belge.

Süleyman Nazif isimli kişinin Bursa Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlamamış 27 Ocak 1934 tarihli orijinal belge.

Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın İnegöl Kaymakamı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 19 Şubat 1934 tarihli orijinal dilekçe.

Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın İstanbul Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 19 Şubat 1934 tarihli orijinal dilekçe.

İstanbul Halkevi Başkanlığı'nın Bursa Halkevi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 27 Şubat 1934 tarihli orijinal belge.

Bursa Halkevi İdare Heyeti Başkanı'nın Sosyal Yardım Komitesi Başkanlığı'na gönderdiği daha önce yayınlanmamış 29 Mayıs 1934 tarihli orijinal dilekçe.

18 Haziran 1937 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nden Bursa Valiliği ve C.H.P. Başkanlığı'na yazılan ve daha önce hiç yayınlanmamış olan bir pusuladır.

Bursa Halkevi Müze-Tarih Komitesi tarafından kaleme alınan 20 Ağustos 1941 tarihli, daha önce yayınlamamış orijinal rapor.

Sayın Yılmaz Akkılıç'ın vermiş olduğu orijinal mektuplar.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Beytiye Tuncer, 1915, Bursa doğumludur ve bugün Bursa'da yaşamaktadır
Cihan Borçbakan, 1926 Bursa doğumludur ve halen Bursa'da yaşamaktadır
Erdoğan Savaş, 1933 İznik-Bursa doğumludur ve bugün hala İznik'te yaşamaktadır
İffet Alton, 1911 Bursa doğumlu ve bugün Bursa'da yaşamaktadır.
İsmet Bozdağ 1916 Bursa doğumlu ve halen İstanbul'da yaşamaktadır.
Murat Akgün 1920 Bursa doğumlu ve bugün Bursa'da yaşamaktadır.
Selahattin Tansel 1927 Bursa doğumlu ve bugün Bursa'da yaşamaktadır.

SALNAMELER VE YILLIKLAR

1927 Bursa Vilâyeti Salnamesi, Bursa Vilâyeti Matbaaası, 1927.
1934 Bursa Yıllığı, Bursa Belediyesi Neşriyatı, 1935.
1973 Bursa İl Yıllığı
1945 T.C. Devlet Yıllığı
Hüdavendigâr Livası Salnamesi, Bursa, Hicri 1316.

TALİMATNAMELER-FAALİYET RAPORLARI

1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Ankara, 1937.
Birinci Türk Ocakları Umûmi Kongresi Zabıtları, Ankara, 1928.
C.H.P. 15 Bursa, Bursa İl Basımevi, Bursa, 1938
C.H.P. XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara, 1948.
C.H.P. 1936 İl Kongreleri, 1937
C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946.
C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938

C.H.P. Halkevleri 1941, Ankara

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, Ankara, 1943

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1941, Ankara, 1942

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara, 1944

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara, 1945

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1945, Ankara, 1946

CHF Halkevleri Öğreneği, Ulus Basımevi, Ankara, 1935

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932

C.H.P. Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu (15 B. Kanun 1938), Bursa Vilâyet Matbaası, 1938.

Halkevleri 1932-35, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, Ankara, 1936

Halkevleri 1940, Ankara, 1940.

Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsaları, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1934.

Halkevlerinin 1934 Yılı Faaliyet Raporları Hülasaları, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1935

Halkevlerinin 1935 Yılı Faaliyet Raporları Hülasaları, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1936

Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Matbaası, Ankara, 1940

TBMM Tutanak Dergisi, 109. Birleşim, Ağustos 1951

Türk Ocakları 1927 Senesi Kurultayı Zabıtları, Ankara, 1928.

Türk Ocakları Üçüncü Kurultayı Zabıtları, İstanbul, 1927.

Umumi Meclis Zabıtnamesi, Seçim Devresi: 5, Açım Yılı: 2, 16 Ocak 1932-29 Şubat 1932, Bursa İl Basımevi, 1932.

Umumi Meclis Zabıtnamesi, Seçim Devresi: 6, Açım Yılı: 2, 20 Ocak 1936-28 Şubat 1936, Bursa İl Basımevi, 1936.

Umumi Meclis Zabıtnamesi, Seçim Devresi: 7, Açım Yılı: 2, 1 Şubat 1940-11 Mart 1940, Bursa İl Basımevi, 1940.

MAKALELER

AKKILIÇ Yılmaz , "Zehra Budunç", **Bursa Ansiklopedisi**, C: I, Burdef Yayınları, No:3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 273-274.

---------- , "Mümtaz Şükrü Eğilmez", **Bursa Ansiklopedisi**, C: II, Burdef Yayınları, No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 593, 594.

---------- , "Mümtaz Şükrü Eğilmez", **Bursa Ansiklopedisi**, C: II, Burdef Yayınları No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 635.

---------- , "Kamil Kepeci", **Bursa Ansiklopedisi**, C: III, Burdef Yayınları No: 3, 1. Baskı, Bursa, 2002, s. 1045.

AKYÜZ Kenan, "Türk Ocakları", **Belleten**, C: L, S. 196-198, s. 201-228.

ARAİ Masami, "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce- Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi**, C: I, İletişim Yay., 2. Basım, İstanbul, 2001, s. 180-195.

ARIKAN Zeki, Hüdavendigar Salnameleri Üzerindeki Çalışma (Henüz tamamlanmamıştır.)

---------- , " Isparta Halkevi ve Ün Dergisi", **Isparta'nın Dünü-Bugünü-Yarını Sempozyumu-Bildiriler**, C: III, Isparta, 2001, s. 267-278.

ATAY Falih Rıfkı, "Fikirden Hayat", **Türk Yurdu**, C: VIII, No: 18, Mayıs-Haziran 1926.

"Başbakan İsmet İnönü'nün Halkevlerinin I. Yıldönümü Nedeniyle Yaptığı Konuşma", **Atatürk ve Halkevleri (Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler)**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1974, s. 42-49.

"Bursa Halkevi Proje Müsabakası", Mimar Münevver Belen, **Arkitekt**, S:I, 1938, s. 20-26.

CANSEVER Hasan Ferit, "Türk Ocağı'nın Doğuşu Sebep ve Saikleri", **Türk Yurdu**, S. 285, Haziran 1960, s. 21-22.

ÇAVDAR Tevfik, "Halkevleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C IV, İstanbul, 1983, s. 878-884.

ÇIĞ Muazzeze İlmiye, "Bizim Mektepli Anılar", **Bursa Defteri**, S. 1, Mart 1999, s. 81-83.

"Din Ticaretiyle Mücadele", **Yeni Mecmua**, C: IV, No: 7812, 15 Haziran 1923, s. 256-262.

ERDEM Tarhan, "Kuruluşunun 25. Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı", **Vazife**, Yıl: 2, Sayı: 15 (Mart 1957), s. 243-249.

ERGENÇ Özer, "Halil İnalcık Neden 'Büyük'?", **Doğu-Batı (Türk Düşünce Serüveni:Akademidekiler)**, Yıl: 3, S: 12, Ağustos-Eylül 2000, s. 121-141.

GEORGEON François, "Les Foyers Turcs a l'Epoque Kemaliste (1923-1931)" Turcia, **Revue d'Etudes Turques**, C. XVI, 1982, s. 211-223.

İNALCIL Halil, "Bursa'da Şer'iye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları. Unverröffentliche Erlasse Von Sultan Fatih Mehmed II., **Belleten**, C: XLV, XI/4 (1947), s. 693-703, 704-709.

KARAL Enver Ziya, "Atatürk ve Türk Devrimi'nin Özellikleri", **Atatürk Ve Devrim (Konferans ve Makaleler)**, T.C. Ziraat Bankası Yayınları: 9, Ankara, 1980, s. 43-56.

KARPAT Kemal , " The People's Houses in Turkey: Establishment and Growth", **Middle East Journal**, XVII, (No: 1-2), s. 55-67.

ÖZERDİM Sami N, "Halkevleri Dergileri 1932-1950", **Halkevleri Dergisi**, S. 64, Şubat 972, s.22-23.

ÖZKULA Bora, "Dünden Bugüne Bursa'da Tiyatro", **Bursa Defteri**, S: 13, s. 110-114.

SZYLIOWICH Joseph S., "Political Participation and Modernization in Turkey", **The Western Political Quarterly**, C: XIX, No: 2, Ocak, 1966, s. 266-284.

ŞAKİROĞLU Mahmut H., " 650. Fetih Yılı Vesilesiyle Bursa Biblografyası", **Türk Kültürü**, S. 162, Ankara, Nisan 1976, s. 157-168.

---------- , "Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlara Kısa Bir Bakış I-Halkevleri Dergileri", **Türk Kültürü**, S. 156, Yıl. XIII, Ekim 1975, s. 379.384.

---------- , "Halkevleri Dergileri ve Neşriyat",**Kebikeç**, S. 3, 1996, s. 131-142.

----------, "Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları II", **Tarih ve Toplum**, S. 28, Ocak, 1987, s. 9-11.

----------, "Hikmet Turhan Dağlıoğlu", **Sanat Tarihi Yıllığı**, 9 Ekim 1981, s. 44.

TONAK Hacı, "Zehra Budunç", **Bursa Defteri**, S. 1, Bursa, Mart 1999, s.84-93.

TUNAYA Tarık Zafer, "Atatürkçülük", **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)- İkinci Kitap: Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 199-201.

TUNÇAY Mete, "Cumhuriyet Halk Partisi 1923-1950", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. VIII, s. 2019-2036.

"Türk Ocağı", **Yeni Mecmua**, C: IV, No: 6711, 1 Ocak 1923, s. 12-17.

"Türk Ocakları ve Halkevleri" (İnceleme), **Halkevleri Dergisi**, S. 93, Temmuz 1974, Ankara, s.12-17.

"Türk Ocağı Kongresi", **Türk Yurdu**, C: XIV, No: 159/10, 15 Temmuz 1334

"Üç Aylık Ocak Haberleri", **Türk Yurdu**, Birinci ve İkinci Kanun-Şubat 1929, C. III/23, No: 12-14/206-208, s. 67.

VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet, "Halkevlerine İlişkin Eski Bir Anı", **Halkevleri Dergisi**, Sayı: 76, Şubat 1973, s. 22-23.

YİNANÇ Mükremin Halil "Bursa", **İslâm Ansiklopedisi**, M.E.B. Yayınları, Cilt:II, 1993, s. 806-819.

KİTAPLAR

ABDÜLKADİR, **Bursa Tarihi Kılavuzu**, Hüdavendigâr Vilâyeti Matbaası, Bursa, 1327.

AKÇURA Yusuf, **Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri; 1928 Yılı Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1981.

AKKILIÇ Yılmaz, **Kurtuluş Savaşı'nda Bursa**, Bursa Kültür, Sanat ve Turizm Vakfı Yayını, Bursa, 1997.

ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, C: II, Ankara, 1997.

AYBARS Ergün, **Ulusal, Lâik, Sosyal Hukuk Devleti-Atatürkçülük Ve Modernleşme**, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000.

BAŞGÖZ İlhan, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yayını,

Ankara, 1999

BAYDAR Mustafa, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1968.

BERKES Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul.

BIYIKLIOĞLU Tevfik, **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, C: I, 2. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1981.

BOZDAĞAN Sibel, **Modernizm ve Ulusun İnşası-Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür"**, Çev: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.

BROQUIERE Bertrendon de la, **Le Voyage d'Outremur Bertrendon**, Ed.Ch. Schefer, Paris, 1892.

BURSA VİLAYETİ COĞRAFİSİ(Cenubu Marmara Havzası), Haz: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Coğrafya Encümeni İstanbul, 1927.

ÇEÇEN Anıl, **Halkevleri**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991.

DALSAR Fahri, **Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1960.

EĞİLMEZ Mümtaz Şükrü, **Milli Mücadele'de Bursa (Mümtaz Şükrü Eğilmez'in Hatıraları)**, Tercüman Tarih Yayınları, İstanbul, 1980.

GABRIEL Albert, **Une Capitale Turque Brousse I**, E. de Boccard, Paris, 1958.

GAZİMİHÂL Mahmut R., **Bursa'da Musiki**, Bursa Halkevi Yayını, Bursa, 1943.

HALKEVİ BURSA 1933, Bizim Matbaa, Bursa.

İBNİ BATUTA, **İbni Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler**, Haz: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

İĞDEMİR Uluğ, **Yılların İçinden; Makaleler, Anılar, İncelemeler**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1976.

İNALCIK Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, Çev: Ruşen Sezer, 3. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

KABASAKAL Mehmet, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.

KARADAĞ Nurhan, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları 1932-1951**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

KARPAT Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi**, Afa Yayınları, İstanbul, 1996.

KYVİG David E. – MARTY Myron A., **Yanı Başımızdaki Tarih**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖNCÜ Ayşe, **Örgüt Sosyolojisi**, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara, 1976.

ÖZACUN Orhan, **CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası**, Kitap Matbaacılık, İstanbul, 2001.

ÖZTÜRKMEN Arzu, **Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

SARINAY Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994.

ŞİMŞEK Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2002.

TANER Hasan, **Halkevleri Bibliyografyası**, Recep Ulus Basımevi, Ankara, 1944.

TAYLA Mustafa, **Bursa Basını (1868-1983)**, Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Bursa, 1997.

TEVETOĞLU Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1991.

TİMUR Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.

TUNAYA Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)**, Arba Yayınları, İstanbul, 1952.

ÜSTEL Füsun, **İmparatorluk'tan Ulus-Devlete, Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

ÜSKÜDARİ Faruk, **Eski Bursa'dan Notlar**, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Bursa, 1972.

VİLAYETLERİMİZ, 1927.

YEŞİLKAYA Neşe G., **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

YETKİN Çetin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**, Altın Kitaplar Matbaası, Ankara, 1983.

10 YIL İÇİNDE BURSA, Ticaret Odası, 1933.

1927 KÖYLERİMİZ.

II. EKLER

EK-1:

Komitenin özellikle resim kolunun ne derecede etkili bir şekilde çalıştığını, üzerinde sadece Bursa Halkevi yayını ifadesi bulunan ve 12 sayfadan oluşan bir broşür sayesinde anlayabilmekteyiz. İsimler, bu isimlerin okuduğu okullar, öğretmen olduklarını gösteren ibareler ve bu şahısların çalışmalarını gösteren bir cetvel şeklindeki broşürdeki bilgiler şu şekildedir:

Abidin İnan (Birinci Ortaokul'dan)

1. Natürmort
2. "
3. "

Asım Yavuz (İkinci Ortaokul'dan)

4. Manzara sulu boya
5. " "
6 Ağaçlar "
7. Manzara "
8. Yeşil'den manzara "

B. Tarımcılar (Birinci Ortaokul'dan)

17. Yeşil Türbesi
18. Selviler
19. Temenyeri'nden manzara
20. " "

Cahit Sürek (Birinci Ortaokul'dan)

21. Natürmort
22. "
23. "

Cevdet Akbay (Birinci Lise'den)

24. Uludağ'da zirve
25. Uludağ'da Kirazlıyayla
26. Uludağ'da çamlar

Aydın Aycan (Birinci Ortaokul'dan)

27. Uludağ Kirazlıyayla'dan manzara
28. " " "
29. Natürmort
30. "

Belkıs Yeşil (G.T. Enst. Res. İş Kısm.)

31. Natürmort sulu boya
32. Desen
33. Desen
34. Desen
35. Dolubaba'dan manzara
36. Kirazlıyayla'dan ressamlar kayası
37. Suadiye'den manzara
38. Niksar'da yangın
39. Desenler

Faruk Taşkıran (Birinci Lise'den)

40. Tabiatın zulmünden kaçış
41. Uludağ'da atölye kampı dahili
42. Uludağ'dan Dolubaba
43. " Otel yolu
44. " Kirazlıyayla

45. " "
46. " "
47. Genç adam portresi
48. Desti ve kumaş natürmort
49. Süt güğümü "
50. Kış manzara
51. Temenyeri manzara
52. Setbaşı'ndan "
53. Son peyzaj "
54. Uludağ'da Sarıalan
55. " sis
56. " kayalar
57. " çamlar
58. " sis
59. " "
60. " "
61. " "
62. " "
63. Kamp çadırı
64. Zeytin ağacı
65. Bir dere
66. Setbaşı
67. Bir ressam
68. İhtiyar çınar
69. Destiler

Emine Tüper (Öğretmen)

70. Gündoğdu Köyü'nden manzara
71. Natürmort
72. "

Fahrünnissa Okan

73. Natürmort
74. "
75. Karakalem desenleri

Faik Uysal (Serbest Meslek)

76. İsmet İnönü portresi
77. Rıza Yücer "
78. Bir ihtiyar "
79. Lütfi Yücat "
80. Kaynak natürmort
81. Sakı "
82. Çiçek "
83 Nü "
84. Akademik etüt

Hamdi Öztekin (Birinci Lise'den)

85. Manzara sulu boya
86. Natürmort
87. "

Hasan Karışman (Birinci Lise'den)

88. Uludağ'da Sarı yol
89. " senaberler
90. " orman
91. Kirazlıyayla
92. " da bir yol

Hasan Gürel (Birinci Orta'dan)

93. Kendi resmi aynadan
94. Manzara

Haydar Fidansoy (Birinci Orta'dan)

95. Natürmort
96. Çınar
97. Manzara
98. "

Hilmi Özkaya (Birinci Orta'dan)

99. Natürmort sulu boya
100. " "
101. " "
102. " "

Hüsrev Tayla (Birinci Lise'den)

103. Natürmort
104. Manzara
105. Manzara

İlhan Kıvanç (Birinci Orta'dan)

106. Natürmort
107. "
108. "
109. "
110. "

Kemal Çetinkaya (Birinci Lise'den)

111. Natürmort
112. "
113. Portre
114. Natürmort
115. "
116. "

Melahat Berköz (G.T. Enst. Res. İş Kısm.)

117.Uludağ'dan Kirazlıyayla
118. " "
119 " bir yol
120. Genç bir kız portre
121. Natürmort
122. Bir manzara
123. Bir cam çini mürekkeple
124. " " " "
125. Desenler

Mehmet Tekdal (Bölge Sanat Okulu'ndan)

126. Muradiye Camii
127. Bir cami
128. Muradiye Türbesi'nden
129. Bir cami
130. Natürmort
131. "
132. "
133. "

Mesut Erdem (G.T. Enst. Res. İş Kısm.)

134. Genç kız başı
135. " " "
136.Göller
137.Desen baş
138. " "

Müeddeb Şarman (G.T. Enst. Res. İş Kısm.)

139. Ay çiçekleri natürmort
140. Patlıcanlar
141. Kirazlıyayla'dan manzara
142. Bir genç kız portresi
143. " " " başı
144. Uludağ'dan desen çini mürekkeple
145. " " " "
146. " " " "
147. " " " "
148. " " " "

Zeki Alay (Serbest meslekten)

149. Sepetçi
150. Manzara

Mehmet Uyanıklar (Birinci Orta'dan)

151. Uludağ'dan manzara

Namık Köstendil (Birinci Lise'den)

152. Natürmort

153. "

154. Afişler

Nedim Kural (Öğretmen)

155 Manzara pastel

156. " "

157. " "

Nevin Eğel (Kolejden)

158. Natürmort

159. Kuş

160. Natürmort

161. "

Nihat Bozkaya (Makinist)

162. Genç kız portresi

163. " " "

164. " " "

165. " " "

166. " " "

167. " " "

168. Bir çocuk portresi

169. " " "

170. Haydar Tolon'un portresi

171. Kendisi

172. Bir portre

173. " "

174. " "

175. " "

176. " "

177. " "

178. Bir portre

179. " "

180. " "

181. " "

182. " "

Nurettin Şehbender (Birinci Orta'dan)

183. Yağmur

184. Natürmort

185. "

186. "

Nurünnisa Okan (K. Ö. Okulu'ndan)

187. Uludağ'dan manzara

188. " "

189. " "

190. " "

191. " "

192. " "

Nihat Arınkan (Birinci Orta'dan)

193. Natürmort

194. Model

195. Kış

196. Manzara

197. Evler

198. Manzara

199. "

200. "

Remziye Bıldır (Öğretmen)

201. Natürmort

202. "

203. Desenler

204. Natürmort
205. “
206. “

Mualla Acun (K. Ö. Okulu'ndan)

207. Temenyeri'nden manzara
208. Zeytin ağacı
209. Çiçekler
210. Uludağ'dan manzara
211. Kirazlıyayla'dan manzara
212. “ “
213. “ “
214. Uludağ'dan manzara
215. “ “

Sabri Erimel (Birinci Lise'den)

216. Zeytin ağaçları
217. Yayladan
218. Sait Öğrendil
219. Muradiye Şadırvanı
220. Bahar
221. Kirazlıyayla'da
222. Uludağ Sarıalan
223. Çalı Köyü'nden manzara
224. Muradiye Türbeleri
225. İhtiyar ağaç
226. Yaylada senaberler
227. Küçük bir çağlayan
228. Çiçekli türbe
229. Baharda Muradiye Camii
230. Çamaşırcı kadın
231. Setbaşı'ndan
232. Dağda kayalar
233. Dağda bir dere
234. “ “ “
235. Mezarlıklar
236. Muradiye'de bir sokak
237. “ “ “
238. Patika
239. Kızıl türbeler
240. Uludağ'da zirve
241. Sonbahar
242. Bir ağaç

Zeki Uygur (Manisa Ortaokulu'ndan)

243. Uludağ'dan manzara
244. “ “
245. “ “
246. “ “

Hakkı Düzgün (San'at Okulu'ndan)

247. Atatürk tahta heykel
248. Türk kuşu kabartma heykel
249. Soyunan kadın
250. Bir türbe kabartma heykel
251. Bir etüd kabartma heykel

Sezai Altındağ (Birinci Lise'den)

252. Temenyeri'nden manzara
253. Çamlar arasından Uludağ
254. Kamp Uludağ'dan
255. Asırlık çınar
256. Natürmort
257. Dolubaba'dan manzara
258. Eski bir çam
259. Desenleri

Sabiha Güneşi (G.T. Enst. Res. İş Kısm.)

234. Atölyede bir köşe
235. Türbeler
236 Penceremden
238. Akordeon çalan adam
239. Kar
240. Zeytin ağacı
241. Gurup
242. Çeşme
243. Odam
244. Bir ev
245. Bir ihtiyar çam
246. Desenler

Sadeddin Yıldız (Birinci Lise'den)

247. Natürmort
248. Emir Sultan'dan bir manzara
249. Bir manzara

Sadi Haklı (Birinci Orta'dan)

250. Natürmort
251. "
252. "
253. "
254. Manzara
255. Yeşil Türbesi
256. Manzara
257. Natürmort

Şevki Akören (Birinci Lise'den)

258. Çeşmeden dönen çocuk
259. Natürmort
260. "
261. Muradiye Türbesi
262 Şadırvan
260. Emir Sultan'dan manzara

Salâhattin Taran (G.T. Enst. Res. İş Kısm.)

261. Temenyeri'nden manzara
262. " Bursa'ya bakış
263. Çamlar arasından Uludağ
264. " " "
265. Uludağ'da bir yol
266. " " "
267. " " manzara

Süheyla Acun(K.Ö. Okulu'ndan)

268. Uludağ manzara
269. " "
270. " "
271. " "
272. " "
273. " "

Sait Öğrendil(Birinci Lise'den)

274 Anadolu İnönü'nün göğsünde
275. Uludağlar
276. Çağlıyancık
277. Resim yaparken
278. Gölgeli yol
279. Uludağ'da kamp
280. Yeşil Türbesi kar
281. Pazaryeri
282. Kedi
283. Soba
284. Soba ve mangal
285. Desenleri
286. Bayır

Vahit Sezen (Bölge San'at Okulu'ndan)

287. Natürmort

288. "

289. "

290. "

Yavuz Ses (Birinci Ortaokul'dan)

291. Desenler

EK-2

Bursa Halkevi'nin çeşitli yıllardaki etkinlikleri ve katılımcıları ile diğer toplantıları

1934 Yılında Bursa Halkevi'nin Çalışmaları[1]

ÇALIŞMALAR	Konferans	Temsil	Konser	Toplam Katılımcı Sayısı	Kütüphane Kitap Sayısı	Kütüphane 1 Yıl İçinde Kitap-Dergi-Gazete Okuyanların Sayısı	Açıklama
ETKİNLİK SAYISI-KATILIMCILAR	54	3	13	37699	712	475	Okuma Odası yeni açılmıştır.

1935 Yılında Bursa Halkevi'nin Çalışmaları[2]

ÇALIŞMALAR	Kongre	Balo	Şölen	Nişan-Nikâh Töreni	Çaylı Danslar	Dersler	Köy Gezileri	Bayramlar	Kitapsaray
ETKİNLİK SAYISI	1	-	-	1	3	6	60	6	Kitap Sayısı: 1458
KATILIMCILAR	130	-	-	200	1175	230	250	5950	Okuyucu: 2092

ÇALIŞMALAR	ŞUBELERİN YALNIZ VERDİĞİ VEYA GÖSTERDİĞİ ÇALIŞMALAR				BİRLİKTE YAPILAN TOPLANTILAR
	Gösterit	Konser	Sinema	Konferans	
ETKİNLİK SAYISI	2	5	1	74	1
KATILIMCILAR	3600	2962	350	12345	950

[1] **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası**, Ankara, 1935, s.196.
[2] **Halkevlerinin 1935 Yılı Faaliyet Raporları Hülasaları**, 1936, s.195-232.

TOPLANTILAR	Halkevi Yönetim Kurulu Toplantıları	Komite Toplantıları	Şube Toplantılar
TOPLANTI SAYISI	33	212	11
KATILIMCI SAYISI	229	1042	410

1936 Yılında Bursa Halkevi'nin Çalışmaları[3]

ÇALIŞ-MALAR	Tem-sil	Kon-ser	Sine-ma	Konfe-rans	Resim Sergisi	Y.M. Sergisi	V.S. Sergiler	Spor Gezisi	Köy Gezisi	Oku-yucu	Kitap	Ders	Kurs	Gelen-ler
ETKİN-LİK SA-YISI	26	8	3	160	2	-	-	-	32	6747	1855	200	400	57810

Bursa Halkevi'nin 1936 Yılına Ait Bir Yıllık Çalışmalarını Gösterir Başka Bir Tablo ile 1937 Yılı İlk Altı Aylık Çalışmalar[4]

1936 BİR YILLIK		1937 İLK ALTI AYLIK		ETKİNLİKLER VE TOPLANTILAR
Toplantı Sayısı	Katılımcı Sayısı	Toplantı Sayısı	Katılımcı Sayısı	
209	1383	98	451	Komiteler Toplantısı
43	909	23	838	Şubeler Toplantısı
26	14450	35	16940	Gösterit
8	2100	14	5335	Konser
3	1050	0	0	Spor Filmleri
160	14941	57	7032	Konferanslar
6	2350	0	0	Filmli Konferanslar
2	140	0	0	Müzikli ve Çaylı Toplantı
2	6420	2	3527	Resim Sergisi
0	0	1	3110	Dikiş ve Nakış Sergisi
1	800	1	300	Balo
648	9120	725	14343	Her Türlü Dersler
331	3847	222	6147	Diğer Her Türlü Toplantılar
1439	**57510**	**1178**	**58023**	**TOPLAM**
0	6747	0	5830	Kitapsaray'da Okuyanlar
1439	**64257**	**1178**	**63853**	**GENEL TOPLAM**

[3] **937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?**, Ankara, s. 25.
[4] **Bursa Halkevi 1937 Yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu Eki**, s.2,3. Kaynak daha önce yayınlamamış ve doğrudan doğruya Bursa Halkevi'ne ait olan daktilo sayfalarıdır.

1937 Yılının İlk Altı Ayında Verilen Türlü Konferanslar

KONFERANS SAYISI	KATILIMCI SAYISI	KONFERANSIN KONUSU
1	110	Kadastro
1	50	Antakya'nın Tarihi ve Coğrafi Durumu
4	1300	Verem Hakkında (Hoparlörle)
1	70	Çanakkale Savaşı
1	100	Frengi
1	40	Modern Sanat
1	700	Verem (Askeri Lise'de)
1	300	II. İnönü Savaşı (Hoparlörle)
1	300	23 Nisan Ulusal Egemenlik (Hoparlörle)
1	200	Yenişehirli Gaziler (Yenişehir Gençler Birliği'nde)
1	250	Cumhuriyet (Yenişehir'de)
1	200	Zührevi Hastalıklar (Hoparlörle)
1	500	Halkevleri
1	450	Abdülhak Hamid
1	500	Halkevi çalışmalarından beklenen gaye
1	500	Halkevi çalışmalarından beklenen gaye
1	30	Bizim Akdeniz
36	1360	"Bölge konferansları" Bu konferanslar Bursa'nın değişik dokuz bölgesinde dokuz konu hakkında verilmiştir.
56	6960	

1937-1938 Yıllarında Bursa Halkevi'nin çalışmaları[5]

TOPLANTI SAYISI	KATILIMCI SAYISI	TOPLANTI-ETKİNLİK
1957	42961	Halk Dershaneleri'nde
1076	12326	Türlü Toplantılar
186	59289	Konferans (Hoparlör Konferansları Dahil)
319	380	Ortaokul Bütünleme Kursları
84	39510	Temsil
38	18650	Sinema
19	6655	Konser
33	1426	Türlü Spor Hareketleri
10	155	Köy Gezileri
7	39436	Resim Sergisi

[5] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s.58.

1	3110	Dikiş ve Biçki Sergisi
1	2230	Fotoğraf Sergisi
1	300	Aile Toplantısı
2	120	Milli Günlere Katılma (Köylüye Ziyafet)

1937-1938 Yıllarında Yönkur ve Komite Toplantıları[6]

TOPLANTI SAYISI	TOPLANTI
51	Yönkur
22	Dil-Tarih
20	Ar
42	Gösterit
28	Spor
70	Sosyal Yardım
12	Kitapsaray
13	Dershane
90	Köycülük
5	Müze
353	Etkinlik

1938 Yılı ilk altı ayında Bursa Halkevi'nin çalışmaları[7]

TOPLANTI SAYISI	KATILIMCI SAYISI	TOPLANTI-ETKİNLİK
21	*	Köycülük Komitesi
22	*	Sosyal Yardım Komitesi
13	51	Dil-Tarih Komitesi
9	50	Gösterit Komitesi
12	47	Ar Komitesi
6	28	Spor Komitesi
3	17	Halk Dershaneleri Komitesi
2	6	Kitapsaray Komitesi
2	6	Müze Komitesi
16	125	Yönkur Toplantısı
1	50	Köycülük Şubesi
2	108	Sosyal Yardım Şubesi

[6] **C.H.P. Bursa Vilâyet Kongresi Hizmet Raporu 15 B. Kânun 1938**, Bursa, 1938, s.59.
[7] **Uludağ**, S.17, Temmuz 1938, s.41, 42.

1	25	Dil-Tarih Şubesi
1	47	Gösterit Şubesi
1	16	Ar Şubesi
1	33	Spor Şubesi
1	15	Halk Dershaneleri Şubesi
1	19	Kitapsaray Şubesi
1	9	Müze Şubesi
170	3643	4 Bölgede Halk Gece Dersleri
42	841	Fransızca Dersleri
39	870	İngilizce Dersleri
187	5267	Almanca Dersleri
140	2503	Resim Dersleri
34	405	Keman Dersleri
11	109	Piyano Dersleri
24	232	Mandolin Dersleri
71	971	Gösterit Provaları
103	572	Piyano Çalışmaları
18	169	Orkestra Çalışmaları
6	50	Öğretmenlerin Mesleki Toplantıları
42	1552	7 Yerde Bölge Konferansları
8	3050	Çeşitli Konserler
7	345	Kitap Özü Konuşmaları
33	31150	Hoparlörlerle Verilen Meydan Konferansları
26	12550	Gösterit
3	1200	Hoparlörle Gösterit
38	18650	Türlü Film
3	1100	Konser
83	156	Tıp Istılahları Toplantısı
3	54	Köy Gezisi
1	10039	Resim Sergisi
1	2230	Fotoğraf Sergisi
1	50	Mimar Sinan Gecesi
11	452	Zehirli Gaz Kursları
3	1500	Güreş Yarışmaları
1	850	Dağ Gezisi
7	187	Türlü Toplantılar
-	5850	6 ay içinde Kitapsaray'da okuyanlar
1232	**106657**	**TOPLAM**

Bursa Halkevi'nin açılış tarihi olan 19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938'e kadar olan çalışmalar[8]

Temsil		Konferans		Konser		Sinema		Filmli Konferans		Resim Sergisi		Yıllar
Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	
5	4000	6	2700	-	-	1	500	-	-	-	-	1932
25	148000	22	8700	12	4500	-	-	8	3600	-	-	1933
8	3350	20	7300	13	3750	-	-	34	13270	-	-	1934
4	3600	47	12345	5	2962	1	350	27	7800	-	-	1935
30	14450	160	14951	8	2100	-	-	6	2350	2	6460	1936
53	23960	77	13192	16	5555	-	-	-	-	4	8397	1937
29	14050	90	36097	3	1100	38	18650	-	-	3	31039	1938
154	78210	422	95285	57	19967	40	19500	75	27020	9	45896	Toplam

Dikiş ve Biçki Sergisi		Fotoğraf Sergisi		Balo		Şölen		Nişan-Nikah		Çaylı Danslar		Yıllar
Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1932
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1933
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1934
-	-	-	-	-	-	-	-	1	200	3	1175	1935
-	-	-	-	1	800	4	425	1	120	-	-	1936
1	3110	-	-	1	300	2	120	-	-	-	-	1937
-	-	1	2230	-	-	-	-	-	-	-	-	1938
1	3110	1	2230	2	1100	6	545	2	320	3	1175	Toplam

Köy Gezileri		Türlü Sporlar		Ortaokul Bütünleme Kursları		Türlü Toplantılar		Yıllar
Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	Sayısı	Katılımcı	
-	-	1	85	-	-	67	787	1932
2	8	3	112	-	-	153	2140	1933
8	64	2	43	-	-	172	2874	1934
60	250	11	3200	-	-	247	11542	1935
38	178	1	22	-	-	505	4895	1936
7	101	26	756	-	-	646	8839	1937
3	54	7	1670	319	380	413	3421	1938
118	655	51	5888	319	380	2203	34498	Toplam

[8] **Uludağ**, S.18, Ekim 1938, s.70.

Bursa Halkevi'nin 19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938 yılına kadar bütün komitelerin çeşitli tarihlerdeki toplantıları[9]

Dil-Tarih		Ar		Gösterit		Spor		Sosyal Yardım		Yıllar
Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	
5	18	4	17	3	14	8	27	2	6	1932
7	20	1	3	6	25	11	35	7	24	1933
16	49	2	5	5	16	12	41	19	73	1934
46	184	18	42	12	54	16	132	36	101	1935
23	97	4	12	55	659	24	158	25	137	1936
8	32	7	33	29	146	22	112	36	122	1937
13	51	12	47	9	50	6	28	22	99	1938
118	451	48	159	122	964	99	533	147	562	Toplam

Kitapsaray		Halk Dersaneleri		Köycülük		Müze		Yıllar
Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	Sayı	Katılımcı	
-	-	2	8	25	82	-	-	1932
1	4	1	3	31	125	-	-	1933
-	-	3	12	42	197	-	-	1934
15	49	5	22	64	458	-	-	1935
10	27	8	44	57	251	-	-	1936
10	35	10	40	59	241	3	12	1937
2	6	3	17	21	79	2	6	1938
38	121	32	146	299	1433	5	18	Toplam

Bursa Halkevi'nin 19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938 yılına kadar bütün toplantılar ve katılımcılarını gösterir tablo[10]

TOPLANTI SAYISI	KATILIMCI SAYISI	TOPLANTI-ETKİNLİK
222	1804	Yönkurul Toplantısı
118	451	Dil-Tarih Komitesi
48	159	Ar
122	964	Gösterit
99	533	Spor
147	563	Sosyal Yardım

[9] **Uludağ**, S.18, Ekim 1938, s.71.
[10] **Uludağ**, S.18, Ekim 1938, s.67.

32	146	Dershane
38	121	Kitapsaray
299	1433	Köycülük
5	18	Müze
154	78216	Temsil
422	95285	Konferans
57	19967	Konser
40	19500	Sinema
75	27020	Filimli Konferans
9	45896	Resim Sergisi
1	3110	Dikiş Sergisi
1	2250	Fotoğraf Sergisi
2	1100	Balo
6	545	Şölen
2	320	Nişan-Nikah
3	1175	Çaylı Danslar
118	655	Köy Gezileri
51	5888	Türlü Sporlar
3299	55176	Türlü Dersler
319	380	Bütünleme Kursları
2203	34498	Diğer Her Türlü Toplantı
-	23765	Kitapsarayda Kitap Okuyanlar
7892	**420931**	**TOPLAM**

1939- Mart 1940 Yılı Çalışmaları[11]

TOPLANTI SAYISI	KATILIMCI SAYISI	TOPLANTI-ETKİNLİK
134	19334	Konferans
8	4000	Konser
22	10747	Sinema
26	12450	Gösterit
5	2300	Ulusal Bayram
1	600	Balo
2	18400	Resim ve Kumaş Sergisi
2714(kitap Sayısı)	7712(Okuyucu)	Kitapsaray

[11] **Uludağ**, S.26, Mart 1940, s.67.

EK: 3

KONU BAŞLIKLARINA GÖRE ULUDAĞ DERGİSİ İNDEKSİ

A) HALKEVLERİ

1. Analfebetism İle Savaş ve Halkevleri, Haydar Tolun, Sayı: 6, s. 32-35.
2. Sosyal Çalışmalarda Sistemin Önemi, Hulusi Köymen, Sayı: 7, s. 46-47.
3. Halkevleri ve Bedîî Terbiye, M. Rami Kurul (Felsefe Öğretmeni), Sayı: 10, s. 31.
4. Kültür ve Halkevleri, Baha Kırgın, Sayı: 16, s. 43-45.
5. Cumhuriyette Halkevleri, Hulusi Köymen, Sayı: 18, s. 25-27.
6. Halkevleri 19 Şubat Münasebetiyle, Fahri Komman, Sayı: 20, s. 37-40.
7. Bursa Halkevi Güzel Bir Binaya Kavuşuyor, Şefik Refik Soyer, Sayı: 21, s. 1-4.
8. Yedinci Yıl Dönümümüz, Tevfik Aycan, Sayı: 21, s. 5-7.
9. Halkevi Şehitlerine (Şiir), Tahsin Uygur-Ankara, Sayı: 23, s. 8-9.
10. Halkevlerinin Sekizinci Yıldönümü, Refik Saydam (Başbakan), Sayı: 26, s. 1-5.
11. Sekizinci Yıldönümümüz, Sayı: 26, s. 6-10.
12. Halkevlerinin 9. Yıldönümü Münasebetiyle, Mümtaz Ergin, Sayı: 33, s.1-2.
13. Halkevi, Fazlı Güleç (Vali), Sayı: 44, s. 1-3.
14. Halkevlerinin Onuncu Yıldönümü, Refik Koraltan, Sayı: 44, s. 4-5.
15. Halkevleri Halkın Aydınlık Şuur Ocağıdır, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 44, s. 6-7.
16. Halkevleri, Suat Salih Asral, Sayı: 44, s. 8-9.
17. Halkevlerinin Manası, Nazım Yücelt, Sayı: 44, s. 10-11.
18. Bursa Halkevinin On Yıllık Tarihine Bir Bakış, Sayı: 44, s. 39-43.
19. Halkevlerinde Musiki: Sivil Bandolar Şeflik Okulu Meselesi, M. R. Kösemihal, Sayı: 55, s. 20-23.
20. Halkevlerinin Yaptığı Büyük Hizmetler, Mümtaz Ergin, Sayı: 55, s. 3-4.
21. Halkevlerimiz 11 Yaşında, Mümtaz Ergin, Sayı: 56-57, s. 1-3.
22. Halkevleri Onbir Yaşında, haşim Nezihi Okay, Sayı: 56-57, s. 4-5.

38. On Altıncı Asırda İstanbul'da Kadınlar Hakkındaki Bağınlar (Hazinci Evrak Vesikalarına Göre) , Nazım Yücelt (Öğretmen), Sayı: 7, s. 23-24.

39. Ankara, (23 Nisan 1936'da Nazım Yücelt'in verdiği konferans), Sayı: 7, s. 39-41.

40. Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri I, (24.5.1936'da açılan sergisi dolayısıyla Cemal Nadir Güler'in verdiği konferans), Sayı: 7, s. 57-62.

41. On Altıncı Asırda Genel Hayat ve Zabıta Vakaları, Nazım Yücelt, Sayı: 8, s. 13-16.

42. On Altıncı Asırda İstanbul'da Gayrimüslimler I, (Hazinci Evrak Vesikalarına Göre), Nazım Yücelt, Sayı: 8, s. 36-40.

43. Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri II, (24.5.1936'da açılan sergisi dolayısıyla Cemal Nadir Güler'in verdiği konferans), Sayı: 8, s. 41-44.

44. Tarihçiler İçin Rojistr Nedir?, Enver Behnan Şapolyo, Sayı: 10, s. 41-42.

45. On Dokuzuncu Asırda İstanbul (Takvim-i Vakayia Göre), Nazım Yücelt, Sayı: 12-13, s. 13-15.

46. On Dokuzuncu Asırda İstanbul (Takvim-i Vekaiye Göre), Nazım Yücelt, Sayı: 14, s. 15-20.

47. On Dokuzuncu Asırda İstanbul (Takvim-i Vekaiye Göre), Nazım Yücelt, Sayı: 15, s. 40-43.

48. Türkiye'de Merinos Koyunları, Kamil Kepecioğlu, Sayı: 16, s. 6-9.

49. Şerriye Sicilleri 28, Sayfa: 1,2,3,4.(Transkripsiyonları).

50. Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1802-1797), Doç. Ziya Karal, Sayı: 17, s. 39-40.

51. Cumhuriyette İdari ve Adli İnkılâp, Ahmet Tevfik Aycan, Sayı: 18, s. 32-36.

52. İnkılâbımızda İç ve Dış değişimi, R.R.Yücer, Sayı: 18, s. 37-38.

53. Tarih Oluşları ve Ekonomi, Fahri Dalsar, Sayı: 18, s. 39-44.

54. Türk ve Fransız Cumhuriyetleri, Nazım Yücelt, Sayı: 20, s. 57-63.

55. Lozan Muahedesi Nasıl İmzalandı?, Nazım Yücelt, Sayı: 23, s. 33-41.

56. Cumhuriyet İdeolojisi, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 24, s. 1-6.

57. Barbaroslar, Erturan Uğuralp, Sayı: 24, s. 17-23.

58. Tanzimat Zihniyeti, Nevzat Ayas (Bursa Saylavı), Sayı: 24, s. 24-30.

59. Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat, Nazım Yücelt, Sayı: 25, s. 6-11.

60. Tanzimat Fermanı, Sayı: 25, s. 12-16.

61. Sümer Medeniyeti, İsmail Hami Danişment, Sayı: 25, s. 32-39.

62. Manisa Tarihi, Sayı: 26, s. 69-70.

63. 1840 da İstanbul Takvim-i Vekayie Göre, Nazım Yücelt, Sayı: 27, s. 25.

64. Hicri Tarihleri Miladi Tarihlere Çevirme Kılavuzu, Sayı: 27, s. 39-40.

65. 1789'da Türkiye, Nazım Yücelt, Sayı: 28, s. 17-20.

66. XIV. ve XV. Asırlarda Spor, Remzi Selen, Sayı: 33, s.21-24.

67. Türklerde Çinicilik, Cemal Yener, Sayı: 42-43, s. 24-26.

68. İmralı Adasının Tarihi Durumu, Kazım Alparslan, Sayı: 56-57, s. 32-33.

69. On Dokuzuncu Asırda Türkiye Tersaneleri, Donanması ve Top Fabrikaları, Nazım Yücelt, Sayı: 59, s. 24-26.

70. Vekayiî Baba Paşa Fittarih' den Bazı Parçalar, (Uludağ Degisinin 61. sayısının ilavesidir. 62-67 sayılarda da devam etmektedir.)

71. 18. Asırda: İstanbul'un Ekmeği ve Eti, Nazım Yücelt, Sayı: 62, s. 17-18.

72. Dil Devriminin Tamamlanması Yolunda, M. Adalan, Sayı: 64-65-66-67, s. 8-9.

73. Dil Devriminin Tamamlanması Yolunda, M. Adalan, Sayı: 68-69-70, s. 17-18.

74. On Altıncı Asrın En Muhteşem Düğünü, Rüknettin Akbulut, Sayı: 82, s. 8-9.

75. Molla Lütfi'nin Şairliği, Rüknettin Akbulut, Sayı: 82, s. 14-17.

76. Birinci Dil Kurultayından Sonra, Suat Salih Asral, Sayı: 85, s. 1-4.

77. Eski Eserlerden İktibaslar, R. Akbulut, Sayı: 89, s. 24-26.

78. Eski Eserlerden İktibaslar, R. Akbulut, Sayı: 91, s. 32.

79. Ali Suavi Vakası Üzerine Verilmiş Olan Fetva, Hüseyin Kocabaş, Sayı: 92, s. 26-30.

80. Sinan Baş Mimar Olduktan Sonra, Şahin Özgür, Sayı: 94, s. 9-14.

81. Çanakkale Zaferinin Yıl Dönümü , R. Akbulut, Sayı: 94, s. 17-19.

82. Vakayi-i Baba Paşa Hakkında, Nazım Yücelt, Sayı: 94, s. 20-23.

83. Musiki Seven Bir Padişah, R. Akbulut, Sayı: 95, s. 5-8.

84. İstanbul'un Türkler Tarafından Zaptının 496. Yılına Girdik, R. Akbulut, Sayı: 95, s. 28-30.

85. 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Baş Komutanlık Muharebesi, R. Akbulut, Sayı: 96, s. 3-4.

86. Barbaros Hayrettin'in Kazandığı Büyük Preveze Zaferinin 411. Yıldönümü, R. Akbulut, Sayı: 97, s. 4-7.

87. Efendiliği Kaldırılamayan Osman Efendi!, R. Akbulut, Sayı: 98-99, s. 31-32.

C) DEVRİM-TARİH-BURSA

1. Abideler I (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:2, s. 30-31.

2. Abideler II (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:3, s. 14-15.

3. Muradiye Türbeleri I, Kamil (Başvekâlet Tarihi Evrak Tasnif Azasından), Sayı: 3, s. 37-40.

4. Muradiye Türbeleri II, Kamil (Başvekâlet Tarihi Evrak Tasnif Azasından), Sayı: 4, s. 42-44.

5. Cumhuriyet Nesline Türk Destanı "İkinci Ergenekon", M. Turgut Koyunluoğlu (Lise tarih öğretmeni), Sayı: 4, s. 12-17.

6. Abideler III (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:4, s. 22-24.

7. Mudanya Mütarekesi I, Bahadır Celâl, Sayı: 4, s. 52-54.

8. Abideler IV (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:5, s. 9-11.

9. Büyük Bir Halk Eğitmeni, Haydar Tolun, Sayı:5, s. 13-14.

10. Bursa ve Yaşayan Anıtlar, Bülent Toygar, Sayı: 5, s. 44-45.

11. Abideler V (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:6, s. 23-27.

12. Tarihte Bursa Yolları, Nazım Yücelt, Sayı: 6, s. 36-37.

13. Mudanya Mütarekesi II, Bahadır Alkım, Sayı: 6, s. 41-44.

14. Devrim ve Bugünün Ülküsü, Fahir Komman, Sayı: 6, s. 49-51.

15. Bitinya ve Bitinya Mezarları, Nazım Yücelt, Sayı: 11, s. 5-6.

16. Avrupa Türk .İnkılâbını Nasıl Görüyor? Başka Bir Tabirle Türk İnkılabı Hakkında Ne Düşünüyor? I, Enver Ziya Karal (9.5.1936 tarihinde Halkevi binasında verdiği konferans), Sayı: 7, s. 19-22.
17. Abideler VI (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:7, s. 27-30.
18. Mudanya Mütarekesi III, Bahadır Alkım, Sayı: 7, s. 55-56.
19. (Bursa Kalesi) Hakkında Tarihi Tetkikler I, İ. Özbey (mimar), Sayı: 7, s. 52-54.
20. Bursa'nın Eski Devirlere Ait Kayıt Defterleri, Kâmil Kepecioğlu, Sayı: 7, s. 42-45.
21. Türk Mimari Tarihimizde Bursa Eserleri, Sedat Çetintaş, Sayı: 37, s. 22-30.
22. Siciller, Sayı:8
23. Bursa Suları, Sayı: 8, s. 9-12.
24. Avrupa Türk .İnkılâbını Nasıl Görüyor? Başka Bir Tabirle Türk İnkılabı Hıkında Ne Düşünüyor? II, Enver Ziya Karal (9.5.1936 tarihinde Halkevi binasında verdiği konferans), Sayı: 8, s. 17-19.
25. Abideler VII (Bursa Gezintilerinden), Memduh Turgut Koyunluoğlu (Erkek Lisesi Tarih Öğretmeni), Sayı:8, s. 26-30.
26. (Bursa Kalesi) Hakkında Tarihi Tetkikler II, İ. Özbey (mimar), Sayı: 8, s. 45-47.
27. Bursa'nın Orhan Bey Tarafından Zaptı ve Balabancık Kalesi, Tevfik Edebey (Doktor) ,Sayı: 8, s. 48-51.
28. Mudanya Mütarekesi IV, Bahadır Alkım, Sayı: 8, s. 52-56.
29. Otuz Yıl Önce Bursa'da Kültür Hayatı, Nazım Yücelt, Sayı: 10, s. 19-22.
30. BURSA, Onuncu Hicret Asrında (Hazine-i Evrak Vesikalarına Göre), Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 11, s. 17-21.
31. 9 uncu Hicret asrında Bursa, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 15, s. 22-26.
32. "Uludağ" Adı Hakkında, Sağdıç, Sayı: 5, s. 36-38.
33. Çekirge (Pitiya)'nin Tarihçesi,, Dil-Tarih Komitesi, Sayı:3, s. 23-24.
34. Çakır Ağa, Kâmil Kepecioğlu, Sayı: 12-13, s. 7-8.
35. Uludağ-Olimpler (Bu konferans Halkevi salonunda C.H.P. İl Sek. ve Bursa Dağ Sporları Kulübü Bşk. B. Saim Altıok tarafından verilmiştir.), Sayı: 12-13, s. 16-21.

36. Evliya Çelebi'de Bursa, Sayı: 14, s. 9-14.

37. Evliya Çelebi'de Bursa, Sayı: 15, s. 17-21.

38. Baldırzade Şeyh Mehmet Efendi ibni Mustafa Efendi, Zeki Pınar, Sayı: 14, s. 44-45.

39. Mücadele Yıllarında Bursa (Elimizdeki Vesikalara Göre), Nazım Yücelt, Sayı: 16, s. 17-19.

40. Uludağ, Musa Ataş, Sayı: 16, s. 20-21.

41. 17. Asırda Kumaş ve Kumaşçılar (Bursa Mahkeme-i şeriyye Sicillerine Göre), Nazım Yücelt, Sayı: 17, s. 31-34.

42. Bursa'nın Türk Tababeti Tarihindeki Yeri, Nazım Yücelt, Sayı: 20, s. 42-46.

43. Geçmiş Zamanlarda Bursa (Mühimme Defterlerinden Bazı Belgeler), Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 20, s. 91-95.

44. Şer'i Mahkeme Sicilleri (Çeşitli Kayıtlar), Sayı: 20, s. 96-116.

45. Kara Ali-Emir Ali (Halkevi Tarih Tetkiklerinden), İ.A.T. ve H.T., Sayı: 21, s. 27-30.

46. Bursa Kütüphanelerindeki Yazma Tıp Kitapları, Nazım Yücelt, Sayı: 21, s. 31-34

47. Tarihte Bursa Sanatları, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 21, s. 35-43.

48. Şer'i Mahkeme Sicilleri, Sayı: 21, s. 74-88.

49. Mecalisi Erbabı Medaris ve Şeyh Taceddin Konağı, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 56-57, s. 15-16.

50. Müftü Suyu, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 22, s. 57-61.

51. Tarihte Bursa Sanatları-2, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 22, s. 62-74.

52. Bursa Tarihine Ait Birkaç Vesika, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 22, s. 75-82.

53. "Kara Ali-Emir Ali" Makalesi Münasebetiyle", Nazım Yücelt, Sayı: 22, s. 83-89.

54. Bursa Nasıl İşgal Edildi ve Nasıl Kurtuldu, Nazım Yücelt, Sayı: 23, s. 1-5.

55. 8 Temmuzdan 11 Eylüle, Erturan Uğuralp, Sayı: 23, s. 6-7.

56. Şer'i Mahkeme Sicilleri, Sayı: 23, s. 42-49.

57. Tanzimat Devrinde Bursa (1856-1877), Naci Kum, Sayı: 24, s. 31-36.

58. Bursa Askeri Lisesi'nin Açılışı Hakkında Bir Vesika, Raşit Gökdemir (Eminönü Halkevi), Sayı: 24, s. 37-40.

59. Bursa'da Medfun Olan Osmanlı Padişah ve Şehzadeleri, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 24, s. 58-60.

60. Şer'i Mahkeme Sicilleri, Sayı: 25, s. 52-58.

61. Atatürk'ün Bursa'yı Son Ziyaretleri, Sayı: 26, s. 11-14.

62. Dördüncü Mehmedin Bursa'ya Gelişi, Nazım Yücelt, Sayı: 26, s. 24-25.

63. Sicillere Göre Eski Bursa, Meşhur Harami Mihalıçlı Derviş, R.R.Yücer, Sayı: 26, s. 41-47.

64. Osman Gaziye Dair Mühim Bir Vesika Aspurça Hatun'un Vakfiyesi, İhsan Uludağ, Sayı: 26, s. 61-68.

65. Şer'i Mahkeme Sicilleri, Sayı: 26, s. 73-80.

66. Sicillere Göre Eski Bursa: On Altıncı Asırda Asker Toplama Zorluğu, R.R.Yücer, Sayı: 27, s.27-31.

67. Ayasbey Vakfiyesi, Naci Kum, Sayı: 27, s. 32-34.

68. Sicillere Göre Eski Bursa: Bozhane, Meyhane ve Kahvehane Yasakları, R.R.Yücer, Sayı: 28, s. 38-43.

69. Şer'i Mahkeme Sicilleri, Sayı: 28, s. 51-59.

70. Aspurça Hatun Vakfiyesi'nin Sonu, İhsan Uludağ, Sayı: 29-30, s. 5-18.

71. Bursa Ovası ve Kaplıcaları, Memduh Utku, Sayı: 41, s. 33-36.

72. Bursa Şeriye Mahkemesi Sicilleri, Sayı: 31, s. 46-47.

73. Bursa'ya Gelen Valiler: Hüsnü Hüseyin Paşa, Necip Aksop, Sayı: 33, s. 25.

74. Bursa Tarihine Ait Bazı Vesikalar, H. Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 34, s. 18-23.

75. 1888 Yılında Bursa Vilayeti, A. Rıza Yalgın, Sayı: 34, s. 46-49.

76. Işıklar Lisesi, Hayri Gürmen, Sayı: 63, s. 5-8.

77. Bursa'ya Gelen Valiler: Süreyya Mustafa Paşa, Necip Aksop, Sayı: 34, s. 55.

78. Bursalı Müellif ve Şairler: Osman Gazi (Osman Gazi'ye atfedilen bir gazel bulunmaktadır).,Necip Aksop, Sayı: 34, s. 54.

79. Bursa'da Omur Bey Vakıfnamesi ve Yeni Bulunan Mühim Bir Vesika, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 35, s. 15-20.

80. Bursa'ya Gelen Valiler: İzzet Ahmet Paşa, Necip Aksop, Sayı: 35, s. 27.

81. Bursa'da Mevlevilik Tarihine Ait Notlar, Zeki Pınar, Sayı: 35, s. 30-31.

82. Bursalı Müellif ve Şairler: Küşteri, Necip Aksop, Sayı: 35, s. 54.

83. "Küşteri" başlıklı yazıya ilişkin açıklama, A. Rıza Yalgın, Sayı: 36, s. 14-17.

84. Açıklamaya cevap, Necip Aksop, Sayı: 37, s. 32.

85. Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmed Cevdet Paşa, Necip Aksop, Sayı: 38, s. 31-32.

86. Gazi Mihal Beyin Hüviyeti Nedeniyle Bursa Gençliğinden Bir Rica, Mahmut R. Kösemihal, Sayı: 39-40, s. 22-24.

87. Bursa'ya Gelen Valiler: Ali Rıza Paşa, Necip Aksop, Sayı: 39-40, s. 52.

88. Bursa'ya Gelen Valiler: Hamdi Mahmut Paşa, Necip Aksop, Sayı: 41, s. 16.

89. 16. Asırda Bursa'da İşçiler Bürosu, Fahri Dalsar, Sayı: 42-43, s. 12-15.

90. Bursa'ya Gelen Valiler: Abdullah Galip Paşa, Necip Aksop, Sayı: 42-43, s. 27.

91. Bursa'ya Gelen Valiler: Abdullah Galip Paşa, Necip Aksop, Sayı: 42-43, s. 25.

92. Bursa'ya Gelen Valiler: Saffet Paşa, Necip Aksop, Sayı: 45-46, s. 25.

93. Bursa'ya Gelen Valiler: İzzet Mehmet Paşa, Necip Aksop, Sayı: 47-48, s. 32.

94. 17. Asırda Bursa Hayatı, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 47-48, s. 3-12.

95. Şehrengiz-i Bursa, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 47-48, s. 14-17.

96. Bursa'ya Gelen Valiler: Hüseyin Avni Paşa, Necip Aksop, Sayı: 49-50, s. 34-35.

97. Bursa'ya Gelen Valiler: Veliyûddin Paşa, Necip Aksop, Sayı: 51-52, s. 38.

98. Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmet Paşa, Necip Aksop, Sayı: 53-54, s. 22.

99. Bursa Mezarları, H. Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 53-54, s. 23-26.

100. Yirmi Yıl Önce Bursa Notları; Şehirde Hayat, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 53-54, s. 19-21

101. Bursa'ya Gelen Valiler: Said Paşa, Necip Aksop, Sayı: 55, s. 28-30.

102. Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmet Vefik Paşa, Necip Aksop, Sayı: 56-57, s.17-26.

103. Bursa'ya Gelen Valiler: Mehmet Nazif Paşa, Necip Aksop, Sayı: 58, s. 34-36.

104. Bursa'ya Gelen Valiler: Ahmet Zühtü Paşa, Necip Aksop, Sayı: 59, s. 21.

105. 1918 Setbaşı, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 60, s. 45-47.

106. Bursa'ya Gelen Valiler: Hüseyin Rıza Paşa, Necip Aksop, Sayı: 60, s. 53.

107. Bursa'ya Gelen Valiler: Mahmut Celalettin Paşa, Necip Aksop, Sayı: 61, s.43-45

108. Dünkü Bursa'nın Tesbiti, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 62, s. 19-21.

109. Fatihin Hayatından Yapraklar ve Bursa, Kamil Kepecioğlu, Sayı: 64-65-66-67, s. 36-39.

110. Bursa'ya Gelen Valiler: Münir Ahmet Paşa, Necip Aksop, Sayı: 64-65-66-67, s. 40-43.

111. Tarihte Bursa –Bursa Şer'i Mahkeme Sicillerine Göre, Nazım Yücelt, Sayı: 68-69-70, s. 1-4.

112. Bursa Köy Adlarının Tarihi Menşeleri, Kazım Alpaslan, Sayı: 68-69-70, s. 5-9.

113. İkinci Bayazıdın Karılarının Bursada Geçirdikleri Acı Hayatları, K. Kepecioğlu, Sayı: 74, s. 6-8.

114. Bursa Köy Adlarının Tarihi Menşeleri, Kazım Alpaslan, Sayı: 74, s. 26-30.

115. Şehrengizin Yazılmasındaki Sebep, Gazali Saltık, Sayı: 74, s. 4-5.

116. Fatih'in Hocalarından Molla İlyas ve Bursa'daki Mezarı, Kazım Baykal, Sayı: 76, s. 16-17.

117. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, Kazım Baykal, Sayı: 76, s. 30-32.

118. Şehzade Cem'in Bursa'da 18 Günlük İmparatorluğu, Cem Salih Bodaz, Sayı: 77, s. 20-22.

119. Köy Adlarının Tarihi Menşeleri, Kazım Alpaslan, Sayı: 77, s. 23-27.

120. Bursa Tarihi İçin Kaynaklardan Güldestei: II Vezirler ve Emirler, Kazım Baykal, Sayı: 77, s. 29-32.

121. Bursa Tarihi İçin Kaynaklardan, Gülzarı Suleha ve Vefyatı Urefa, Kazım Baykal, Sayı: 78, s. 25-32.

122. Köy Adalarının Tarihi Menşeleri, Kazım Alparslan, Sayı: 79, s. 17-20.

123. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, Kazım Baykal, Sayı: 79, s. 25-32.

124. Bibliyografya, Necip Aksop, Sayı: 80, s. 20-21.

124. Bursa Esnafları On Altıncı Yüzyılda, Neşet Köseoğlu, Sayı: 80, s. 22-24.

125. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, Kitab V Yadigar-ı Şemsi'nin Devamı, Kazım Baykal, Sayı: 80, s. 25-32.

126. Bursa Adının kökü, Gazali Saltık, Sayı: 81, s. 3-4.

127. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, Kazım Baykal, Sayı: 81, s. 5-11.

128. On Dördüncü Asırda Bursa da Bir Av Eğlencesi, R. Akbulut, Sayı: 81, s. 16-18.

129. Bursa Tetkikleri: Sultan Yıldırım Beyazıt'ın İçkiye Tövbe Etmesi, Gazali Saltık, Sayı: 82, s. 2-3.

130. Yüz Yaşında Fidyekızıklı Halil onbaşı İle Bir Konuşma, Hüsnü Ortaç, Sayı: 82, s. 4-7.

131. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, Bir Tenkit Münasebetiyle, Kazım Baykal, Sayı: 82, s. 29-30.

132. Bursa Şehri veya Tarihi Anıtları Rehberi (Kitap tanıtımı), Kazım Baykal, Sayı: 82, s. 31.

133. Bursa'da İlk Yapılan Köprü ve Garip Bir Olay, Gazali Saltık, Sayı: 83, s. 1-3.

134. Bursa'ya Bağlı Olan Köy Adlarının Kökleri, Kazım Alparslan, Sayı: 83, s. 9-11.

135. Bursa Camii ve Anıtları Nasıl İncelenmeli, Murat Alp Atamalaca, Sayı: 83, s. 12-16.

136. 1854 Zelzelesi ve Tahribatı, K. Baykal, Sayı: 83, s. 17-19.

137. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 83, s. 25-32.

138. Irgandı Köprüsü, Kazım Baykal, Sayı: 84 s. 1-2.

139. Hükümdar Osman Gazi'nin Oğlu Orhana Öğütleri, Gazali Saltık, Sayı: 84 s. 3-6.

140. Bursa Tarihi Hakkında, Necip Aksop, Sayı: 84 s. 10-11.

141. İznik Nasıl Alınmıştır ?, A. Türkan, Sayı: 84, s. 24-25.

142. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 84, s. 26-31.

143. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 85, s. 21-26.

144. Bursa tarihi Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 86, s. 21-25.

145. Bursa'nın Zaptı Günü Meselesi, R. Akbulut, Sayı: 87, s. 20-21.

146. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 90, s. 26-31.

147. Sultan Mahmut II nin Levhası Bursa'ya Nasıl Gelmiş, K. Baykal, Sayı: 91, s. 29-31.

148. Bursa Kütüğü, Sayı: 91, s. 1-16 (Dergiye ek olarak)

149. "Bursa Çevresi Tarihine Dair", Mr. Arnold Toynbee, Çev: B. Osman Okyar, Sayı: 92, s. 18-25.

150. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 92, s. 31.

151. Bursa Kütüğü, Sayı: 92, s. 18-32. (Dergiye ek olarak)

152. Bursa Kütüğü, Sayı: 93 s. 33-48. (Dergiye ek olarak)

153. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 94, s. 27-29.

154. Bursa Kütüğü, Sayı: 94, s. 49-64. (Dergiye ek olarak)

155. Bursa Kütüğü, Sayı: 95, s. 65-80. (Dergiye ek olarak)

156. Bursa Hakkında Yapılan Etütler, K. Baykal, Sayı: 96, s. 28-32.

157. Bursa Kütüğü, Sayı: 96, s. 85-99. (Dergiye ek olarak)

158. Nazlı Bursa'nın Bugün Yasından Kurtuluşunun 27. Yılıdır, Kılıçaslan, Sayı: 97, s. 1-3.

159. Bursa Kütüğü, Sayı: 98-99, s. 100-107. (Dergiye ek olarak)

D) BURSA-EKONOMİ

1. İpekli Kumaş Standardı, Tahir Yetmen, Sayı: 17, s. 6-9.
2. Bursa Merinos Fabrikası, Naci Kurul, Sayı: 18, s. 48-49.
3. Merinos Fabrikası'nın Açılma Günü Başvekil Celal Bayar'ın Söylediği Mühim Nutuk, Sayı: 15, s. 1-4.
4. İpek Böcekçiliği, Tahir Yetmen, Sayı: 20, s. 52-56.
5. Cihan Böcekçilik Vaziyeti, Bulletin Mensuel De Statistique Agricole'den, Sayı: 33, s.12-17.
6. Bursa ve İpekçiliği Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 37, s. 16-19.
7. Bursa'nın Karakteristik Meyvelerinden ve Mühim Zirai Gelirlerinden Kestane, Kazım Alparslan, Sayı: 62, s. 13-16.
8. Bursa Kadifeleri, Cemal Yener, Sayı: 75, s. 5-6.

E) BURSA GENEL

1. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 33, s. 51-58.
2. Bursa Suları, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 34, s. 33-34.
3. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 34, s. 62-69.
4. Bursa Suları, Hüseyin Kocabaş, Sayı: 35, s. 33-37.
5. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 35, s. 46-53.
6. Türk Mimari Tarihimizde Bursa Eserleri, Sedat Çetintaş, Sayı: 36, s. 29-33.

7. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 36, s. 34-41.
8. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 37, s. 40-45.
9. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 38, s. 38-45.
10. Bursa ve İmtidadı Ovalarla Sıcak Su Menbaalarının Sureti Teşekkülü, Memduh Utku, Sayı: 38, s. 18-21.
11. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 39-40, s. 60-67.
12. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 41, s. 42-46.
13. Eski Bursa'nın Kayboluşu, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 42-43, s. 1-3.
14. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 42-43, s. 34-39.
15. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 45-46, s. 40-47.
16. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 47-48, s. 40-47.
17. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 49-50, s. 44-51.
18. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 51-52, s. 39-46.
19. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 53-54, s. 39-46.
20. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 55, s. 38-40.
21. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 56-57, s. 34-37.
22. Bugünkü Bursa Suları, İhsan Uzer, Sayı: 58, s. 38-41.
23. Bursa Şairleri, Haşim Nezhi Okay, Sayı: 63, s. 23-29.
24. Bursa'da Avcılık, Hayri Gürmen, Sayı: 64-65-66-67, s. 1-2.
25. Bursa'nın İçme Suyu Durumu, Turgut Karatal, Sayı: 64-65-66-67, s. 10-12.
26. Hamamlarımız ?....., Turgut Karatal, Sayı: 74, s. 31-32.
27. Şehrengiz-i Bursa, Gazali Saltık, Sayı: 75, s. 7-9.
28. Bursa'nın Bayındırlığını Arttırırken, Sayı: 75, s. 22-23.
29. Bursa Yollarının Tarihçesi, Saffet Şarlı, Sayı: 75, s. 24-25.
30. Kocataş, Bedia Kızılay, Sayı: 75, s. 28-29.
31. Hastane Konusu Etrafında Bir Konuşma, Zehra Budunç, Sayı: 76, s. 12-13.
32. Şehrengiz-i Bursa, Gazali Saltık, Sayı: 79, s. 11-16.
33. Bursa Bir Sanat Şehrimidir?, Şahin Özgür, Sayı: 81, s. 12-15.
34. Ulucami Ortasında Niçin Şadırvan Yapılmış?, Gazali Saltık, Sayı: 82, s. 1.
35. Ankara Mektubu, Samim Evrensel, Sayı: 83, s. 4-8.
36. Nilüfer, Rafet Alp, Sayı: 84, s. 22-23.

37. Ulu Camiinin Dış Yüzü Tezyinatı, K. Baykal, Sayı: 86, s. 5-7.

38. Şehrengiz-i Bursa, Lamii Çelebi, Gazali Saltık, Sayı: 86, s. 26-29.

39. Bursa'nın Eski Çeşmeleri, M. Atamalaca, Sayı: 87, s. 22-26.

40. Bursa ve Haşim İşcan, Necip Aksop, Sayı: 90, s. 16-19.

41. Bursa İçin, Behçet Kemal Çağlar, Sayı: 93, s. 25-32.

42. Yıldırım Mahallesi ve Anıtlar, R. Akbulut, Sayı: 94, s. 6-8.

43. Bursa ve Güzel Sanatlar,Arif Sözen, Sayı: 96, s. 1-2.

44. Bursa Müzesinde Bulunan Bir Kitabe, İsmet Ebcioğlu, Sayı: 97, s. 9-12.

45. Bursalı Üç Karikatürist ve Karikatür Sanatımız, Faruk Taşkıran, Sayı: 100, s. 10-12.

F) DİL VE EDEBİYAT

1. Shakespeare, M. Rami Karul, Sayı: 11, s. 25-28.
2. Shakespeare, M. Rami Karul, Sayı: 12-13, s. 21-25.
3. Shakespeare, M. Rami Karul, Sayı: 15, s. 52-57.
4. Shakespeare, M. Rami Karul, Sayı: 17, s. 14-16.
5. Divan-ı Lügat'üt Türk'teki Halk Şiirleri, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 11, s.29-38.
6. Alfabe ve Alfabemiz Hakkında, Haydar Tolun, Sayı: 12-13, s. 26-29.
7. Tuyuğ-Rubağı Etrafında Tuyuğ (Tuyuk) Vezieleri, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 12-13, s. 30-33.
8. Tuyuğ-Rubağı Etrafında Tuyuğ (Tuyuk) Vezieleri, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 14, s. 6-8.
9. Tuyuğ-Rubağı Etrafında Tuyuğ (Tuyuk) Vezieleri, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 15, s. 9-16.
10. Tuyuğ-Rubağı Etrafında Tuyuğ (Tuyuk) Vezieleri, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 16, s. 22-32.
11. Tuyuğ-Rubağı Etrafında Tuyuğ (Tuyuk) Vezieleri, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 17, s. 17-30..
12. Geçmiş Asırlarda Bursa'da Yetişenler, Zeki Pınar, Sayı: 12-13, s. 37-40.
13. Kahramanlım Edebiyatı (Konuşma), Orhan Şaik Gökyay, Sayı: 14, s. 1-5.
14. Katibi (Başı 9. sayfada), Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 14, s. 21-23.

15. Rüzgarın Elinden (Şiir), Mustafa Seyyit Sutuven, Sayı: 14, s.33.

16. George Romney, Costance D'orcy Mackay'dan Çeviren: M. Rami Karul, Sayı: 14, s. 34-38.

17. Dede Korkut Hikayelerinden, Orhan Şaik Gökyay, Sayı: 14, s. 39-43.

18. Kutup Yollarında...(Şiir), Mustafa Seyyit Sutuven, Sayı: 15, s. 31-32.

19. Uzak Hatıralar (Şiir), M. Celal Silay, Sayı: 15, s. 39.

20. Gitmek (Şiir) (Orhan Arıburnu'na), İsmet Bozdağ, Sayı: 15, s. 39.

21. Bir Mersiye (Şiir-Kemal Ergenekon için), Emin Ülgener, Sayı: 15, s. 49.

22. Dağlar ve Akarsular (Şiir), Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 15, s. 60-61.

23. Teprence, (Şiir), Ali Ulvi Elöve, Sayı: 16, s. 15-16.

24. Gönlümden sesler (Şiir), M. Kemal Tezel, Sayı: 16, s. 33.

25. Bir İnleyen Var (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 17, s. 38.

26. Cumhuriyet Devrinde Dil; M. Ergin, Sayı: 18, s. 20-22.

27. Cumhuriyet Bekçileri (Şiir), Hatice Engin, Sayı: 18, s. 50-51.

28. Dağlar (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 18, s. 52-53.

29. Bayram (Hikaye), Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 18, s. 54-56.

30. Atamızı Tavaf (Şiir), İbrahim Alaadin, Sayı:19, s. 10-11.

31. Ankaralı Aşık Ömerin Ağıdı...., Sayı: 19, s. 12-15.

32. Ağla Yurdum Ağla (Şiir), Garip Mustafa, Sayı: 19, s. 16-18.

33. Öldün mü Atam, Enver Behnan Şapolyo, Sayı: 19, s. 59-60.

34. Atam (Şiir), Dr. Şemseddin Dora, Sayı: 19, s. 61-62.

35. Yan Yüreğim Yan!...(Şiir), Ali Ulvi Elöve, Sayı: 19, s. 63-64.

36. Atam Gel Görün!..(Şiir), Haydar Tolun, Sayı: 19, s. 65.

37. Ardından...(Şiir), M. Niyazi Akıncıoğlu; Sayı: 19, s. 66-67.

38. Atama (Şiir), Süheyla Sonumut, Sayı: 19, s. 68-69.

39. Atam İçin (Şiir), Öğretmen E. Sarandöl, Sayı: 19, s. 70-71.

40. Atam (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 19, s. 72-73.

41. Atam (Şiir), Muzaffer Alper, Sayı: 19, s. 74.

42. Atatürk (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 19, s. 91.

43. Atamı Alana! , Refik Gürel, Sayı: 19, s. 104-105.

44. Ona! , Ankara: Haluk Seren, Sayı: 19, s. 106-107.

45. Ölmez, Rıza Ruşen, Sayı: 19, s. 122-123.

46. Yaşayan Ölünün Huzurunda, Ahmet Naci Yeşim, Sayı: 19, s. 124-125.

47. Atam İçin, Kemal Özkan (Lise), Sayı: 19, s. 126-127.

48. Ulu Atam İçin, K. Yurdal, sayı: 19, s. 132-133.

49. Atam İçin, Selma (Orhaneli Merkez Ömğretmeni), Sayı: 19, s. 134-135.

50. Köylünün Yası, A.C. Akdemir, Sayı: 19, s. 136-137.

51. Atam, Selma (Orhaneli Merkez Öğretmeni), Sayı: 19, s.138-139.

52. Cihan Sana Ağlıyor, Veysel Mete (Bursa Soğanlı Köyü Halkından), Sayı: 19, s. 140-142.

53. Arzu, Nevzat Tekay, Sayı: 19, s. 143.

54. Perçinlenmiş Bir Ateş, Cevdet Gönül, sayı: 19, s. 144-145.

55. Atama, Adil Tekfidan (Bursa Erkek Lisesi Sınıf 10, 996), Sayı: 19, s. 146-147.

56. Karagün, Ankara: Salahattin Karakayan, Sayı: 19, s. 148-149.

57. Ata, Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 19, s. 152.

58. Bâsü Badelmevt, Nizami Nefesli Armağan, Sayı: 19, s. 157.

59. Atama, Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 19, s. 160-161.

60. Türk Unutmayacak, Sayı: 19, s. 172.

61. Ey Güneşlerin Güneşi Atam, Sadettin Yıldız (Liseden), Sayı: 19, s. 175-176.

62. Atam, Şemsi Aksu (B.E.L.4/E), Sayı: 19, s. 180.

63. Orhon Kitabelerinden, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 20, s. 14-25.

64. Dil Meselesine Dair Birkaç Söz, Dr. Şemsettin Dora, Sayı: 20, s. 29-36.

65. İstek (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 20, s. 41.

66. Abolyont Akşamları (Şiir), Nizami Nefesli Armağan, Sayı: 20, s.51.

67. "Münazara-i Sultan-ı Bahar-bâ Şehriyarı-Şita"-1, Yazan: Bursalı Lâmi Çelebi, Çeviren ve Kısaltan: Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 20, s. 64-83.

68. Konuşma ve Yazma Dili Hakkında Birkaç Söz, Dr. Şemsettin Dora, Sayı: 21, s. 8-12.

69. Cihan Edebiyatından Sayfalar, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 21, s. 13-18.

70. Koşma, Nizami Nefesli, Sayı: 21, s. 19-20.

71. "Münazara-i Sultan-ı Bahar-bâ Şehriyarı-Şita"-2, Yazan: Bursalı Lâmi Çelebi, Çeviren ve Kısaltan: Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 21, s. 44-55.

72. Uludağda Akşam (Şiir), Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 21, s. 56-57.

73. Ayrılık (Şiir), Muzaffer Alper, Sayı: 21, s. 58.

74. Tuyuk'tan Rubâî'ye (17. Sayıdan devam), Ali Ulvi Elöve, Sayı: 21, s. 59-73.

75. Nilüferde Akşam, Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 22, s. 18.

76. 2. Tuyuk (17. Sayıdan devam), Ali Ulvi Elöve, Sayı: 22, s. 19-35.

77. Çocuklarım (Hikaye), Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 22, s. 54-56.

78. Türk Dili Hakkında, Şemsettin Dora, Sayı: 24, s. 41-51.

79. 3. Mani, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 24, s. 52-57.

80. 3. Mani, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 25, s. 24-28.

81. Ne Kaldı? (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 25, s. 29.

82. Şeftali Destanı, (Şiir),Naci Kum, Sayı: 25, s. 30-31.

83. 4. Kıt'a, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 26, s. 30-40.

84. Nura Doğru: Halkevi (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 26, s. 48.

85. Yıldönümümüz İçin (Şiir), Naci Kum, Sayı: 26, s. 49.

86. O Zaman, (Şiir), Muzaffer Alper, Sayı: 26, s. 50.

87. Tuyug ve Rubai, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 27, s. 12-17.

88. Yarım Bırakılmış Cümleler, İsmet Kür, Sayı: 27, s. 18.

89. Sil Anam Gözyaşını (Şiir), Ali Hadi Okan (Adana Sulh Hakimi), Sayı: 27, s. 19.

90. Gelmedi (Şiir), Nizami Nefesli, Sayı: 27, s. 19-20.

91. Düşünce (Şiir),Emin Ülgener, Sayı: 27, s. 20..

92. Tanrım Ne Yapar (Şiir), M.N.A, Sayı: 27, s. 21-22.

93. Sen Şarkı Söylediğin Zaman (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 27, s. 23.

94. Sabah (Şiir), Serdaroğlu, Sayı: 27, s. 23.

95. Kıskanç (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 27, s. 24.

96. Çocuk Nasıl Esirgenir (Piyes), Çev: Münip Argüden, Sayı: 27, s. 41-47.

97. Tuyug ve Rubai, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 28, s. 4-9.

98. Tevekkül (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 28, s. 44.

99. Suna Boylum (Şiir), Nizami Nefesli, Sayı: 28, s. 44.

100. Yağmur Duası (Şiir), M.N.A., Sayı: 28, s. 45.

101. Başkalaşan Yol (Şiir), Refik Gürel, Sayı: 28, s. 45.

102. Nöbetçi (Şiir), Serdaroğlu, Sayı: 28, s. 46.

103. Kitaplar ve Tenkitler, Suat Salih Arsal, sayı: 28, s. 47-50.

104. Dar Gömlek (Şiir), Ali Hadi Okan, Sayı: 29-30, s. 7.

105. Yaprak Dökümü (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 29-30, s. 11.

106. Bahar (Şiir), Orhan Arıburnu, Sayı: 29-30, s. 15.

107. Üzüntü (Şiir), Muzaffer Alper, Sayı: 29-30, s. 18.

108. Nal Sesleri (Şiir), M.N.A., Sayı: 29-30, s. 20.

109. Yeni Bir Şair, Selim Rıfkı, Sayı: 29-30, s. 19-20.

110. Güzellik, J.M.Scatt, Çev: M.Rahmi Karul, Sayı: 29-30, s. 21-22.

111. Onun Aşkı (Şiir), N.Seriman, Sayı: 29-30, s. 22.

112. Herşey Gibi (Şiir), İsmet Kür, Sayı: 29-30, s. 24.

113. Yaşanmış Saadet (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 29-30, s. 27.

114. Bursa, İsmet Bozdağ, Sayı: 29-30, s. 30-31.

115. Ben (Şiir), Refik Gürel, Sayı: 29-30, s. 31.

116. Gemide (Şiir), Serdaroğlu, Sayı: 29-30, s. 37.

117. Havvasız Dünya, İsmet Bozdağ, Sayı: 29-30, s. 38-41.

118. Beyaz Lale, Raif Necmi Şarsu, Sayı: 29-30, s. 42-47.

119. Anlamıyorum (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 29-30, s. 48.

120. Palet, Kenan Özbel, Sayı: 29-30, s. 49.

121. Gönlümün Eski Sırrı, Orhan Tuğsavul, Sayı: 29-30, s. 50-55.

122. Türk Çocuğu (Şiir), Melahat Erguy, Sayı: 29-30, s. 56.

123. Zafer (Şiir), M.Kemal Keskinel, Sayı: 29-30, s. 56.

124. En Büyük Eser (Şiir), İsmet Kür, Sayı: 31, s. 6.

125. Hürriyet (Şiir), Thomas Moore, Çev: Rahmi Karul-İsmet Bozdağ, Sayı: 31, s. 10.

126. Daimi Bekleyiş (Şiir), N.Seriman, sayı: 31, s. 14.

127. Artık Gülemiyorum (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 31, s. 15.

128. Palet (Şiir), Kenan Özbel, Sayı: 31, s. 21.

129. Sana Aşkım (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 31, s. 22.

130. Eğer (Şiir), Rudyard Kippling, Sayı: 31,s. 29.

131. Bir Anket Münasebetiyle N. Konsonantı, M. Adalan, Sayı: 31, s. 33-34.

132. Değişen Adam, Celal Sıtkı Gürler, Sayı: 31, s. 35-38.

133. Geceler (Şiir), Işık, Sayı: 31, s. 38.

134. Gecelere Özlem (Şiir), Işık, Sayı: 31, s. 38.

135. Ey Genç (Şiir), İ. Ziya Uğur, Sayı: 31, s. 45.

136. Uzakta (Şiir), M. K. Keskinel, Sayı: 31, s. 45.

137. Namık Kemal'in Edebi Şahsiyeti, İsmet Bozdağ, Sayı: 32, s.33-45.

138. Namık Kemal'in Magosa'dan Bir Mektubu, Sayı: 32, s. 46.

139. Şikar, Namık Kemal, Sayı: 32, s. 47.

140. Halkevi (Şiir), Yusuf Ziya Uğur, sayı: 33, s. 2.

141. Beklediğim Gemiler (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 33, s.8-9.

142. Oradaki Bahardan (Şiir), Nizami Nefesli, Sayı: 33, s. 20.

143. Çiftçi (Şiir), Serdaroğlu, Sayı: 33, s.24.

144. Davet, İsmet Bozdağ, Sayı: 33, s. 31.

145. Kovan (Kitap tanıtımı), Orhan Murat Arıburnu, Sayı: 33, s. 39-40.

146. Çocuk Neşriyatı, Uludağ Sayı: 33, s.42-43.

147. Karagöz Parkı, Uludağ Sayı: 33, s. 43-45.

148. Köy Gecesi (Şiir), Selma Binyüce, Sayı: 33, s. 45.

149. Nobran Bakkal, Orhan Tuğsavul, Sayı: 33, s. 59-62.

150. İlanı Aşk (Şiir), Orhan M. Arıburnu, Sayı: 34, s. 2.

151. Eski Resimlerin Düşündürdükleri, Rami Karul, Sayı: 34, s. 8-10.

152. Hasad (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 34, s. 7.

153. Esir (Şiir), Macit Aray, Sayı: 34, s. 13.

154. Hudut (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 34, s. 14-15.

155. Nilüfer (Şiir), Kaplıcada İhtiyar Aslan (Şiir), Ahmet Kutsi Tecer, Sayı: 34, s. 24.

156. Bursa'da Hülya Saatleri (Şiir) Tasvir-i Efkar Gazetesi'nden, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sayı: 34, s. 25.

157. Akrostis (Şiir), Halide Nusret Zorlutuna, Sayı: 34, s. 35.

158. Bir Zaman (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 34, s. 53.

159. Bursalı İffet Divanı (Kitap tanıtımı), Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 34, s. 59-60.

160. Anne (Şiir), Hayrünnisa Çiğdem, Sayı: 34, s. 61.

161. Yakubun Ölümü, İsmet Bozdağ, Sayı: 34, s. 70-72.

162. Ayrılık (Şiir), Macit Aray, Sayı: 35, s. 10.

163. Bursa'da Lodos (Şiir), Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 35, s. 14.

164. Seyahat (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 35, s. 26.

165. Büyük Umit (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 35, s. 28-29.

166. Acı (Şiir), Nezihe Ülgen, Sayı: 35, s. 37.

167. Destan-ı Cibal (Şiir), M. Niyazi Akıncıoğlu, Sayı: 35, s. 38.

168. Manevi Huzur, R. Necmi Şarsu, Sayı: 35, s. 55-57.

169. Harp (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 36, s. 2.

170. Şiire Dair, Rami Karul, Sayı: 36, s. 3-7.

171. Irkım (Şiir), Refet Balta, Sayı: 36, s. 7.

172. Geceler Böyle Geçiyor (Şiir), Sayı: 36, s. 8.

173. Tomurcuk (Şiir), Orhon M. Arıburnu, Sayı: 36, s. 18.

174. Bahar (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 36, s. 19.

175. Tahassüsler, Necla N., Sayı: 36, s. 26.

176. Topal, Emin Ülgener, Sayı: 36, s. 42-46.

177. Türk Orduları (Şiir), Yusuf Ziya Uğur, Sayı: 36, s. 46.

178. Hikaye Olarak Şiir, Rami Karul, Sayı: 37, s. 2-8.

179. Dua (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 37, s. 8.

180. Canan (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 37, s. 9.

181. Hayat Bir Hatıradır, Nöbet Günü, Bilmece (Şiirler), Suat Salih Asral, Sayı: 37, s. 14.

182. Sükun Devri, Miras (Şiirler), Suat Salih Asral, Sayı: 37, s. 15.

183. Lozan Destanı (Şiir), Yusuf Ziya Uğur, Sayı: 37, s. 21.

184. Bekleyiş (Şiir), A. Saim Güngör, Sayı: 37, s. 25.

185. Onun İçin (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 37, s. 31.

186. Sanat Tarihi (Kitap tanıtımı), Upton Sinclair, Çev: E. T. Eliçin, Uludağ, Sayı: 37, s. 38-39.

187. Hasret (Şiir), Necmettin Köroğlu, Sayı: 37, s. 39.

188. Şimdi Karımı Seviyorum, İsmet Bozdağ, Sayı: 37, s. 46-47.

189. Şefaat (şiir), Emin Ülgener, Sayı: 38, s. 2.

190. Edebiyata Dair, Rami Karul, Sayı: 38, s. 6-8.

191. Nilüfer Kıyısında (Şiir), Yusuf Ziya Uğur, Sayı: 38, s. 8.

192. Fecri Kazıp Masalı (Şiir),İsmet Bozdağ, Sayı: 38, s. 9.

193. Bir Küheylan Geliyor, Nevzat Tekay, Sayı: 38, s. 10.

194. Üç Damla (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 38, s. 17.

195. Samyeli (Şiir), Serdaroğlu, Sayı: 38, s. 21.

196. Benim Lügatimde (Şiir), Halide Nusrat Zorlutuna, Sayı: 38, s. 22.

197. Gaflet (Şiir), İsmet Küp, Sayı: 38, s. 23.

198. Sen (Şiir), Havva, Sayı: 38, s. 23.

199. Deniz Şarkılarımız (Şiir), M. Kemal Ergenekon, Sayı: 38, s. 30.

200. Deli, Emin Ülgener, Sayı: 38, s. 46-51.

201. Ali Ulvi Elöve, Çocuk Edebiyatımız ve "Türk Dilinin Grameri", Haydar Tolun, Sayı: 38, s. 24-29.

202. Unutulmak (Şiir), İsmet Kür, Sayı: 39-40, s. 14.

203. Milli Bir Kültür Meselesi, Celal Sılay, Sayı: 39-40, s. 15-16.

204. Bursa (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 39-40, s. 16.

205. Agnosticisim ve Şiir, M. Rami Karul, Sayı: 39-40, s. 17-18.

206. Yeni Edebi Ceryanlar, İsmet Bozdağ, Sayı: 39-40, s. 25-30.

207. Sigara (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 39-40, s. 30.

208. Kıskançlığın Zulmeti (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 39-40, s. 32-33.

209. Hasret (Şiir), Halide Nusrat Zorlutuna, Sayı: 39-40, s. 41.

210. On Sekiz Yılın Destanı (Şiir), Ali Rıza Özkut, Sayı: 39-40, s. 42-45.

211. Bursa'da Sabah (Şiir), Yusuf Ziya Uğur, Sayı: 39-40, s. 45.

212. Vuslat (Şiir), Edip Ayel, Sayı: 39-40, s. 49.

213. Zaman (Şiir), Orhan Tuğsavul, Sayı: 39-40, s. 49.

214. Yeni Kitaplar (Kitap tanıtımı), Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 39-40, s. 58-59.

215. 10 İkinciteşrin 938 9'u 5 Geçiyor (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 41, s. 6-7.

216. O Var (Şiir), Şadi Usal, Sayı: 41, s. 14.

217. Kadın (Şiir), Necla N., Sayı: 41, s. 28-29.

218. Gazeli Sait Efendi-i Bursevi, Sayı: 41, s. 32.

219. Ölü Tabiat (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 41, s. 41.

220. Halamız, Dan Bergman, Çev: Bülent Ergin, Sayı: 41, s. 47-49.

221. Yeni Edebi Cereyanlar, İsmet Bozdağ, Sayı: 42-43, s. 16-21.

222. Sana Ahdım (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 42-43, s. 22-23.

223. Tahattür (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 42-43, s. 47.

224. Halkevi (Şiir), İsmet Bozdağ, Sayı: 44, s. 40.

225. Halkevi (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 44, s. 41.

226. Halkevi (Şiir), Hikmet Ulusman, Sayı: 44, s. 44.

227. Halkevleri (Şiir), İhsan Noyan, Sayı: 44, s. 45.

228. Süleyman Çelebi, Fazlı Güleç, Sayı: 45-46, s. 1-2.

229. Eski Edebiyatımızda Musiki, Mahmut R. Kösemihal, Sayı: 45-46, s. 5-9.

230. Tuncada Akşam (Şiir), Hüseyin Ulaş, Sayı: 45-46, s. 12.

231. Yeşil Boyunlu Güvercin (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 45-46, s. 13.

232. Günahlarım, İsmet Bozdağ, Sayı: 45-46, s. 33-36.

233. Temenni (Şiir), A. Saim Güngör, Sayı: 45-46, s. 36.

234. Günün Parolası (Şiir), Işık, Sayı: 47-48, s. 31.

235. Bursa (Şiir), Mehmet Halit Yarıcı, Sayı: 47-48, s. 17.

236. Dil Davamız, Emin Ülgener, Sayı: 49-50, s. 4-7.

237. Sembolizm ve Sembolist Ahmet Haşim, Suat Salih Asral, Sayı: 49-50, s. 8-13.

238. Fransız Sembolistlerinden Birkaç Parça, Sayı: 49-50, s. 14-18.Şiirler, Suat Salih Asral, Emin Ülgener, İsmet Bozdağ, Faruk Taşkıran, Sayı: 49-50, s. 23-33.

239. (Precipitine) Terimi (bilim sözü) ve Türevlerinin (müştekkatının) öz Türkçeleri İçin Bir Karşılık, Şefik İbrahim İşçil, Sayı: 51-52, s. 3-8.

240. Sembolizm ve Sembolist Ahmet Haşim, Suat Salih Asral, Sayı: 51-52, s. 19-26.

241. Şiirler, Haşim Nezihi Okay, Emin Ülgener, Serdaroğlu, Sayı: 51-52, s.31-37.

242. Geçit Resmi Şarkısı (Şiir), H. Nezihi Okay, Sayı: 53-54, s. 15.

243. Bir Şarkı İstiyorum (Şiir), Hüseyin Ulaş, Sayı: 53-54, s. 18.

244. Sarı Hüseyin Efe, C. Sıtkı Gürler, Sayı: 53-54, s. 34-38.

245. Unutulan Şair (Şiir), Haluk Seren, Sayı: 55, s. 2.

246. Şiirler, Serdaroğlu, Yusuf Ziya Uğur, Sayı: 55, s. 12.

247. Kutadgu Bilig, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 55, s. 17-19.

248. Sarı Hüseyin Efe, C. Sıtkı Gürler, Sayı: 55, s. 31-35.

249. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 55, s. 13-16.

250. Kutadgu Bilig, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 56-57, s. 6-8.

251. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 56-57, s. 9-10

252. Türk Gençliğinin Marşı (Şiir), Haşim Nezihi Okay, Sayı: 56-57, s. 29.

253. Uyu Çocuğum (Şiir), Hüseyin Ulaş, Sayı: 56-57, s. 30.

254. Kutadgu Bilig, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 58, s. 13-15.

255. Herşeye Veda (Şiir), Hüseyin Ulaş, Sayı: 58, s. 29.

256. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 58, s. 32-33.

257. Cumhuriyet Gençliğine, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 58, s. 27-28.

258. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 59, s. 13-17.

259. Acele Kitap neşretmek Hevesi, Yusuf Ziya Uğur, Sayı: 59, s. 18-19.

260. Seneler (Şiir), Sayı: 59, s. 17.

261. Ceylanım (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 59, s. 20.

262. Fecrin Şu Saatleri, Hüseyin Ulaş, Sayı: 59, s. 22-23.

263. Masal (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 60, s. 48.

264. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 60, s. 49-52.

265. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 61, s. 40-41.

266. Eminem (Şiir), Burhan İnselbağgil, Sayı: 61, s. 42.

267. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 62, s. 22-24.

268. Çağrı (Şiir), Cemal Bağa, Sayı: 62, s. 28.

269. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 63, s. 30-34.

270. Uçalım (Şiir), Cemal Bağa, Sayı: 63, s. 33-34.

271. Bursa'da Zaman (Şiir), Ahmet Hamdi Tanpınar, Sayı: 63, s. 35-36.

272. Vatan (Şiir), Işık, Sayı: 63, s. 37.

273. Rüya (Şiir), Abdurrahman Konuk, Sayı: 63, s. 37.

274. Uludağ (Şiir), Gazali Saltık, Sayı: 63, s. 38.

275. Edebiyat Gecesi Notlarından İlhami, Sayı: 64-65-66-67, s. 13-22.

276. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 64-65-66-67, s. 44-47.

277. Bursa'da Akşam (Şiir), Ömer Bedrettin Uşaklı, Sayı: 64-65-66-67, s. 48.

278. Dosta Düşmana (Şiir), Muhittin Baha Pars, Sayı: 64-65-66-67, s. 49.

279. Günahkar Adam (Şiir), Abdurrahman Konuk, Sayı: 64-65-66-67, s. 50.

280. Hayal (Şiir), Emin Ülgener, Sayı: 64-65-66-67, s. 50.

281. Bursa'ya Ait Eski ve Yeni Halk Edebiyatı Mahsullerinden, Sayı: 64-65-66-67, s. 51-56.

282. Bursa (Şiir), İhsan Geçer, Sayı: 64-65-66-67, s. 57.

283. Vurulan Ceylan (Şiir), Halide Düzdağ, Sayı: 64-65-66-67, s. 58.

284. Çekirge'de Gün Doğuşu, Bedia Kızılay, Sayı: 64-65-66-67, s. 59-60.

285. Çiçekler Konuşuyor, Halide Düzdağ, Sayı: 64-65-66-67, s. 61-63.

286. Bursa'da Akşam (Şiir), Halit Fahri Ozansoy, Sayı: 68-69-70, s. 19.

287. Şüphe (Şiir), İbrahim Dekak, Sayı: 68-69-70, s. 20.

288. Burda (Şiir), Gazali Saltık, Sayı: 68-69-70, s. 21.

289. Gidiş (Şiir), Hamdi Işıklı, Sayı: 68-69-70, s. 21.

290. Sular (Şiir), Zeki Akpınar, Sayı: 68-69-70, s. 22.

291. Halk Şairi İlhamiden Koşmalar, Sayı: 68-69-70, s. 23-24.

292. Ankaralı Aşık Ömere Sesleniş, Dumanoğlan, Sayı: 68-69-70, s. 25.

293. Küçük Bir Tablo (Şiir), Halide Düzdağ, Sayı: 68-69-70, s. 26.

294. Izdırap Yolcusu, Halide Düzdağ, Sayı: 68-69-70, s. 29.

295. Edirne Şiirleri, Hüseyin Ulaş, Sayı: 68-69-70, s. 30-31.

296. Fatma Nine Konuşuyor, M. Adalan, Sayı: 71, s. 7-11.

297. Hatıralar, Boğaziçi (Şiirler), İlhan Geçer, Sayı: 71, s. 12.

298. Kıyılar, Akşam ve Biz/Haşim Nezihi Okay, Adımlar/S. Ülkü (Şiirler), Sayı: 71, s. 13.

299. İlhamiden Koşmalar, Sayı: 71, s. 14.

300. Uludağ Akşamları (Şiir), Şükufe Nihal Başar, Sayı: 71, s. 18.

301. Türk Şiir Sanatında Beş Şahsiyet, Suat Mesut, Sayı: 71, s. 19-24.

302. Bahar Serenadı, Her Gelişinde/İsmail Gerçeksöz, Anneme Mektup/Feyzi Akgören, Bursa Bir Bahar Sabahında/Halide Düzdağ (Şiirler), Sayı: 71, s. 25-27.

303. Atatürk'e, Hayrettin Doyuran, Sayı: 71, s. 28.

304. İlhamiden Koşmalar, Sayı: 72-73, s. 12-13.

305. Bursalı Genç Şairler, Suat Mesut, Sayı: 72-73, s. 14-18.

306. Uludağ (Şiir), Halit Fahri Ozansoy, Sayı: 72-73, s. 19.

307. Hiç, Suat Mesut, Sayı: 72-73, s. 20-21.

308. Muhayyel Sevgili, Suat Mesut, Sayı: 72-73, s. 21.

309. Yurt Koruyucularına (Şiir), Sayı: 72-73, s. 22.

310. Yolum (Şiir), Lütfü Yelesen, Sayı: 72-73, s. 22.

311. Gülsüm Nine / Musa Dayı (Şiirler), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 72-73, s. 23-24.

312. Bahardan İlhamlar (Şiir), Sayı: 72-73, s. 24.

313. Hatıran (Şiir), Sayı: 72-73, s. 25.

314. Üç Kitap ve Birkaç Not (Kitap tanıtımı), Faruk Taşkıran, Sayı: 72-73, s. 26-27.

315. Yakarız (Şiir), Basri Gocul, Sayı: 72-73, s. 28.

316. Bir Sözlük Hakkında, Haşim Nezihi Okay / Mehmet Gülbahar, Sayı: 72-73, s. 29-30.

317. İstemem (Şiir), Bedia Kızılay, Sayı: 74, s. 14.

318. Bursa (Şiir), Tahsin Saygunışık, Sayı: 74, s. 15.

319. Tahayyül En Büyük Gerçekmiş (Şiir), Suat Mesut, Sayı: 74, s. 16.

320. Diyar-ı Gurbet / Mektup (Şiirler), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 74, s. 17.

321. Sen (Şiir), İlhan Geçer, Sayı: 74, s. 18.

322. İlhamiden Koşmalar, Sayı: 74, s. 19-20.

323. Canım Dünya (Kitap tanıtımı), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 74, s. 21-22.

324. Asırlar Arasında Musiki, Mahmut R. Gazimihal, Sayı: 75, s. 10-13.

325. Özlediğim Şehir (Şiir), İlhan Geçer, Sayı: 75, s. 30.

326. Bursa (Şiir), M. Niyazi Akıncıoğlu, Sayı: 75, s. 31-32.

327. Bursa'da Duyuşlar (Şiir), Vizeli Suat Vural, Sayı: 75, s. 33.

328. Kalenderi / Koşma /Koşma, Necdet Atılgan, Sayı: 75, s. 34-35.

329. Koşmalar, Huzuri / Fani Lütfi Yelesen, Sayı: 75, s. 35-37.

330. "Vazgeçemediğim" Münasebetiyle (Kitap tanıtımı), Suat Mesut, Sayı: 75, s. 39-42.

331. Yeni Şiirde Tesir, İsmail Gerçeksöz, Sayı: 76, s. 14-15.

332. Gittiler (Şiir), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 76, s. 28.

333. Tren (Şiir), İlhan Geçer, Sayı: 76, s. 29.

334. Veda (Şiir), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 77, s. 28.

335. Yeni Şiire Dair, İlhan Geçer, Sayı: 78, s. 20-21.

336. Bahar / İlhan Geçer, Gecede Hatıralar / İsmail Gerçeksöz, Bursa İçin / Suat Mesut, (Şiirler), Sayı: 78, s. 22-24.

337. Bursa'ya Doğru (Şiir), Sayı: 79, s. 21-24.

338. Atama (Şiir), Bedia Kızılay, Sayı: 80, s. 4.

339. Geçit Bekçisi, İsmail Gerçeksöz, Sayı: 80, s. 14-16.

340. Çankırı Akşamları (Şiir), Burhan Cahit Çelikyay, Sayı: 80, s. 17.

341. Bursa'ya Sesleniş (Şiir), Basri Karakuş, Sayı: 80, s. 18.

342. Ev Kadını (Şiir), Ferit Ragıp, Sayı: 80, s. 19.

343. Bursa Ticaret Lisesi (Şiir), fevzi Sarımuratoğlu, Sayı: 81, s. 19.

344. Dolubaba da Akşam (Şiir), İ. Albayrak, Sayı: 81, s. 20.

345. Kese (Şiir), Mustafa Asan, Sayı: 81, s. 30.

346. Her Vakit (Şiir), İ. Albayrak, Sayı: 81, s. 31.

347. Gurbette (Şiir), Murat Ötgen, Sayı: 81, s. 32.

348. Gavur Dağı / Mustafa Aşan, Duvardaki Portre / İsmail Gerçeksöz, Koşma / İlhami Yanar, Düşünce / Kemal Ersu (Adana), (Şiirler), Sayı: 82, s. 10-13.

349. Şair Babür, Rüknettin Akbulut, Sayı: 82, s. 22-28.

350. "Yeşil Bursa'ya" / İkinci Yas / "Kaç Yanacaksın" / "Gurbetten Mektup", Mustafa Aşan (Şiirler), Sayı: 83, s. 20-24.

351. Cici Baba, Ali Rıdvan Bülbül, Sayı: 84,s. 15-17.

352. Konuşma /Kemal Ersu, Solan Ümid /Ali Rıdvan Bülbül (Şiirler), Sayı: 84, s. 17-18.

353. Hatırat, Sayı: 84, s. 19-21.

354. Osmanlıcadan-Türkçeye, R. Akbulut, Sayı: 85, s. 11-14.

355. Şahla / Yeşil'e / Türk Anası / Aşkın Düğünü (Şiirler), M. Aşan, Sayı: 85, s. 15-18.

356. Cumhuriyet İçin (Şiir), Necdet Atılgan, Sayı: 85, s. 27.

357. "Bursa-Mudanya Treni", İbrahim Dekak, Sayı: 85, s. 28-31.

358. Bu Gece Odama Giren Rüzgar /İsmail Gerçeksöz, Beddua /Faruk Taşkıran, Venüs /Haydar Tolon, Aşk /O. Şevket Dünşen, Üç Otuz Para /Ayhan Hünalp, Kenarın Dilberi /İlhan Geçer, Yare Deyişler /İlhan Geçer, Deniz Hasreti /İlhan Geçer, (Şiirler), Sayı: 86, s. 8-16.

359. Münşiatı Aziziye Fisarı Osmaniye (Kitap tanıtımı), R. Akbulut, Sayı: 86, s. 17-20.

360. Kıtalar / Para /Gazali Saltık, Zaman /Nuri Külahcı (Şiirler), Sayı: 86, s. 30-32.

361. Halkevi Gençleriyiz (Şiir), Necdet Atılgan, Sayı: 87, s. 4.

362. Beni Tanı /Gazali Saltık, Ümit /İsmail Gerçeksöz, Mudanya /Bedia Kızılay (Şiirler), Sayı: 87, s. 13-16.

363. Nedim ve Lale, Rüknettin Akbulut, Sayı: 87, s. 27-29.

364. Mezar Taşına (Şiir), Yusuf Mardin (Yücelden), Sayı: 88, s. 30.

365. Haymana Beygiri /Ayhan Hünalp, Süleymaniye Karşısında /Mustafa Salkaya, Bir Başka Türlü Yaşamak Seni /Suat Mesut, Bir Varmış Bir Yokmuş /Türkan Akbulut, Zamana /İlhami Yanar, İthaf /Vahit Giray , Zalim /Halil Erdenk, Panayırcılar /Ayhan Hünalk , Kadrini Bilmek /İsmail Gerçeksöz (Şiirler), Sayı: 89, s. 9-18.

366. Horoz Dövüşü, R. Akbulut, Sayı: 89, s. 27-32.

367. Fırtınada, S. Esler, Sayı: 90, s. 11-14.

368. Engine Daldım (Şiir), Bedia Kızılay, Sayı: 90, s. 15.

369. Birkaç Satırda /Suat Mesut, Bahar Üzüntüsü /İsmail Gerçeksöz, Vatan /Hasan Fehmi Süerdem, Kervan /Ayhan Hünalp, Son Dilek /M. Kurtaran (Şiirler), Sayı: 90, s. 20-25.

370. Geceler (Şiir), Vahit Giray, Sayı: 90, s. 32.

371. Gurbette Bülbül (Şiir), Belkıs Tarman, Sayı: 91, s. 10.

372. Bir Yayla Kızına (Şiir), Abdullah Gelgeç, Sayı: 91, s. 20.

373. Türk Erinin Eli, Sait Gürsoy, Sayı: 91, s. 21-22.

374. Güreşçilerimize Destan -Spor Marşı /Hasan Fehmi Süerdem, yayla Kızı /Ali Baytok, Bursayı Görüş /Nevzat Ulucan, İkimiz /T. Cemil Karacaoğlu, Yıldırım İçin/Gazali Saltık (Şiirler), Sayı: 91, s. 23-28.

375. Atanın Arkasından (Şiir), Mazhar Kurtaran, Sayı: 92, s. 11.

376. İstanbul /Hasan Fehmi Süerdem, Benim Aşkım /Türkan Göray, Oğluma /Gazali Saltık, Cumhuriyetin 25. Yıl Dönümü /Şerif Çamlıbel (Şiirler), Sayı: 92, s.12-17.

377. Bayrak-Sancak Marşı, Hasan Fehmi Süerdem, Sayı: 92, s. 32.

378. Yalnız Adam, Ercüment Uçarı, Sayı: 93, s. 14-16.

379. Kumrular /Hakkı Süha Terzibaşoğlu, Anneme.. /Bedia Kızılay, Ölmeyen Selim Türküsü /Orhan Murat Arıburnu (Şiirler), Sayı: 93, s. 20-21.

380. Orman Dile Geldi, Faruk Üsküdari, Sayı: 94, s. 2-4.

381. Bir İşgal Akşamı (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 94, s. 5.

382. Meşe /M. Salkaya, Hasbıal – Şaşılacak Şey /Abdullah Gelgeç (Şiirler), Sayı: 94, s. 15-16.

383. Muradiye /İsmail Gerçeksöz, Konuşan Gözler /Bedia Kızılay, Yaylada Akşam /Abdullah Gelgeç, İstemem /Neşecan Cansever, Değişme /Kemalettin Koç (Şiirler),Sayı: 94, s. 24-26.

384. İngilizce Ata Sözleri ve Vecizeler, Çev: Mahmut Gülbahar, Sayı: 94, s. 30-32.

385. Körpe Şiirler, Sadık Şendil, Sayı: 95, s. 1-2.

386. Hatırlayış /Abdullah Gelgeç, Semada Döğüş /Çev: İlter Akat, (Şiirler), Sayı: 95, s. 3-4.

387. Kim Demiş ? – Gazel-i Gönül, Aşık Figani (Şiirler), Sayı: 95, s. 16.

388. Vatan Marşı /Hasan Fehmi Süerdem, Sensiz Gecelerimden Biri /İsmail Gerçeksöz (Şiirler), Sayı: 95, s. 23-26.

389. Şunu Da /Halim Güzelson, Çocuğum /Faruk Taşkıran (Şiirler), Sayı: 95, s. 31-32.

390. Dağcılar Marşı, Şerif Çamlıbel, Sayı: 96, s. 5.

391. Geçmişten Fıkralar, R. Akbulut, Sayı: 96, s. 6.

392. Son Yolculuk / Yılmaz Akkılıç, Bayrak Destanı /Hüseyin Güven (Şiirler), Sayı: 96, s. 7-8.

393. Diş Ağrısı, Nevzat Kızılcan, Sayı: 96, s. 25-27.

394. Silah Tutan Elin Dileği (Şiir), Mehmet Zeki Akdağ, Sayı: 97, s. 8.

395. Sonbaharı Özleyiş /Bedia Kızılay, Bir Zamanlar /Nuri Borazan, Sıkıntı /Cihat Alpergun, 12 Eylül /Hami Güray, İlk Son Baharında Duyduklarım /Ekrem Karay,Yeşil Bursa /Cemal Oğuz Öcal (Şiirler), Sayı: 97, s. 21-27.

396. Deli, Nevzat Kızılcan, Sayı: 97, s. 28-30.

397. Halkevi /İsmail Gerçeksöz, Gelir /Abdullah Gelgeç (Şiirler), Sayı: 98-99, s. 7-8.

398. Sır, Nejat İpekel, Sayı: 98-99, s. 9-11.

399. Çanakkale Göklerinde Bir Parça Bulut (Şiir), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 98-99, s. 14-15.

400. Ziya Gökalp'in Dilciliği ve Dil Devrimimiz, Malik Adalan, Sayı: 98-99, s. 17-24.

401. Fırtına (Şiir), Bedia Kızılay, Sayı: 98-99, s. 25.

402. Yarıda Kalan Şiir /Mehmet Zeki Akdağ, Bu Gece /Haluk Tekmen (Şiirler), Sayı: 98-99, s. 28-29.

403. İngilizce de Güzel Sözler, Çev: Mehmet Gülbahar, Sayı: 98-99, s. 26-27.

404. Şaşkınlık (Şiir), Kemal Özkan, Sayı: 100, s. 5.

405. Bugünkü Dünya Meseleleri Karşısında Edebiyatımız ve Şiirimiz, Haşim Nezihi Okay, Sayı: 100, s. 6.

406. Miss Betty'ye Mektuplar (Şiir), İsmail Gerçeksöz, Sayı: 100, s. 7.

407. Seyahatname (Şiir), Suat Mesut, Sayı: 100, s. 17-19.

408. Şahit, Sadrettin Çanga, Sayı: 100, s. 20-22.

409. Sıpa (Şiir), Faruk Taşkıran, Sayı: 100, s. 23.

410. Kendimi Dinlerken (Şiir), Cemil İrşadi, Sayı: 100, s. 27.

411. Yeni Şiire Dair, Muzaffer Gürses, Sayı: 101, s. 7-10.

412. Anne /Emin Ülgener, Karalamaca /İlhami Soysal, Sizik Harabelerinde Hüzün/Kemal Özkan, Bursa'nın Destanından /İsmail Gerçeksöz (Şiirler), Sayı: 101, s. 9-17.

413. Toprak Ana ve Dağlarca, Muzaffer Gürses, Sayı: 101, s. 19-22.

414. Kuka, Işık Kesim, Sayı: 101, s. 23-25.

415. Akşam Düşüncesi (Şiir), M. Yılmaz Akkılıç, Sayı: 101, s. 25.

416. Gece yarısı Şiirleri, Necdet Sözer, Kim Bilir...?, Sabri N. (Şiirler), Sayı: 101, s. 28-30.

G) FOLKLOR

1. Türklerde Karagöz (Alman Prof. Yakop'un"Gölge Tiyatrosu Tarihi" adlı yapıtının Türklere ait kısmından çevrilmiştir.), Orhan Şaik Gökyay, Sayı: 15, s. 62-68.

2. Misi Köyü'nde Nişanlanma Töreni, Naci Kum, Sayı: 26, s. 26-29.
3. Balıkesir'de Yürük ve Çetmi Türküleri, Kemal Özer, Sayı: 27, s. 35-38.
4. Balıkesir'de Yürük ve Çetmi Türküleri, Kemal Özer, Sayı: 28, s. 21-24.
5. Bursa ve Çevresindeki Halk Türküleri, R.R.Yücer, Sayı: 28, s. 25-37.
6. Yörük Obasında, M. Erdem, Sayı: 31, s. 19-21.
7. İptidai İğdişçilik, Rıza Yalgın, Sayı: 31, s. 30-32.
8. Halk Edebiyatı Örnekleri, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 35, s. 11-13.
9. Bursa Halk Raksları, Hüsnü Ortaç, Sayı: 39-40, s. 53-57.
10. Halk Raksları, Hüsnü Ortaç, Sayı: 45-46, s. 26-31.
11. 16. Asırdaki Türk Düğünlerinden "Bir Sünnet Düğünü", Cemal Yener, Sayı: 47-48, s. 22-26.
12. Altın Ece, İsmail Tekbacak, Sayı: 49-50, s. 40-43.
13. Nevruz-Toprak Bayramı 21 Mart 1943, Kazım Alparslan, Sayı: 56-57, s. 27-29.
14. Halk Kültürü Bakımından Cumhuriyet, Murat Alpalaca, Sayı: 18, s.13-16.
15. Yenişehir'de Folklor, Kazada Düğün Adetleri, Naci Özfiliz-Mehmet Akyüz, Sayı: 60, s. 56-57.
16. Bursa Folklöründen Bir Yaprak İpekçilik, Ali Rıza Yalgın, Sayı: 64-65-66-67, s. 3-7.
17. Unutulan Gelenekler Köy Odaları, Zeki Akpınar, Sayı: 68-69-70, s. 10-12.
18. Orhangazi Köylerinde Düğün..., M. Enver Beşe, Sayı: 74, s. 1-3.
19. Bursa Köylerinde Unutulan Gelenekler: Dedeler, Sayı: 74, s. 9-12.
20. Toprak Bayramı Nevruz, Kazım Alpaslan, Sayı: 76, s. 6-11.
21. Geçmişte Bursa da Düğün Adetleri, Nazım Yücelt, Sayı: 93, s. 4-11.

H) KÖY

1. Cumhuriyet Devrinde Köyde Kültür, Haydar Tolun, Sayı: 18, s. 17-19.
2. Çeki Köy, Rıza Yalgın, Sayı: 42-43, s. 7-11.
3. Halkevimizin Köylerden Dileği Köy Sağlığı İçin, Cevat Tahsin Peksun, Sayı: 44, s. 46-47.
4. Doğlubaba, Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 45-46, s. 10-11.

5. Köyümüz ve Köylümüz, Mümtaz Ergin, Sayı: 59, s. 1-2.
6. Köy Bayramı Dolayısıyla, Rüştü Akerman, Sayı: 59, s. 3-4.
7. Orhaneli-Çınarcık Köyü, Mehmet Erdem, Sayı: 62, s. 25-27.
8. Misi Köyü, Sayı: 68-69-70, s. 13.
9. İrfaniye Köyü, Hüsnü Ortaç, Sayı: 72-73, s. 31-32.
10. Bursa Köylerinden: Mürseller, Turgut Kartal, Sayı: 74, s. 13.
11. İrfaniye Köyü, Hüsnü Ortaç, Sayı: 74, s. 23-25.
12. Harmankaya Nerededir?, Mihalgazi Nahiyesinden Derlemeler, Mahmut Ragıp Gazimihal, Sayı: 76, s. 1-5.
13. Harmankaya Nerededir?, Kitabe, Mahmut Ragıp Gazimihal, Türbe ve Rivayetler, Sayı: 77, s. 1-7.
14. Harmancık ve Mihaloğulları, Mahmut R. Gazimihal, Sayı: 78, s. 9-13.
15. Harmancık ve Mihaloğulları, Mahmut R. Gazimihal, Sayı: 79, s. 4-10.
16. Harmancık-Harmankaya, Mehmet Erdem, Sayı: 75, s. 14-16.
17. Harmankaya Nerededir?, Mahmut Ragıp Gazimihal, Sayı: 72-73, s. 1-4.
18. Mudanya ve Arnavut Köyü, Bedia Kızılay, Sayı: 72-73, s. 9-11.
19. Rumeli Mihaloğulları ve Harmankaya, Mahmut R. Gazimihal, Sayı: 81, s. 21-26.
20. Soğukpınar Köyü, Turgut Karatal, Sayı: 75, s. 38.
21. Kestel Köyü, Hüsnü Ortaç, Sayı: 75, s. 48-66.
22. Hamitler Köyü, Sayı: 76, s. 18-24.
23. İsabey "Esebey" Köyü, Hüsnü Ortaç, Sayı: 77, s. 8-19.
24. "Bizim Köy" Etrafında, Anonim, Sayı: 100, s. 24-26.
25. "Bizim Köy" Etrafında, Anonim, Sayı: 101, s. 26-28.

I) EĞİTİM-PEDOGOJİ

1. Ana Dilin Tedrisi, Haydar Tolun, Sayı: 15, s. 58-59.
2. Çocuk hayatında Devlet Rejiminin Tesirleri, Fahri Dalsar, Sayı: 16, s. 39-42.
3. Ana Okulları, Haydar Tolun, Sayı: 17, s. 10-13.
4. Aklın Terbiyesi, Haydar Tolun, Sayı: 17, s. 35-37.
5. İki Büyük Pedagog Agazzi-Amoros, Haydar Tolun, Sayı: 21, s. 21-23.

6. Saadet ve Öğretmen, Sir John Lubbock, Çev: M. Gülbahar (Lise İngilizce Öğretmeni), Sayı: 21, s. 24-26.
7. Çocuk Antropometrisi, Haydar Tolun, Sayı: 22, s. 36-41.
8. Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirelim?, Ali Boysan, Sayı: 25, s. 17-21.
9. Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirelim?, Ali Boysan, Sayı: 26, s. 17-23.
10. Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirelim? Beden Terbiyesi, Ali Boysan, Sayı: 27, s. 4-8.
11. Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirelim? Beden Terbiyesi, Ali Boysan, Sayı: 28, s. 10-16.
12. Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirelim? Beden Terbiyesi, Ali Boysan, Sayı: 29-30, s. 23-29.
13. Estetik Terbiye Hakkında, Haydar Tolun, Sayı: 31, s. 7-9.
14. Ferdi Ruhiyat, Adler, Çev: Rami Karul, Sayı: 31, s. 11-14.
15. Mukayeseli Bir Tahlil Lüzumu, İsmet Bozdağ, Sayı: 31, s. 16-18.
16. Estetik Terbiye Hakkında, Haydar Tolun, Sayı: 33, s. 10-11.
17. Ahlak Terbiyesinde Tedailer, M. Adalan, Sayı: 33, s.18-20.
18. Zeka Tetkik ve Araştırma Usullerinden Testler, Mithat Özgüç, Sayı: 33, s. 26-30.
19. Zeka Testleri, Mithat Özgüç, Sayı: 34, s.3-7.
20. Estetik Terbiye Hakkında, Haydar Tolun, Sayı: 34, s. 16-17.
21. Estetik Terbiye Hakkında, Haydar Tolun, Sayı: 35, s. 4-5.
22. Çocukların Comportement ve Elemanter Zeka Tezahürleri, Mithat Özgüç, Sayı: 35, s. 6-10.
23. Estetik Terbiye Hakkında, Haydar Tolun, Sayı: 36, s. 9-11.
24. Çocukların Comportement ve Elemanter Zeka Tezahürleri, Mithat Özgüç, Sayı: 36, s. 20-25.
25. Muhtelif Yaşlardaki Çocukların Comportement ve Elemanter Zeka Tezahürlerine Ait Tetkikler, Mithat Özgüç, Sayı: 37, s. 10-13.
26. Üç Büyük Pedagok, Haydar Tolun, Sayı: 39-40, s. 19-21.
27. Öğretmen, M. Nedim Güntel, Sayı: 39-40, s. 31.
28. Anormal Çocuklar, Haydar Tolun, Sayı: 47-48, s. 18-21.
29. Jean Amos Comenius, Haydar Tolun, Sayı: 62, s. 9-12.

30. Annelik ve Saadetin Çocukta Rolü, Bedia Kızılay, Sayı: 76, s. 25-27.

31. Durheim'ın Gözüyle Köy Eğitimi, Selahattin Odabaş, Sayı: 101, s. 13-14.

İ) FELSEFE

1. Ar Duygusu, Yazan: Okakura Kakuza, Gabriel Mourey'den çeviren: Reşat Sumerman (Lise Fransızca Öğretmeni), Sayı: 11, s. 22-24.

2. Devrim Diyalektiği, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 27, s. 1.

3. Devrim Diyalektiği, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 28, s. 1-3.

4. Devrim Diyalektiği, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 29-30, s. 2-4.

5. Devrim Diyalektiği, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 31, s. 1-6.

6. Devrim Diyalektiği, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 33, s. 2-5.

7. Devrim Diyalektiği, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 35, s. 1-3.

8. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 38, s. 11-16.

9. Hürriyet ve Esaret, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 38, s. 3-5.

10. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 41, s. 19-22.

11. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 42-43, s. 28-33.

12. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 45-46, s. 19-22.

13. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 47-48, s. 36-39.

14. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 49-50, s. 36-39.

15. Felsefenin Menşei ve Yayılış Tarihi, Rıza Çavdarlı, Sayı: 53-54, s. 27-29.

J) GENEL

1. Dağcılık, Uludağ, Sayı: 11, s. 1-4.

2. Tabiat, İnsanları Doğdukları Yere Nasıl Bağlar?, (Uyandırıcı ve keyif verici nebatlar), Fahri Dalsar (Biyoloji Öğretmeni), Sayı: 11 , s. 11-16.

3. Propaganda Nedir?, Fahri Dalsar, Sayı: 12-13, s. 3-6.

4. Ekonomide Disiplin, Erdal, Sayı: 12-13, s. 9-12.

5. Musahabelerin Kıymeti, Orhan Şaik Gökyay, Sayı: 15, s. 5-8.

6. Kemal Ergenekon'u Kaybettik, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 15, s. 44-46.

7. Kemal Ergenekon Ölmüş..., Mümtaz Ergin, Sayı: 15, s. 47-48.

8. Kemal Ergenekon İçin, Sabahattin Özolcay, Sayı: 15, s. 50-51.

9. Tanrı Bir Ulus yarattı, Saim Altıok, Sayı: 16, s. 1-5.

10. Devlet ve İstatistik, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 17, s. 1-5.

11. Türk Tarihinin En Acı Yası, Falih Rıfkı Atay, Sayı: 19, s. 19-20.

12. Kendimizi Nasıl Tanıdık....., Saim Altıok, Sayı: 18, s. 28-31.

13. Yeni Rejimde Çocuğun Ehemmiyet ve Kıymeti, Dr. Şemseddin Dora, Sayı: 18, s. 45-47.

14. Güneş Battı, Hasan Âli Yücel, Sayı: 19, s. 21-22.

15. Biz İnsanlığın En Büyük Harikasını Gördük, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 19, s. 28-31.

16. Milletleşen Adam, Dr. Şemseddin Dora, Sayı: 19, s. 32-34.

17. Ağladık Ağlıyoruz, M. Ergin, Sayı: 19, s. 41-44.

18. Atamızı Ne İçin Seviyoruz? (Türk Gençlerine), Murat Alpalaca, Sayı: 19, s. 49-53.

19. O'nu nasıl Tanıdılar, Nazım Yücelt, Sayı: 19, s. 54-55.

20. Atatürk Çocukları, Rüştü Ünal, Sayı: 19, s. 56-58.

21. Atatürk ve İstikbali Görme Dehası, Fahri Dalsar, Sayı: 19, s. 75-80.

22. Atam!..., Hidayet Berke (Necatibey Enst.S.V), Sayı: 19, s. 81.

23. Ölmez Türk'ün Eseri, Rıza Yücer, Sayı: 19, s. 85-86.

24. Onun Yolu, Rıza Yücer, Sayı: 19, s. 87-88.

25. Büyük Şef ve İnsanlık, Rıza Yücer, Sayı: 19, s. 89-90.

26. O Ölmedi, gönlümüz Yıkıldı, Köylü, Sayı: 19, s. 92-93.

27. Onun Sesi..., Sağdıç, Sayı: 19, s. 94-95.

28. Altı Meşale.., Sağdıç, Sayı: 19, s. 96-97.

29. Milli Yas, M. Ataş, Sayı: 19, s. 98-99.

30. Cumhuriyet Ebedidir, Köylü, Sayı: 19, s. 100-101.

31. İtibarın devam Ehemmiyeti, Celal Ahmet, Sayı: 36, s. 27-28.

32. İhtiram Geçidi, Sağdıç, Sayı: 19, s. 102-103.

33. Atatürk ve Gençlik, M. Ataş; Sayı: 19, s. 108-109.

34. Ağlamak Saadeti..., Sağdıç, Sayı: 19, s. 110-111.

35. Cihanı Hayrette Bırakan Şef, M. Ataş, Sayı: 19, s. 112-113.

36. İstanbul'dan İki Ayrılış, Rıza Yücer, Sayı: 19, s. 114-115.

37. Büyük Şefimiz ve Büyük Saygımız, M. Ataş, Sayı: 19, s. 116-117.

38. En Büyük Tesellimiz Çizdiği Yoldan Şaşmamak..., M. Ataş, Sayı: 19, s. 118-119.

39. Onun Yeri Türk Toprağı, R.R. Yücer, Sayı: 19, s. 120-121.

40. Ne Büyük Tecelli; M. Ataş, Sayı: 19, s. 128-129.

41. Bütün Millet Onun Manevi Huzurunda, M. Ataş, Sayı: 19, s. 130-131.

42. Bay Sadık Tahsin'in Hitabesi, Sayı: 19, s. 150-151.

43. Bay Sami Argüden'in Hitabesi, Sayı: 19, s. 153-156.

44. Dört Yaşındaki..., Sağdıç, Sayı: 19, s. 158-159.

45. Müziksiz Türkiye, Sağdıç, Sayı: 19, s. 162-163.

46. Atam, Talat (İkinci Ortaokul), Sayı: 19, s. 164-165.

47. Teessür Fıkralarımız, Sağdıç, Sayı: 19, s. 166-167.

48. Atatürk Gençliği, Fikret Yücer (Kız Lisesi), Sayı: 19, s. 168-169.

49. Varken.., Sağdıç, Sayı: 19, s. 170-171.

50. Gençlerin Hitabeleri, Hüsrev (Birinci Ortaokul), Sayı: 19, s. 173-174.

51. Atam, Ölümün Bu Ulusa Sonsuz Bir Acı Olsun, M. Adalan, Sayı: 19, s. 177-179.

52. Atam; Sen Peygamberlik İddiası İle Yaşamadın Fakat..., Adsız, Sayı: 19, s. 181-182.

53. Atatürk ve Dünya Matbuatı, Sayı: 19, s. 183-187.

54. Büyük Ata'nın Son Günlerinde Neşrolunan Raporlar, Sayı: 19, s. 188-191.

55. Yas Günlerinde..., Sayı: 19, s. 192-194.

56. Cenaze Tören Programı, Sayı: 19, s. 195-200.

57. Ankara'da yapılacak Merasim Programı, Sayı: 19, s. 201-204.

58. Atatürk'ün Cenaze Törenine Gelen Yabancı Heyetler, Sayı: 19, s. 205-206.

59. Cumhurreisimiz İsmet İnönü'nün Nutku, Sayı: 20, s. 1-3.

60. Cumhurreisimizin Millete Beyannamesi, Sayı: 20, s. 4-6.

61. İsmet İnönü'nün Orduya Taziyesi, Sayı: 20, s. 7-8.

62. Cumhurreisimizin Dünya Matbuat Mümessillerine Beyanatı, Sayı: 20, s. 9-10.

63. İsmet İnönü'nün Gözyaşları, Abidin Daver, Sayı: 20, s. 11-13.

64. Resim, Kenan Özbel, Sayı: 20, s. 47-50.

65. Atletizm, Haydar Tolun, Sayı: 20, s. 89-90.

66. Reisicumhurumuz Milli Şef İnönü'nün Beşinci Parti Kurultayında İrat Buyurdukları Nutuk, Sayı: 22, s. 1-7.

67. 19 Mayıs ve Atatürk, Sabri Hazar (Bursa Lisesi 683), Sayı: 22, s. 14-17.

68. Dünyada En Mühim Şey İnsanın Kendi Varlığıdır, Gasson, Çev: M. Gülbahar (Lise İngilizce Öğretmeni), Sayı: 22, s. 42-44.

69. Renklerin Tesiri, Kenan Özbel, Sayı: 22, s. 45-48.

70. Sentetik Yün Endüstrisi Lanital, Tahir Yetmen, Sayı: 22, s. 49-53.

71. 23 Temmuz 1939 Hatay Bayramı Münasebetiyle Yapılan Söylev, Sami Argüden, Sayı: 23, s. 31-32.

72. Barış, John Calhoun, Çev: M. Gülbahar, Sayı: 25, s. 22-23.

73. Milli Gelir ve Bu Yolda Ziraatin Oynadığı Rol ve Vaziyeti, Fadıl Keyder, Sayı: 25, s. 40-44.

74. Yirmi Seneye Bir Bakış, Suat Salih Asral, Sayı: 26, s. 15-16.

75. Fen ve Yeni İlerleme, Ivor B. Hart, Çev: M. Gülbahar, Sayı: 27, s. 9-11.

76. Türk İşlemeleri (Kitap Tanıtımı), Kenan Özbel, Sayı: 29, s. 57-59.

77. Namık Kemal'in Hayatı İçin Birkaç Söz, Mümtaz Ergin, Sayı: 32, s. 2-5.

78. Namık Kemal'in İdealizmi, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 32, s. 6-29.

79. Sanatın Bir Vazifesi, Rami Karul, Sayı: 33, s.6-7.

80. Göze Görünmeyen İnsan, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 34, s. 1-2.

81. Empresionizm, Fikret Elpe, Sayı: 34, s. 11-13.

82. Tayyare Şehitlerine, Behçet kemal Çağlar, Sayı: 35, s. 43-45.

83. Namık Kemal ve İdeolojisi, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 38, s. 33-34.

84. Cumhurreisimizin Bursa Halkına Hitabeleri, Sayı: 39-40, s. 1-2.

85. Büyük Misafirimiz İsmet İnönü'nün Bursa'da Geçirdiği Üç Gün, Sayı: 39-40, s. 3-8.

86. O Geldi, İsmet Bozdağ, Sayı: 39-40, s. 9-14.

87. Cumhuriyet Bayramı Dolayısıyla Maarif Müdür Muavini Kemal Ermat'ın Yaptığı Konuşma, Sayı: 39-40, s. 34-37.

88. Mutlakiyet ve Cumhuriyet, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 39-40, s. 38-41

89. Arzu ve Sanat, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 39-40, s. 46-48.

90. Atatürk'ün Ölümü Ne Demektir?, Namdar Rahmi Karatay, Sayı. 41, s. 3-5

100. Üçüncü Ölüm Yılında Atatürk, Hulusi Köymen, Sayı. 41, s. 9-14.

101. Atatürk, Suat Salih Asral, Sayı. 41, s. 15.

102. Çalışma Tasarrufu, Mithat Özgüç, Sayı. 41, s. 17-18.

103. Hakkı Baha Pars, Halide Edip, Sayı: 42-43, s. 44-47.

104. Hakkı Baha Pars Faniler Arasından Çekildi, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 42-43, s. 43.

105. İlham, Hakkı Baha Pars, Sayı: 42-43, s. 40.

106. Fikirlerde Heyecanlarda, Hareketlerde İştirak, Hakkı Baha Pars, Sayı: 42-43, s. 41.

107. Sanat Tabiatı Kopya Eder mi?, Celal Uzmen, Sayı: 42-43, s. 4-6.

108. 23 Nisan Bayramı ve Çocuk Haftası, Sayı: 45-46, s. 23-24.

109. Türkün Sanat Kudreti, Mümtaz Ergin, Sayı: 45-46, s. 3-4.

110. Ülkü İhtiyacı, Mümtaz Ergin, Sayı: 47-48, s. 1-2.

111. 30 Ağustos, Suat Salih Asral, Sayı: 49-50, S. 1-3.

112. Avcılık, Kazım Alparslan, Sayı: 51-52, s. 27-30.

113. Cumhuriyetimiz 19 Yaşına Basarken, Tevfik Aycan, Sayı: 51-52, s. 1-2.

114. 1938-1942 II. Teşrin Saat: 9:05, Mümtaz Ergin, Sayı: 53-54, s. 1-2.

115. Söylev, Ömer Sıtkı Erdi, Sayı: 53-54, s. 3-6.

116. Söylev, Nazım Yücelt, Sayı: 53-54, s. 7-9.

117. Hitabe, Naci Kurtul, Sayı: 53-54, s. 13-14.

118. Avcılık, Kazım Alparslan, Sayı: 53-54, s. 30-33.

119. Kış Sporları, Uludağ, Sayı: 56-57, s. 31.

120. 23 Nisan Bayramı, Mümtaz Ergin, Sayı: 58, s. 1-2.

121. Basınç Çarpması, Şefik İbrahim İşçil, Sayı: 58, s. 16-23.

122. Sanatkar, Kemal Özdeş, Sayı: 58, s. 36-37.

123. Mikroplar Dünyasını Gören İlk Adam, M. Rami Karul, Sayı: 60, s. 40-44.

124. En Büyük Gün, Muzaffer Alper, Sayı: 60, s. 54-55.

125. Zafer Bayramı, Hayri Gürmen, Sayı: 61, s. 1-30.

126. (Cevahir-ül meani), Mümtaz Şükrü Eğilmez, Sayı: 61, s. 37-39.

127. Büyük Muzdaripler, Niran T. Yetmen, Sayı: 62, s. 29-30.

128. Basınç Çarpması, Şefik İbrahim İşçil, Sayı: 63, s. 47-54.

129. Yurt Gezisinden Dönen Gençlerin Görüşleri, Fahri Kınav, Sayı: 68-69-70, s. 14-16.

130. Genç Tayyareciya, Murat Alp Atmaca, Sayı: 68-69-70, s. 27-28.

131. Tarihi Haznelerimiz, Cemal Yaner, Sayı: 71, s. 5-6.

132. Güzel Sanatlarda Kadın Vücudu, Esat Bilenoğlu, Sayı: 71, s. 15-17.

133. Yolumuzdaki Engeller, Sabiha Gönençer, Sayı: 71, s. 29-30.

134. Üç Nesil, Abdurrahman Konuk, Sayı: 75, s. 17-18.

135. Meslek Ahlakını, Hakiki Meslek Teşkilatı Getirir..., İsmail Ziya Bersis, Sayı: 75, s. 19-21.

136. Kadın, Radiye Turanlı, Sayı: 78, s. 1-8.

137. 926 Doğumlular Askere Giderken, Bedia Kızılay, Sayı: 78, s. 14-15.

138. Bugünkü Bayram, M. Adalan, Sayı: 79, s. 1-3.

139. Atam İçin, Bedia Kızılay, Sayı: 80, s. 1-3.

140. Ne Mutlu Sana Atam!, M. Adalan, Sayı: 80, s. 5-6.

141. Çalgıcı(Âma İhsan)nın Ölümü Dolayısıyla, Bedia Kızılay, Sayı: 81, s. 27-29.

142. Kadının Harpteki Rolü ve Mevkii, Sayı: 82, s. 18-21.

143. Türklüğün En Büyük Sevdalısı, Kemaloğlu, Sayı: 85, s. 9-10.

144. Kızıl Ay, R. Akbulut, Sayı: 85, s. 19-20.

145. Sanat Tarihinde 16. Yüzyılın Önemi, Hüseyin Kocabaş, Sayı: 87, s. 17-19.

146. Cemal Nadir İçin, Mümtaz Ergin, Sayı: 88, s. 1.

147. Cemal Nadir, Ramiz Gökçe, Sayı: 88, s. 2-3.

148. Cemal Nadir Güler ve Sanatı, Faruk Taşkıran, Sayı: 88, s. 6-12.

149. Cemal Nadirsiz Geçen Bir Yılın Sonunda, E. N. Gökşen, Sayı: 88, s. 13.

150. Arkadaşlarının Kalemi İle Cemal Nadir, Abidin Daver / Burhan Felek, Sayı: 88, s. 14-16.

151. Cemal Nadir'in Hayatından Birkaç Safha, Musa Ataş, Sayı: 88, s. 17-18.

152. Büyük Sanatkar, İhsan Çizakça, Sayı: 88, s. 19.

153. Türk Sanat Dünyası Büyük Bir Boşluk İçindedir, Şahin Özgür, Sayı: 88, s. 20-26.

154. Cemal Nadir Müzesi, Osman Nebi (Yücelden), Sayı: 88, s. 27.

155. Değerli Sanatçı Cemal Nadir, Saffettin Pınar (Yücelden), Sayı: 88, s. 28-29.

156. Hürriyet Fikri, Malik Adalan, Sayı: 90, s. 1-7.

157. Bir Sanatkar Tanıdım, Hüseyin Kocabaş, Sayı: 90, s. 8-10.

158. Dil Bayramı, Arif Sözen, Sayı: 91, s. 1-5.

159. Dil Bayramı Kimin Hakkıdır? , Malik Adalan, Sayı: 91, s. 6-10.

160. Dil Davamız ve Bir Tarihi Örnek, Rüknettin Akbulut, Sayı: 91, s. 11-13.

161. Hürriyet Fikri, Malik Adalan, Sayı: 91, s. 14-19.

162. Millet ve Gençlik, Memduh Akkaya, Sayı: 92, s. 9.

163. Modern Musikimiz ve Kahramanları, Yılmaz Baykal, Sayı: 93, s. 22-24.

164. İstanbul'da Üç Sergi, Şahin Özgür, Sayı: 95, s. 9-11.

165. Üzüm Bayramı Münasebetiyle Halkevi Başkanımızın Söylevi, Sayı: 96, (Dergiye ek olarak)

166. Üzüm Bayramından İntibalar, K. Baykal, Sayı: 96.* (*Dergiye ek olarak)

167. Ben Bir Casustum, Nakleden: İlhan Tütüncüler, Sayı: 97, s. 13-16.

168. Kültür, Malik Adalan, Sayı: 97, s. 17-19.

169. Gelenekçi Sanat ve Gerçek Sanatçı, Muzaffer Gürses, Sayı: 100, s. 3-4.

170. Unesco, Suat Mesut Özbudak, Sayı: 100, s. 8-9.

171. İnsanının Emniyeti, Courrier'den alıntı, Sayı: 100, s. 28.

172. Yeni Adam, Haşim, Nezihi Okay, Sayı: 101, s. 6.

173. Mekanik Sanatların Önemi, D'alembert, Sayı: 101, s. 18.

K) ARKEOLOJİ

1. Nicaea-İznik'te Araştırmalar, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Sayı: 12-13, s. 34-37.
2. Bursa Kaza ve Köylerinde Arkeoloji Eserleri, Naci Kum, Sayı: 25, s. 45-48.
3. Bursa Kaza ve Köylerinde Arkeoloji Eserleri, Naci Kum, Sayı: 26, s. 51-60.
4. Bursa Kaza ve Köylerinde Arkeoloji Eserleri, Naci Kum, Sayı: 27, s. 48-56.
5. Hüyükler Nedir?, A. Rıza Yalgın, Sayı: 33, s. 46-50.

L) BİYOGRAFİ

1. Evliya Çelebi'nin Hayatı (Kendi Eserine Göre), Leman Canatay, Sayı: 14, s. 24-32.

2. Evliya Çelebi'nin Hayatı (Kendi Eserine Göre), Leman Canatay, Sayı: 15, s. 33-38.
3. Evliya Çelebi'nin Hayatı (Kendi Eserine Göre), Leman Canatay, Sayı: 16, s. 10-14.
4. Tanzimat Devri Ricalinden Ahmet Vefik Paşa, Nazım Yücelt, Sayı: 24, s. 11-16.
5. Bursa'nın Son Asır Bektaşi Şairlerinden İki Kardeş (Mustafa Rakım-Ali Nafiz), Naci Kum, Sayı: 29-30, s. 32-36.
6. Namık Kemal'in İdealizmi, Namdar Rahmi Karatay, Sayı: 32, s. 6-29.
7. Namık Kemal ve Gençlik, Selim Rüştü Refioğlu, Sayı: 32, s.31-32.
8. Büyük Vatanperver Namık Kemal'e Ait Düşünceler, Bahir Çelpeş, Sayı: 32, s. 48-49.
9. Bursa Müverrihlerinden Mehmet Şemseddin'in Hayat ve Eseri, Ziyaettin Fahri, Sayı: 34, s. 36-45.
10. Elhac Ahmet Aziz Paşa, A. Rıza Yalgın, Sayı: 37, s. 33-37.
11. Ahmet Paşa, Zeki Pınar, Sayı. 41, s. 23-27.
12. Rahmi Otman, Mahmut R. Kösemihal, Sayı. 41, s. 37-41.
13. İnegöllü İshak Paşa, K. Kepecioğlu, Sayı: 45-46, s. 14-18.
14. Zaik Efendi, Doğan Avcıoğlu, Sayı: 47-48, s. 2731.
15. İsmail Hakkı Bursavi, Cemal Yener, Sayı: 49-50, s. 19-22.
16. Timurtaş Paşalar, K. Kepecioğlu, Sayı: 51-52, s. 9-18.
17. Okçu Baba, K. Kepecioğlu, Sayı: 55, s. 5-9.
18. Nuri Sami ve Eserleri, Hüsnü Ortaç, Sayı: 55, s. 24-27.
19. Frederic-François Chopin, Niran Yetmen, Sayı: 62, s. 3-8.
20. Mendhelson, Niran Yetmen (Hugo Riemann'dan aktaran), Sayı: 63, s. 18-22.
21. Schumann, Niran Yetmen, Sayı: 64-65-66-67, s. ?-35.
22. Kahraman Şükrü Çavuş Kimdir?, Bedia Kızılay, Sayı: 71, s.1-3.
23. Gorlu Fahrettin Mûbarek Şah ve Eserleri, Zeki Akpınar, Sayı: 71, s. 4.
24. Lami Çelebi, Sayı: 72-73, s., s. 5-8.
25. Ebul'alâ El' Maarrî, R. Akbulut, Sayı: 84 s. 7-9.
26. Ebussuud Ahmet Efendi, R. Akbulut, Sayı: 84 s. 12-14.
27. Cemal Nadir, R. Akbulut, Sayı: 88, s. 30-32.

28. Ziya Gökalp, Gültekin Seren, Sayı: 89, s. 19-23.

29. İsmail Gerçeksöz, R. Akbulut, Sayı: 93, s. 12-13.

30. Ahmet Çelebi, Gazali Saltık, Sayı: 96, s. 17-24.

31. Büyük Bestekar Şevki Bey, Yılmaz Emiroğlu, Sayı: 98-99, s. 16.

M) HATIRALAR

1. Önsöz, Zehra Budunç, Sayı: 15, s. 27-30.
2. Ondan Sakladığım Hatıralar (Atatürkle ilgili), Ahmet Tevfik Aycan, Sayı: 19, s. 35-40.
3. Ebedi Şefi İlk ve Son Görüşlerim, Fahri Komman, Sayı: 19, s. 45-48.
4. Bir Mektup, M. Şükrü Eğilmez, Sayı. 41, s. 30-31.
5. Küçük Çamlıca'da Üstad Selim Sırrı Tarcan'la Nasıl Tanıştım?, Bedia Kızılay, Sayı: 92, s. 4-7.
6. Cemal Nadir'de Halk Sevgisi ve Ona Dair Bazı Hatıralarım, Selma Emiroğlu, Sayı: 100, s. 13-16.

N) TARTIŞMA

1. Büyük Bir Emeğin Neticeleri Üstünde, Peyami Safa, Sayı: 23, s. 11-12.
2. Peyami Safa'ya Verilen Cevap, Dr. Şefik İbrahim İşçil, Sayı: 23, s. 13-18.
3. Bay Peyami Safa'nın Cevabı Istılah Davası, Peyami Safa, Sayı: 23, s. 19-20.
4. İkinci Cevabımız, Dr. Şefik İbrahim İşçil, Sayı: 23, s. 21-24.
5. Türkçe de Yabancı Terimler Hakkında Bir Münakaşa'ya Cevap, Ali Ulvi Elöve-Şefik İbrahim İşçil, Sayı: 29-30, s. 63-77.
6. Sayın Besim Atalay'a, Ali Ulvi Elöve, Sayı: 29-30, s. 78-91.
7. Sessiz ve Verimli Çalışan İnsan Tiplerinden Bir Örnek; Hüsnü Ortaç, Hayri Gürmen, Sayı: 75, s. 46-47.
8. Bursalı Tahir Bey, Necip Aksop, Sayı: 80, s. 10-13.

O) JEOLOJİ-COĞRAFYA

1. Dünyanın Yapısı, Doç. Nüzhet Gökdoğan, Sayı: 23, s. 25-30.
2. Zelzele Faciası ve Sel Baskını, R.R. Yücer, Sayı: 25, s. 1-5.

3. İznik-Bursa Jeolojik ve Coğrafik Tetkik, Memduh Utku, Sayı: 33, s. 32-38.
4. İznik-Bursa Jeolojik ve Coğrafik Tetkik, Memduh Utku, Sayı: 34, s. 26-32.
5. İznik-Bursa Jeolojik ve Coğrafik Tetkik, Memduh Utku, Sayı: 35, s. 39-42.
6. Bursa-Yenişehir-İznik Yolları, Hayrettin Ziya Taluy, Sayı: 58, s. 5-12.
7. Bursa-Yenişehir-İznik Yolları, Hayrettin Ziya Taluy, Sayı: 59, s. 7-12.
8. Bursa-Orhaneli Yolları, Hayrettin Ziya Taluy, Sayı: 60, s. 36-39.
9. Bursa-Karacabey Yolları, Hayrettin Ziya Taluy, Sayı: 61, s. 31-36.
10. Yollar Karacabey Harası, Hayrettin Ziya Taluy, Sayı: 63, s. 39-46.
11. Küçük Ağrı'ya Nasıl Çıktık, Sait Gürsoy, Sayı: 89, s. 3-8.

EK: 4

BURSA HALKEVİ'NE AİT BELGELER

C. H. P.
BURSA HALKEVİ
Yönetim Kurul Başkanlığı
Sayı

— 1 —

BURSA:

Bursa Halkevinin 1937 birinci altı aylık
çalışma raporu

DİL-TARİH KOMİTESİ

1.- Dil - tarih komitesi üyelerinden olup bir buçuk yıl evvel ölen Öğretmen Memduh Turgud Koyunluoğlunun vaktiyle not halinde hazırladığı " Bursa ve İznik tarihi " adlı kitabın basılması 937 yılının haziranında tamamlanmıştır. Bir nüsha ilişiktir. 26-haziran937 tarih ve 2/294 numaralı tezkere ile bu kitap hakkında C.H.P. Genel Sekreterliğinden bir dilek vardır.

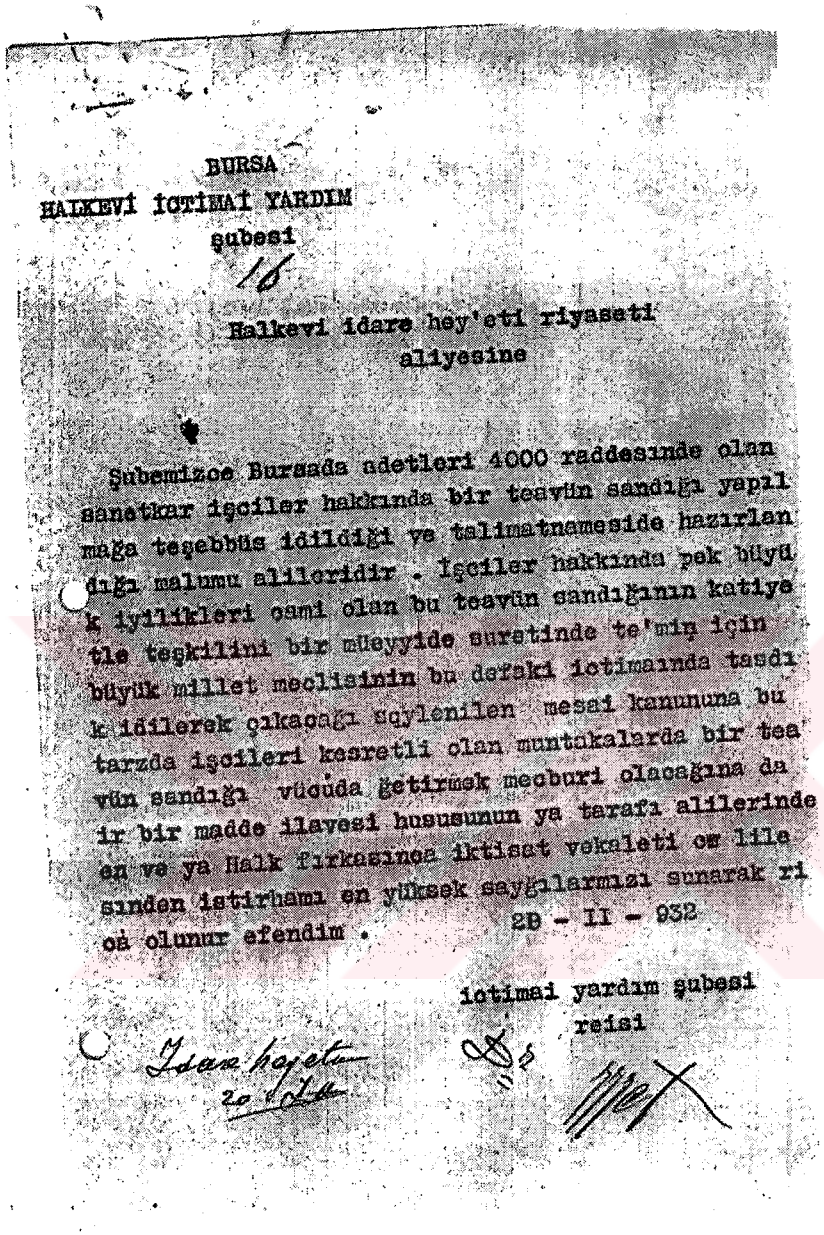
2.- Mahkemeyi geriye atıflerinin çıkarılmasına muntazaman devam edilmektedir.

3.- Her yıl yapıldığı gibi bu yıl da gece mıntıka konferanslarına devam edilerek Bursanın muhtelif mıntıkalarında 36 konferans yapılmış ve bu konferanslara 1360 kişi gelmiştir.

4.- Sıhhat ve İçtimaî muavenet Vekâletinden Öz Türkçe karşılıkları bulunmak üzere gönderilen Tıp ıstılahlarının M. H. O. P. serileri de bitmiş ve bunlardan 1966 öz Türkçe karşılık bulunarak Dil Kurumuna gönderilmiştir.
Karşılığı bulunmuş olan tıp ıstılahlarının tutarı 12,000 olmasına nazaran şimdiye kadar 9990 u bulunmuş ve daha iki bin kusur ıstılah kalmıştır. Bunlar da ikinci altı ay içinde tamamlanacaktır. Halkevimizin Dil işleri üzerinde devamlı çalışmalarının bir örneği olan bu netice ile sevinmekteyiz.

5.- Komite Dil bayramı ve Edebiyat gecesi gibi işlerle de ödevlenmektedir.

6.- Yenişehir kazası Gençler birliğinin göstardiği arzu üzerine komite pazar günleri bir arkadaş göndererek konferanslar yapmak suretiyle onlara da yardımda bulunmuştur.

BURSA
HALKEVİ İCTİMAİ YARDIM
şubesi
16

Halkevi idare hey'eti riyasetialiyesine

Şubemizce Bursada adetleri 4000 raddesinde olan sanatkar işçiler hakkında bir teavün sandığı yapılmağa teşebbüs idildiği ve talimatnamesinde hazırlandığı malumu alileridir . İşçiler hakkında pek büyük iyilikleri sami olan bu teavün sandığının katiyetle teşkilini bir müeyyide suretinde te'min için büyük millet meclisinin bu dereki ictimaında tasdik idilerek çıkacağı söylenilen mesai kanununa bu tarzda işçileri kesretli olan muntakalarda bir teavün sandığı vücuda getirmek mecburi olacağına dair bir madde ilavesi hususunun ya tarafı alilerinde en ve ya Halk fırkasınca iktisat vekaleti ce lile sunden istirhamı en yüksek saygılarımızı sunarak rica olunur efendim . 29 - II - 932

İctimai yardım şubesi
reisi

İdare heyeti
20 " "

Bursa Halkevi'nin Dil-Edebiyat-Tarih Komitesi ile Sosyal Yardım Komitesi'nin çalışmalarına ilişkin orijinal belgeler.

I-5-935
Zonguldak

Halkevi başkanlığına
Bursa

I/nisan:935 tarih ve I24 sayılı mektubunuzu dün Ankaradan dönüşümde aldım. derhal karşılığını sunuyorum.istenilen müddet içinde karşılgını gönderemedigim için beni mazur görmenizi bilhassa dilerim.

genel savaşta ve mütarekenin başlarında Bursada bulunarak acıve tatlı bir çok hatıralarını taşımış oldugum Bursada Gümülcineli İsmail tarafından I-nisan-936 tarihinde tevkıf edilerek Bekir agaya gönderildigim için İzm.rin işgali sıralarında Bursa vazıyeti hakkında sarıh malumat veremiyecegime acırım.

ancak I936 mayısının on altısında tevkıfhaneden kaçarak Gemlige gelmişdim Bursaya geldigim gün ve ya ertesi gün Etem kardaşları ve maıyeti Düzce-Bolu s ısyanını bastırmak üzre Bursaya gelmişlerdi.vali Hacim Muhittin,fırka kumanda danı merhum Bekir Sami,müdafaai hukuk reisi Hakkı Baha idi. herkeste Etemin şid detli hareketinden mütevellit bir ürkeklik ve endişe hüküm sürüyordu.

Bılkesirden hareketinden evvel maıyeti için bir çok şeyler istediginden ve bunların tedarik edilememesinden ötürü endişeleri artmışdı. Etemin Bursada bir gece kalıp kalmadıgını pekde kestiremiyorum.Etemin maıyeti bir çekirge salgını gibi kapalı çarşıya dalmışlar canlarının istediklerini,gözlerine kestirdiklerini almışlar, esnafın ellerine birer raspiska vermişlerdi.

o sırada çok yorolmuş olan Hakkı Bahaya yardım için müdafaai hukuka devam ediyordum.Etemin maıyetinin piyasaya dagıtmış oldugu raspiskalar müdafaai huku gelmiye başlamışdı. bunların tutarının (62)bin liraya balig oldugunu ögrenmiş e ve bu paranın ödendigini (müdafaai hukuk veznesinden) görmüşdüm.

mevkufiyet ve mahkümiyetin vermiş oldugu yorgunluk [illegible]

gün kadr müdafaai hukuk reisligi yaptım.İznik cephesindeki müfrezelerle diger işlere sarf edilen paranın belli başlı gelir kaynagı Mudanya iskelesinden alınan okturva resmi idi. bu resim muntazam bir tarife üzerinden alınıyordu. merkeze göderiliyordu. tarifenin vilâyet idare heyetince tesbit ve kabul edilmiş oldugunu zanediyorum. masraf o kadar çokduki bazı günler on bin liralık sarf ev rakına amiri ita sıfatile imza koydugumu hatırlıyorum. okturvanın aylık geliri I20-I30 bin lira yı buluyrddu. bir aralık fırka kumandanı ile müdafaai hukuk arasında para almak vermek yüzünden çıkan anlaşmazlık yüzün üzerine kuman dan okturvaya müdahale ederek asker kuvvetile resmi tahsile teşebbüs etmişdi.

Etem Düzce-Bolu ısyanını teskin ettikten sonra günde on sekiz fasılasız ça lışmanın cigerlerimde yapdıgı arıza üzerine Bursadaki çalışmadan bizzarur ay rılarak Boluya geldim. aradan bir ay geçmemişdiki Busa işgal faciasile karşı laşmışdı.

müdafaai hukukda çalışan 2 eski saylav Necati ile merhum Muhtar,fesçi Halit Hakkı Bahayı hatırlamaktayım.

o sırada Mudanya Ankara ile Istanbul arasında mühim bir muvasala noktası teşkil ediyordu.Omur beyli Mustafa kurye vazıfesini görüyordu. bu arkadaşın fe dakârlıgını takdile anmayı burada bir kadirşinaslık sayarım. haftada bir kaç dafa bavul dolusu beyannamelerle hakimiyeti milliye gazetesini Istanbula götürür ve Istanbul teşkilatile temas ederek bir çok mühim ve kıymetli arkadaşla Anadoluya geçirir ve bir çok silâh kaçırmaya muvaffak olurdu. bir defasında ya kalanarak İngilizler tarafından tevkıf ve Bekir agaya atılmışdı. bu arkadaşın kıymetli hatıralarının sizleri aydınlatacagını umarım.

arzu buyrulan bütün suallerinize cevap veremedig im için müteessirim. bu işe teşebbüsünüzden dolayı sizleri candan takdirle yüksek başarılarınızı diler son sevgi ve saygılarımı sunarım.

ilyönk C.H.P başkanı
M. Alt. altıok

Mehmet Altıok'un, Halkevi Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi'nin Ulusal Mücadele Dönemi ile ilgili anıları toplamak bağlamında yaptığı çalışma için gönderdiği orijinal belge.

Seri
Cilt No.
1150

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

Varak No.

TAHSİLÂT MAKBUZU

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Nº114942

Vilâyeti : Bursa Kazası : /

Nahiyesi : / Ocağı : /

~~Azanın~~ ismi : C.H.P. genel sekreterliği Kayıt No.

Tahsil edilen miktar : =125= lira kuruş

Tahsilâtın yazı ile miktarı : yüz yirmi beş liradan

Tahsilâtın nev'i : Bursa Halkevi uludağ dergisinin 82 inci sayısı abone bedeli emanet.

Senesi : 1947

Ayı:

8-8-1947

Muhasip üye

Bursa Yeni Basımevi

Bursa Halkevi
İDARE HEY'ETİ
REİSLİĞİ

19 Haziran 1933

Şemsettin ef.

Efendim;

21 / 6 / 933 Çarşamba Günü akşamı saat 21 de yapılacak olan Dil tarih ~~Şubesi~~ ~~Komitesi~~ toplantısı için Halkevini teşrif-lerini saygılarımla rica ederim efendim.

Halkevi İdare Hey'eti
Reisi

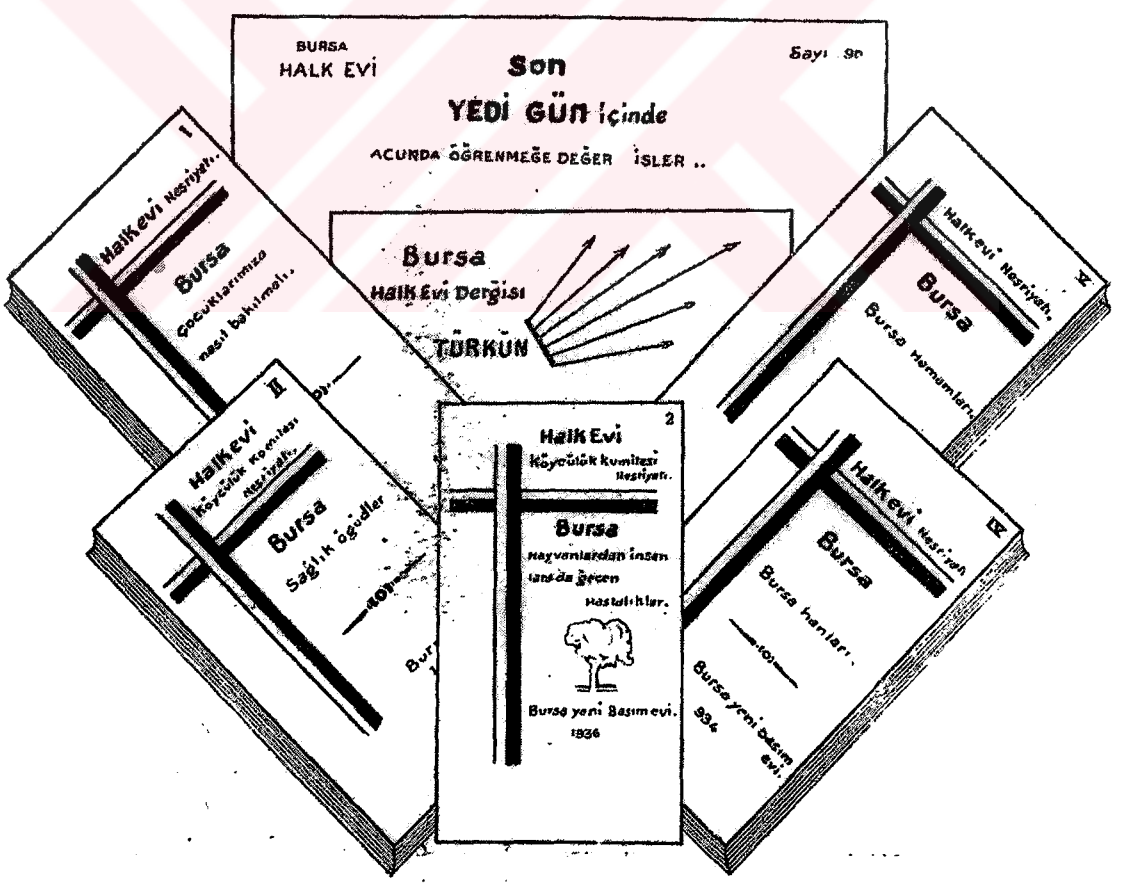
C. H. F.
BURSA HALKEVİ

Gemeetten
15

Evimizin Ar kolu tarafından hazırlanan "Cemal Nadir karikatür sergisi,, 24 Mayıs 1936 pazar günü saat 17 de Setbaşındaki binamızda açılacaktır.

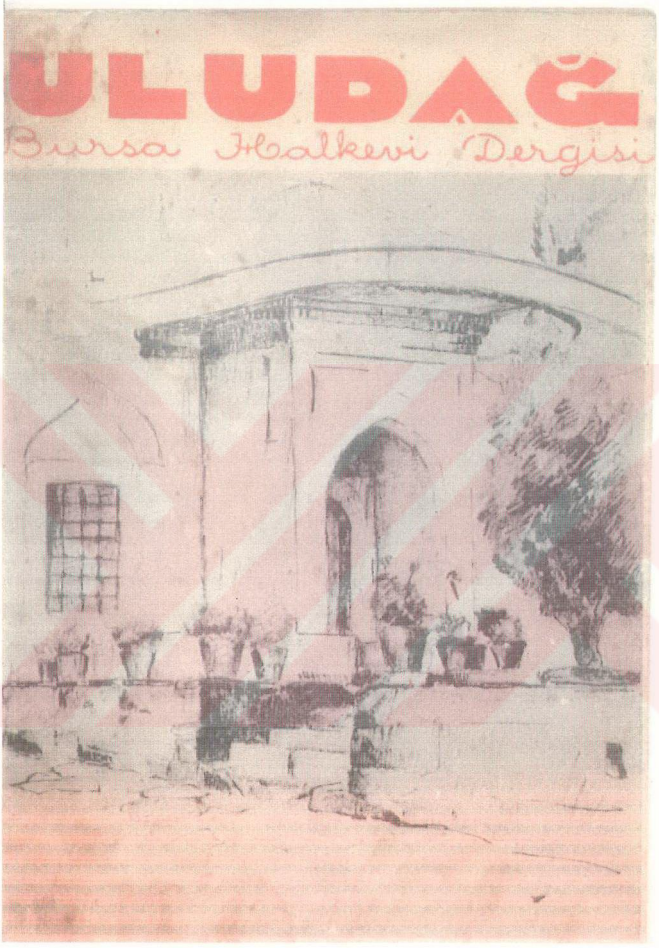
Halkevi İdare Heyeti teşrifinizi diler.

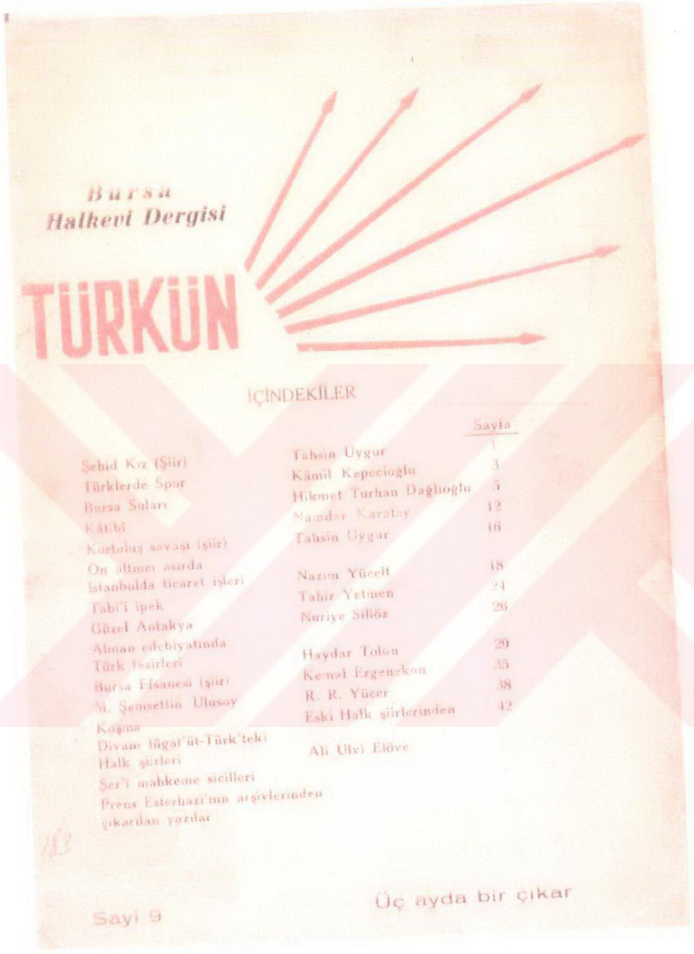
Sergi 31 Mayıs 1936 pazar günü saat 17 de kapanacaktır.
Açılış gününde iki konferans verilecektir:
1 — Vefa Lisesi Tarih öğretmeni Bay İlhan tarafından: "Cemal Nadir ve sanatı,,
2 — Cemal Nadir tarafından: "Resimde mizah ve mizahın tarihi değeri,,

C. Halk Evi neşriyat şubesi eserlerinden bir kaçı

Bursa Halkevi'nin Yayınlarına birkaç örnek.

ULUDAĞ
Bursa Halkevi Dergisi

Bursa
Halkevi Dergisi

TÜRKÜN

İÇİNDEKİLER

		Sayfa
Şehid Kız (Şiir)	Tahsin Uygur	1
Türklerde Spor	Kâmil Kepecioğlu	3
Bursa Suları	Hikmet Turhan Dağlıoğlu	5
Kâtibî	Namdar Karatay	12
Kurtuluş savaşı (şiir)	Tahsin Uygur	16
On altıncı asırda İstanbulda ticaret işleri	Nazım Yücelt	18
Tabi'i ipek	Tahir Yetmen	21
Güzel Antakya	Nuriye Sillöz	26
Alman edebiyatında Türk tesirleri	Haydar Tolon	29
Bursa Efsanesi (şiir)	Kemal Ergenekon	35
M. Şemsettin Ulusoy	R. R. Yücer	38
Koşma	Eski Halk şiirlerinden	42
Divanı lügat'üt-Türk'teki Halk şiirleri	Ali Ulvi Elöve	
Şer'i mahkeme sicilleri		
Prens Esterhazi'nin arşivlerinden çıkarılan yazılar		

Sayı 9

Üç ayda bir çıkar

Bursa Halkevi Dergisi- Türkün

495.01 1824 [illegible]
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İdareyeri:
İNEGÖL HALKEVİ

Sayı : 1

1 Ağustos 1949

AMAÇ

Sahibi ; Nuri Ergun

Neşriyatı Fiilen İdare Eden : Reşat Şenalp

FIYATI : 5 KURUŞ

İnegöl Halkevinin, Gayrisiyasî Aylık Kültür Gazetesidir.

Yeni Dergimiz

Halkevimiz tarafından 1936 yılında "Yarımay" adıyla bir dergi çıkarıldığını hatırlıyaularımız vardır. Bu dergi bir sene sonra "Salık" adını alarak harp yıllarına kadar muntazam olarak yayınlanmıştı. Bu dergilerde, köy gezilerinde görülen bazı eksikliklerin tamamlanması dileklerinde bulunulmuş ve bundan iyi sonuçlar elde edilmişti.

Harp yıllarında Halkevimiz elemanlarının silâh altına alınmaları, bir taraftan da kâğıt buhranı sebebile dergimiz çıkarılamamıştır. Şimdi Halkevi İdare Kurulu kararile ve yurtsever arkadaşlarımızın yardımlarıyla "AMAÇ" adıyla bu dergiyi çıkarıyoruz.

Bu dergide daha çok köylü kardeşlerimize sağlık, çiftcilik ve ekonomik işler hakkında faydalı bilgiler yazmayı uygun görüyoruz. Bu faydalı bilgilerin okunmasını ve dergilerin halkodalarında ve köy konaklarında muhafaza edilmelerini ister ve köylü kardeşlerimizin de kendilerine lâzımlı bilgileri dergiden sorabileceklerini bildiririz.

Reşat Şenalp

İNEGÖLDE TÜTÜNCÜLÜK BAHİSLERİ ve YENİ MAHSÜL

Yıllardanberi tütün ve tütüncülüğü ile Ziraat, iktisat ve ticaret sahasında tanınmış bulunan İnegöl, Marmara bölgesinde birinci derecede piyasa merkezlerinden biridir.

İnegölün meşhur tütünlerine üç senedenberi fazlasile müsaallat olan Akdamar (Trips) hastalığı ekici ve alıcıları çok müteessir etmiştir. 943 yılı mahsulü tütünlerin anbarlaması sona ermiş ve emanet anbarlarında yüz bin kilo kadar satılmamış tütün kalmışsa da bu miktarın da kısa bir zamanda satılacağı tahmin edilmiştir. Zira bu günlerde Tüccarlarda hissedilir bir faaliyet göze çarpmaktadır.

949 Mahsulü tarladaki

SAĞLIK

Yaz İshalleri

Mevsimin yaz olması dolayesile bu, aylık yazımda yaz ishallerini seçtim. İshal, yani Sürgün denilen hastalık günde üç - dört defadan yirmi - otuz defaya kadar büyük abdeste çıkmaktır. Her çıkış, karında ağrı ile olur. Ağrı karnın her tarafında yaygın bir şekilde olup insana bir kesiklik ve dermansızlık verir.

Bu ishallerin en mühim sebebi dere ve kuyu suları içmek ve bu sularla yıkanmış sebze ve meyveleri yemektir. Hastalığı husule getiren âmiller hasta insanın vücudunun büyük abdest ile çıkar, lâğım tertibatı pek fena bir şekilde olan köylerimizde içme sularına karışır. Bu vasıta ile de sağlam insanların vücutlarına girer.

İnegöl Halkevi Gazetesi Amaç

EK: 5

BURSA HALKEVİ'NE AİT FOTOĞRAFLAR

Bursa Halkevi Gösterit Komitesi'nin Sunduğu Bir Temsil (Sayın Yalçın Oğuz'un Arşivinden)

Bursa Halkevi Gösterit Komitesi Üyeleri (Sayın Yalçın Oğuz'un Arşivinden)

Mustafa Kemal Paşa Halkevi Gösterit Komitesi'nin Bir Temsilden Görüntüsü.

Eyüp Halkevi'nin Bursa Halkevi'ni Ziyareti. (Sayın Yalçın Oğuz'un Arşivinden)

IT
ALTIOK ANDIMIZ
GAZETE
Fiyatı : (5) Kuruş

Yeni açılan
İstanbul Sinemasını
Bir defa görünüz!

N

alkev-
an

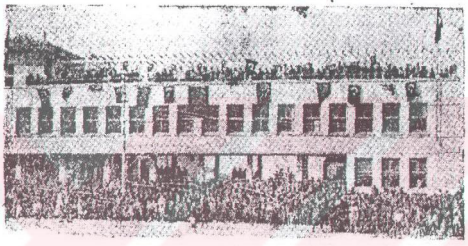
atının
şlı

Ü

dalı olmak
tadır.
lamak için
büyük ve
bir prog-

Halkevliler
Atatürk
koyacak-
le başlıya-

mına yeni

Bir Bayram günü Halkevimiz

15 Yıldanberi

Halkevlerimizde Görülen gelişme

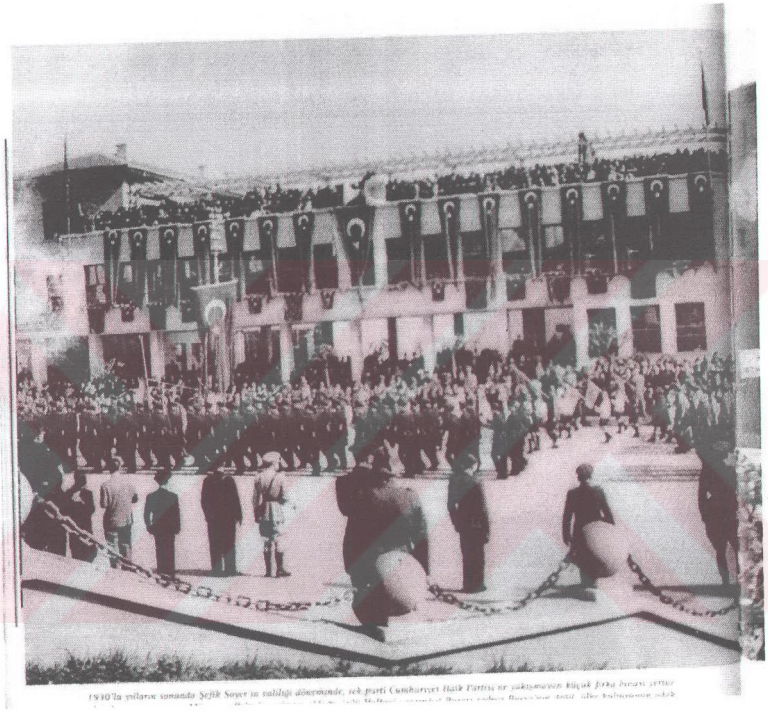
YAZAN : Sürreyya Anamur

1931 yılı baharın sonunda Ankara'da toplanan Halk Partisi kongresi, Partinin takip edeceği prensipleri tespit ederken, kültür alanında teşkilâtlanmamız istediğini de bir madde halinde Parti nizamnamesine koydu.

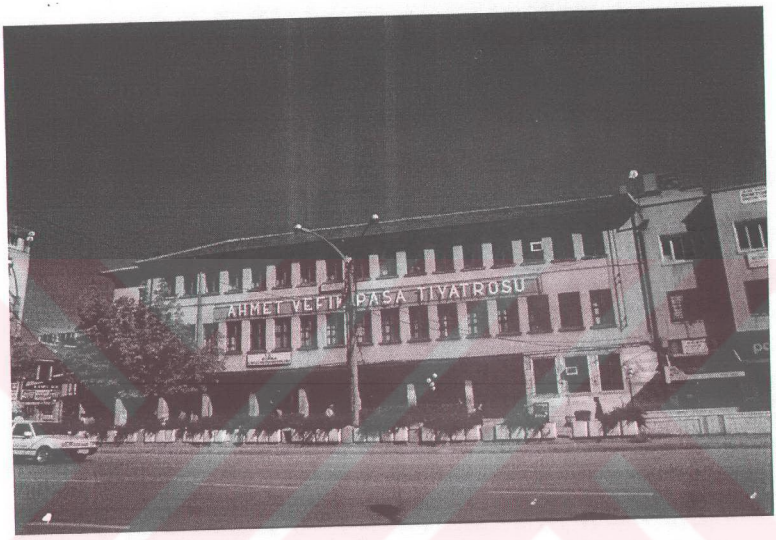
Bu direktife uyularak 1932 yılı 19 şubat günü 14 büyük şehrimizde ondört Halkevi açıldı. Bunlar ilk Halkevlerimizdir. Bu evlerin açılmasile beraber 19 şubatı takip eden ilk pazar Halkevleri için bayram günü olarak seçildi. Bu sebeple Halkevleri bu yılki bayramlarını da bugün kut-

toplanmasını temin eden bir vasıta ve bir yer addetmek, yalnız bu kadar dahi, bunu büyük bir milli müessese olduğunu anlatmak için kafidir." diyor, ve biraz sonra ilâve buyuruyorlar: "Halkevlerinde milli ve içtimai hayatın temelleri terbiye suretinde, tedris suretinde mütemadiyen kurulmalıdır." Halkevlerinin kuruluş sebebinin, bir toplanma yeri ve çalışma hedefinin halk terbiyesi olduğunu açıkça ortaya koyan bu sözlerin aydınlığında, Halkevlerinin adedi ve faaliyetleri o

Bursa Ant Gazetesi'nde Halkevlerinin Açılış Yıldönümü Dolayısıyla Halkevi Binası Önünde Yapılan Törenleri Gösteren Haber.

Bursa Halkevi Binası Önünde Yapılan Bir Tören Görüntüsü

Bursa Halkevi Binası (Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu) Günümüzden Görüntüsü.